

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΩΓΡΑΦΙΑ, ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ
ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΘΕΜΑ: Η ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΕΙΔΙΚΟΥ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟΥ
ΠΛΑΙΣΙΟΥ ΓΙΑ ΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ
ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ ΚΑΙ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΩΝ ΧΩΡΙΚΩΝ
ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΤΟΥ

ΜΑΡΙΑ ΦΛΙΝΤΡΗ

Α.Μ.: 164/2020029

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ: ΔΡ. ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΤΣΙΛΙΜΙΓΚΑΣ,
ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΗΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

ΜΕΛΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ: ΑΝΑΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ Σ. ΚΟΥΚΟΥΛΑΣ
ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ Ι.ΧΩΡΙΑΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΜΥΤΙΛΗΝΗ, ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2022

Ευχαριστίες

Με την ολοκλήρωση της διπλωματικής μου εργασίας, θα ήθελα να αποδώσω τις ευχαριστίες μου προς όλους όσους συνέβαλλαν στην υλοποίηση της.

Ειδικότερα, θέλω να ευχαριστήσω θερμά τον Επιβλέποντα κ. Γεώργιο Τσιλιμίγκα, Αναπληρωτή Καθηγητή του Τμήματος Γεωγραφίας του Πανεπιστημίου Αιγαίου, για την εμπιστοσύνη που μου έδειξε με την ανάθεση του συγκεκριμένου θέματος, την καθοδήγηση και την υποστήριξή του.

Ιδιαίτερες ευχαριστίες για την αξιολογική κρίση της εργασίας, θα ήθελα να απευθύνω στα μέλη της Τριμελούς Επιτροπής εξέτασης της μεταπτυχιακής εργασίας, κ.κ. Ιωάννη Χωριανόπουλο και Σωτήριο Κουκούλα, Καθηγητή και Αναπληρωτή Καθηγητή αντίστοιχα, του Τμήματος Γεωγραφίας του Πανεπιστημίου Αιγαίου.

Επίσης, ευχαριστίες οφείλω στην κυρία Σοφία Καράμπελα, Επίκουρη Καθηγήτρια στο Τμήμα Τουρισμού του Ιονίου Πανεπιστημίου, για τη στήριξή της και τις πολύτιμες συμβουλές της.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω την οικογένειά μου, ιδιαίτερα τους ανιψιούς μου Νικόλα και Άγγελο, για την υποστήριξη και τη συμπαράσταση που μου προσέφεραν κατά τη διάρκεια των μεταπτυχιακών σπουδών μου.

Στον Καθηγητή μου

Γεώργιο Τσιλιμίγκα

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
01 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ	5
1.1 ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ	5
1.2 ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΣ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ	7
1.3 Ο ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ	12
1.4 ΤΟΜΕΑΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ	16
02 Η ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ	22
2.1 ΕΘΝΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ	23
2.2 ΕΙΔΙΚΑ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΑ ΠΛΑΙΣΙΑ	27
2.2.1 ΕΙΔΙΚΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΕΙΦΟΡΟΥ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ Ν. 2742/1999	27
2.2.2 ΕΘΝΙΚΑ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΑ ΠΛΑΙΣΙΑ (Ε.Χ.Π.) ΤΟΥ Ν. 4269/2014	30
2.2.3 ΕΙΔΙΚΑ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΤΟΥ Ν. 4447/2016	32
2.2.4 ΕΙΔΙΚΑ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΤΟΥ Ν. 4759/2020	34
2.3 ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ	37
03 Η ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ	47
3.1 ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ	47
3.1.1 ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ (ΚΠΣ 1989-2006 ΚΑΙ ΕΣΠΑ 2007-2013)	49
3.1.2 ΤΟ ΕΤΑΙΡΙΚΟ ΣΥΜΦΩΝΟ ΓΙΑ ΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ (ΕΣΠΑ) 2014-2020	56
3.1.3 ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ	61
3.1.4 ΤΟ ΝΕΟ ΕΤΑΙΡΙΚΟ ΣΥΜΦΩΝΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ (ΕΣΠΑ 2021- 2027)	61
3.2 ΕΘΝΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ	63
3.2.1 ΤΟΜΕΑΚΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ	65
3.2.2 ΤΕΤΡΑΤΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΩΝ ΑΡΘΡΟΥ 268 Ν.3852/2010	68
3.2.3 ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΕΙΔΙΚΟΥ ΣΚΟΠΟΥ ΝΟΤΙΟΥ ΚΑΙ ΒΟΡΕΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ 2017-2023	68
3.3. ΕΘΝΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΑΝΑΚΑΜΨΗΣ ΚΑΙ ΑΝΘΕΚΤΙΚΟΤΗΤΑΣ «ΕΛΛΑΔΑ 2.0»	69
3.4 ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΙΝΗΤΡΩΝ-ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟΙ ΝΟΜΟΙ	71
04 ΤΟΜΕΑΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ	78
05 Ο ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	84
5.1 ΤΑ ΕΙΔΙΚΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΓΙΑ ΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ	85
5.2 ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΩΝ ΕΙΔΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΩΝ ΠΛΑΙΣΙΩΝ ΓΙΑ ΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ	96
5.3 ΤΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	101

5.4 ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΟΥ ΠΠΧΣΑΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ Ν. ΑΙΓΑΙΟΥ.....	111
5.5 ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	113
5.5.1 ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ (ΠΕΠ) ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ....	113
5.5.2 ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ (ΠΠΑ) ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ ..	114
5.5.3 ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	116
5.5.4 ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΙΔΙΚΟΥ ΣΚΟΠΟΥ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	117
06 ΠΡΟΤΑΣΗ ΔΙΑΡΘΡΩΣΗΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	119
6.1 ΑΝΑ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΧΩΡΟΥ	119
6.2 ΑΝΑ ΜΟΡΦΗ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ.....	123
07 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	132
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	137

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΓΠΣ	Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο
ΓΠΧΣΑΑ	Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης
ΕΧΠ	Ειδικό Χωροταξικό Πλαίσιο
ΕΝ	Επενδυτικός Νόμος
ΕΠ	Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
ΕΠΑ	Εθνικό Πρόγραμμα Ανάπτυξης
ΕΠΑΝ	Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανταγωνιστικότητα και Επιχειρηματικότητα»
ΕΠΑνΕΚ	ΕΠ «Ανταγωνιστικότητα, Επιχειρηματικότητα και Καινοτομία»
ΕΠΧΣΑΑ	Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης
ΕΣΠΑ	Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς
ΕΣΧΑΔΑ	Ειδικά Σχέδια Χωρικής Ανάπτυξης Δημοσίων Ακινήτων
ΕΣΧΑΣΕ	Ειδικά Σχέδια Χωρικής Ανάπτυξης Στρατηγικών Επενδύσεων
ΕΧΜ	Ειδική Χωροταξική Μελέτη
ΖΟΕ	Ζώνη Οικιστικού Ελέγχου
ΚΠΣ	Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης
ΟΥΤΔ	Οργανωμένοι Υποδοχείς Τουριστικών Δραστηριοτήτων
ΠΕΠ	Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
ΠΠΑ	Περιφερειακό Πρόγραμμα Ανάπτυξης
ΠΕΡΠΟ	Περιοχές Ειδικά Ρυθμιζόμενης Πολεοδόμησης
ΠΕΧΠ	Περιοχές Ειδικών Χωρικών Παρεμβάσεων
ΠΟΑΠΔ	Περιοχές Οργανωμένης Ανάπτυξης Παραγωγικών Δραστηριοτήτων
ΠΟΤΑ	Περιοχές Οργανωμένης Τουριστικής Ανάπτυξης
ΠΟΤ	Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού
ΠΠΧΣΑΑ	Περιφερειακό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης
ΠΔΕ	Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων
ΣΜΠΕ	Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων
ΣΤΚ	Σύνθετα Τουριστικά Καταλύματα
ΣΧΟΟΑΠ	Σχέδιο Χωρικής Οικιστικής Οργάνωσης Ανοικτής Πόλης
ΤΠΑ	Τομεακό Πρόγραμμα Ανάπτυξης
ΦΕΚ	Φύλλο Εφημερίδας της Κυβερνήσεως

Περίληψη

Η μελέτη πραγματεύεται την χωρική οργάνωση και ανάπτυξη της τουριστικής δραστηριότητας στην Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου, μέσα από το πρίσμα του χωροταξικού σχεδιασμού και του αναπτυξιακού προγραμματισμού, θεωρώντας τους σημαντικούς παράγοντες που καθορίζουν τη μορφή της τουριστικής ανάπτυξης. Στην εργασία παρατίθεται μια διαχρονική ανάλυση των επιπέδων στρατηγικού χωροταξικού σχεδιασμού, στο πλαίσιο των ν. 2742/1999, ν.4269/2014, ν.4447/2016 και του ν.4759/2020, εστιάζοντας στις κατευθύνσεις που παρέχουν για την χωρική διάρθρωση του τουρισμού στη χώρα, δίνοντας έμφαση στα Ειδικά Χωροταξικά Πλαίσια και γίνεται αποτίμηση των αποτελεσμάτων των ευρωπαϊκών πολιτικών συγχρηματοδότησης της αναπτυξιακής τουριστικής πολιτικής. Σκιαγραφείται το πρότυπο χωρικού σχεδιασμού και οργάνωσης της τουριστικής δραστηριότητας στο χώρο της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου, όπως αυτό προσδιορίστηκε μέσα από το Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Τουρισμό και την τροποποίηση του (που έχουν ωστόσο ακυρωθεί με αποφάσεις του Συμβουλίου της Επικρατείας) και το Περιφερειακό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου. Επίσης, προτείνεται η διάρθρωση της τουριστικής δραστηριότητας στη Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου, που εξειδικεύτηκε ανά κατηγορία χώρου και ανά μορφή τουρισμού. Η τελική θέση της εργασίας είναι ότι ο χωροταξικός σχεδιασμός για τον τουρισμό θα πρέπει να αναδεικνύει και να προστατεύει το τοπίο, να αποτρέπει την άσκηση πιέσεων και απειλών προς τα μνημεία της φύσης και του πολιτισμού, να αποσαφηνίζει τις χρήσεις και να θέτει όρους και περιορισμούς στη χωροθέτηση και στη δόμηση των τουριστικών μονάδων.

Λέξεις κλειδιά: Στρατηγικός Χωροταξικός Σχεδιασμός, αναπτυξιακός προγραμματισμός, τουρισμός, Ειδικό Χωροταξικό Πλαίσιο για τον τουρισμό, Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου

The implementation of Specific Spatial Frame for the Tourism Industry in the Region of South Aegean and the Evaluation of Spatial Impact

Maria Flintri

Supervisor: George Tsilimigkas, Associate Professor (University of Aegean)

Summary

This study carefully examines the spatial organization and development of the tourist activity in the Region of South Aegean, through the prism of the spatial planning and development programming, taking into consideration important factors that define the form of tourism development. Within these pages, a timeless analysis of the layers of strategic spatial planning are to be found, in accordance of the following laws: 2742/1999, 4269/2014, 4447/2016 and 4759/2020, focusing on the ways the tourist industry is spread throughout the country, emphasizing on Specific Spatial Frameworks and evaluating European funding for the improvement of tourism. The role model of spatial planning and organization of tourist activity in the South Aegean Region, as it was predetermined through the Special Frame of Spatial Planning and Sustainable Development for Tourism and its modification (even though annulled by the Supreme Court of Greece) and the Regional Frame Spatial Planning of the district of South Aegean. Also, it is recommended that the structure of tourist activity in South Aegean is reorganized with each category (section) of space and form of tourism. The final point of this study is that the spatial planning for tourism should be able to highlight and preserve the scenery, to prevent and resist from threats and pressures for the monuments of nature and of civilization, to clearly state its uses and place terms and limitations in the location and structure of tourism units.

Keywords: Strategic Spatial Planning, Development Programming, Tourism Industry, Specific Spatial Frame for the Tourism, Region of South Aegean

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

«Ο χώρος (...) είναι ο ιδιαίτερος αλλά και κατάλληλος τόπος για μια δραστηριότητα» (Brunet, 1990).

Ο χώρος αποτελεί έναν από τους βασικότερους φυσικούς πόρους, αφού είναι αναγκαίος για την διεξαγωγή όλων σχεδόν των δραστηριοτήτων του ανθρώπου (Ευαγγελίδου, 2011). Ο χωρικός σχεδιασμός (σχεδιασμός για τον χώρο, με αναφορά στον χώρο) αναφέρεται στην πολιτική (τις δράσεις) για την κατάλληλη οργάνωση των ανθρώπινων δραστηριοτήτων όπως ο τουρισμός, των υποδομών και των ανθρώπινων οικισμών μακροχρόνια, ώστε να επιτευχθούν στο μέλλον οι επιθυμητοί στόχοι ανάπτυξης (Κοκκώσης, 2015).

Ο τουρισμός αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους κλάδους της ελληνικής οικονομίας και επηρεάζει σχεδόν όλο το φάσμα των οικονομικών δραστηριοτήτων (Νικολακοπούλου, 2011). Το φυσικό, το κτιστό και το πολιτισμικό περιβάλλον αποτέλεσαν και αποτελούν το έναυσμα και τα κύρια θέλγητρα για την ανάπτυξη του τουρισμού στη χώρα μας, καθώς και τα βασικά συστατικά του τουριστικού προϊόντος σε τοπικό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο (Μπριασούλη, 2017).

Η τουριστική ανάπτυξη μιας περιοχής συναρτάται προς την ευρύτερη ανάπτυξή της, όπως επίσης και ο τουρισμός συμβάλλει και επιδρά ποικιλοτρόπως στην τοπική και ευρύτερη ανάπτυξη των τόπων προορισμού (Τερκενλή, 2017). Ο σχεδιασμός για την τουριστική ανάπτυξη αναφέρεται στη χωρική κατανομή του τουρισμού σε διάφορες χωρικές ενότητες και στον τρόπο χωρικής οργάνωσης του τουρισμού στις περιοχές αυτές (Κοκκώσης 2001). Από τους σημαντικότερους παράγοντες που επηρεάζουν και καθορίζουν την τελική μορφή της τουριστικής ανάπτυξης και της σχέσης της με το περιβάλλον είναι το ισχύον καθεστώς χωροταξικού και αναπτυξιακού σχεδιασμού (Μπριασούλη, 2017).

Η χωροταξική οργάνωση της χώρας μας καθιερώθηκε ως υποχρέωση του κράτους, συνιστάμενη στην ορθολογική κατανομή των ανθρωπίνων δραστηριοτήτων στον γεωγραφικό χώρο, λαμβανομένης υπ' όψιν πρωτίστως της προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος. Ο χωροταξικός σχεδιασμός είναι υπερτοπικός, διαφοροποιούμενος έτσι από τον πολεοδομικό σχεδιασμό και από τους ειδικούς σχεδιασμούς των διαφόρων έργων, σε σχέση δε με αυτούς, είναι σχεδιασμός

συνοπτικός, αλλά και υπερέχων (Μέλισσας, 2007). Ο ν. 2742/1999 «Χωροταξικός σχεδιασμός και αειφόρος ανάπτυξη και άλλες διατάξεις» εισήγαγε το Γενικό, τα Ειδικά και τα Περιφερειακά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης ως κύρια μέσα χωροταξικού σχεδιασμού (ΥΠΕΝ, 2017). Το Γενικό Πλαίσιο αφορά τη μακροπρόθεσμη χωρική ανάπτυξη του εθνικού χώρου ενώ τα Ειδικά Πλαίσια εξειδικεύουν και συμπληρώνουν τις κατευθύνσεις του Γενικού Πλαισίου για ορισμένες περιοχές ή τομείς. Ο σχεδιασμός συμπληρώνεται με τα Περιφερειακά Πλαίσια, που καταρτίζονται για κάθε περιφέρεια της χώρας (Μέλισσας, 2007).

Στο πλαίσιο του παραπάνω νόμου, ο οποίος διατηρήθηκε σε ισχύ για 15 χρόνια, η Ελλάδα διένυσε την περίοδο που σταδιακά η χωροταξική πολιτική παρήγαγε χωροταξικό σχεδιασμό σε δύο επίπεδα, εθνικό και περιφερειακό. Ειδικότερα, την περίοδο 2003-2004 θεσμοθετήθηκαν τα 12 Περιφερειακά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης (Τουφεγγοπούλου, 2017), ενώ μέχρι την έγκριση αυτών, δεν υπήρχε ουσιαστικά, χωροταξική πολιτική για τη ρύθμιση των παραγωγικών δραστηριοτήτων στο χώρο (Οικονόμου, 2009). Το 2009 η χώρα απέκτησε το πρώτο Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Τουρισμό (Τουφεγγοπούλου, 2017), το οποίο, όπως και η τροποποίησή του ακυρώθηκαν από το Συμβούλιο της Επικρατείας. Ωστόσο, μέχρι τη θέσπιση Νέου Ειδικού Χωροταξικού Πλαισίου για τον Τουρισμό, η ανάπτυξη τουριστικής δραστηριότητας στη χώρα εξακολουθεί είναι δυνατή, με βάση τις προβλέψεις που τυχόν υπάρχουν σε υφιστάμενα Περιφερειακά Χωροταξικά Πλαίσια (ΥΠΕΝ, 2017).

Βασική παράμετρος που πρέπει να προκαθορίζεται κατά τον χωρικό σχεδιασμό του τουρισμού είναι το χωρικό πρότυπο αναφοράς (Παπαγεωργίου, 2017). Έτσι, μια πρόταση για «ένα Πλαίσιο για τον Τουρισμό» βασισμένο στις περιφέρειες ως ολοκληρωμένες χωρικές και τουριστικές ενότητες είναι χρήσιμη (Καλοκάρδου, 2011).

Η Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου είναι ο σημαντικότερος προορισμός ξένων και Ελλήνων τουριστών στη χώρα, αφού διαθέτει φυσικούς και πολιτιστικούς πόρους χαρακτηριζόμενους από μεγάλο αριθμό και ποικιλία, καθώς και πολυάριθμα και

σημαντικά σημεία έλξης (ΕΟΤ, 2003). Είναι επίσης νησιωτική περιφέρεια και αποτελεί επίπεδο διοικητικής οργάνωσης.

Η μελέτη πραγματεύεται τη χωρική οργάνωση και ανάπτυξη της τουριστικής δραστηριότητας στην Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου, μέσα από το πρίσμα του χωροταξικού σχεδιασμού και του αναπτυξιακού προγραμματισμού, θεωρώντας τους σημαντικούς παράγοντες που καθορίζουν τη μορφή της τουριστικής ανάπτυξης.

Η εργασία διαρθρώνεται σε 7 κεφάλαια: Αρχικά, στο πρώτο κεφάλαιο η μελέτη επιλέγει να παρουσιάσει τις εισαγωγικές έννοιες του χωροταξικού σχεδιασμού και να οριοθετήσει τους όρους του στρατηγικού χωροταξικού σχεδιασμού και του αναπτυξιακού προγραμματισμού, καθώς και της τομεακής πολιτικής του τουρισμού.

Στο δεύτερο κεφάλαιο παρατίθεται μια διαχρονική ανάλυση των επιπέδων στρατηγικού χωροταξικού σχεδιασμού, στο πλαίσιο των ν. 2742/1999, ν.4269/2014, ν.4447/2016 και του ν.4759/2020, εστιάζοντας στις κατευθύνσεις που παρέχουν για την χωρική διάρθρωση του τουρισμού στη χώρα, δίνοντας έμφαση στα Ειδικά Χωροταξικά Πλαίσια. Στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η τουριστική ανάπτυξη στο πλαίσιο του αναπτυξιακού σχεδιασμού, ο οποίος αδιαμφισβήτητα επηρεάζει τη διάρθρωση και ανάπτυξη του εθνικού χώρου (ΣΕΜΠΧΠΑ, 2017). Ειδικότερα, γίνεται αποτίμηση των αποτελεσμάτων των ευρωπαϊκών πολιτικών συγχρηματοδότησης της αναπτυξιακής τουριστικής πολιτικής, ενώ ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στο σύστημα ενίσχυσης των ιδιωτικών τουριστικών επενδύσεων. Στο τέταρτο Κεφάλαιο παρουσιάζεται η τομεακή πολιτική του τουρισμού, που προσδιορίζεται ως το σύνολο των παρεμβάσεων που αναλαμβάνει η κυβέρνηση της χώρας, προς όφελος της τουριστικής ανάπτυξης (Βλάμη & Ζαχαράτος, 2009).

Στο πέμπτο Κεφάλαιο σκιαγραφείται το πρότυπο χωρικού σχεδιασμού και οργάνωσης της τουριστικής δραστηριότητας στο χώρο της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου, όπως αυτό προσδιορίστηκε μέσα από το Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης (ΕΠΧΣΑΑ) για τον Τουρισμό και την τροποποίηση του (Παπαγεωργίου, 2016) και το Περιφερειακό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου. Στο έκτο Κεφάλαιο επιχειρήθηκε μια πρόταση διάρθρωσης της τουριστικής δραστηριότητας στην Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου, η οποία εξειδικεύθηκε ανά κατηγορία χώρου και ανά μορφή τουρισμού. Τέλος, η μελέτη ολοκληρώνεται με τα συμπεράσματα στο έβδομο Κεφάλαιο, που

περιλαμβάνουν σύνθεση και συζήτηση των κύριων ευρημάτων της εργασίας τοποθετημένων στα γεωγραφικά συμφραζόμενα του θέματος.

01 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

1.1 ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ

«Ο χώρος αποτελεί ως ζωτική, πολύπλοκη και πολυσήμαντη έννοια ένα πολύτιμο φυσικό πόρο» (Παπαπετρόπουλος, 2006). Ο χώρος (με την γεωγραφική έννοια) αποτελεί το πεδίο άσκησης των δραστηριοτήτων του ανθρώπου (Κοκκώσης, 2015). Ο γεωγραφικός χώρος στον οποίο ζει και δραστηριοποιείται ο σύγχρονος άνθρωπος, σαν άτομο και σαν μέλος οργανωμένης κοινωνίας, έχει προκύψει από την επίδραση τόσο του φυσικού περιβάλλοντος¹ και των διαδικασιών της φύσης, όσο και από την δράση των προγόνων του και των κοινωνικών τους ομάδων επί πολλούς αιώνες (Βασενχόβεν, 1997). Στο πεδίο του χώρου συντίθενται ή συγκρούονται οι τάσεις οικονομικής ανάπτυξης, κοινωνικής διάρθρωσης και φυσικής οικολογικής κατάστασης μιας περιοχής, δηλαδή οι τρεις συνιστώσες της βιώσιμης ανάπτυξης² (Ευαγγελίδου, 2011). Είναι ευρέως αποδεκτό πλέον, ότι η διάσταση του χώρου αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα των πολιτικών για την προστασία του περιβάλλοντος, την οικονομική ανάπτυξη και την κοινωνική συνοχή (Τσιλιμίγκας κ.ά., 2016).

Ο χωρικός σχεδιασμός αποτελεί μια κοινωνική πρακτική που αποσκοπεί στην ισόρροπη ανάπτυξη του χώρου (Σιόλας et al., 2015). Ο σχεδιασμός του χώρου (spatial planning) ή χωρικός σχεδιασμός είναι μια διαρκώς διευρυνόμενη έννοια, στην οποία εντάσσονται και οι δραστηριότητες της πολεοδομίας και της χωροταξίας (Βασενχόβεν, 2004). «Ο σχεδιασμός του χώρου αναφέρεται στην τοποθέτηση πλαισίων και αρχών που καθοδηγούν την χωροθέτηση της ανάπτυξης και των φυσικών υποδομών. Αποτελείται από ένα σύνολο πρακτικών διακυβέρνησης για την κατάσταση και εφαρμογή στρατηγικών, σχεδίων, πολιτικών και έργων, και για την ρύθμιση της χωροθέτησης, του χρόνου και της μορφής της ανάπτυξης» (Healey, όπως αναφέρεται στον Βασενχόβεν, 2004). Στο ευρύτερο περιεχόμενό του ο σχεδιασμός του χώρου περιλαμβάνει τόσο τον χωροταξικό και πολεοδομικό

¹ Το φυσικό περιβάλλον ορίζεται ως ο χερσαίος, θαλάσσιος και εναέριος χώρος που περιβάλλει τον άνθρωπο, μαζί με την χλωρίδα, την πανίδα και τους φυσικούς πόρους του (ν.360/1976-Σιούτη 2011)

² Η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης (ή αλλιώς της αειφορίας) αναφέρεται σε μορφή αναπτυξιακής πολιτικής η οποία επιδιώκει να ικανοποιήσει τις οικονομικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές ανάγκες της κοινωνίας κατά τρόπο που να εξασφαλίζει τη βραχυπρόθεσμη, μεσοπρόθεσμη και, κυρίως, τη μακροπρόθεσμη ευημερία. Βασίζεται στην παραδοχή ότι η ανάπτυξη πρέπει να ανταποκρίνεται στις σημερινές ανάγκες χωρίς να θέτει σε κίνδυνο την ευημερία των επόμενων γενεών. Στην πράξη, αυτό σημαίνει ότι δημιουργούνται οι συνθήκες για μακροπρόθεσμη οικονομική ανάπτυξη με ταυτόχρονη εξασφάλιση της προστασίας του περιβάλλοντος (https://ec.europa.eu/regional_policy/el/policy/what/glossary/s/sustainable-development)

σχεδιασμό όσο και τον οικονομικό και τον κοινωνικό προγραμματισμό, όπως περιλαμβάνει άλλωστε και τον περιβαλλοντικό σχεδιασμό, την προσπάθεια δηλαδή εξισορρόπησης και εναρμόνισης των διαφόρων ανθρωπίνων δραστηριοτήτων που επιβάλλονται στο φυσικό περιβάλλον (Παπαπετρόπουλος, 2006).

Η χωροταξία αποτέλεσε μεταπολεμικά την παρεμβατική δραστηριότητα με έμφαση στη διαδικασία λήψης αποφάσεων σχετικών με τα φαινόμενα του χώρου και τις ανθρώπινες κατανομές (Λεοντίδου 2007, 164). Ασχολείται με τον προσχεδιασμένο μετασχηματισμό του κοινωνικο-οικονομικού γεωγραφικού χώρου, μετασχηματισμό που προκύπτει από την πρόθεση της οργανωμένης κοινωνίας (Βασενχόβεν, 1997). Η χωροταξία είναι κατά βάση μια διαδικασία ρύθμισης των αντιθέσεων που εκφράζονται στον χώρο από τις δραστηριότητες διαφορετικών ομάδων πολιτών και την κατανομή των χρήσεων γης (www.ypeka.gr) και ένα υποσύνολο της κρατικής παρέμβασης στο χώρο. Το πεδίο εφαρμογής της, η χωροταξική οργάνωση, είναι αντίστοιχα ένα υποσύνολο των χωρικών δομών και φαινομένων (Οικονόμου, 2009).

Ως δημόσια πολιτική η χωροταξία, έχει ως αντικείμενο την οργάνωση και τον σχεδιασμό των εδαφικών ενότητων μεγάλης κλίμακας, πάνω από το επίπεδο των πόλεων και των οικισμών και η εμφάνισή της διεθνώς στα μέσα του 20ού αιώνα συνδέθηκε με την ανάδυση χωρικών προβλημάτων νέου τύπου, που δεν μπορούσε να τα χειριστεί με επάρκεια ο κλασικός, κυρίως πολεοδομικός, χωρικός σχεδιασμός (Γιαννακούρου και Καυκαλάς, 2014). Ο Κοκκώσης (2015) αναφέρει ότι η χωροταξία έχει ως αντικείμενο της την ορθολογική μακροχρόνια οργάνωση των ανθρωπίνων δραστηριοτήτων, των υποδομών και των ανθρωπίνων οικισμών στον χώρο, ώστε να επιτευχθούν οι επιθυμητοί κοινωνικοί, οικονομικοί και περιβαλλοντικοί στόχοι σε μια περιοχή, σε μια περιφερειακή ενότητα, σε μια χώρα και σε μια ευρύτερη περιοχή. Ορθολογική οργάνωση των ανθρωπίνων δραστηριοτήτων στο πλαίσιο του χωροταξικού σχεδιασμού σημαίνει την αναζήτηση των αρχών, κανόνων και κατευθύνσεων για την ανάπτυξη των δραστηριοτήτων με βάση τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και δυναμική κάθε χωρικής ενότητας αποφεύγοντας τις συγκρούσεις και αναδεικνύοντας τις ευκαιρίες συμπληρωματικότητας και συνέργειας μεταξύ δραστηριοτήτων (Κοκκώσης).

Η αποστολή της χωροταξίας απεικονίζεται και στον ορισμό που διατυπώνεται στη Χάρτα της Ευρωπαϊκής Χωροταξίας (γνωστή και ως Torremolinos Charter)³, σύμφωνα με τον οποίο «η χωροταξία εκφράζει γεωγραφικά τις οικονομικές, κοινωνικές, πολιτιστικές και οικολογικές πολιτικές της κοινωνίας. Είναι ταυτόχρονα, ένα επιστημονικό πεδίο, μια διοικητική τεχνική και μια πολιτική που αναπτύχθηκε ως διεπιστημονική και συνολική προσέγγιση με στόχο την ισόρροπη περιφερειακή ανάπτυξη και τη φυσική οργάνωση του χώρου σύμφωνα με μια ενιαία στρατηγική» (www.ypeka.gr).

Το Σύνταγμα του 1975 όρισε τη χωροταξία ως υποχρέωση του Κράτους (Οικονόμου 2009, 43). Στο άρθρο 24 του ισχύοντος Συντάγματος προβλέπεται ότι «η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος⁴ αποτελεί υποχρέωση του Κράτους και δικαίωμα του καθενός. Για τη διαφύλαξή του το Κράτος έχει υποχρέωση να παίρνει ιδιαίτερα προληπτικά ή κατασταλτικά μέτρα στο πλαίσιο της αρχής της αειφορίας». Οι στόχοι της αειφορίας αφορούν στην προστασία του περιβάλλοντος, την κοινωνική δικαιοσύνη και την οικονομική ευημερία. Η διάταξη της παρ. 2 του άρθρου 24 του Συντάγματος ορίζει ότι «η χωροταξική αναδιάρθρωση της χώρας, η διαμόρφωση, η ανάπτυξη, η πολεοδόμηση και η επέκταση των πόλεων και των οικιστικών γενικά περιοχών υπάγεται στη ρυθμιστική αρμοδιότητα και τον έλεγχο του Κράτους, με σκοπό να εξυπηρετείται η λειτουργικότητα και η ανάπτυξη των οικισμών και να εξασφαλίζονται οι καλύτεροι δυνατοί όροι διαβίωσης».

1.2 ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΣ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ

Ο χωρικός σχεδιασμός διακρίνεται μεταξύ στρατηγικού (χωρικού) σχεδιασμού και φυσικού σχεδιασμού. Ο στρατηγικός σχεδιασμός δεν αναφέρεται στην υλική μορφή του χώρου αλλά στις βαθύτερες δομές και δυνάμεις που διαμορφώνουν την υλική μορφή του και συνήθως ασκείται σε μεγαλύτερες γεωγραφικές κλίμακες και με μέσο- ή μακροχρόνιο ορίζοντα. Ο φυσικός σχεδιασμός παραπέμπει σε παρεμβάσεις που τροποποιούν την υλική ή φυσική (physical) μορφή και οργάνωση του χώρου, και συνήθως αυτό γίνεται με λεπτομερειακές παρεμβάσεις

³ Η Torremolinos Charter υιοθετήθηκε το 1983 από τη Διάσκεψη των Υπουργών Χωροταξίας του Συμβουλίου της Ευρώπης (CEMAT)

⁴ Η έννοια του πολιτιστικού ή ανθρωπογενούς περιβάλλοντος αφορά το σύνολο των δημιουργημάτων του ανθρώπου: αρχαιότητες, μνημεία, διατηρητέα κτήρια, παραδοσιακές περιοχές και στοιχεία, λόγος για τον οποίο χαρακτηρίζεται και ως πολιτιστική κληρονομιά (Σιούτη 2011)

σε περιοχές μικρής σχετικά κλίμακας⁵ και βραχυχρόνιου ορίζοντα (Οικονόμου, 2009, 15). Αντικείμενο στρατηγικού σχεδιασμού είναι ο προσδιορισμός των μειζόνων χαρακτηριστικών της χωρικής οργάνωσης που απαιτούν μεγάλες κλίμακες και αποφυγή λεπτομερειών (Οικονόμου 2000, 13).

Ο χωροταξικός σχεδιασμός αποτελεί το βασικό εργαλείο για τον αιεφόρο σχεδιασμό και την ανάπτυξη, καθώς στο πλαίσιο του: (α) διασφαλίζονται ρυθμίσεις για την αποφυγή συγκρούσεων χρήσεων γης, (β) εξασφαλίζεται η εκλογικευμένη χωροθέτηση και ο σχεδιασμός των υποδομών, (γ) διασφαλίζεται η χρήση του χώρου με σύνεση εντός των ορίων της φέρουσας ικανότητας των χωρο-κοινωνικών συστημάτων, (δ) ενσωματώνονται στις αναπτυξιακές επιλογές οι ιδιαιτερότητες των κοινωνικών και των περιβαλλοντικών παραμέτρων και τέλος (ε) διασφαλίζεται η προστασία της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς (Τσιλιμίγκας, Γουργιώτης 2014).

Οι σημαντικότερες ίσως από τις προσδοκίες του χωροταξικού σχεδιασμού, είναι η προώθηση της επιχειρηματικότητας και η επίσπευση των δημοσίων και ιδιωτικών επενδύσεων, η ασφαλής χωροθέτηση των δημοσίων και ιδιωτικών έργων, η ισόρροπη διάχυση των ευκαιριών ανάπτυξης στις διάφορες περιοχές της χώρας, η προστασία των φυσικών πόρων και του περιβάλλοντος, η αιεφορική χρήση του αγροτικού χώρου και ο εξορθολογισμός της διαδικασίας οικιστικής ανάπτυξης ή/και ο περιορισμός της διάσπαρτης εκτός σχεδίου χωροθέτησης και δόμησης (Γιαννακούρου, 2008). Ο χωροταξικός σχεδιασμός, ο οποίος αποτελεί τη χωρική έκφραση των προγραμμάτων οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης, ανήκει στην αρμοδιότητα του κράτους, το οποίο υποχρεούται να λαμβάνει τα αναγκαία για τον ορθολογικό χωροταξικό σχεδιασμό μέτρα, προκειμένου να διασφαλίζεται η προστασία του περιβάλλοντος, οι κατά το δυνατόν βέλτιστοι όροι διαβίωσης του πληθυσμού και η οικονομική ανάπτυξη σύμφωνα με την αρχή της αιεφορίας (Φοβάκης, 2017).

⁵ Ως κλίμακα ορίζεται ο Λόγος της γραφικής διάστασης ενός αντικειμένου προς την πραγματική του διάσταση. Όσο μεγαλύτερος είναι ο παρονομαστής του κλάσματος (λόγος) τόσο μικρότερη είναι η κλίμακα γιατί έχουμε μεγαλύτερη σμίκρυνση. Η κλίμακα του χάρτη αποτελεί ένα παράδειγμα χρήσης της έννοιας της κλίμακας για την σμίκρυνση και αποτύπωση χαρακτηριστικών της γης. (el.wikipedia.org).

Σε εφαρμογή της συνταγματικής επιταγής εκδόθηκε, αρχικά ο ν. 360/1976 «περί Χωροταξίας και Περιβάλλοντος» (ΦΕΚ Α' 151) και στη συνέχεια ο ν. 2742/1999 «Χωροταξικός σχεδιασμός και αειφόρος ανάπτυξη και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ Α' 207) (ΣΤΕ 3632/2015). Ήταν ο νόμος πλαίσιο που έθεσε τους μηχανισμούς εφαρμογής του χωροταξικού σχεδιασμού (Γουργιώτης & Τσιλιμίγκας, 2016). Συγκεκριμένα ο ν. 2742/1999 συμπεριλαμβάνει ως στόχους του χωροταξικού σχεδιασμού την προστασία και αποκατάσταση του περιβάλλοντος, την προβολή και ανάδειξη των συγκριτικών (γεωπολιτικών, γεωγραφικών, φυσικών, κλιματικών, περιβαλλοντικών, πολιτιστικών, τοπικών, κ.ά.) πλεονεκτημάτων της χώρας, την ενίσχυση της αειφορικής και ισόρροπης οικονομικής ανάπτυξης, της ικανότητας ανταγωνισμού της χώρας στην ευρύτερη (ευρωπαϊκή, μεσογειακή, βαλκανική) περιοχή, τη στήριξη της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής του εθνικού χώρου και ιδιαίτερα στις περιοχές που εμφανίζουν προβλήματα αναπτυξιακής αδυναμίας, έντονων κοινωνικών αποκλίσεων και περιβαλλοντικής υποβάθμισης καθώς στις περιφερειακές και απομονωμένες περιοχές (Σταματίου, 2011). Σύμφωνα με το ν. 2742/1999 μέσα χωροταξικού σχεδιασμού είναι το γενικό, τα ειδικά και τα περιφερειακά πλαίσια χωροταξικού σχεδιασμού και αειφόρου ανάπτυξης (άρθρα 6, 7, 8) -ΣΤΕ 3632/2015).

Με τον ν. 4269/2014 «Χωροταξική και πολεοδομική μεταρρύθμιση - Βιώσιμη ανάπτυξη» (ΦΕΚ Α' 142) θεσπίστηκε ένα νέο πλαίσιο χωροταξικού και πολεοδομικού σχεδιασμού. Ο νέος νόμος κατήργησε μεγάλο μέρος των διατάξεων της προηγούμενης χωροταξικής και πολεοδομικής νομοθεσίας (ιδίως των νόμων 2742/1999, 2508/1997 και 1337/1983), επαναπροσδιόρισε τις έννοιες, το σύστημα και τη διάρθρωση του χωρικού σχεδιασμού και αναδιοργάνωσε τα επίπεδα, τη διαδικασία και το περιεχόμενο των χωροταξικών και πολεοδομικών σχεδίων, καθώς και τη μεταξύ τους σχέση και ιεράρχηση (Γιαννακούρου, 2015). Ο χωρικός σχεδιασμός, όπως ορίζει το άρθρο 2 του νόμου ασκείται σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο και διακρίνεται, ανάλογα με το περιεχόμενό του, σε στρατηγικό ή ρυθμιστικό. Στην κατηγορία του στρατηγικού χωρικού σχεδιασμού υπάγονται τα Εθνικά Χωροταξικά Πλαίσια και τα Περιφερειακά Χωροταξικά Πλαίσια [άρθρα 5 και 6] (ΦΕΚ Α' 142/2014).

Το πλαίσιο χωροταξικού σχεδιασμού που θεσμοθετήθηκε με το ν.4447/2016 «Χωρικός σχεδιασμός - Βιώσιμη ανάπτυξη» (ΦΕΚ Α'241) ορίζει ως στρατηγικό χωρικό σχεδιασμό (χωροταξικό σχεδιασμό) τον σχεδιασμό, που εκπονείται σε εθνική ή περιφερειακή κλίμακα, με τον οποίο τίθενται οι μεσοπρόθεσμοι ή και μακροπρόθεσμοι στόχοι της ανάπτυξης και οργάνωσης του χώρου, καθώς και οι γενικές κατευθύνσεις και οι αναγκαίες, όπου απαιτείται, ρυθμίσεις, για τη διαμόρφωση των οικιστικών περιοχών, των περιοχών ασκήσεως παραγωγικών και επιχειρηματικών δραστηριοτήτων και των περιοχών προστασίας.

Αναφορικά με τη διάρθρωση του συστήματος του χωρικού σχεδιασμού, ο χωρικός σχεδιασμός ασκείται σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο και διακρίνεται ανάλογα με το χαρακτήρα του σε στρατηγικό ή ρυθμιστικό. Στην κατηγορία του στρατηγικού χωρικού σχεδιασμού υπάγονται τα Ειδικά Χωροταξικά Πλαίσια του άρθρου 5 και τα Περιφερειακά Χωροταξικά Πλαίσια του άρθρου 6 (ν.4447/2016). Τα στρατηγικά χωρικά σχέδια λοιπόν, αποτελούν πλαίσια που δίνουν κατεύθυνση, αλλά και συντονίζουν, στις ρυθμιστικές λειτουργίες της διοίκησης και στις επενδυτικές δραστηριότητες του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα (Βασενχόβεν, 2004).

Με σκοπό την απλούστευση και επιτάχυνση της διαδικασίας κατάρτισης, αναθεώρησης και τροποποίησης χωροταξικών πλαισίων και πολεοδομικών σχεδίων κάθε επιπέδου, καθώς και τη διασαφήνιση των μεταξύ τους σχέσεων, θεσπίστηκε με το ν. 4759/2021 «Εκσυγχρονισμός της Χωροταξικής και Πολεοδομικής Νομοθεσίας» (ΦΕΚ Α'245) το ισχύον σύστημα χωροταξικού και πολεοδομικού σχεδιασμού. Σύμφωνα με τις διατάξεις του νέου νόμου, που αντικατέστησαν τις όμοιες του ν. 4447/2016, χωροταξικός σχεδιασμός είναι ο χωρικός σχεδιασμός που εκπονείται σε εθνική ή περιφερειακή κλίμακα, με τη μορφή πλαισίων, με τα οποία τίθενται οι μεσοπρόθεσμοι ή και μακροπρόθεσμοι στόχοι της ανάπτυξης και οργάνωσης του χερσαίου και θαλάσσιου χώρου, καθώς και οι κατευθύνσεις και οι αναγκαίες, όπου απαιτείται, ρυθμίσεις, για τη διαμόρφωση των οικιστικών περιοχών, των περιοχών άσκησης παραγωγικών και επιχειρηματικών δραστηριοτήτων και των προστατευόμενων περιοχών. Ο χωροταξικός σχεδιασμός

είναι κυρίως στρατηγικού χαρακτήρα και περιλαμβάνει κατευθύνσεις⁶ και, όπου απαιτείται, ρυθμίσεις⁷ (ν.4759/2020).

Ο Κοκκώσης (2015) επισημαίνει επίσης ότι η υιοθέτηση ενός επιστημονικά ολοκληρωμένου χωροταξικού σχεδιασμού αποτελεί προϋπόθεση για την ορθολογική ανάπτυξη των ανθρώπινων δραστηριοτήτων (όπως ο τουρισμός και η αναψυχή), των υποδομών και οικισμών στον χώρο. Ο χωροταξικός σχεδιασμός προσφέρει ένα επιχειρησιακό πλαίσιο αναφοράς για την αναζήτηση συμπληρωματικότητας και συνέργειας στις επιμέρους τομεακές πολιτικές αλλά και για διευθέτηση των ενδεχόμενων συγκρούσεων ως προς τη χρήση των φυσικών και πολιτιστικών πόρων και ιδίως τις χρήσεις γης.

Ο χωροταξικός σχεδιασμός, είναι αναπόσπαστο στοιχείο της αναπτυξιακής πολιτικής και δεν νοείται αναπτυξιακή στρατηγική (τοπική, περιφερειακή ή υπερπεριφερειακή ή εθνική) χωρίς χωρική διάσταση ούτε χωροταξία ανεξάρτητα από μια πολιτική για την ανάπτυξη. Αναπόσπαστο στοιχείο της οποίας χωροταξικής πολιτικής είναι ο μακροχρόνιος χαρακτήρας στόχευσης. Είναι δε προφανές ότι εξ ορισμού η οποιαδήποτε αναπτυξιακή πολιτική με την χωρική της έκφραση είναι πολυδιάστατη, δηλαδή αναφέρεται στην επίτευξη κοινωνικών, οικονομικών και περιβαλλοντικών στόχων (Κοκκώσης, 2015, 2021).

Όπως επισημαίνει η Σταματίου (2011), ο χωροταξικός σχεδιασμός οφείλει να αποτελεί τον κύριο πυλώνα κάθε ολοκληρωμένης εθνικής αναπτυξιακής στρατηγικής και το βασικό εργαλείο συντονισμού των τομεακών πολιτικών με στόχο την επίτευξη βιώσιμης και ισόρροπης ανάπτυξης, της κοινωνικής συνοχής και της αποτελεσματικής προστασίας του περιβάλλοντος (Σταματίου, ΕΣΤΑ).

⁶ Κατευθυντήρια πρόβλεψη ενός πλαισίου ή σχεδίου, με την οποία επιδιώκεται η επίτευξη συγκεκριμένου αποτελέσματος και η οποία δεσμεύει, στον βαθμό και με τον τρόπο που η ίδια προσδιορίζει, τον υποκείμενο χωρικό σχεδιασμό, τις αποφάσεις έγκρισης περιβαλλοντικών όρων και τη χωροθέτηση και αδειοδότηση παραγωγικών δραστηριοτήτων. Τα αρμόδια για τον σχεδιασμό, τις εγκρίσεις και αδειοδοτήσεις όργανα οφείλουν να ακολουθούν τις κατευθύνσεις. Ο βαθμός δεσμευτικότητας μιας κατεύθυνσης είναι συνάρτηση της σαφήνειας και της κανονιστικής της πυκνότητας και διαβαθμίζεται ως εξής: α) υποχρέωση πλήρους ευθυγράμμισης (συμμόρφωσης), β) υποχρέωση μη αντίθεσης (συμβατότητας) και γ) υποχρέωση λήψης υπόψη αυτής από τα υποκείμενα σχέδια και όργανα χωρίς να είναι υποχρεωτική η ευθυγράμμιση ή η μη αντίθεση (ν. 4759/2020).

⁷ Ρύθμιση (χωρικού σχεδιασμού): πρόβλεψη ενός πλαισίου ή σχεδίου που είναι δεσμευτική και αμέσως εφαρμοστέα, χωρίς να χρήζει περαιτέρω εξειδίκευσης (αρθρ. 1 ν. 4759/2020).

1.3 Ο ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ

«Ο όρος σχεδιασμός όπως και ο προγραμματισμός παραπέμπουν στη διαδικασία προσδιορισμού των αναγκαίων παρεμβάσεων σε κάποιο πεδίο της πραγματικότητας στο πλαίσιο της επιδίωξης συγκεκριμένων στόχων για την αλλαγή της» (Οικονόμου, 2009). Ο «σχεδιασμός» συνδυάζεται με την παρέμβαση στο χώρο ενώ ο όρος «προγραμματισμός» εΐθισται να αναφέρεται στην οικονομία, την οικονομική και αναπτυξιακή πολιτική (Οικονόμου, όπως αναφέρεται στο Σιόλας κ.α., 2015). Ο όρος «προγραμματισμός» χρησιμοποιείται σε συνάρτηση με την ανάπτυξη (αναπτυξιακός προγραμματισμός, οικονομικός προγραμματισμός).

Ως ανάπτυξη ορίζεται μια περίοδος οικονομικής ανόδου, όταν αυξάνουν η παραγωγή και η απασχόληση. Το βασικό στατιστικό δεδομένο που χρησιμοποιείται στην ανίχνευση της οικονομικής ανάπτυξης είναι το πραγματικό κατά κεφαλήν ΑΕΠ δηλαδή το πραγματικό ΑΕΠ (που μετρά τη συνολική αξία της παραγωγής τελικών προϊόντων και υπηρεσιών σε μια οικονομία καθώς και το εισόδημα που αποκομίζεται στην οικονομία αυτή σε ένα δεδομένο έτος) διαιρούμενο με τον πληθυσμό (Krugman and Wells). Όταν η ανάπτυξη έχει ως βασική της παράμετρο τον χώρο, μαζί με οικονομικές, κοινωνικές, πολιτιστικές κλπ. παραμέτρους, αναφερόμαστε στην περιφερειακή ανάπτυξη, όταν το επίπεδο αναφοράς είναι στην κλίμακα Περιφέρειας, Χώρας, ομάδας Χωρών (π.χ. εντός της Ε.Ε. ή το σύνολο της Ε.Ε.) κλπ., δηλαδή ένα εξαιρετικά μεγάλο φάσμα μεγεθών Χώρου (Ρουμελιώτης). Η περιφερειακή ανάπτυξη αναφέρεται τόσο στην αύξηση του πλούτου σε μια περιφέρεια όσο και τις δραστηριότητες που οδηγούν σε αυτή την αύξηση. Η περιφερειακή ανάπτυξη έχει έντονο οικονομικό προσανατολισμό, αν και μπορεί επίσης να έχει κοινωνικές και πολιτιστικές διαστάσεις (CEMAT 2007). Η βάση για το σχεδιασμό, τον προγραμματισμό, είναι οι περιφέρειες (Λουκάκης 2005, 2010). Η πολιτική περιφερειακής ανάπτυξης περιλαμβάνει το σύνολο των γεωγραφικά διαφοροποιημένων αναπτυξιακών μέτρων. Για τον Οικονόμου (2009) ο όρος «περιφερειακή» δεν σημαίνει ότι έχει ως αντικείμενο την ανάπτυξη μόνο των περιφερειών με τη στενή έννοια του όρου, αλλά αναφέρεται κυρίως στο ότι η πολιτική δεν αφορά το σύνολο της επικράτειας αλλά εξειδικεύεται με αναφορά σε συγκεκριμένες χωρικές ενότητες (συντά περιφερειακής κλίμακας, αλλά όχι πάντα) (Οικονόμου, 2009).

Η περιφερειακή πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι μια πολιτική στρατηγικών επενδύσεων σε όλες τις περιφέρειες και τις πόλεις της ΕΕ, η οποία αποσκοπεί στην τόνωση της οικονομικής τους ανάπτυξης και στη βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων. Ταυτόχρονα συνιστά έκφραση αλληλεγγύης, καθώς η στήριξη προορίζεται κυρίως για τις λιγότερο ανεπτυγμένες περιφέρειες (ΕΕ 2014-Περιφερειακή Πολιτική). Η περιφερειακή πολιτική είναι γνωστή και με τον ευρύτερο όρο «πολιτική συνοχής», δεδομένου ότι απώτερος στόχος της είναι η ενίσχυση της λεγόμενης «οικονομικής, κοινωνικής και εδαφικής συνοχής» των περιφερειών που πληρούν τις προϋποθέσεις για χρηματοδότηση (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2014).

Το σύστημα αναπτυξιακού προγραμματισμού στη χώρα μας προσδιορίστηκε από το ν.1622/1986, ο οποίος προέβλεπε την εκπόνηση και θεσμοθέτηση μεσοπρόθεσμων προγραμμάτων ανάπτυξης σε όλες σχεδόν τις γεωγραφικο-διοικητικές βαθμίδες (εθνική, περιφερειακή, νομαρχιακή, τοπική), όμως σχεδόν ποτέ δεν ενεργοποιήθηκε (εξάιρεση π.χ. αποτελούν τα αναπτυξιακά προγράμματα ειδικού σκοπού των Περιφερειών Νοτίου και Βορείου Αιγαίου), ενώ από το 1989 αναδύθηκε ένα παράλληλο σύστημα με εξωγενή προέλευση, τους κανονισμούς των διαρθρωτικών ταμείων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η κοινοτική περιφερειακή πολιτική πέρασε από το στάδιο ενίσχυσης μεμονωμένων έργων στο στάδιο κατά το οποίο οι χρηματοδοτήσεις προϋποθέτουν την ύπαρξη ενός προγράμματος που εντάσσει τα επιμέρους έργα σε ένα πλαίσιο στόχων και μέτρων (Οικονόμου, 2009).

Τα προγράμματα με τα οποία εκφράστηκε η περιφερειακή πολιτική της ΕΕ⁸ ήταν τα Σχέδια Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΣΠΑ), στα οποία στηρίχθηκαν τα τρία Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης (ΚΠΣ) για τις περιόδους 1989-1993, 1994-1999 και 2000-2006 και περιλάμβαναν έργα με σημαντικές χωρικές συνέπειες. Τα ΣΠΑ εκπονούνταν από τις εθνικές αρχές και αποτελούνταν από εθνικό και περιφερειακό σκέλος. Τα ΚΠΣ συνιστούσαν χρηματοδοτικό μέσο εφαρμογής των ΣΠΑ, περιλάμβαναν περιφερειακά επιχειρησιακά προγράμματα (ΠΕΠ) για τις 13 διοικητικές περιφέρειες της Ελλάδας και τομεακά επιχειρησιακά προγράμματα π.χ. οδικών έργων και λιμανιών, τουρισμού και πολιτισμού, γεωργίας κ.λπ. Οι χρηματικοί πόροι των ΚΠΣ (1989-2006) εξυπηρετήσαν την άσκηση της χωροταξίας με

⁸ Πρέπει να αναφερθεί επίσης ότι την περιφερειακή πολιτική της ΕΕ συμπλήρωναν οι κοινοτικές πρωτοβουλίες Interreg (συνδρομή στις παραμεθόριες περιοχές των χωρών της για την αντιμετώπιση προβλημάτων ανάπτυξης), Leader (για την προώθηση της αγροτικής ανάπτυξης), Urban (αντιμετώπιση προβλημάτων αστικών κέντρων) (Σταματίου, 2011).

κατεύθυνση πόρων σε συγκεκριμένα δημόσια έργα και χωρικά πεδία, χωρίς να υφίσταται Εθνικό Χωροταξικό Σχέδιο. (Σταματίου, 2011).

Από το 2007 το σύστημα των ΣΠΑ-ΚΠΣ αντικαταστάθηκε από το Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς (ΕΣΠΑ), το οποίο εμπεριέχει τομεακά Επιχειρησιακά Προγράμματα και Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα (Οικονόμου, 2009). Το ΕΣΠΑ, ελλείψει άλλου εθνικού αναπτυξιακού προγράμματος, επείχε θέση εθνικού αναπτυξιακού σχεδίου για την περίοδο 2007-2013 (Γιαννακούρου, 2008).

Η περιφερειακή πολιτική της ΕΕ αντιπροσωπεύει το μεγαλύτερο κονδύλιο του προϋπολογισμού της για την χρηματοδοτική περίοδο 2014-2020 (την πέμπτη κατά σειρά από το 1989)-(351,8 δισ. ευρώ σε σύνολο 1.082 δισ. ευρώ) και αποτελεί το κυριότερο επενδυτικό εργαλείο της Ένωσης. Οι πόροι αυτοί αξιοποιούνται στη στήριξη των μικρομεσαίων επιχειρήσεων ώστε να γίνουν πιο καινοτόμες και πιο ανταγωνιστικές, στη χρηματοδότηση στρατηγικών υποδομών στους τομείς των μεταφορών και των επικοινωνιών και στη διευκόλυνση της μετάβασης σε μια οικονομία φιλικότερη προς το περιβάλλον (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2014).

Βασικό εργαλείο αναπτυξιακής πολιτικής είναι το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων (ΠΔΕ), το οποίο συμβάλλει στην ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας και στην στήριξη της κοινωνικής συνοχής. Οι αναπτυξιακοί τομείς που αφορούν το ΠΔΕ είναι μεταξύ άλλων το περιβάλλον, οι μεταφορές, η επιχειρηματικότητα, η ενέργεια, η ανάπτυξη του ανθρώπινου κεφαλαίου. Από το εθνικό σκέλος καλύπτονται κυρίως πολιτικές για συντήρηση και επέκταση υποδομών και κοινωνικών δομών και δράσεις όπως οι ενισχύσεις ιδιωτικών επενδύσεων στο πλαίσιο υλοποίησης των αναπτυξιακών νόμων. Βασική πηγή εσόδων του ΠΔΕ αποτελούν οι πόροι από την Ευρωπαϊκή Ένωση και οι εθνικοί πόροι. (Αναπτυξιακή Στρατηγική, 2017). Το ΠΔΕ διήλθε μια δύσκολη περίοδο εξαιτίας μια σειράς παραγόντων που προέρχονται είτε από το νέο περιβάλλον που διαμόρφωσε η παγκόσμια οικονομική κρίση, είτε από άλλους, κυρίως εσωτερικούς παράγοντες, που σχετίζονται με τη δομή και την οργάνωση της ελληνικής διοίκησης. Στο νέο περιβάλλον που διαμορφώθηκε, η Ελλάδα διαθέτει λιγότερους δημόσιους πόρους για την χρηματοδότηση των πολιτικών της, ενώ ζητούμενο εξακολουθεί να παραμένει μία πιο αποτελεσματική διαχείριση του συστήματος χρηματοδότησης, υλοποίησης και αξιολόγησης των δημοσίων δαπανών (www.epde.gr). Με το ν.4635/2019 θεσπίστηκαν οι κανόνες που

διέπουν την κατάρτιση, τον συντονισμό, τη διαχείριση, τη χρηματοδότηση, τον έλεγχο και την εφαρμογή των αναπτυξιακών παρεμβάσεων του Εθνικού Προγράμματος Ανάπτυξης (ΕΠΑ) και των επιμέρους προγραμμάτων του, που χρηματοδοτούνται από τους εθνικούς πόρους του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων (ΠΔΕ). Η πρώτη προγραμματική περίοδος του ΕΠΑ, που είναι πενταετούς διάρκειας ξεκίνησε την 1^η.7.2021 (ΦΕΚ Α'167, ν. 4811/2021). Οι αναπτυξιακοί στόχοι του ΕΠΑ 2021-2025 αναπτύσσονται σε πέντε πυλώνες: Έξυπνη Ανάπτυξη, Πράσινη Ανάπτυξη, Κοινωνική Ανάπτυξη, Ανάπτυξη Υποδομών και Εξωστρέφεια (espa.gr).

Για την ανάπτυξη της χώρας, βασικό στρατηγικό σχέδιο και εργαλείο αποτέλεσε το Εταιρικό Σύμφωνο για το Πλαίσιο Ανάπτυξης - ΕΣΠΑ (2014 -2020), και γενικώς οι σημαντικοί πόροι που προέρχονται από τα Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά και Επενδυτικά Ταμεία (ΕΔΕΤ)⁹ της Ευρωπαϊκής Ένωσης (www.espa.gr), (ΕΣΠΑ 2014 -2020 - 2^η εγκύκλιος σχεδιασμού ΕΣΠΑ). Το ΕΣΠΑ και τα Επιχειρησιακά του Προγράμματα - με βασικό εργαλείο το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων- διαμορφώνουν την αναπτυξιακή πολιτική της χώρας, με παρεμβάσεις και έργα που διαχέονται σε όλους τους τομείς της οικονομίας και σε όλες τις Περιφέρειες της χώρας (2^η εγκύκλιος σχεδιασμού ΕΣΠΑ).

Το νέο «Εταιρικό Σύμφωνο Περιφερειακής Ανάπτυξης 2021-2027» αποτυπώνει τις νέες αναπτυξιακές προτεραιότητες της Χώρας (espa.gr), ενώ οι συνολικοί πόροι του για τη νέα προγραμματική περίοδο, ανέρχονται σε σχεδόν 26,2 δισ. ευρώ εκ των οποίων τα 20,9 δισ. ευρώ προέρχονται από την ΕΕ (κοινοτική συμμετοχή) και τα 5,3 δισ. ευρώ από τη χώρα μας (εθνική συμμετοχή) (tovima.gr).

Ένα από τα κύρια και ίσως το πρώτο χρονολογικά μέτρο αναπτυξιακής πολιτικής παρεμβατικού τύπου στη μεταπολεμική Ελλάδα, υπήρξε το σύστημα ενισχύσεων των ιδιωτικών επενδύσεων, γνωστό και ως σύστημα αναπτυξιακών κινήτρων, με αλληπάλληλες αναθεωρήσεις και τροποποιήσεις, που συνεχίζονται μέχρι σήμερα. (Οικονόμου, 2009). Ο βασικός μηχανισμός των κινήτρων περιλαμβάνει: α) την κατανομή της επικράτειας σε έναν αριθμό «περιοχών» (διαφορετικών για τη βιομηχανία και τον τουρισμό) και β) τη χορήγηση

⁹ Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης, Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο, Ταμείο Συνοχής, Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Ευρωπαϊκό Ταμείο Θάλασσας και Αλιείας

διαφοροποιημένων ανά περιοχή ενισχύσεων προς τις πραγματοποιούμενες επενδύσεις στους επιλέξιμους κλάδους, οι οποίες μπορούν να είναι άμεσες επιχορηγήσεις, επιδοτήσεις επιτοκίου, εκπτώσεις από το φόρο ή αυξημένες αποσβέσεις (Οικονόμου, 2009).

Τα επενδυτικά κίνητρα θεωρούνται εργαλεία των εθνικών (και αρκετά συχνά υποεθνικών) πολιτικών που ως κεντρικούς στόχους έχουν τη δημιουργία απασχόλησης, την αύξηση της αγωνιστικότητας, την αύξηση των εξαγωγών και τη μεγέθυνση της φορολογικής βάσης, προκειμένου να συνεισφέρουν στην ενίσχυση συγκεκριμένων επιχειρήσεων ή επιχειρηματικών κλάδων. Μεταξύ των κεντρικών τους στόχων συγκαταλέγονται επίσης η βελτίωση του επενδυτικού κλίματος, η προώθηση συγκεκριμένων κλάδων της οικονομίας, καθώς και η ενίσχυση της περιφερειακής συνοχής μέσω της τόνωσης της επιχειρηματικής δραστηριότητας σε λιγότερο αναπτυγμένες περιοχές (αιτιολογική έκθεση ν.4399/2016).

1.4 ΤΟΜΕΑΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Ο τουρισμός αναγνωρίζεται ως η σημαντικότερη δραστηριότητα στον πλανήτη που σχετίζεται με πολλούς κλάδους της οικονομίας. Απαιτεί τη συμβολή οικονομικών, κοινωνικών, περιβαλλοντικών και πολιτισμικών δεδομένων και γι' αυτό περιγράφεται ως εξαιρετικά πολύπλευρος τομέας (Lickorish–Jenkins, 2004). Ο ελληνικός τουρισμός αποτελεί μια προσοδοφόρα και ανταγωνιστική δραστηριότητα η οποία εντάσσεται σε ένα πλέγμα σύνθετο εθνικών και διεθνών παραγόντων, ιδιαίτερα ευαίσθητων στη διεθνή και εθνική οικονομική και πολιτική συγκυρία. Αναγνωρίζεται ότι συνέβαλε ιστορικά σε μια πιο ισόμετρη κατανομή του περιφερειακού εισοδήματος (Αυγερινού Κολώνια, 2011).

Ο τουρισμός αποτελεί τον μεγαλύτερο εξαγωγικό κλάδο της ελληνικής οικονομίας, με σημαντική συμβολή στο ΑΕΠ και την απασχόληση, ενώ η χώρα διαθέτει αδιαμφισβήτητο συγκριτικό πλεονέκτημα στον χώρο αυτό (Αναπτυξιακή Στρατηγική, 162-1η έκδοση). Σύμφωνα με έκθεση της Τράπεζας της Ελλάδος, από το 2010 μέχρι το 2018 παρατηρείται ραγδαία αύξηση των ταξιδιωτικών αφίξεων και εισπράξεων, ενώ η ανοδική τάση συνεχίστηκε και το 2019. Η συμβολή των ταξιδιωτικών εισπράξεων στο ΑΕΠ της Ελλάδος βαίνει αυξανόμενη την τελευταία δεκαετία, φθάνοντας από 4,3% το 2010 σε 8,7% το 2018, ενώ ο τουριστικός τομέας

αποτελεί τον κυριότερο πόλο προσέλκυσης επενδύσεων και ως εκ τούτου συμβάλλει και με τον τρόπο αυτό στην ανάπτυξη της χώρας. (naftemporiki.gr). Κατά τη διάρκεια του 2017 η Ελλάδα κατέγραψε 30 εκατομμύρια διεθνείς αφίξεις, μια αύξηση 9% στην τουριστική κίνηση, συνοδευόμενη από μια αύξηση 10,5% των τουριστικών εσόδων (Ελλάδα: μια στρατηγική ανάπτυξης για το μέλλον- Μάιος 2018). Το 2018 οι διεθνείς αφίξεις άγγιξαν τα 33 εκατομμύρια, συμπεριλαμβανομένης της κρουαζιέρας. Η μεγάλη αύξηση της τουριστικής κίνησης οδήγησε σε κατακόρυφη αύξηση των αμιγώς τουριστικών εσόδων που για πρώτη φορά ξεπέρασαν τα 16 δισ. ευρώ (kathimerini.gr). Μία χρονιά-ρεκόρ αποτέλεσε το 2019 για τον ελληνικό τουρισμό, καθώς τα έσοδα ξεπέρασαν τα 18 δισ. ευρώ, ενώ και οι αφίξεις υπερέρασαν τα 31 εκατ. τουρίστες (χωρία να υπολογίζεται η κρουαζιέρα) (naftemporiki.gr). Σύμφωνα με τα στοιχεία για το 2020, που παρουσίασε η Τράπεζα της Ελλάδος, η Ελλάδα κατέγραψε μείωση της εισερχόμενης ταξιδιωτικής κίνησης κατά 78,2% και έχασε τουριστικά έσοδα 13,86 δισ. ευρώ, συνεπεία της πανδημίας του κορωνοϊού (naftemporiki.gr), ενώ ο αριθμός των τουριστών που επισκέφθηκε τη χώρα μας στο οκτάμηνο Ιανουαρίου-Αυγούστου 2021, ξεπέρασε τα 8,5 εκατομμύρια (8,624) καταγράφοντας αύξηση κατά 79,3% σε σύγκριση με το αντίστοιχο διάστημα το 2020 (kathimerini.gr).

Η ύπαρξη τουριστικών πόρων αποτελεί καθοριστικό παράγοντα και συγκριτικό πλεονέκτημα για τις χώρες ή τις περιοχές που επιδιώκουν να αναπτυχθούν τουριστικά. Στους τουριστικούς πόρους, εκτός από τους φυσικούς (κλίμα, φυσικό περιβάλλον κλπ.) και τους πολιτιστικούς (μνημεία, παράδοση, πολιτιστικές εκδηλώσεις κλπ.) περιλαμβάνουμε τις υποδομές και υπηρεσίες που άμεσα ή έμμεσα συμβάλλουν στην τουριστική ανάπτυξη (ξενοδοχεία, μεταφορικά και επικοινωνιακά δίκτυα κλπ.) (Τσάρτας, 2001). Ο εντοπισμός των τουριστικών πόρων αποτελεί το πρώτο βήμα για την έναρξη της τουριστικής ανάπτυξης (Lickorish 2004).

Ένας κεντρικός παράγοντας σχετικά με τον τρόπο που αναπτύσσεται ο τουρισμός στον χώρο είναι και η πολιτική για τον τουρισμό σε εθνικό επίπεδο (κεντρικής διοίκησης), αλλά και σε περιφερειακό/τοπικό σε τουριστικούς προορισμούς, είτε από τον δημόσιο είτε από τον ιδιωτικό τομέα είτε και σε συντονισμό. Τα βασικά εργαλεία που διαθέτει η πολιτική για τον τουρισμό και την χωρική του προσέγγιση είναι: ρυθμίσεις, επενδύσεις, υποδομές, εκπαίδευση/κατάρτιση/απασχόληση και προώθηση/προβολή. Οι όροι και

προϋποθέσεις, οι κανόνες και προτεραιότητες, οι στόχοι και η στρατηγική, οι δράσεις πρέπει να προσδιορίζονται με βάση τα χαρακτηριστικά, την δυναμική και τις ιδιαιτερότητες κάθε χωρικής ενότητας (Κοκκώσης, 2015).

Στο δημόσιο τομέα εναπόκειται συνήθως ο σχεδιασμός, η παροχή και η χρηματοδότηση των υποδομών. Με τον όρο υποδομές νοούνται τα μέσα πρόσβασης (π.χ. λιμάνια, αεροδρόμια), η διατήρηση των φυσικών πόρων και η κατασκευή των κοινώς προσβάσιμων χώρων του δομημένου περιβάλλοντος, η παροχή των τουριστικών εγκαταστάσεων (π.χ. μαρίνες για τα σκάφη αναψυχής) και των υπηρεσιών κοινής ωφέλειας (π.χ. ηλεκτρισμός, υδροδότηση) από τα οποία εξαρτάται η τουριστική βιομηχανία (Middleton).

Ο σχεδιασμός της τουριστικής ανάπτυξης μπορεί να πραγματοποιηθεί σε πολλά επίπεδα. Η έννοια του σχεδιασμού είναι ευρεία. Ουσιαστικά, αφορά στον τρόπο χρήσης και ανάπτυξης των πόρων, ώστε να διατεθούν στην αγορά ως προϊόν. Επομένως πριν από την έναρξη του σχεδιασμού είναι αναγκαίος ο καθορισμός των στόχων της τουριστικής ανάπτυξης, δηλαδή του τι θέλει να επιτύχει ένα αναπτυξιακό σχέδιο. Οι στόχοι του τουριστικού σχεδιασμού συχνά διατυπώνονται στο πλαίσιο της τουριστικής πολιτικής, η οποία θέτει τις παραμέτρους ή τις κατευθυντήριες γραμμές για τη μελλοντική ανάπτυξη (Lickorish –Jenkins, 2004: 256). Ωστόσο η τουριστική πολιτική δεν θα πρέπει να ταυτίζεται με το σχέδιο τουριστικής ανάπτυξης, καθώς ουσιαστικά αποτελεί το σημείο αναφοράς που λαμβάνονται οι αποφάσεις τουριστικού σχεδιασμού.

Η τουριστική πολιτική προσδιορίζεται ως το πλέγμα των αποφάσεων που αφορούν στον τουρισμό, το οποίο συνυφασμένο με την αναπτυξιακή πολιτική, καθορίζει τον προσανατολισμό του τομέα και τις ενέργειες δράσης προς αυτή την κατεύθυνση. Η τουριστική πολιτική υποδεικνύει τις κατευθυντήριες γραμμές που καθορίζουν την ανάπτυξη του τομέα ενώ η αναπτυξιακή στρατηγική εισάγει τα μέσα με τα οποία η χρήση των πόρων συναντά τις υφιστάμενες ανάγκες. Σύμφωνα με τον Κοκκώση (2001, 2019) τρία είναι τα στοιχεία που συνθέτουν την τουριστική πολιτική: η επαρκής ανταμοιβή των επενδυτών, η ικανοποίηση του επισκέπτη και η περιβαλλοντική – με την ευρεία έννοια –προστασία του περιβάλλοντος.

Ο σχεδιασμός της τουριστικής πολιτικής αφορά στη στρατηγική ανάπτυξης τουρισμού και περιλαμβάνει μια συνολική θεώρηση της τουριστικής δραστηριότητας

(οικονομική ανάπτυξη, προώθηση τουριστικού προϊόντος) ενώ ο σχεδιασμός για την τουριστική ανάπτυξη αποτελεί, μέρος του σχεδιασμού τουριστικής πολιτικής και αναφέρεται στη χωρική κατανομή του τουρισμού σε διάφορες χωρικές ενότητες και στον τρόπο χωρικής οργάνωσης του τουρισμού στις περιοχές αυτές (Κοκκώσης, 2001: 251). Οι κυβερνήσεις έχουν αρκετές επιλογές κατά το σχεδιασμό της τουριστικής πολιτικής τους καθώς αποφασίζουν το βαθμό προτεραιότητας που πρέπει να δοθεί στον τουρισμό, στα σχέδια εθνικής και τοπικής ανάπτυξης και την επιλογή να αντιμετωπίσουν τον τουρισμό παρόμοια με τους υπόλοιπους αναπτυξιακούς τομείς ή εάν η φύση της τουριστικής βιομηχανίας απαιτεί ειδικές διοικητικές και οικονομικές ρυθμίσεις (Lickorish –Jenkins, 2004).

Ως μια τομεακή εκδοχή του σχεδιασμού (planning), ο τουριστικός σχεδιασμός (tourism planning) αποτελεί ένα σύνολο διεργασιών, περισσότερο μια διαδικασία παρά διαμόρφωση μόνο σχεδίων (Healey, 1981 Page, 1995, όπως αναφέρεται στην Παπαγεωργίου). Πολύ συχνά, ο τουριστικός σχεδιασμός συνδέθηκε με την παραγωγή σχεδίων και εργαλείων για την ανάπτυξη τουριστικών επιχειρήσεων (ξενοδοχεία, εγκαταστάσεις αναψυχής) αλλά και με την προσέλκυση επενδύσεων (Παπαγεωργίου, 2017).

Όπως υποστηρίζει ο Hall (2000), ο ολοκληρωμένος τουριστικός σχεδιασμός, οφείλει να ρυθμίσει ταυτόχρονα όλα εκείνα τα αναπτυξιακά, οικονομικά και χωρικά ζητήματα που άπτονται της τουριστικής ανάπτυξης, όπως αυτή υπαγορεύεται κάθε φορά από την εκάστοτε τουριστική πολιτική που αποφασίζουν οι διοικήσεις. Αυτό σημαίνει ότι ο ολοκληρωμένος τουριστικός σχεδιασμός οφείλει να προσδιορίζει: α) τις επίσημες τουριστικές δομές και εγκαταστάσεις, β) τους ειδικότερους αναπτυξιακούς και χωροθετικούς κανόνες οργάνωσης των τουριστικών επενδύσεων στο χώρο, γ) τους κανόνες που άπτονται της εύρυθμης λειτουργίας της ιδιωτικής αγοράς και επιχειρήσεων στον τομέα του τουρισμού και δ) το τουριστικό προφίλ/ταυτότητα και κατ' επέκταση τα ζητήματα τουριστικής προβολής (Παπαγεωργίου, 2016).

Ο τουριστικός σχεδιασμός είναι τομεακός σχεδιασμός και δεν νοείται να είναι ολοκληρωμένος χωρίς να μεριμνά και για τη διασφάλιση των συνθηκών χωρικής ανάπτυξης του τουρισμού, ενώ ολοκληρωμένος χωρικός σχεδιασμός δεν νοείται εάν

δεν ρυθμίζει και θέματα χωρικής οργάνωσης της τουριστικής δραστηριότητας (Παπαγεωργίου, 2017).

Η τουριστική ανάπτυξη αποτελεί μια μακροπρόθεσμη διαδικασία, που απαιτεί σημαντικές και συνεχείς επενδύσεις για την τουριστική υποδομή και τις τουριστικές εγκαταστάσεις. Για το λόγο αυτό οι περισσότερες κυβερνήσεις ασχολούνται κυρίως με τα οικονομικά οφέλη που μπορεί να παρέχει ο τουρισμός, ωστόσο ο τουρισμός έχει επίσης κοινωνικές, πολιτισμικές και περιβαλλοντικές επιπτώσεις (Lickorish - Jenkins, 2004).

Στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης πραγματοποιείται τα τελευταία χρόνια μία σύγκλιση πολιτικών που υπαγορεύεται από την ανάγκη να απομακρύνεται ο κίνδυνος υπερβολικής τουριστικής πίεσης σε περιοχές που χαρακτηρίζονται ευαίσθητες οικολογικά και πολιτιστικά, μέσα από την αρμονικότερη γεωγραφικά κατανομή των τουριστικών κινήσεων και την ανάγκη προστασίας και ανάδειξης της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς σε συνδυασμό με τις νέες αναπτυξιακές δυνατότητες που παρέχουν οι εναλλακτικές μορφές ήπιου τουρισμού (Αυγερινού Κολώνια, 2011).

Οι σημαντικότεροι παράγοντες που επηρεάζουν και καθορίζουν την τελική μορφή της τουριστικής ανάπτυξης και της σχέσης της με το περιβάλλον είναι οι θεσμικοί, όπως το ιδιοκτησιακό καθεστώς γης και πόρων, το ισχύον καθεστώς χωροταξικού και αναπτυξιακού σχεδιασμού, οικονομικές κοινωνικές και περιβαλλοντικές πολιτικές, νομοθεσία, διοικητική οργάνωση καθώς και άτυποι εθιμικοί θεσμοί (Μπριασούλη, 2017: 181). Στην Ελλάδα, παρά την αδιαμφισβήτητη συμβολή του τουρισμού στην οικονομική και κοινωνική της ανάπτυξη, η διαχρονική έλλειψη ολοκληρωμένου στρατηγικού σχεδιασμού και προγραμματισμού, χωροταξικού σχεδιασμού, αστικού και δασικού κτηματολογίου, ο αυτοσχεδιασμός και οι συνεχείς παλινδρομήσεις αποτέλεσαν τα κυρίαρχα χαρακτηριστικά της τουριστικής ανάπτυξης (Μελέτη Πανεπιστημίου Αιγαίου, 2010). Η έλλειψη συγκεκριμένου προσανατολισμού και προγραμματισμού σε κεντρικό επίπεδο για την ανάπτυξη του τουρισμού κατά τις τελευταίες δεκαετίες, στη χώρα μας είχε ως αποτέλεσμα να αναπτυχθεί ένα τουριστικό προϊόν με εγγενείς αδυναμίες και σοβαρά προβλήματα (Μαράκα -Ρωμανού, 2011).

Όπως αναφέρει ο Τσάρτας (2017), βασικό χαρακτηριστικό της εντυπωσιακής τουριστικής ανάπτυξης της Ελλάδας μετά τη μεταπολίτευση είναι η έλλειψη ενός μακροπρόθεσμου στρατηγικού σχεδιασμού με διαστάσεις αναπτυξιακές, χωροταξικές, θεσμικές και παραγωγικές για τους τουριστικούς προορισμούς. Στο μοντέλο ανάπτυξης στη χώρα μας διαπιστώνονται σύμφωνα με τον ίδιο συγγραφέα, δύο παράδοξα: η συχνή συνύπαρξη μεγάλων και ποιοτικών ξενοδοχειακών μονάδων με μεγάλο αριθμό μικρών και οικογενειακού τύπου τουριστικών επιχειρήσεων όλων των τύπων και η υπερεκμετάλλευση με βασικά χαρακτηριστικά την οικοπεδοποίηση και τον κατακερματισμό της γης από το 1960 (Τσάρτας, 2017).

Μετά τη διεθνή οικονομική κρίση του 2008-2009 που επηρέασε την τουριστική δραστηριότητα στη χώρα, έγιναν περισσότερο εμφανείς οι δομικές αδυναμίες ενός μοντέλου που αναπτύχθηκε έξω από ορθές κεντρικές επιλογές και συγκεκριμένες κατευθύνσεις. Η νέα τουριστική πολιτική είναι προσαρμοσμένη στην ανάγκη αναστροφής της αρνητικής κατάστασης, μέσα από επαναπροσδιορισμό και ποιοτική αναβάθμιση της τουριστικής προσφοράς και επανατοποθέτηση του ελληνικού τουριστικού προϊόντος στις αγορές με ανταγωνιστικούς όρους. Παράλληλα χρειάζεται να ληφθούν υπόψη και οι λοιπές δομικές αδυναμίες που ανέδειξε η κρίση και να καθιερωθεί ο ρόλος της κεντρικής διοίκησης στη χάραξη μακροπρόθεσμης τουριστικής πολιτικής. (Μαράκα-Ρωμανού, 2011).

02 Η ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ

Ο τουρισμός σαν ανθρώπινη δραστηριότητα παράγει το δικό του δομημένο περιβάλλον με την τουριστική ανωδομή (κύριες και βοηθητικές ξενοδοχειακές εγκαταστάσεις) και υποδομή (μαρίνες, υδροθεραπευτήρια, συνεδριακά κέντρα), με τη γενική τεχνική υποδομή (λιμάνια, αεροδρόμια, δρόμοι) με τις υπηρεσίες και εξυπηρετήσεις (ενοικιάσεις σκαφών, τροχοφόρων κ.α.). Παράγει εκ του μηδενός το δικό του δομημένο περιβάλλον ή χρησιμοποιεί και επιφορτίζει το αντίστοιχο δυναμικό, κυρίως τεχνικής υποδομής και υπηρεσιών, των οικισμών και της υπαίθρου (Καλοκάρδου, 1994). Από τις πιο σοβαρές αρνητικές επιπτώσεις στο δομημένο περιβάλλον ιδίως στην Ελλάδα, που οφείλονται στη χωρίς έλεγχο και σχεδιασμό τουριστική ανάπτυξη είναι η αυθαίρετη δόμηση και η αστικοποίηση του αγροτικού χώρου, που είναι ιδιαίτερα έντονη στις παράκτιες περιοχές, καθώς η παράκτια ζώνη στη χώρα μας συγκεντρώνει το μεγαλύτερο μέρος των τουριστικών δραστηριοτήτων (Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001). Οι επιπτώσεις του τουρισμού στο δομημένο και γενικότερα στο ανθρωπογενές περιβάλλον (πληθώρα επενδύσεων σε κτιριακό δυναμικό τουριστικής προσφοράς, εποχικές φορτίσεις δικτύων και κόμβων μεταφοράς, αισθητική υποβάθμιση κ.ά.) είναι δυνατό να αντιμετωπισθούν μέσω του σχεδιασμού (Καλοκάρδου, 1994).

Έτσι, βασική προϋπόθεση για την ορθολογική ανάπτυξη του τουρισμού είναι ένα σταθερό και ξεκάθαρο θεσμικό πλαίσιο που θέτει τις βασικές αρχές, κανόνες και προτεραιότητες για το πώς αναπτύσσονται οι δραστηριότητες και οι σχετικές υποδομές (γενικές και ειδικές) στο χώρο (Κοκκώσης, 2015). Οι αρχές, οι κανόνες και προτεραιότητες προσδιορίζουν το πού (σε ποιες περιοχές καταρχήν) και πώς (με ποιους όρους κλπ.) κτίζονται τα τουριστικά καταλύματα (κάθε τύπου) και οι τουριστικές εγκαταστάσεις (π.χ. λιμένες, γκολφ, συνεδριακά κέντρα, κέντρα θαλασσοθεραπείας, κλπ.), άρα προσδιορίζουν το βασικό πλαίσιο δόμησης και λειτουργίας για τις τουριστικές μονάδες και τις επενδύσεις στον τουρισμό (Κοκκώσης, 2015). Ο χωροταξικός σχεδιασμός συμβάλλει λοιπόν θετικά στη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη, στην προσέλκυση επενδύσεων και στην προστιθέμενη αξία στα αξιοθέατα των τουριστικών περιοχών, καθώς και στην επίτευξη του επιθυμητού μοντέλου τουριστικής οργάνωσης μιας περιοχής (Sarantakoy, 2017).

Σε όλον τον κόσμο, οι θεσμικοί έλεγχοι της χρήσης της γης, κυρίως για οικονομικούς σκοπούς αποτελούν το πιο βασικό και ίσως το πιο αποτελεσματικό εργαλείο διαχείρισης του τουρισμού που διαθέτει ο δημόσιος τομέας. Σε αρκετές περιοχές με εύθραυστο περιβάλλον λαμβάνονται μέτρα για την προστασία των φυσικών πόρων και της βιοποικιλότητας από την ανθρώπινη παρέμβαση (Middletton).

Κατά το χωρικό σχεδιασμό του τουρισμού δύο είναι οι βασικότερες παράμετροι που πρέπει να καθορίζονται: το χωρικό επίπεδο αναφοράς και το χωρικό πρότυπο σχεδιασμού. Σε σχέση με το χωρικό επίπεδο αναφοράς, ως κατάλληλα για την υλοποίηση τουριστικού σχεδιασμού ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού (ΠΟΤ) θεωρεί δύο επίπεδα, το εθνικό και το περιφερειακό. Σε σχέση με το πρότυπο χωρικού σχεδιασμού, ο ΠΟΤ θεωρεί ότι καταλληλότερη είναι η χρήση ζωνών εντός των οποίων θα οργανώνεται η τουριστική δραστηριότητα. Η Παπαγεωργίου (2017) διαπιστώνει ότι δύο είναι οι κυριότερες εκδοχές για τα κατάλληλα πρότυπα ανάπτυξης του τουρισμού: α) σχεδιασμός βάσει ιεραρχημένου συστήματος τουριστικών πόλων και αξόνων και β) σχεδιασμός με τη χρήση των ζωνών (ζωνοποίηση) και συμπεραίνει ότι τα πρότυπα χωρικής ανάπτυξης δεν επηρεάζονται από την κλίμακα σχεδιασμού. Αντίθετα, η κλίμακα είναι καθοριστικής σημασίας τόσο για τον προσδιορισμό των στόχων όσο και για το είδος των κατευθύνσεων σχεδιασμού, αφού όσο η κλίμακα αυξάνει (π.χ. σε εθνικό επίπεδο) ο τουριστικός σχεδιασμός οφείλει να είναι πιο γενικός και στρατηγικός, ενώ όσο η κλίμακα μειώνεται (π.χ. τοπικό επίπεδο) ο σχεδιασμός οφείλει να είναι πιο εξειδικευμένος και κανονιστικός (Παπαγεωργίου, 2017).

Ο χωροταξικός σχεδιασμός για τον τουρισμό στη χώρα μας εντάσσεται στο βασικό θεσμικό πλαίσιο για τον χωροταξικό σχεδιασμό γενικά (Κοκκώσης, 2015). Στις ενότητες που ακολουθούν εξετάζονται τα θεσμοθετημένα με τους ν. 2742/1999, ν. 4269/2014, ν.4447/2016 και ν.4759/2020, μέσα άσκησης χωροταξικού σχεδιασμού και οι κατευθύνσεις που δίνουν για την χωρική διάρθρωση του τουρισμού στη χώρα.

2.1 ΕΘΝΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ

Το Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης (ΓΠΧΣΑΑ), αποτελεί σύνολο κειμένων ή και διαγραμμάτων, στο οποίο

καταγράφονται και αξιολογούνται οι παράγοντες που επηρεάζουν την μακροπρόθεσμη χωρική ανάπτυξη και διάρθρωση του εθνικού χώρου, αποτιμώνται οι χωρικές επιπτώσεις των διεθνών, ευρωπαϊκών και εθνικών πολιτικών και προσδιορίζονται, οι βασικές προτεραιότητες και οι στρατηγικές κατευθύνσεις για την ολοκληρωμένη χωρική ανάπτυξη και την αειφόρο οργάνωση του εθνικού χώρου σε ορίζοντα 15ετίας. (άρθρο 6 παρ. 1 του ν. 2742/1999). Αποτελεί τη βάση αναφοράς για το συντονισμό των επιμέρους πολιτικών, προγραμμάτων και επενδυτικών σχεδίων του κράτους και των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης, που έχουν σημαντικές επιπτώσεις στη συνοχή και ανάπτυξη της χώρας (αξιολόγηση θεσμοθετημένου ΕΠΤ). Επιπλέον το Γενικό Πλαίσιο εναρμονίζεται με το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων (ΠΔΕ) και άλλα αναπτυξιακά προγράμματα εθνικής κλίμακας (Οικονόμου, 2000). Το Γενικό Πλαίσιο εγκρίνεται από την Ολομέλεια της Βουλής (άρθρο 6 παρ. 3), οι δε κατευθύνσεις του εξειδικεύονται ή συμπληρώνονται με τα Ειδικά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού και τα Περιφερειακά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού (ν. 2742, ΣτΕ 3632/2015).

Το ισχύον Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης που εγκρίθηκε με την υπ' αριθμ. 6876/4871/2008 απόφαση της Βουλής (Α'128/03.07.2008), ως πρώτο στόχο των κατευθύνσεών του για τον τουρισμό αναφέρει την ορθολογική οργάνωση και ανάπτυξη του τομέα του τουρισμού στο πλαίσιο της αξιοποίησης των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της χώρας (γεωγραφική θέση, κλίμα, πολυνησιακός χαρακτήρας, μήκος και ποιότητα ακτών, ποικιλία και έντονη εναλλαγή της μορφής και του είδους των πόρων, πυκνότητα και ποικιλία περιοχών ιδιαίτερου φυσικού κάλλους και πλούσιο πολιτισμικό κεφάλαιο) (Παπαπετρόπουλος, 2009). Η κύρια στρατηγική στον τουρισμό, όπως αυτή προσδιορίζεται στο ΓΠΧΣΑΑ, περιλαμβάνει επίσης τη διάχυση της τουριστικής δραστηριότητας και των αποτελεσμάτων της σε νέες περιοχές και την προώθηση της ισόρροπης και αειφόρου ανάπτυξης σύμφωνα με τις φυσικές, πολιτιστικές, οικονομικές και κοινωνικές ιδιαιτερότητες κάθε περιοχής, καθώς και την περιβαλλοντική αναβάθμιση των περιοχών τουριστικού ενδιαφέροντος. Βάσει των στόχων αυτών δίνονται κατευθύνσεις, οι οποίες εξειδικεύονται στο Ειδικό Χωροταξικό Πλαίσιο για τον Τουρισμό και αφορούν στην ανάληψη ενεργειών και δράσεων για την αναβάθμιση της εικόνας των τουριστικών προορισμών, την αναβάθμιση και την αποκατάσταση του δομημένου χώρου, την οργάνωση του,

ατύπως διαμορφωμένου οικιστικά, εξωαστικού χώρου, την προστασία, την ανάδειξη και αποκατάσταση του περιβάλλοντος και του τοπίου (προστασία φυσικού περιβάλλοντος, αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς). Ιδιαίτερη σημασία δίνεται στη μέριμνα που πρέπει να ληφθεί για την τουριστική ανάπτυξη των νησιών, τα οποία πρέπει να διατηρήσουν το, χαμηλής επιβάρυνσης, πλούσιο περιβάλλον, τα πολιτιστικά στοιχεία και την ποιότητα ζωής. Η υιοθέτηση δράσεων που συνδέονται με τον τουρισμό αφορούν επίσης στον περιορισμό της διάσπαρτης εκτός σχεδίου δόμησης τουριστικών εγκαταστάσεων σε ευαίσθητες περιοχές (Natura, ορεινός χώρος, μικρά νησιά με χαμηλό επίπεδο ανάπτυξης), την αναβάθμιση των ειδικών υποδομών, τη δημιουργία σταθερού πλαισίου κανόνων για τη χωροθέτηση επιχειρήσεων που σχετίζονται με τον τουρισμό και τη διαμόρφωση πρόσφορων συνθηκών για την προσέλκυση σημαντικών, για την εθνική οικονομία, τουριστικών επενδύσεων (ΦΕΚ Α'128).

Ο Μέλισσας (2007), επεσήμανε ότι η προβλεπόμενη γενική κατεύθυνση για περιορισμό, απλώς, της διάσπαρτης εκτός σχεδίου δόμησης τουριστικών εγκαταστάσεων σε περιβαλλοντικά ευαίσθητες περιοχές δεν επαρκεί, και θα έπρεπε να αποσαφηνιστεί. Επίσης, υποστήριξε να εξεταστεί η σταδιακή απαγόρευση της εκτός σχεδίου δόμησης τουριστικών εγκαταστάσεων, με αφετηρία την πλήρη απαγόρευση στις περιβαλλοντικά προστατευόμενες ευαίσθητες περιοχές και την παράλληλη οριοθέτηση συγκεκριμένων περιοχών υποδοχής τουριστικών εγκαταστάσεων.

Το ΓΠΧΣΑΑ, με τον ν. 4269/2014 αποδυναμώθηκε και μετατράπηκε σε ένα κείμενο αρχών¹⁰, την Εθνική Χωροταξική Στρατηγική, που δεν εγκρίνεται πλέον από τη Βουλή (Γουργιώτης & Τσιλιμίγκας, 2016).

Με το ν. 4447/2016 θεσπίστηκε εκ νέου το πλαίσιο των κανόνων που διέπουν την οργάνωση και διάρθρωση του συστήματος χωρικού σχεδιασμού σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο με την αντικατάσταση των σχετικών διατάξεων του ν. 4269/2014 (έκθεση Επιστημονικής Υπηρεσίας της Βουλής -hellenicparliament.gr).

¹⁰Σύμφωνα με το άρθρο 3 του ν.4269/14, για τη βιώσιμη ανάπτυξη και οργάνωση του εθνικού χώρου, η Κυβέρνηση διαμορφώνει Εθνική Χωροταξική Στρατηγική. Η Στρατηγική αποτελεί κείμενο αρχών και περιλαμβάνει τους βασικούς άξονες, τους μεσοπρόθεσμους και μακροπρόθεσμους στόχους χωρικής ανάπτυξης στο επίπεδο της Γενικής Κυβέρνησης και των επιμέρους φορέων της, καθώς και τα προτεινόμενα μέτρα και δράσεις για την υλοποίηση της επιδιωκόμενης ανάπτυξης.

Η Εθνική Χωροταξική Στρατηγική μετονομάστηκε σε Εθνική Χωρική Στρατηγική¹¹ και καθορίστηκε εκ νέου το περιεχόμενό της (ΦΕΚ Α'241/2016). Ειδικότερα, η Εθνική Χωρική Στρατηγική μπορεί να περιλαμβάνει τους βασικούς άξονες για όλο το φάσμα των θεμάτων που καλύπτουν όλα τα επίπεδα σχεδίων και ιδίως για τη βιώσιμη ανάπτυξη και δικτύωση του εθνικού χώρου, τη διάρθρωση και δομή του αστικού και οικιστικού δικτύου της χώρας, τη διάρθρωση των παραγωγικών τομέων, την πολιτική γης και αξιοποίηση της δημόσιας περιουσίας, τη χωρική διάρθρωση των δικτύων και υπηρεσιών τεχνικής, κοινωνικής και διοικητικής υποδομής εθνικού ενδιαφέροντος, καθώς και τη χωρική κατανομή των υποδομών γνώσης και καινοτομίας και τη βιώσιμη ανάπτυξη υποενοτήτων του εθνικού χώρου με ιδιαίτερη έμφαση στο θαλάσσιο, νησιωτικό, ορεινό και παράκτιο χώρο (ν. 4447/2016).

Η έννοια της Εθνικής Χωρικής Στρατηγικής¹² επαναπροσδιορίστηκε με τις διατάξεις του ν. 4759/2020 (άρθρο 3) και συγκεκριμένα μεταξύ άλλων προβλέπονται τα εξής: Η Εθνική Χωρική Στρατηγική εγκρίνεται από το Υπουργικό Συμβούλιο, αναφέρεται στον χερσαίο και θαλάσσιο χώρο, ενσωματώνει την εθνική θαλάσσια χωρική στρατηγική και δεν έχει δεσμευτικό χαρακτήρα. Για την κατάρτισή της λαμβάνονται υπόψη, εκτός των ήδη προβλεπόμενων προγραμμάτων, τα συγχρηματοδοτούμενα προγράμματα και το Εθνικό Σχέδιο Ενέργειας και Κλίματος. Οι αρχές της λαμβάνονται υπόψη κατά την κατάρτιση και των Θαλάσσιων Χωροταξικών Πλαισίων, πέραν των Ειδικών και Περιφερειακών Χωροταξικών Πλαισίων (hellenicparliament.gr).

Το ισχύον Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης επέχει, έπειτα από την ψήφιση του ν. 4759/2020, θέση Εθνικής Χωρικής Στρατηγικής και μπορεί να τροποποιείται και να συμπληρώνεται με τη διαδικασία

¹¹ Η Εθνική Χωρική Στρατηγική αποτελεί κείμενο αρχών και περιλαμβάνει βασικές κατευθύνσεις χωρικής οργάνωσης, τους βασικούς άξονες, τους μεσοπρόθεσμους και μακροπρόθεσμους στόχους χωρικής ανάπτυξης στο επίπεδο της Γενικής Κυβέρνησης και των επιμέρους φορέων της, καθώς και τα προτεινόμενα μέτρα και δράσεις για την υλοποίηση της επιδιωκόμενης ανάπτυξης.

¹² Η Εθνική Χωρική Στρατηγική αποτελεί κείμενο βασικών αρχών πολιτικής για την ανάπτυξη και τον σχεδιασμό του χώρου, καθώς και για τον συντονισμό των διαφόρων πολιτικών με χωρικές συνέπειες. Περιλαμβάνει ενδεικτικές κατευθύνσεις χωρικής οργάνωσης, τους βασικούς άξονες, καθώς και τους μεσοπρόθεσμους και μακροπρόθεσμους στόχους χωρικής ανάπτυξης στο επίπεδο της Γενικής Κυβέρνησης και των επιμέρους φορέων της. Ενσωματώνει, επίσης, την εθνική θαλάσσια χωρική στρατηγική και προτείνει τις υποδιαίρεσεις του θαλάσσιου χώρου (άρθρ. 3 του ν. 4759/2020).

που ορίζει το άρθρο 3 του παραπάνω νόμου¹³. Μετά την έγκριση της Εθνικής Χωρικής Στρατηγικής, το Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης ενσωματώνεται σε αυτήν και παύει να ισχύει (άρθρο 16 ν. 4759/2020).

2.2 ΕΙΔΙΚΑ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΑ ΠΛΑΙΣΙΑ

Τα ειδικά χωροταξικά πλαίσια αποτελούν τομεακού χαρακτήρα μέσα χωροταξικού σχεδιασμού εθνικού επιπέδου. Αποτελούν, ειδικότερα, τη γενική πρόταση χωροταξικής οργάνωσης συγκεκριμένων τομέων παραγωγικών δραστηριοτήτων εθνικής σημασίας, που διατυπώνεται μετά από εκτίμηση των βασικών κατευθύνσεων και προτεραιοτήτων της οικονομικής και αναπτυξιακής πολιτικής της χώρας στους συγκεκριμένους τομείς και των προβλεπομένων επιπτώσεών τους στο φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον, εξειδικεύουν και συμπληρώνουν τις κατευθύνσεις του γενικού πλαισίου, συγκροτούν δε με αυτό ένα συνεκτικό σύνολο γενικών κατευθύνσεων χωροταξικού σχεδιασμού και αειφόρου ανάπτυξης σε εθνικό επίπεδο (Φοβάκης, 2017).

Στις επόμενες ενότητες θα εξεταστεί πως εξελίσσεται ο τρόπος με τον οποίο αντιμετωπίζουν τα ειδικά χωροταξικά πλαίσια (τα οποία αποτελούν κατά το σύστημα του νόμου, το δεύτερο στάδιο του χωροταξικού σχεδιασμού), οι ν.2742/1999, 4269/2104, 4447/2016 και ν.4759/2020.

2.2.1 ΕΙΔΙΚΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΕΙΦΟΡΟΥ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ Ν. 2742/1999

Με τις διατάξεις του άρθρου 7 του ν. 2742/1999 (ΦΕΚ Α'207) προβλέφθηκαν τα Ειδικά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης (ΕΠΧΣΑΑ) ως στρατηγικού χαρακτήρα μέσα χωροταξικού σχεδιασμού (Φοβάκης, 2017). Τα ΕΠΧΣΑΑ αποτελούν σύνολα κειμένων ή και διαγραμμάτων που εξειδικεύουν και

¹³ Η Εθνική Χωρική Στρατηγική καταρτίζεται υπό την ευθύνη και εποπτεία του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας σε συνεργασία με τα συναρμόδια Υπουργεία και εγκρίνεται από το Υπουργικό Συμβούλιο ύστερα από γνώμη του Εθνικού Συμβουλίου Χωροταξίας. Η Εθνική Χωρική Στρατηγική μετά την έγκρισή της ανακοινώνεται στη Βουλή.

συμπληρώνουν τις κατευθύνσεις του Γενικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού, είτε σε τομεακό επίπεδο, είτε σε ειδικές περιοχές του εθνικού χώρου. Αντικείμενο των ΕΠΧΣΑΑ αποτελεί, ειδικότερα, η χωρική διάρθρωση ορισμένων τομέων ή κλάδων παραγωγικών δραστηριοτήτων εθνικής σημασίας, των δικτύων και υπηρεσιών τεχνικής, κοινωνικής και διοικητικής υποδομής εθνικού ενδιαφέροντος με εξαίρεση τα τηλεπικοινωνιακά δίκτυα και υπηρεσίες (ΣτΕ 3632). Τα Ειδικά Πλαίσια αφορούν ορισμένες ειδικές περιοχές του εθνικού χώρου, όπως οι παράκτιες και νησιωτικές περιοχές, οι ορεινές και προβληματικές ζώνες, οι περιοχές που υπάγονται σε διεθνείς ή ευρωπαϊκές συμβάσεις για την προστασία του περιβάλλοντος, καθώς και άλλες ενότητες του εθνικού χώρου, που παρουσιάζουν κρίσιμα περιβαλλοντικά, αναπτυξιακά και κοινωνικά προβλήματα (άρθρο 7 παρ. 1). Με το άρθρο 41 του ν. 4030/2011 (ΦΕΚ Α'249/25.11.2011), προστέθηκε στις παραπάνω περιοχές και ο θαλάσσιος χώρος.

Τα ΕΠΧΣΑΑ καταρτίζονται από το Υπουργείο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων (στη συνέχεια Υπουργείο Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής) σε συνεργασία με τα κατά περίπτωση αρμόδια Υπουργεία και φορείς, εγκρίνονται δε με αποφάσεις της Επιτροπής Συντονισμού της Κυβερνητικής Πολιτικής στον τομέα του Χωροταξικού Σχεδιασμού και της Αειφόρου Ανάπτυξης¹⁴, που προβλέπεται στο άρθρο 3 του νόμου, οι οποίες λαμβάνονται κατόπιν γνώμης του Εθνικού Συμβουλίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης του άρθρου 4 του ίδιου νόμου¹⁵ (ΣτΕ 3632/2015). Οι εγκριτικές αποφάσεις της Επιτροπής δημοσιεύονται στην Εφημερίδα ης Κυβερνήσεως (άρθρο 7 παρ. 3 και 4).

¹⁴ Η Επιτροπή συγκροτείται από τον Υπουργό Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων ως Πρόεδρο, τους Υπουργούς Εσωτερικών Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, Εθνικής Οικονομίας, Οικονομικών, Ανάπτυξης, Γεωργίας, Πολιτισμού, Εμπορικής Ναυτιλίας και τον Υπουργό Μεταφορών και Επικοινωνιών, ενώ στην Επιτροπή μπορούσαν να συμμετέχουν χωρίς δικαίωμα ψήφου, μετά από πρόσκληση του Προέδρου και άλλοι Υπουργοί, Αναπληρωτές Υπουργοί, Υφυπουργοί και Γενικοί Γραμματείς Υπουργείων, Πρόεδροι, Αντιπρόεδροι, Διοικητές και Υποδιοικητές οργανισμών και επιχειρήσεων του ευρύτερου δημόσιου τομέα.

¹⁵ Το Συμβούλιο αποτελεί γνωμοδοτικό όργανο κοινωνικού διαλόγου και διαβούλευσης για θέματα ιδιαίτερης σημασίας που αφορούν την άσκηση της εθνικής χωροταξικής πολιτικής, ενώ συμμετέχουν εκπρόσωποι από διάφορους φορείς όπως το Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας, το Οικονομικό και Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο, το Σύνδεσμο Ελλήνων Βιομηχάνων, το Σύλλογο Αρχιτεκτόνων, το Σύλλογο Ελλήνων Πολεοδόμων και Χωροτακτών, το Σύνδεσμο Ελλήνων Περιφερειολόγων, τη Κεντρική Ένωση Δήμων και Κοινοτήτων, την Ένωση Νομαρχιακών Αυτοδιοικήσεων, εκπρόσωποι μη Κυβερνητικών Περιβαλλοντικών Οργανώσεων και μέλη Δ.Ε.Π. Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων που έχουν εκλεγεί στο γνωστικό αντικείμενο της χωροταξίας και ως συλλογικό όργανο διέπεται από τη νομοθεσία που αφορά τη λειτουργία των συλλογικών οργάνων. Πρόεδρος του ορίζεται επιστήμονας χωροταξίας.

Με τις διατάξεις του άρθρου 7 (παρ. 6) του νόμου προβλεπόταν η υποχρέωση του Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. (μετέπειτα Υπουργείου Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής) να «παρακολουθεί και να αξιολογεί την τήρηση των βασικών επιλογών, προτεραιοτήτων και κατευθύνσεων» των εγκεκριμένων ΕΠΧΣΑΑ. Για τον σκοπό αυτό, ο νόμος επιτάσσει την, ανά διετία, σύνταξη από το παραπάνω Υπουργείο εκθέσεων αξιολόγησης, στις οποίες «αναφέρεται ο βαθμός και ο τρόπος εφαρμογής» των Ειδικών Πλαισίων από τις δημόσιες υπηρεσίες, τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου, τις δημόσιες επιχειρήσεις και λοιπούς φορείς του ευρύτερου δημοσίου τομέα. Με τις συντασσόμενες εκθέσεις «υποδεικνύονται τα μέτρα, τα προγράμματα, οι πρωτοβουλίες, δράσεις και οι κάθε είδους ενέργειες που κατά περίπτωση απαιτούνται για την αποτελεσματική εφαρμογή των Ειδικών Πλαισίων» και «επισημαίνονται ενέργειες που είναι αντίθετες ή που δεν εναρμονίζονται με τις κατευθύνσεις τους». Τα πορίσματα των εκθέσεων αυτών διαβιβάζονται από τον Υπουργό ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε., στο Εθνικό Συμβούλιο Χωροταξικού Σχεδιασμού, το οποίο και γνωμοδοτεί επ' αυτών, ακολούθως, μετά τη γνωμοδότηση, υποβάλλονται προς έγκριση στην κυβερνητική επιτροπή του άρθρου 3 του ν. 2742/1999, και στη συνέχεια, μετά την έγκριση της Επιτροπής, γνωστοποιούνται στα καθ' ύλην αρμόδια Υπουργεία και λοιπούς οργανισμούς, «προκειμένου να λαμβάνονται υπόψη κατά την προώθηση μέτρων, προγραμμάτων, δράσεων, ενεργειών και ρυθμίσεων αρμοδιότητάς τους που αφορούν την εφαρμογή των Ειδικών Πλαισίων Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης» (ν. 2742/99, ΣΤΕ).

Τα Ειδικά Πλαίσια αναθεωρούνται ανά πενταετία, εφ' όσον από τη διενεργουμένη αξιολόγηση προκύψει τεκμηριωμένη ανάγκη αναθεώρησης, ενώ, εντός του χρονικού αυτού διαστήματος είναι, κατ' εξαίρεση, δυνατή η τροποποίησή τους προκειμένου, να αντιμετωπιστούν μεταξύ άλλων, ζητήματα που ανακύπτουν από την προώθηση ή εφαρμογή προγραμμάτων και δράσεων διεθνούς, ευρωπαϊκού, διασυνοριακού, διακρατικού ή διαπεριφερειακού χαρακτήρα, να καθορισθούν εθνικές κατευθύνσεις για την αντιμετώπιση εξαιρετικών αναγκών από φυσικές ή τεχνολογικές καταστροφές και κινδύνους και να προσαρμοσθούν σε σχετικές παρατηρήσεις και υποδείξεις της έκθεσης παρακολούθησης και αξιολόγησης (ν.2742/1999, ΦΕΚ Α'207). Οι ρυθμίσεις αυτές επανελήφθησαν και στο άρθρο 2 της υπ' αριθμ. 51949/29.11.2010 απόφασης του Αναπληρωτή Υπουργού Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής (ΦΕΚ Β' 1925), με την οποία, κατ'

εξουσιοδότηση του άρθρου 7 παρ. 6 του Ν. 2742/1999, καθορίστηκε η διαδικασία παρακολούθησης και εφαρμογής των χωροταξικών πλαισίων¹⁶ (ΣΤΕ 3632/2015).

2.2.2 ΕΘΝΙΚΑ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΑ ΠΛΑΙΣΙΑ (Ε.Χ.Π.) ΤΟΥ Ν. 4269/2014

Με τον ν.4269/2014 τα ΕΠΧΣΑΑ μετονομάστηκαν σε Εθνικά και επιχειρήθηκε η πλήρης αντιστοίχιση των επιπέδων σχεδιασμού με τα επίπεδα άσκησης αναπτυξιακού προγραμματισμού (Γουργιώτης & Τσιλιμίγκας, 2016). Τα Εθνικά Χωροταξικά Πλαίσια (Ε.Χ.Π.) σύμφωνα με το άρθρο 5 του ν.4269/2014 (ΦΕΚ Α'142/28.6.2014) αποτελούν «σύνολα κειμένων ή και διαγραμμάτων» με τα οποία παρέχονται οι κατευθύνσεις του στρατηγικού χωροταξικού σχεδιασμού σε εθνικό επίπεδο μεταξύ άλλων για τη χωρική διάρθρωση τομέων ή κλάδων παραγωγικών δραστηριοτήτων και γενικότερα τομέων ανάπτυξης εθνικής σημασίας, τη χωρική διάρθρωση των δικτύων και υπηρεσιών τεχνικής, κοινωνικής και διοικητικής υποδομής εθνικού ενδιαφέροντος, καθώς και τη χωρική κατανομή των υποδομών γνώσης και καινοτομίας, τη χωρική ανάπτυξη και οργάνωση περιοχών του εθνικού χώρου που έχουν ιδιαίτερη σημασία από χωροταξική, περιβαλλοντική, αναπτυξιακή ή κοινωνική άποψη, όπως είναι ιδίως οι παράκτιες, θαλάσσιες και νησιωτικές περιοχές, οι ορεινές και προβληματικές ζώνες και την προώθηση σχεδίων, προγραμμάτων ή έργων χωρικής ανάπτυξης μείζονος σημασίας.

Τα Εθνικά Χωροταξικά Πλαίσια εκπονούνται από το Υπουργείο Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής σε συνεργασία με τα κατά περίπτωση αρμόδια Υπουργεία και λοιπούς αρμόδιους οργανισμούς (ν.4269/2014). Κατά την εκπόνησή τους, λαμβάνονται υπόψη οι άξονες και οι στόχοι της Εθνικής Χωροταξικής Στρατηγικής, το εθνικό πρόγραμμα δημοσίων επενδύσεων, η Εθνική Αναπτυξιακή Στρατηγική και άλλα γενικά ή ειδικά αναπτυξιακά προγράμματα εθνικής ή διαπεριφερειακής κλίμακας που επηρεάζουν τη διάρθρωση και ανάπτυξη του εθνικού χώρου, ιδίως στον τομέα, πεδίο ή τύπο περιοχής που αποτελεί, κατά περίπτωση, το αντικείμενο ρύθμισης κάθε Πλαισίου.

Στο άρθρο 5 του νόμου ορίζεται ότι τα Εθνικά Χωροταξικά Πλαίσια υπόκεινται σε διαδικασία Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης¹⁷. Οι σχετικές

¹⁶ Απόφαση αριθ. 51949/2010 «Παρακολούθηση και αξιολόγηση της εφαρμογής του Γενικού, των Ειδικών και των Περιφερειακών Πλαισίων Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης» (ΦΕΚ Β' 1925).

Στρατηγικές Μελέτες Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΣΜΠΕ) εγκρίνονται μαζί με τα Εθνικά Χωροταξικά Πλαίσια με κοινές αποφάσεις του Υπουργού Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής και των κατά περίπτωση αρμόδιων Υπουργών, οι οποίες δημοσιεύονται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. Οι διαδικασίες διαβούλευσης των Ε.Χ.Π. και των οικείων ΣΜΠΕ είναι κοινές. Η Εκτελεστική Επιτροπή του άρθρου 4, (η οποία αποτελεί συντονιστικό και εκτελεστικό όργανο του Εθνικού Συμβουλίου Χωροταξίας)¹⁸ διατυπώνει γνώμη για το περιεχόμενο των εκπονούμενων Εθνικών Χωροταξικών Πλαισίων εντός προθεσμίας ενός (1) μηνός από την υποβολή της σχετικής εισήγησης, ενώ η πρόοδος της διαδικασίας δεν εμποδίζεται αν παρέλθει άπρακτη η προθεσμία. Για την αναθεώρηση και τροποποίηση των Εθνικών Χωροταξικών Πλαισίων ακολουθείται η παραπάνω διαδικασία, όπως επίσης και για την αναθεώρηση και τροποποίηση εγκεκριμένων κατά τη δημοσίευση του νόμου 4269/2014 Ειδικών Πλαισίων Χωροταξικού Σχεδιασμού. Επίσης, προβλέπεται ότι όπου στις διατάξεις της ισχύουσας νομοθεσίας αναφέρονται τα Ειδικά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης νοούνται εφεξής τα Εθνικά Χωροταξικά Πλαίσια του άρθρου 5 του ν.4269/2014.

Όσον αφορά στην παρακολούθηση και αξιολόγηση της εφαρμογής των Εθνικών Χωροταξικών Πλαισίων, το Υπουργείο Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής συντάσσει ανά πενταετία τουλάχιστον εκθέσεις αξιολόγησης, στις οποίες αναφέρονται ο τρόπος εφαρμογής και τα πιθανά προβλήματα που παρουσιάστηκαν κατά την εφαρμογή τους. Στις εκθέσεις υποδεικνύονται ενέργειες και δράσεις που κατά περίπτωση απαιτούνται για την αποτελεσματική εφαρμογή των Πλαισίων, όπως επίσης επισημαίνονται ενέργειες και δράσεις που δεν εναρμονίζονται με τις κατευθύνσεις τους. Τα πορίσματα των εκθέσεων αξιολόγησης γνωστοποιούνται στα καθ' ύλην αρμόδια Υπουργεία και λοιπούς αρμόδιους οργανισμούς και υπηρεσίες, προκειμένου να λαμβάνονται υπόψη κατά την άσκηση των αρμοδιοτήτων τους που αφορούν στην εφαρμογή των Ε.Χ.Π..

¹⁷ Με τις διατάξεις της κ.υ.α. 107017/2006 (Β'1225/5.9.2006), ορίστηκε σε συμμόρφωση προς την οδηγία 2001/42/ΕΚ (L197), η διαδικασία στρατηγικής εκτίμησης των περιβαλλοντικών επιπτώσεων διαφόρων σχεδίων και προγραμμάτων, τα οποία, λόγω του αντικειμένου τους ή της εκτάσεως εφαρμογής τους, τεκμαίρεται ότι θα επιφέρουν σοβαρές επιπτώσεις στο περιβάλλον (Φοβάκης, 2017).

¹⁸ Η Εκτελεστική Επιτροπή συγκροτείται από το Γενικό Γραμματέα Χωροταξίας και Αστικού Περιβάλλοντος του Υ. Π. Ε. Κ. Α. (που είναι Πρόεδρος του Εθνικού Συμβουλίου Χωροταξίας), τους εκπροσώπους του ΤΕΕ, της ΚΕΔΕ και της ΕΝΠΕ και ένα μέλος ΔΕΠ Ανώτατου Εκπαιδευτικού Ιδρύματος που έχει εκλεγεί στο γνωστικό αντικείμενο της χωροταξίας-πολεοδομίας.

Τα Εθνικά Χωροταξικά Πλαίσια προβλεπόταν ότι αναθεωρούνται ανά πενταετία, εφόσον πρόκυπτε τεκμηριωμένη ανάγκη αναθεώρησης από τις εκθέσεις αξιολόγησης. Κατά το χρονικό αυτό διάστημα ήταν κατ' εξαίρεση δυνατή η τροποποίησή τους, με στόχο τη βελτίωση και επικαιροποίησή τους, προκειμένου να ενσωματώσουν κατευθύνσεις και προτάσεις των Περιφερειακών Χωροταξικών Πλαισίων, όπως επίσης να αντιμετωπιστούν ζητήματα τα οποία αναφέρθηκαν παραπάνω στην αναθεώρηση των Ειδικών Πλαισίων Χωροταξικού Σχεδιασμού του ν.2742/1999.

2.2.3 ΕΙΔΙΚΑ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΤΟΥ Ν. 4447/2016

Το πλαίσιο χωρικού σχεδιασμού που θεσπίστηκε με το ν. 4447/2016 (ΦΕΚ Α'241/23.12.2016) κατήργησε το άρθρο 5 του ν.4269/2014 για τα Εθνικά Χωροταξικά Πλαίσια. Τα Ειδικά Χωροταξικά Πλαίσια του ν. 4447/2016 αποτελούν σύνολα κειμένων και διαγραμμάτων, με τα οποία προσδιορίζονται στρατηγικές κατευθύνσεις σε εθνικό επίπεδο για την χωρική διάρθρωση και δομή του οικιστικού δικτύου της χώρας, τη χωρική διάρθρωση τομέων ή κλάδων παραγωγικών δραστηριοτήτων και γενικότερα τομέων ανάπτυξης εθνικής σημασίας σε εξειδίκευση της Εθνικής Χωρικής Στρατηγικής εφόσον αυτή εμπεριέχει σχετικές κατευθύνσεις, τη διαμόρφωση πολιτικής γης, την προστασία του πολιτιστικού και φυσικού τοπίου, την χωρική ανάπτυξη και οργάνωση περιοχών του εθνικού χώρου που έχουν ιδιαίτερη σημασία από χωροταξική, περιβαλλοντική, αναπτυξιακή ή κοινωνική άποψη, όπως είναι ιδίως οι παράκτιες, οι θαλάσσιες και νησιωτικές περιοχές, οι ορεινές και προβληματικές περιοχές και την προώθηση σχεδίων, προγραμμάτων ή έργων χωρικής ανάπτυξης μείζονος σημασίας ή/και διακρατικής, διαπεριφερειακής εμβέλειας (παρ.1 άρθρο 5). Οι βασικοί άξονες και οι στόχοι της Εθνικής Χωρικής Στρατηγικής λαμβάνονται υπόψη κατά την κατάρτιση των Ειδικών Χωροταξικών Πλαισίων, όπως επίσης το Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής, το Εθνικό Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων, η Εθνική Αναπτυξιακή Στρατηγική της χώρας και άλλα γενικά ή ειδικά αναπτυξιακά προγράμματα εθνικής ή διαπεριφερειακής κλίμακας που επηρεάζουν τη διάρθρωση και ανάπτυξη του εθνικού χώρου, ιδίως στον τομέα, πεδίο ή τύπο περιοχής που αποτελεί, κατά περίπτωση, το αντικείμενο ρύθμισης κάθε Πλαισίου. Τα Ειδικά Χωροταξικά Πλαίσια εκπονούνται υπό την εποπτεία του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας (ΥΠΕΝ). Περαιτέρω, μεταξύ άλλων, προβλέπεται η

σύσταση, με κοινή υπουργική απόφαση, επιτελικών επιτροπών συντονισμού και παρακολούθησης των εκπονούμενων πλαισίων, και ορίζεται η σύνθεσή τους (Εκθεση Επιστημονικής Υπηρεσίας της Βουλής).

Τα Ειδικά Χωροταξικά Πλαίσια υπόκεινται σε διαδικασία Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης¹⁹ και εγκρίνονται μαζί με τις στρατηγικές μελέτες περιβαλλοντικών επιπτώσεων με κοινή απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος και Ενέργειας και των κατά περίπτωση αρμόδιων Υπουργών. Το Εθνικό Συμβούλιο Χωροταξίας²⁰ του άρθρου 4 του ίδιου νόμου διατυπώνει γνώμη για το περιεχόμενο των εκπονούμενων Ειδικών Χωροταξικών Πλαισίων εντός δύο μηνών από την υποβολή της σχετικής εισήγησης από την αρμόδια υπηρεσία του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας, ενώ η πρόοδος της διαδικασίας δεν εμποδίζεται αν παρέλθει άπρακτη η προθεσμία.

Το Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας είναι αρμόδιο για την παρακολούθηση και αξιολόγηση της εφαρμογής των Ειδικών Χωροταξικών Πλαισίων. Για το σκοπό αυτόν, συντάσσει τουλάχιστον ανά πενταετία εκθέσεις αξιολόγησης, στις οποίες αναφέρονται οι χωρικές επιπτώσεις, ο τρόπος εφαρμογής και τα πιθανά προβλήματα που παρουσιάστηκαν κατά την εφαρμογή τους. Στις ίδιες εκθέσεις υποδεικνύονται ενέργειες και δράσεις που απαιτούνται κατά περίπτωση, για την αποτελεσματική εφαρμογή των Πλαισίων, και επισημαίνονται ενέργειες και δράσεις που δεν εναρμονίζονται με τις κατευθύνσεις τους. Τα Ειδικά Χωροταξικά Πλαίσια του ν. 4447/2016 αναθεωρούνται ανά πενταετία, εφόσον προκύπτει τεκμηριωμένη ανάγκη αναθεώρησης από τις εκθέσεις αξιολόγησης. Κατά το χρονικό αυτό διάστημα είναι κατ' εξαίρεση δυνατή η τροποποίησή τους, με στόχο τη βελτίωση και επικαιροποίησή τους, προκειμένου να αντιμετωπιστούν ζητήματα που

¹⁹ Η Στρατηγική Εκτίμηση Επιπτώσεων (SEA) είναι ένα εργαλείο εκ των προτέρων εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων των στρατηγικών αποφάσεων (Καράμπελα, 2011).

²⁰ Το Εθνικό Συμβούλιο Χωροταξίας αποτελεί όργανο κοινωνικού διαλόγου και διαβούλευσης για θέματα ιδιαίτερης σημασίας που αφορούν την άσκηση της εθνικής χωροταξικής πολιτικής και είναι αρμόδιο για τη διατύπωση γνώμης επί της Εθνικής Χωρικής Στρατηγικής και των ΕΧΠ. Είναι 19μελές και συμμετέχουν εκπρόσωποι από διάφορους φορείς όπως από την Ένωση Περιφερειών Ελλάδας, την Κεντρική Ένωση Δήμων Ελλάδος, το Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας, το Οικονομικό, Γεωτεχνικό και Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο, το Σύνδεσμο Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων, το Σύνδεσμο Επιχειρήσεων και Βιομηχανιών, την Πανελλήνια Ένωση Αρχιτεκτόνων, το Σύλλογο Ελλήνων Πολεοδόμων και Χωροτακτών, το Σύλλογο Ελλήνων Μηχανικών Πολεοδομίας, Χωροταξίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης και εκπρόσωποι από δύο μη κυβερνητικές περιβαλλοντικές οργανώσεις. Πρόεδρος ορίζεται από τον Υπουργό Π.Ε.Ν. ένας επιστήμονας αναγνωρισμένου κύρους, ευρείας αποδοχής και εμπειρίας σε θέματα χωροταξίας (άρθρ. 4 του ν. 4447/2016).

ανακύπτουν από την προώθηση ή εφαρμογή προγραμμάτων διεθνούς, ευρωπαϊκού, διασυνοριακού, διακρατικού ή διαπεριφερειακού χαρακτήρα, να αντιμετωπιστούν εξαιρετικές ανάγκες από φυσικές τεχνολογικές καταστροφές και κινδύνους και να ενσωματώσουν κατευθύνσεις και προτάσεις των Περιφερειακών Χωροταξικών Πλαισίων σχεδίων (άρθρο 5 παρ. 5).

2.2.4 ΕΙΔΙΚΑ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΤΟΥ Ν. 4759/2020

Ωστόσο, οι διατάξεις του άρθρου 7 του ν.4759/2020 «Εκσυγχρονισμός της Χωροταξικής και Πολεοδομικής Νομοθεσίας και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ Α'245), με τον οποίο θεσπίστηκε το νέο πλαίσιο χωροταξικού σχεδιασμού, αντικατέστησαν τις διατάξεις του άρθρου 5 του ν.4447/2016 για τα Ειδικά Χωροταξικά Πλαίσια. Επαναπροσδιορίστηκαν λοιπόν, οι κατευθύνσεις που λαμβάνονται υπόψη κατά την εκπόνηση σε εθνικό επίπεδο των Ειδικών Χωροταξικών Πλαισίων και προστέθηκε στα αναφερόμενα στο παραπάνω άρθρο του ν.4447/2016, ο προσδιορισμός κατευθύνσεων για τη χωρική διάρθρωση δικτύων και υπηρεσιών τεχνικής και διοικητικής υποδομής.

Τα Ειδικά Χωροταξικά Πλαίσια του ισχύοντος νομοθετικού πλαισίου αποτελούν σύνολα κειμένων και διαγραμμάτων, με τα οποία προσδιορίζονται κατευθύνσεις σε εθνικό επίπεδο και όπου απαιτείται ρυθμίσεις, για τη χωρική διάρθρωση και δομή του οικιστικού δικτύου της χώρας, τη χωρική διάρθρωση τομέων ή κλάδων παραγωγικών δραστηριοτήτων και γενικότερα τομέων ανάπτυξης εθνικής σημασίας, τη χωρική διάρθρωση δικτύων και υπηρεσιών τεχνικής και διοικητικής υποδομής, τη διαμόρφωση πολιτικής γης, την προστασία του πολιτιστικού και φυσικού τοπίου, τη χωρική ανάπτυξη και οργάνωση περιοχών του εθνικού χώρου που έχουν ιδιαίτερη σημασία από χωροταξική, περιβαλλοντική, αναπτυξιακή ή κοινωνική άποψη, όπως είναι οι παράκτιες, οι νησιωτικές, ορεινές και προβληματικές περιοχές και την προώθηση σχεδίων, προγραμμάτων ή έργων χωρικής ανάπτυξης μείζονος σημασίας ή και διακρατικής ή διαπεριφερειακής εμβέλειας (ΦΕΚ Α'245/09.12.2020). Επισημαίνεται ότι σύμφωνα με το άρθρο 7 του ν.4759/2020, όπου στις διατάξεις της νομοθεσίας αναφέρονται τα «Ειδικά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης» (ΕΠΧΣΑΑ) νοούνται εφεξής τα Ειδικά Χωροταξικά Πλαίσια του ν. 4759/2020.

Τα Ειδικά Χωροταξικά Πλαίσια (ΕΧΠ) εκπονούνται υπό την εποπτεία του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας. Κατά την εκπόνηση τους, λαμβάνονται υπόψη η Εθνική Χωρική Στρατηγική, το Εθνικό Πρόγραμμα Ανάπτυξης, το Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής και το Εθνικό Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων, τα συγχρηματοδοτούμενα προγράμματα, το Εθνικό Σχέδιο Προσαρμογής στην Κλιματική Αλλαγή, το Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα²¹, η Εθνική Πολιτική Μείωσης Κινδύνου Καταστροφών, οι διεθνείς, ευρωπαϊκές και εθνικές πολιτικές για την προστασία του περιβάλλοντος, καθώς και άλλα γενικά ή ειδικά προγράμματα εθνικής ή διαπεριφερειακής κλίμακας που επηρεάζουν σημαντικά τη διάρθρωση και ανάπτυξη του εθνικού χώρου, ιδίως στον τομέα, στο πεδίο ή στον τύπο περιοχής που αποτελεί, κατά περίπτωση, το αντικείμενο ρύθμισης κάθε Πλαισίου, καθώς και ενωσιακές πολιτικές και στρατηγικές που επηρεάζουν τη διάρθρωση και ανάπτυξη του (ΦΕΚ Α'245/2020).

Τα ΕΧΠ του άρθρου 7 του ν.4759/2020 υπόκεινται σε διαδικασία Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης και εγκρίνονται μαζί με τις στρατηγικές μελέτες περιβαλλοντικών επιπτώσεων με κοινή απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος και Ενέργειας και των κατά περίπτωση αρμόδιων Υπουργών. Το Εθνικό Συμβούλιο Χωροταξίας²² διατυπώνει γνώμη σχετικά με το περιεχόμενο των εκπονούμενων Ειδικών Χωροταξικών Πλαισίων εντός προθεσμίας ενός (1) μηνός από την περιέλευση σε αυτό της σχετικής πρόσκλησης εκ μέρους του Υπουργού Περιβάλλοντος και Ενέργειας. Η άπρακτη πάροδος της προθεσμίας δεν εμποδίζει την πρόοδο της διαδικασίας. Για την αναθεώρηση και τροποποίηση των Ειδικών Χωροταξικών Πλαισίων ακολουθείται η παραπάνω διαδικασία (παρ. 2 και 3 του άρθρ. 7 του ν.4759/20).

²¹ Κύρωση του Εθνικού Σχεδίου για την Ενέργεια και το Κλίμα (ΦΕΚ Β'4893/2019).

²² Με τις διατάξεις του άρθρου 4 του ν. 4759/20, το Εθνικό Συμβούλιο Χωροταξίας, αναδιοργανώθηκε, με μεγαλύτερη αντιπροσωπευτικότητα στη σύνθεσή του, καθώς αποτελείται από έναν (1) επιστήμονα αναγνωρισμένου κύρους, ευρείας αποδοχής και εμπειρίας σε θέματα χωροταξίας ως Πρόεδρο, με τον αναπληρωτή του, που ορίζονται από τον Υπουργό Περιβάλλοντος και Ενέργειας, εκπροσώπους από διάφορους φορείς όπως από την Ένωση Περιφερειών Ελλάδας, την Κεντρική Ένωση Δήμων Ελλάδος, το Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας, το Οικονομικό, Γεωτεχνικό και Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο, το Σύλλογο Ελλήνων Μηχανικών Πολεοδομίας, το Σύλλογο Ελλήνων Πολεοδόμων και Χωροτακτών, το Σύλλογο Ελλήνων Μηχανικών Πολεοδομίας, Χωροταξίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, εκπρόσωπους από δύο μη κυβερνητικές περιβαλλοντικές οργανώσεις και δύο (2) διακεκριμένους επιστήμονες με εμπειρία σε θέματα χωροταξίας, από τους οποίους ο ένας (1) τουλάχιστον πρέπει να είναι εν ενεργεία μέλος Διδακτικού Ερευνητικού Προσωπικού (ΔΕΠ) Ανώτατου Εκπαιδευτικού Ιδρύματος, στο γνωστικό αντικείμενο της χωροταξίας, οι οποίοι ορίζονται από τον Υπουργό Περιβάλλοντος και Ενέργειας.

Το Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας είναι αρμόδιο για την παρακολούθηση και αξιολόγηση της εφαρμογής των Ειδικών Χωροταξικών Πλαισίων. Για το σκοπό αυτόν, συντάσσει τουλάχιστον ανά πενταετία εκθέσεις αξιολόγησης, στις οποίες αναφέρονται οι χωρικές επιπτώσεις, ο τρόπος εφαρμογής και τα πιθανά προβλήματα που παρουσιάστηκαν κατά την εφαρμογή τους. Τα πορίσματα των ως άνω εκθέσεων γνωστοποιούνται στα καθ' ύλην αρμόδια υπουργεία και λοιπούς αρμόδιους οργανισμούς και υπηρεσίες, προκειμένου να λαμβάνονται υπόψη κατά την άσκηση των αρμοδιοτήτων τους που αφορούν στην εφαρμογή των Ειδικών Χωροταξικών Πλαισίων.

Προκειμένου να υπάρχει σταθερότητα στο νομικό πλαίσιο, με τις διατάξεις του άρθρου 7 του ν. 4759/2020 προβλέπεται ότι η αναθεώρηση των ΕΧΠ δεν είναι δυνατή πριν από την πάροδο πενταετίας από την έγκρισή τους. Κατ' εξαίρεση επιτρέπεται η τροποποίησή τους πριν την πάροδο της πενταετίας, κυρίως για λόγους προσαρμογής σε νέα δεδομένα, πορίσματα των εκθέσεων αξιολόγησης ή για την ενσωμάτωση προτάσεων Περιφερειακών Χωροταξικών Σχεδίων μέσω της ανάδρασης²³. Η τροποποίηση των ΕΧΠ γίνεται κατόπιν Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης, εκτός εάν οι επερχόμενες αλλαγές είναι ήσσονος σημασίας (Αιτιολογική έκθεση του ν.4759/20, hellenicparliament.gr). Εάν διαπιστωθούν αντιφάσεις μεταξύ των διατάξεων διαφορετικών Ειδικών Χωροταξικών Πλαισίων, μπορεί να συγκαλείται, κατόπιν αιτήματος του Υπουργού Περιβάλλοντος και Ενέργειας ή του Γενικού Γραμματέα Χωρικού Σχεδιασμού του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας, το Κεντρικό Συμβούλιο Χωροταξικών Θεμάτων και Αμφισβητήσεων (ΚΕ.ΣΥ.ΧΩ.Θ.Α.)²⁴, το οποίο διατυπώνει γνώμη σχετικά με τις διατάξεις που πρέπει να τροποποιηθούν, προκειμένου να αρθούν οι αντιφάσεις. Κατόπιν, τροποποιούνται τα αντίστοιχα Ειδικά Χωροταξικά Πλαίσια, στα σημεία που

²³ Ανάδραση από υποκείμενο προς υπερκείμενο πλαίσιο ή σχέδιο: πρόταση για εξειδίκευση, συμπλήρωση, τροποποίηση ή άλλη αλλαγή ισχύουσας κατεύθυνσης ή ρύθμισης του υπερκείμενου πλαισίου ή σχεδίου. Οι προτάσεις ανάδρασης δεν έχουν δεσμευτικό περιεχόμενο και η υιοθέτησή τους είναι στη διακριτική ευχέρεια του υπερκείμενου πλαισίου ή σχεδίου (άρθρο 2 ν. 4759/2020).

²⁴ Συνιστάται στο ΥΠΕΝ το Κεντρικό Συμβούλιο Χωροταξικών Θεμάτων και Αμφισβητήσεων, ως βασικό όργανο για τη διαδικασία επίλυσης συγκρούσεων μεταξύ χωροταξικών εργαλείων όλων των επιπέδων. Το Συμβούλιο αυτό έχει αμιγώς γνωμοδοτικές αρμοδιότητες, οι γνωμοδοτήσεις του όμως είναι πολύ σημαντικές για την περίπτωση, κατά την οποία απαιτηθεί η τροποποίηση ενός ειδικού ή περιφερειακού χωροταξικού πλαισίου, προκειμένου ν' αρθούν οι ασάφειές του ή οι αντιφάσεις του με άλλα χωροταξικά πλαίσια (άρθρο 5 ν.4759/2020, αιτιολογική έκθεση του νόμου).

κρίθηκε απαραίτητο, σύμφωνα με τη διαδικασία με την οποία είχαν εγκριθεί (ΦΕΚ Α'245/2020).

2.3 ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ

Στο πλαίσιο του ν. 2742/1999, ο οποίος διατηρήθηκε σε ισχύ για 15 χρόνια, η χώρα διένυσε την περίοδο που σταδιακά η χωροταξική πολιτική παρήγαγε χωροταξικό σχεδιασμό σε δύο επίπεδα, εθνικό και περιφερειακό (Τουφεγγουπούλου, 2017). Με τις διατάξεις του άρθρου 8 του παραπάνω νόμου προβλέφθηκαν τα Περιφερειακά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης (ΠΠΧΣΑΑ), με τα οποία επιδιώκεται η προώθηση της αειφόρου, ισόρροπης και διαρκούς ανάπτυξης των επιμέρους περιφερειών της χώρας, σύμφωνα με τις φυσικές, οικονομικές και κοινωνικές τους ιδιαιτερότητες. Στα ΠΠΧΣΑΑ, τα οποία καταρτίζονται για κάθε περιφέρεια της χώρας, καταγράφεται και αξιολογείται η θέση καθεμίας περιφέρειας στον εθνικό, ευρωπαϊκό και διεθνή χώρο, οι λειτουργίες διαπεριφερειακού χαρακτήρα, τις οποίες έχει ή μπορεί να αναπτύξει η περιφέρεια, και οι παράγοντες που επηρεάζουν τη μακροπρόθεσμη ανάπτυξη της, αποτιμώνται οι χωρικές επιπτώσεις των ευρωπαϊκών, εθνικών και περιφερειακών πολιτικών και προγραμμάτων και προσδιορίζονται, με προοπτική δεκαεπταετίας, οι βασικές προτεραιότητες και οι στρατηγικές επιλογές για την ολοκληρωμένη και αειφόρο ανάπτυξή της (Φοβάκης). Τα Περιφερειακά Πλαίσια του ν.2742/1999 περιλαμβάνουν τις κατευθύνσεις και τα προγραμματικά πλαίσια για τη χωροθέτηση των βασικών παραγωγικών δραστηριοτήτων του πρωτογενούς, δευτερογενούς και τριτογενούς τομέα και ιδίως, τις περιοχές που πληρούν τα κριτήρια για να χαρακτηρισθούν ως Περιοχές Οργανωμένης Ανάπτυξης Παραγωγικών Δραστηριοτήτων, καθώς, επίσης, και τις περιοχές που παρουσιάζουν μειονεκτικά χαρακτηριστικά και απαιτούν ειδικές χωρικές παρεμβάσεις (Φοβάκης). Περιλαμβάνουν επίσης, τις κατευθύνσεις για την ισόρροπη και αειφόρο διάρθρωση του περιφερειακού οικιστικού δικτύου και τις βασικές προτεραιότητες για την προστασία, τη διατήρηση και την ανάδειξη της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς της περιφέρειας (ΦΕΚ Α'207/1999). Τα ΠΠΧΣΑΑ, τα οποία συνοδεύονται από πρόγραμμα δράσης, εναρμονίζονται με τις κατευθύνσεις του Γενικού και των Ειδικών Πλαισίων Χωροταξικού Σχεδιασμού, εξειδικεύουν δε και συμπληρώνουν τις βασικές προτεραιότητες και επιλογές τους

(παρ. 1 και 2 ν. 2742/1999). Επίσης, τα ΠΠΧΣΑΑ αποτελούν τη βάση αναφορά για το συντονισμό και την εναρμόνιση των επί μέρους πολιτικών, προγραμμάτων και επενδυτικών σχεδίων του Κράτους και των ΟΤΑ που έχουν σημαντικές επιπτώσεις στη συνοχή και ανάπτυξη του περιφερειακού χώρου. Στο αναπτυξιακό πρόγραμμα κάθε περιφέρειας περιλαμβάνονται κατά προτεραιότητα τα έργα και οι δράσεις που προωθούν την εφαρμογή του Περιφερειακού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης με προοπτική πέντε ετών από την έγκρισή του (Γιαννακούρου, 2008- ΦΕΚ Α'207/1999).

Όπως προκύπτει από τις προβλέψεις του ν.2742/1999 το περιφερειακό επίπεδο σχεδιασμού ήταν και παραμένει ιδιαίτερα σημαντικό δεδομένου ότι είχε σημαντική επίδραση στην αναπτυξιακή πολιτική παρά το γεγονός ότι η σχέση ανάμεσα στον αναπτυξιακό προγραμματισμό και τον χωροταξικό σχεδιασμό παραμένει ατροφική και δεν διασφαλίζεται επαρκώς (Γουργιώτης & Τσιλιμίγκας, 2021).

Την τήρηση των βασικών επιλογών, προτεραιοτήτων και κατευθύνσεων των ΠΠΧΣΑΑ, σύμφωνα με το άρθρο 8 του ν. 2742/1999 παρακολουθεί και αξιολογεί το ΥΠΕΚΑ και για το σκοπό αυτό συντάσσει ανά διετία εκθέσεις αξιολόγησης, στις οποίες αναφέρεται ο βαθμός και ο τρόπος εφαρμογής των Περιφερειακών Πλαισίων από τις υπηρεσίες του και τις υπηρεσίες άλλων κρατικών φορέων. Τα Περιφερειακά Πλαίσια αναθεωρούνται ανά πενταετία, εφόσον από την διενεργούμενη αξιολόγηση προκύψει τεκμηριωμένη ανάγκη (ypreka.gr).

Μέχρι την ψήφιση του ν. 2742/1999, ο καθορισμός των περιοχών που προορίζονταν για την ανάπτυξη παραγωγικών και επιχειρηματικών δραστηριοτήτων έπρεπε να γίνεται με την έγκριση των προβλεπομένων στην οικεία νομοθεσία σχεδίων χωρικού και πολεοδομικού σχεδιασμού, όπως είναι τα Γενικά Πολεοδομικά Σχέδια (ΓΠΣ) για τον αστικό και περιαστικό χώρο, τα Σχέδια Χωρικής και Οικιστικής Οργάνωσης Ανοικτής Πόλης (ΣΧΟΑΑΠ)²⁵ για τον μη αστικό χώρο, οι Ζώνες Οικιστικού Ελέγχου (ΖΟΕ)²⁶ που αποσκοπούν στον άμεσο έλεγχο των χρήσεων γης σε περιοχές εκτός σχεδίου πόλεως, προκειμένου να αποφεύγεται η άναρχη ανάπτυξη η υποβάθμιση και η καταστροφή του περιβάλλοντος, οι Περιοχές Ειδικά

²⁵ Τα ΓΠΣ, ΣΧΟΑΑΠ και ΤΧΠ αποτελούν Τοπικά Πολεοδομικά Σχέδια του άρθρου 10 του ν.4759/2020.

²⁶ Η ΖΟΕ αποσκοπεί στον περιοριστικό έλεγχο της παράνομης δόμησης κυρίως με την απαγόρευση της κατάτμησης δηλαδή την προληπτική αποφυγή οικοπεδοποίησης (Ευαγγελίδου)

Ρυθμιζόμενης Πολεοδόμησης (ΠΕΡΠΟ), οι Περιοχές Ειδικών Χωρικών Παρεμβάσεων (ΠΕΧΠ), οι Περιοχές Οργανωμένης Ανάπτυξης Παραγωγικών Δραστηριοτήτων (ΠΟΑΠΔ) του άρθρου 24 του ν. 1650/1986, οι Περιοχές Οργανωμένης Τουριστικής Ανάπτυξης (ΠΟΤΑ) του άρθρου 29 του ν. 2545/1997²⁷.

Μετά την έγκριση των ΠΠΧΣΑΑ, τα παραπάνω σχέδια, με τα οποία προβλέπονται οι επιτρεπόμενες ανά περιοχή χρήσεις γης και οι λοιποί πόροι για την υποδομή συγκεκριμένων δραστηριοτήτων, πρέπει να εκπονούνται σύμφωνα με τις κατευθύνσεις και προτάσεις του οικείου Περιφερειακού Πλαισίου, κατά τρόπο τέτοιο ώστε να διασφαλίζεται, μέσω της βαθμιαίας εξειδίκευσης στα διαδοχικά στάδια του σχεδιασμού των προβλεπομένων στο ως άνω πλαίσιο κριτηρίων, η τήρηση των γενικών επιλογών του περιφερειακού σχεδιασμού και να επιτυγχάνεται η συνεκτική διαχείριση του χώρου και η ανάπτυξη που επιδιώκεται να παραμένει στο πλαίσιο της αρχής της αειφορίας (Φοβάκης).

Την περίοδο 2003-2004 θεσμοθετήθηκαν τα 12 Περιφερειακά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης (Τουφεγγοπούλου, 2017). Σύμφωνα με την Γιαννακούρου (2008), οι στόχοι, οι κατευθύνσεις και τα μέτρα που καθορίζονται με τα σχέδια αυτά χαρακτηρίζονται κατά κανόνα από υψηλό βαθμό ασάφειας και γενικότητας, ώστε να θέτουν σε αμφισβήτηση και αυτόν ακόμη τον κατευθυντήριο χαρακτήρα τους.

Οι κατευθύνσεις που αφορούν τα ΠΠΧΣΑΑ τροποποιήθηκαν στη συνέχεια από το ν.4269/2014. Τα Περιφερειακά Χωροταξικά Πλαίσια (Π.Χ.Π.), που θεσμοθετήθηκαν με το άρθρο 6 του ν.4269/2014 αποτελούν σύνολα κειμένων ή και διαγραμμάτων, με τα οποία παρέχονται οι κατευθύνσεις του στρατηγικού χωροταξικού σχεδιασμού σε περιφερειακό επίπεδο, μεταξύ άλλων για την ανάδειξη και αξιοποίηση των ιδιαίτερων αναπτυξιακών χαρακτηριστικών κάθε Περιφέρειας

²⁷ Οι ΠΟΤΑ και ΠΟΑΠΔ αποτελούν Ειδικά Πολεοδομικά Σχέδια κατά την έννοια του άρθρου 11 του ν.4759/2020. Σύμφωνα με το παραπάνω άρθρο, για τη χωρική οργάνωση και ανάπτυξη περιοχών ανεξαρτήτως διοικητικών ορίων, που μπορεί να λειτουργήσουν ως υποδοχείς σχεδίων, έργων και προγραμμάτων υπερτοπικής κλίμακας ή στρατηγικής σημασίας, για τις οποίες απαιτείται ειδική ρύθμιση των χρήσεων γης και των λοιπών όρων ανάπτυξής τους καταρτίζονται Ειδικά Πολεοδομικά Σχέδια (Ε.Π.Σ.). Τα Ε.Π.Σ. αποτελούν σύνολα κειμένων, χαρτών και διαγραμμάτων με τα οποία καθορίζονται το πρότυπο χωρικής οργάνωσης και ανάπτυξης και τα βασικά προγραμματικά μεγέθη, όρια πολεοδομικών ενότητων και οικισμών, οι χρήσεις γης, οι όροι και περιορισμοί δόμησης, οι σημαντικές πολεοδομικές παρεμβάσεις, ζώνες ειδικών πολεοδομικών κινήτρων, το οδικό δίκτυο, τα λοιπά μεταφορικά, τεχνικά και περιβαλλοντικά δίκτυα και υποδομές, τα μέτρα προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή, μέτρα υποστηρικτικά της αντιμετώπισης έκτακτων αναγκών και διαχείρισης συνεπειών φυσικών και τεχνολογικών καταστροφών.

του πρωτογενούς, δευτερογενούς και τριτογενούς τομέα, όπως ιδίως του τουρισμού, της γεωργίας, τη χωρική διάρθρωση των βασικών παραγωγικών τομέων και κλάδων που επηρεάζουν τη φυσιογνωμία της Περιφέρειας, τη χωρική οργάνωση του περιφερειακού οικιστικού δικτύου και την ανάδειξη, προβολή και προστασία της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς, καθώς και του οικιστικού και αρχιτεκτονικού περιβάλλοντος, κάθε Περιφέρειας (ν.4269/2014). Τα Π.Χ.Π. υπόκεινται σε διαδικασία Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης, ενώ οι σχετικές Στρατηγικές Μελέτες Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΣΜΠΕ) εγκρίνονται μαζί με τα Π.Χ.Π. (Γουργιώτης & Τσιλιμίγκας, 2021).

Τα Περιφερειακά Χωροταξικά Πλαίσια (ΠΧΠ) του νόμου ν. 4447/2016 αντικατέστησαν ως εργαλεία χωρικού σχεδιασμού τα Περιφερειακά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης (ΠΠΧΣΑΑ) του νόμου ν. 2742/1999, στο πλαίσιο της μεταρρύθμισης του χωρικού σχεδιασμού που εισήγαγε ο ν. 4447/2016. Καλύπτουν υποχρεωτικά το σύνολο της εδαφικής περιοχής κάθε Αυτοδιοικητικής Περιφέρειας της χώρας πλην της Περιφέρειας Αττικής που ρυθμίζεται από το Ρυθμιστικό Σχέδιο της Αθήνας. Τα ΠΧΠ εντάσσονται στον στρατηγικό χωρικό σχεδιασμό (στρατηγική χωροταξία) και ειδικά στο δεύτερο ιεραρχικά γεωχωρικό επίπεδο, αυτό του περιφερειακού σχεδιασμού (ΦΕΚ Β'2818-Τεχνικές προδιαγραφές ΠΧΠ)²⁸ και εναρμονίζονται²⁹ με τις κατευθύνσεις των Ειδικών Χωροταξικών Πλαισίων, τις οποίες συντονίζουν, εξειδικεύουν ή και συμπληρώνουν (ΦΕΚ Α'241/2016).

Στα Περιφερειακά Χωροταξικά Πλαίσια περιλαμβάνονται και οι εγκεκριμένοι οργανωμένοι υποδοχείς δραστηριοτήτων, καθώς και τα εγκεκριμένα σχέδια δημόσιων ή ιδιωτικών επενδύσεων μεγάλης κλίμακας και όχι, όπως ίσχυε στο προηγούμενο θεσμικό πλαίσιο για τις Περιοχές Οργανωμένης Ανάπτυξης Παραγωγικών Δραστηριοτήτων, όπου ο ν.2742/1999 προέβλεπε τα Περιφερειακά Χωροταξικά

²⁸ Με την ΥΠΕΝ/ΔΧΩΡΣ/39459/683/2018 απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος και Ενέργειας (ΦΕΚ Β'2818/2018) καθορίστηκαν οι τεχνικές προδιαγραφές για την εκπόνηση, αξιολόγηση και τροποποίηση των Περιφερειακών Χωροταξικών Πλαισίων.

²⁹ Εναρμόνιση υποκείμενου προς υπερκείμενο σχεδιασμό: είναι η υποχρέωση του υποκείμενου σχεδιασμού να θεσπίζει, στο πλαίσιο των αρχών της χωρικής ιεραρχίας και δεσμευτικότητας που διέπουν το σύστημα χωρικού σχεδιασμού, ρυθμίσεις, οι οποίες συμπληρώνουν, προσαρμόζουν, εξειδικεύουν και συγκεκριμενοποιούν τις γενικές και άμεσα εφαρμόσιμες κατευθύνσεις του υπερκείμενου σχεδιασμού στα τοπικά χωρικά δεδομένα, χωρίς ωστόσο να αναιρούν το πλαίσιο των θεμελιωδών επιλογών, των αρχών, των στόχων και των στρατηγικών προβλέψεων του (ΠΔ 90/2018-ΦΕΚ Α'162).

Πλαίσια να οριοθετούν την περιοχή, όχι ακριβώς το σημείο που θα υλοποιηθούν, αλλά μια ζώνη αναζήτησης αυτών των οργανωμένων υποδοχέων (Τουφεγγούλου, 2017).

Σύμφωνα με την παρ. 7 του άρθρου 6 του ν.4447/2016, τα ΠΧΠ εκπονούνται υπό την εποπτεία του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας ενώ σχετικά ενημερώνεται και η οικεία Περιφέρεια. Για την έγκριση τους απαιτείται η γνώμη του οικείου Περιφερειακού Συμβουλίου, η οποία παρέχεται μέσα σε δύο (2) μήνες από τη λήψη της σχετικής μελέτης, που του διαβιβάζεται από το Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας. Γνώμη για το περιεχόμενο των εκπονούμενων Περιφερειακών Χωροταξικών Πλαισίων διατυπώνει και το Εθνικό Συμβούλιο Χωροταξίας εντός προθεσμίας ενός (1) μηνός από την υποβολή του σχετικού ερωτήματος. Τα Περιφερειακά Χωροταξικά Πλαίσια υπόκεινται σε διαδικασία Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης και εγκρίνονται μαζί με τις σχετικές ΣΜΠΕ με αποφάσεις του Υπουργού Περιβάλλοντος και Ενέργειας (ΦΕΚ Α'241/2016).

Το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο για το χωροταξικό σχεδιασμό βελτίωσε τις ρυθμίσεις για τα περιφερειακά χωροταξικά πλαίσια σε σχέση με την έγκριση, τη νομική δεσμευτικότητα, την αναθεώρηση και την τροποποίησή τους (Αιτιολογική έκθεση του νόμου). Τα Περιφερειακά Χωροταξικά Πλαίσια (ΠΧΠ) του άρθρου 8 του ν. 4759/2020 αποτελούν σύνολα κειμένων, χαρτών ή και διαγραμμάτων, με τα οποία παρέχονται κατευθύνσεις χωρικής ανάπτυξης και οργάνωσης σε περιφερειακό επίπεδο και, όπου απαιτείται, ρυθμίσεις,³⁰ ιδίως, για την αποτίμηση, ανάδειξη και αξιοποίηση των ιδιαίτερων αναπτυξιακών και γενικότερα χωρικών χαρακτηριστικών κάθε Περιφέρειας για την ισότιμη ένταξή της στον εθνικό, ενωσιακό και διεθνή χώρο, τη χωρική διάρθρωση των βασικών παραγωγικών τομέων και κλάδων, τη χωρική διάρθρωση των περιφερειακών δικτύων μεταφορών και της λοιπής τεχνικής υποδομής περιφερειακού ενδιαφέροντος, τη διάρθρωση του περιφερειακού χώρου (πρότυπο χωρικής οργάνωσης), καθώς και τη χωρική οργάνωση και δομή του οικιστικού δικτύου, την οικιστική ανάπτυξη και ανασυγκρότηση του αστικού χώρου, την ανάδειξη, προβολή και προστασία της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς, καθώς και του οικιστικού και αρχιτεκτονικού περιβάλλοντος κάθε Περιφέρειας, τον προσδιορισμό ενεργών παρεμβάσεων και προγραμμάτων χωροταξικού και αστικού

³⁰ Προφανώς μια τέτοια διάταξη ενισχύει τον κανονιστικό χαρακτήρα των ΠΧΠ και τη δεσμευτικότητα των διατάξεών τους (Γουργιώτης & Τσιλιμίγκας, 2021).

χαρακτήρα, όπως ιδίως οι Περιοχές Ειδικών Χωρικών Παρεμβάσεων (ΠΕΧΠ) και τα Σχέδια Ολοκληρωμένων Αστικών Παρεμβάσεων (ΣΟΑΠ) των άρθρων 11 και 12 του ν. 2742/1999 και την προστασία του πολιτιστικού και φυσικού περιβάλλοντος και του τοπίου³¹. Περιλαμβάνονται επίσης και οι εγκεκριμένοι οργανωμένοι υποδοχείς δραστηριοτήτων³², καθώς και τα εγκεκριμένα σχέδια δημοσίων ή ιδιωτικών επενδύσεων μεγάλης κλίμακας, σύμφωνα με τις διατάξεις που τις διέπουν.

Στο άρθρο 8 του ν. 4759/2020 ορίζεται επίσης ότι, τα έργα και οι δράσεις που προωθούν την εφαρμογή των ΠΧΠ περιλαμβάνονται κατά προτεραιότητα, στον αναπτυξιακό σχεδιασμό κάθε Περιφέρειας που αποτυπώνεται στο τετραετές επιχειρησιακό πρόγραμμα (του ν. 3852/2010). (Αιτιολογική έκθεση του νόμου-έκθεση ΓΛΚ).

Τα Περιφερειακά Χωροταξικά Πλαίσια δεσμεύονται από τις ρυθμίσεις και εναρμονίζονται προς τις κατευθύνσεις των Ειδικών Χωροταξικών Πλαισίων, τις οποίες συντονίζουν, εξειδικεύουν και συμπληρώνουν σε επίπεδο Περιφέρειας, καθώς και τροποποιούν, μόνον εάν παρέχεται ρητώς η δυνατότητα αυτή από το Ειδικό Χωροταξικό Πλαίσιο. Κατά την κατάρτισή τους λαμβάνονται υπόψη η Εθνική Χωρική Στρατηγική, το περιφερειακό πρόγραμμα δημοσίων επενδύσεων, τα συγχρηματοδοτούμενα προγράμματα, τα προγράμματα περιφερειακής ανάπτυξης, το Εθνικό Σχέδιο Προσαρμογής στην Κλιματική Αλλαγή, το οικείο περιφερειακό σχέδιο προσαρμογής στην Κλιματική Αλλαγή, το Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα, τα Πλαίσια Διαχείρισης Εκτάκτων Αναγκών, καθώς και άλλα γενικά ή ειδικά αναπτυξιακά προγράμματα, πολιτικές και στρατηγικές που επηρεάζουν τη διάρθρωση και ανάπτυξη του χώρου.

³¹ Η αναφορά στο τοπίο ουσιαστικά θέτει σε εφαρμογή την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για το Τοπίο, ενώ για πρώτη φορά στον ελληνικό χωρικό σχεδιασμό το τοπίο αποτελεί διακριτό επίπεδο σχεδιασμού (Γουργιώτης & Τσιλιμίγκας 2021).

³² Οργανωμένοι υποδοχείς δραστηριοτήτων κατά το ν. 4759/2020 είναι οι περιοχές που αναπτύσσονται βάσει ολοκληρωμένου σχεδιασμού, προκειμένου να λειτουργήσουν κατά κύρια ή αποκλειστική χρήση ως οργανωμένοι χώροι ανάπτυξης παραγωγικών και επιχειρηματικών δραστηριοτήτων. Ως οργανωμένοι υποδοχείς δραστηριοτήτων νοούνται ιδίως οι Περιοχές Ολοκληρωμένης Τουριστικής Ανάπτυξης (ΠΟΤΑ) του άρθρου 29 του ν. 2545/1997, οι Περιοχές Οργανωμένης Ανάπτυξης Παραγωγικών Δραστηριοτήτων (ΠΟΑΠΔ) του άρθρου 24 του ν. 1650/1986, οι Οργανωμένοι Υποδοχείς Μεταποιητικών και Επιχειρηματικών Δραστηριοτήτων της παρ. 4 του άρθρου 41 του ν. 3982/2011, τα Ειδικά Σχέδια Χωρικής Ανάπτυξης Δημοσίων Ακινήτων (ΕΣΧΑΔΑ) του άρθρου 12 του ν. 3986/2011 και τα Ειδικά Σχέδια Χωρικής Ανάπτυξης Στρατηγικών Επενδύσεων (ΕΣΧΑΣΕ) του άρθρου 24 του ν. 3894/2010 και του ν. 4608/2019.

Η διαδικασία έγκρισης των ΠΧΠ είναι ίδια με εκείνη που καθορίζεται στην παρ. 7 του άρθρου 6 του ν. 4447/2016. Προκειμένου να αρθούν ασάφειες ή αντικρουόμενες κατευθύνσεις μεταξύ διαφορετικών Περιφερειακών Χωροταξικών Πλαισίων όμορων Περιφερειών, προβλέπεται η σύγκλιση του ΚΕ.ΣΥ.ΧΩ.Θ.Α., το οποίο γνωμοδοτεί για την άρση της ασάφειας ή αντίκρουσης. Κατόπιν, τροποποιούνται τα αντίστοιχα Περιφερειακά Χωροταξικά Πλαίσια, στα σημεία που κρίθηκε απαραίτητο, σύμφωνα με τη διαδικασία με την οποία είχαν εγκριθεί. Επισημαίνεται ότι όπου στην ισχύουσα νομοθεσία αναφέρονται τα «Περιφερειακά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης» νοούνται τα Περιφερειακά Χωροταξικά Πλαίσια του άρθρου 8 του ν. 4759/2020.

Το Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας με τη συνδρομή των Περιφερειών παρακολουθεί και αξιολογεί την εφαρμογή των Περιφερειακών Χωροταξικών Πλαισίων. Για τον σκοπό αυτόν, συντάσσει τουλάχιστον ανά πενταετία εκθέσεις παρακολούθησης, στις οποίες αναφέρονται ο τρόπος εφαρμογής, τα προβλήματα που παρουσιάστηκαν, καθώς και ο βαθμός ενσωμάτωσης των κατευθύνσεών τους στα υποκείμενα επίπεδα σχεδιασμού (ΦΕΚ Α'245/2020). Τα ΠΧΠ δεν αναθεωρούνται προτού παρέλθει πενταετία από την έγκρισή τους, ενώ κατ' εξαίρεση είναι δυνατή πριν από την πάροδο της πενταετίας η τροποποίησή τους, με στόχο τη βελτίωση και επικαιροποίησή τους. Για την αναθεώρηση και τροποποίηση των Περιφερειακών Χωροταξικών Πλαισίων ακολουθείται η διαδικασία της παρ. 7 του άρθρου 8 του ν. 4759/2020.

Στο πλαίσιο εκπόνησης των μελετών για την «Αξιολόγηση, Αναθεώρηση και Εξειδίκευση των εγκεκριμένων Περιφερειακών Πλαισίων Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης» για το σύνολο των Περιφερειών της Χώρας (εκτός της Αττικής), σε εφαρμογή του ν. 2742/1999 και σύμφωνα με την αριθ.51949/2010 (ΦΕΚ Β'1925/13.12.2010) υπουργική απόφαση για την «Παρακολούθηση και αξιολόγηση της εφαρμογής του Γενικού, των Ειδικών και των Περιφερειακών Πλαισίων Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης» συντάχθηκαν τα Πορίσματα των Εκθέσεων Αξιολόγησης των Περιφερειακών Πλαισίων των 12 Περιφερειών της Επικράτειας (ΥΠΕΝ)³³ και ολοκληρώθηκαν οι αναθεωρήσεις τους (Τουφεγγούλου,

³³ Προκειμένου να υπάρξει μια κοινή δομή και φιλοσοφία στα νέα ΠΧΠ συντάχθηκαν αναλυτικές προδιαγραφές με την αρ. 10106/2011 υπουργική απόφαση ΥΠΕΚΑ «Έγκριση προδιαγραφών για τη σύνταξη των Περιφερειακών Πλαισίων Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανά-

2017). Στο στάδιο της θεσμοθέτησης έχουν προχωρήσει οι αναθεωρήσεις³⁴ των Περιφερειακών Χωροταξικών Πλαισίων³⁵ των Περιφερειών Κρήτης (ΦΕΚ 260 Α.Α.Π./8.11.2017), Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης (ΦΕΚ 248 Α.Α.Π./25.10.2018), Θεσσαλίας (ΦΕΚ 269 Α.Α.Π./15.11.2018), Ηπείρου (ΦΕΚ 286 Α.Α.Π./28.11.2018), Στερεάς Ελλάδας (ΦΕΚ 299 Α.Α.Π./ 14.12.2018), Ιονίων Νήσων (ΦΕΚ 16 Α.Α.Π./5.2.2019), Βορείου Αιγαίου (ΦΕΚ 181 Δ/16.4.2019), Κεντρικής Μακεδονίας (ΦΕΚ 485 Δ/20.8.2020) και Δυτικής Ελλάδας (ΦΕΚ 845 Δ/24.12.2020) (ypen.gov.gr).

Στον Πίνακα 1 παρουσιάζεται ο χωροταξικός σχεδιασμός (στρατηγικός χωρικός σχεδιασμός), όπως αντιμετωπίζεται στο πλαίσιο των ν. 2742/1999, ν.4269/2014, ν.4447/2016, ν.4759/2020 και η διαδικασία θεσμοθέτησης των Χωροταξικών Πλαισίων που υπάγονται σε αυτόν:

πτυξης (προδιαγραφές αξιολόγησης - αναθεώρησης - εξειδίκευσης Περιφερειακών Πλαισίων)» ΦΕΚ 45ΑΑΠ/2011 (Στεφανή, όπως αναφέρεται στους Γουργιώτης & Τσιλιμίγκας, 2021).

³⁴ Αναθεώρηση πλαισίου ή σχεδίου: είναι είτε η ολική αντικατάσταση εγκεκριμένου ήδη πλαισίου ή σχεδίου είτε η πραγματοποίηση σημαντικού εύρους αλλαγών στις αρχές, κατευθύνσεις και κανόνες του.

³⁵ Δεύτερης γενιάς ΠΧΠ (Γουργιώτης & Τσιλιμίγκας, 2021)

ΠΙΝΑΚΑΣ 1: ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΣ ΧΩΡΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ

N.2742/1999		N.4269/2014		N.4447/2016		N.4759/2020	
				ΧΩΡΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ		ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ	
ΣΧΕΔΙΟ	ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΕΓΚΡΙΣΗΣ	ΣΧΕΔΙΟ	ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΕΓΚΡΙΣΗΣ	ΣΧΕΔΙΟ	ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΕΓΚΡΙΣΗΣ	ΣΧΕΔΙΟ	ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΕΓΚΡΙΣΗΣ
Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης	Εθνικό Συμβούλιο (Γ) ↓ Επιτροπή Συντονισμού της Κυβερνητικής Πολιτικής στον τομέα του ΧΣΑΑ (Ε) ³ ↓ Βουλή (Ε)	Εθνική Χωροταξική Στρατηγική	Εθνικό Συμβούλιο Χωροταξίας (Γ) ³ ↓ Υπουργικό Συμβούλιο (Ε) ↓ Βουλή (Α) ³	Εθνική Χωρική Στρατηγική (καταρτίζεται υπό την ευθύνη και εποπτεία του ΥΠΕΝ)	Εθνικό Συμβούλιο Χωροταξίας (Γ) ³ ↓ Υπουργικό Συμβούλιο (Ε) ↓ Βουλή (Α)	Εθνική Χωρική Στρατηγική (χερσαίος & θαλάσσιος χώρος) (καταρτίζεται υπό την ευθύνη και εποπτεία του ΥΠΕΝ)	Εθνικό Συμβούλιο Χωροταξίας (Γ) ↓ Υπουργικό Συμβούλιο (Ε) ↓ Βουλή (Α)
Ειδικά Πλαίσια ΧΣΑΑ ¹	Εθνικό Συμβούλιο (Γ) ↓ Επιτροπή Συντονισμού της Κυβερνητικής Πολιτικής στον τομέα ΧΣΑΑ (Ε)	Εθνικά Χωροταξικά Πλαίσια (Ε.Χ.Π.)	ΣΜΠΕ ² Εκτελεστική Επιτροπή του Εθνικού Συμβουλίου Χωροταξίας (Γ) 1 μήνας ↓ ΚΥΑ Υπουργός Περιβάλλοντος Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής +	Ειδικά Χωροταξικά Πλαίσια (εκπονούνται υπό την εποπτεία του ΥΠΕΝ)	ΣΜΠΕ ² Εθνικό Συμβούλιο Χωροταξίας (Γ) 2 μήνες ↓ ΚΥΑ Υπουργός Περιβάλλοντος	Ειδικά Χωροταξικά Πλαίσια (εκπονούνται υπό την εποπτεία του ΥΠΕΝ)	ΣΜΠΕ Εθνικό Συμβούλιο Χωροταξίας (Γ) 1 μήνας ↓ ΚΥΑ Υπουργός Περιβάλλοντος

			κατά περίπτωση αρμόδιος Υπουργός (Ε)		Ενέργειας + κατά περίπτωση αρμόδιος Υπουργός (Ε)		Ενέργειας + κατά περίπτωση αρμόδιος Υπουργός (Ε) ΚΕ.ΣΥ.ΧΩ.Θ.Α.(Γ)*
Περιφερειακά Πλαίσια ΧΣΑΑ	Υπουργός ΠΕΧΩΔΕ (Ε)	Περιφερειακά Χωροταξικά Πλαίσια (Π.Χ.Π)	Περιφερειακό Συμβούλιο (Γ) 2 μήνες ↓ Αρμόδια Υπουργεία παραγωγικών τομέων ή κλάδων (Γ) 1 μήνας ↓ Εκτελεστική Επιτροπή του Εθνικού Συμβουλίου Χωροταξίας (Γ) 1 μήνας ↓ Υπουργός ΠΕΚΑ (Ε) +ΣΜΠΕ	Περιφερειακά Χωροταξικά Πλαίσια	Περιφερειακό Συμβούλιο (Γ) 2 μήνες ↓ Αρμόδια Υπουργεία παραγωγικών τομέων ή κλάδων (Γ) 2 μήνες ↓ Εθνικό Συμβούλιο Χωροταξίας (Γ) 1 μήνας ↓ Υπουργός ΠΕ (Ε) +ΣΜΠΕ	Περιφερειακά Χωροταξικά Πλαίσια	Περιφερειακό Συμβούλιο (Γ) 2 μήνες ↓ Αρμόδια Υπουργεία παραγωγικών τομέων ή κλάδων (Γ) 2 μήνες ↓ Εθνικό Συμβούλιο Χωροταξίας (Γ) 1 μήνας ↓ Υπουργός ΠΕ (Ε) +ΣΜΠΕ ΚΕ.ΣΥ.ΧΩ.Θ.Α.(Γ)*

Πηγή: Οικονόμου (2002), ίδια επεξεργασία 1 ΧΣΑΑ= Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης, 2 ΣΜΠΕ= Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων, 3 (Γ) Γνώμη, (Ε) Έγκριση, (Α) Αναφορά, (Γ)* Γνώμη προκειμένου να αρθούν αντιφάσεις μεταξύ ΕΧΠ, ΠΧΠ

03 Η ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ

3.1 ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ

Η περιφερειακή και τοπική ανάπτυξη εξαρτάται από τους γενικούς αναπτυξιακούς στόχους της χώρας (Likorish, 2003: 261). Ο τουρισμός έχει συμβάλει στην ενίσχυση της ανάπτυξης περιφερειών αποβιομηχανοποιημένων, γεωγραφικά απομονωμένων, μειονεκτικών και ορεινών ή με αποικισμένο αγροτικό τομέα. Η ανάπτυξη του τουρισμού αύξησε τα εισοδήματα, την απασχόληση, τις επενδύσεις και διεύρυνε την παραγωγική βάση της τοπικής οικονομίας με αποτέλεσμα να βελτιωθεί το επίπεδο και η ποιότητα ζωής (Τσάρτας, 2001: 30). Το κράτος επωφελείται σημαντικά αφενός από τα έσοδα που επιφέρει ο τουρισμός και αφετέρου από τους υπόλοιπους τρόπους με τους οποίους συμβάλει στην οικονομία, ενώ δεν μπορεί να παραβλεφθεί ο βασικός ρόλος του στη ρύθμιση, την χρηματοδότηση, την προώθηση και τη διεξαγωγή των τουριστικών δραστηριοτήτων (Likorish, 2003: 352).

Η τουριστική ανάπτυξη αποτελεί μια μακροπρόθεσμη διαδικασία, που απαιτεί σημαντικές και συνεχείς επενδύσεις για την τουριστική υποδομή και τις τουριστικές εγκαταστάσεις (Likorish, 2003: 263). Η χρηματοδότηση της τουριστικής ανάπτυξης μπορεί να προέρχεται από διάφορες πηγές: από τον δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα, από τράπεζες και διεθνείς οργανισμούς. Η τουριστική υποδομή³⁶ (αεροδρόμια λιμάνια) παρέχεται κυρίως από το κράτος ενώ ο ιδιωτικός τομέας παρέχει χρηματοδότηση για τουριστικά καταλύματα και παρόμοιες εγκαταστάσεις. Οι αποφάσεις για επενδύσεις λαμβάνονται βάσει εμπορικών κριτηρίων. Πολλές κυβερνήσεις παρέχουν ευνοϊκές συνθήκες και κίνητρα για τουριστικές επενδύσεις, προκειμένου να δώσουν ώθηση στη συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα στην τουριστική δραστηριότητα. Περιστασιακά οι κυβερνήσεις παρέχουν ειδικά κίνητρα για ανάπτυξη με τη μορφή των επιχορηγήσεων ή φοροαπαλλαγών, κάτι που είναι ιδιαίτερα συνηθισμένο στις φτωχότερες χώρες του πλανήτη οι οποίες δεν έχουν άλλες πηγές ανάπτυξης (Likorish, 2003: 269, 286).

³⁶ Με τον όρο «υποδομές» νοούνται τα μέσα πρόσβασης, η διατήρηση των φυσικών πόρων και κατασκευή των κοινώς προσβάσιμων χώρων του δομημένου περιβάλλοντος, η παροχή των τουριστικών εγκαταστάσεων (π.χ. μαρίνες για τα σκάφη αναψυχής) και των υπηρεσιών κοινής ωφέλειας (π.χ. υδροδότηση, ηλεκτρισμός, συστήματα αποχέτευσης κ.λπ.) από τα οποία εξαρτάται η τουριστική βιομηχανία (Middleton, 2004).

Τα κίνητρα που προσφέρει ο δημόσιος τομέας μπορούν να βοηθήσουν στο να πειστούν οι επενδυτές να προτιμήσουν την περιοχή τους. Στόχος των επενδυτικών κινήτρων είναι η ενίσχυση των υπαρχόντων ή η δημιουργία νέων παραγόντων ευνοϊκού επηρεασμού των επενδυτικών αποφάσεων (Κουζέλης, 2000). Στις περιοχές που προωθούν την οικονομική ανάπτυξη μέσω του τουρισμού συνήθως ισχύουν τουλάχιστον δύο από τα ακόλουθα κίνητρα: επιδοτήσεις του κόστους ανέγερσης ξενοδοχείων, λοιπών μονάδων διαμονής και άλλων εγκαταστάσεων, δάνεια με πολύ ευνοϊκούς όρους, δωρεάν παροχή υποδομών πρόσβασης και κοινής ωφέλειας, φορολογικές ελαφρύνσεις προκειμένου να αντιμετωπιστεί το υψηλό κόστος χρηματοδότησης (Middleton, 2004: 203).

Η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας του τουριστικού τομέα αποτελεί διαρκή στόχο του αναπτυξιακού προγραμματισμού στην Ελλάδα και κύριο μέσο για την εκπλήρωση των στόχων σύγκλισης και συνοχής με την Ευρωπαϊκή Ένωση. (Υπουργείο Τουρισμού, 2013). Κύρια μέσα άσκησης της τουριστικής αναπτυξιακής πολιτικής είναι οι κρατικές ενισχύσεις, που δίδονται στις επιχειρήσεις μέσω των ΕΣΠΑ, ΕΣΣΑΑ³⁷, ΕΣΣΑΑλ³⁸ και του επενδυτικού νόμου, οι δημόσιες επενδύσεις,³⁹ πρωτίστως μέσω των ανωτέρω Πλαισίων, καθώς και θεσμικές ρυθμίσεις που εκδίδονται από τα Υπουργεία που εμπλέκονται (Αξιολόγηση θεσμοθετημένου ΕΠΣΧΑΑ Τουρισμού, 2011).

Άμεσες επιδοτήσεις στον τουρισμό χορηγούνται μέσω αναπτυξιακών νόμων που χρηματοδοτούνται από εθνικά και Κοινοτικά (ευρωπαϊκά) κονδύλια, ενώ το Ελληνικό κράτος επιδοτεί την τουριστική ανάπτυξη από την δεκαετία του 1960 (Μπριασούλη). Στο χρονικό διάστημα 2000-2010 ο τουρισμός, θεωρήθηκε για άλλη μια φορά αμετακίνητος παράγοντας στην οικονομική ανάπτυξη, ενώ η αναπτυξιακή στρατηγική συνδέεται στενά με τα Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης (ΚΠΣ) και με τις πρωτοβουλίες της ΕΕ. Οι εφαρμοζόμενες πολιτικές προσπαθούν να εξισορροπήσουν την αναγνωρισμένη αναγκαιότητα αναβάθμισης της τουριστικής προσφοράς - που συνδέεται με την επιθυμία προσέλκυσης τουριστών με υψηλότερο εισόδημα και με τις κατευθυντήριες γραμμές της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την προστασία του περιβάλλοντος - και τον φόβο του πολιτικού κόστους που προκαλείται από μια τέτοια αλλαγή (Sarantakoy, 2017).

³⁷ Εθνικό Στρατηγικό Σχέδιο Αγροτικής Ανάπτυξης

³⁸ Εθνικό Στρατηγικό Σχέδιο Ανάπτυξης της Αλιείας

³⁹ Δημόσιες επενδύσεις θεωρούνται όλες οι πάγιες και άυλες επενδυτικές δραστηριότητες του Δημοσίου, οι οποίες στο πλαίσιο της ακολουθούμενης επενδυτικής και γενικότερα της οικονομικής και αναπτυξιακής πολιτικής στοχεύουν στην αναδιανομή του εθνικού εισοδήματος προς όφελος του κοινωνικού συνόλου (ggea.gr).

Ωστόσο, Επιχειρησιακά Προγράμματα, Μέτρα ή Δράσεις για την τουριστική ανάπτυξη έχουν υλοποιηθεί σε όλες τις Προγραμματικές Περιόδους, χωρίς να έχουν πάντοτε ενιαίο σχεδιασμό ή διαρκείς δομές προγραμματισμού. Μια συνοπτική αποτίμηση της ως τώρα εμπειρίας, των αποτελεσμάτων και των επιπτώσεων των προηγούμενων περιόδων, όπως αναφέρεται στο Σχέδιο Κατευθύνσεων της Αναπτυξιακής Στρατηγικής 2014-2020 για τον τομέα του τουρισμού του αρμόδιου Υπουργείου, παρουσιάζεται στην επόμενη ενότητα. (Σχέδιο Υπουργείο Τουρισμού, 2013).

3.1.1 ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ (ΚΠΣ 1989-2006 ΚΑΙ ΕΣΠΑ 2007-2013)

Το 1^οΚΠΣ (1989-1993) διαμορφώθηκε σε δύο σκέλη εθνικό, περιφερειακό. Το πρώτο σκέλος αποτελούνταν από Άξονες Προτεραιότητας, οι οποίοι αποτελούσαν ταυτόχρονα και διακριτά Τομεακά Επιχειρησιακά Προγράμματα (ΕΠ). Ο Τουρισμός αποτέλεσε ένα από αυτά με τον τίτλο «Ισόρροπη Ανάπτυξη του Τουρισμού». Η χρηματοδοτική βαρύτητα του ΕΠ ήταν ελάχιστη καθώς οι διατιθέμενοι κοινοτικοί πόροι ανέρχονταν μόλις στο 1,6% του συνολικού Πλαισίου. Οι στόχοι του προγράμματος που είχαν τεθεί ήταν: α) η αποθάρρυνση της υπερβολικής συγκέντρωσης τουριστικών μονάδων σε κορεσμένες περιοχές και η ενθάρρυνση των τουριστικών επενδύσεων σε περιοχές που δεν είχαν αξιοποιήσει τους τουριστικούς τους πόρους, β) η ενθάρρυνση της δημιουργίας μεγάλων μονάδων υψηλής κατηγορίας και αποθάρρυνση των μικρών και χαμηλής κατηγορίας, εκτός ορισμένων εξαιρέσεων όταν αυτές είναι δικαιολογημένες και γ) η ενθάρρυνση της κατασκευής βασικών τουριστικών υποδομών και εγκαταστάσεων. Το ΕΠ περιελάμβανε δύο υποπρογράμματα (ΕΤΠΑ και ΕΚΤ) και επικεντρώθηκε στη χρηματοδότηση επενδυτικών σχεδίων (ν.1892/1990), στη χρηματοδότηση ελαφράς υποδομής (π.χ. μονοπάτια), στην κατάρτιση και σε δράσεις οργάνωσης του Εθνικού Οργανισμού Τουρισμού. Κύρια αποτελέσματα υπήρξαν η αύξηση του συνολικού δυναμικού των τουριστικών κλινών κατά 16.987 κλίνες ήτοι κατά 3,4% (1995).

Στο 2^οΚΠΣ (1994-1999) ο τομέας του Τουρισμού συνδέεται σε Επιχειρησιακό επίπεδο με αυτόν του Πολιτισμού και μαζί με άλλους παραγωγικούς τομείς εντάσσονται στον Άξονα Προτεραιότητας «Ανάπτυξη και ανταγωνιστικότητα του οικονομικού ιστού». Το «ΕΠ Τουρισμός-Πολιτισμός» έχει ακόμη μικρή χρηματοδοτική βαρύτητα (1,8 % στο σύνολο του ΚΠΣ, εκ των οποίων μόνο 50% αφορούν στον τουρισμό). Ο κύριος στόχος που τέθηκε για το Υποπρόγραμμα Τουρισμός ήταν η εξασφάλιση της ανταγωνιστικότητας του τουριστικού προϊόντος στη διεθνή αγορά και περιλάμβανε δράσεις όπως: η βελτίωση των υπαρχουσών

γενικών και ειδικών υποδομών, η αύξηση της ευαισθησίας για διαφύλαξη περιβάλλοντος με την προώθηση έργων περιβαλλοντικής αξιοποίησης εθνικών δρυμών, ορεινών όγκων κλπ., η ανανέωση του τουριστικού προϊόντος μέσω εναλλακτικών μορφών και η μείωση της εποχικότητας, εκσυγχρονισμός μονάδων, δημιουργία συνεδριακών κέντρων και λοιπών εγκαταστάσεων για αθλητικό τουρισμό, τουρισμό υγείας κ.α.

Από πλευράς υποδομών στο ΕΠ Τουρισμός - Πολιτισμός εντάσσεται στο πλαίσιο του Μέτρου 1.1 (θαλάσσιος τουρισμός) ένας σημαντικός αριθμός μαρίνων, αγκυροβολίων και έργων λιμενικών βελτιώσεων με στόχο την δημιουργία λειτουργικού δικτύου. Συνολικά υλοποιήθηκαν 4 μαρίνες και 12 έργα καταφυγίων τουριστικών σκαφών, ενώ άλλες 14 μαρίνες υλοποιήθηκαν από τα Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα (ΠΕΠ). Αντίστοιχα στο Μέτρο 1.2 (Ορεινός, οικολογικός, πολιτιστικός τουρισμός) υλοποιήθηκαν πάνω από 25 έργα που αφορούσαν κατά κύριο λόγο σε μονοπάτια, διαδρομές, καταφύγια. Το Πρόγραμμα περιελάμβανε επίσης χρηματοδότηση τουριστικών επενδύσεων στον Αναπτυξιακό Νόμο. Εκτιμάται ότι υλοποιήθηκαν 125 επενδύσεις με τις οποίες εκσυγχρονίσθηκαν περίπου 29.500 κλίνες και δημιουργήθηκαν άλλες 850 σε τουριστικά καταλύματα από μετατροπή παραδοσιακών ή διατηρητέων κτισμάτων.

Κατά την 3^η Προγραμματική Περίοδο 2000-2006, ο τομέας του τουρισμού προσαρτήθηκε στο πολυτομεακό Ε.Π. Ανταγωνιστικότητα 2000-2006. Παράλληλα, σημαντικό ή και ίδιο έργο διανέμεται στα ΠΕΠ αλλά και στην (ενισχυμένη ως προς τον ολοκληρωμένο χαρακτήρα της) Πολιτική Αγροτικής Ανάπτυξης με κύρια μέσα την ΚΠ Leader + και τα ΟΠΑΑΧ.

Η υποστήριξη της τουριστικής ανάπτυξης από το ΕΠΑΝ 2000-2006 υλοποιήθηκε με τρεις κύριες δέσμες δράσεων: α) τον εκσυγχρονισμό της ανωδομής σε γ' τάξης και άνω και ενίσχυση επιχειρηματικών σχεδίων με το Μέτρο 2.2, β) τη δημιουργία ειδικής τουριστικής υποδομής (Αξονας 5) και γ) την κατάρτιση και επαγγελματική εκπαίδευση.

Το Μέτρο 2.2. περιελάμβανε μεταξύ άλλων τον ποιοτικό εκσυγχρονισμό ξενοδοχείων & κάμπινγκ γ' τάξης και άνω βάσει των αναπτυξιακών ν. 2601/1998 και ν. 3299/2004 (η δημόσια δαπάνη ανήλθε σε 73,8 εκ. €), την ίδρυση, επέκταση και αναβάθμιση ξενοδοχειακών μονάδων που υπάγονταν στους παραπάνω νόμους και τον ποιοτικό εκσυγχρονισμό ξενοδοχείων, κάμπινγκ και ενοικιαζομένων επιπλωμένων δωματίων και διαμερισμάτων που δεν υπάγονταν στο ν. 2601/98 και υλοποιήθηκε από τους ΕΦΔ του ΥΠΑΝ ανά Περιφέρεια, με σημαντική επιτυχία ως προς την συμμετοχή. Δημόσια δαπάνη (64,28 εκ. €).

Συνολικά τα επενδυτικά σχέδια που ενισχύθηκαν στο Πλαίσιο του Μέτρου 2.2. είχαν ως αποτέλεσμα 124 μεγάλες ξενοδοχειακές μονάδες να αναβαθμίσουν τις υποδομές τους (32.502 κλίνες) ενώ 89 ξενοδοχειακές μονάδες ολοκλήρωσαν επενδύσεις ίδρυσης, επέκτασης και αναβάθμισης βάσει του ν.2601/1998 (1.400 κλίνες). Επίσης εκσυγχρόνισαν τις υποδομές τους και βελτίωσαν τις υπηρεσίες τους 3.500 περίπου τουριστικά καταλύματα και camping με συνολική δυναμικότητα σε κλίνες/ θέσεις περίπου 83.000 και ολοκληρώθηκαν 276 επενδύσεις ίδρυσης ή επέκτασης -εκσυγχρονισμού μονάδων.

Ο Άξονας Προτεραιότητας 5 είχε ως στρατηγικό στόχο τη διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος και την προβολή της χώρας ως τουριστικού προορισμού. Ο Άξονας δομήθηκε σε 3 Μέτρα:

- Την ενίσχυση εγκαταστάσεων ειδικής τουριστικής υποδομής, που περιελάμβανε ιδιωτικές επενδύσεις ειδικής τουριστικής υποδομής για ανάπτυξη θεματικού τουρισμού μέσω του Αναπτυξιακού Νόμου, δημόσιας δαπάνης 41,5 εκ. €.
- Ολοκληρωμένες δράσεις εναλλακτικού τουρισμού-Τουριστική προβολή. Περιελάμβανε 4 δράσεις με αντικείμενο τη δημιουργία δικτύων εναλλακτικού τουρισμού μέσα από κοινή ανάδειξη πολιτιστικών πόρων («πρόγραμμα κάστρων περίπλους»), τα προγράμματα προβολής ειδικών μορφών τουρισμού (EOT), τη συνέχιση της υποστήριξης του δικτύου Μαρινών (η δράση με τελικό δικαιούχο τον EOT, αφορούσε καταφύγια τουριστικών σκαφών - Αγκυροβόλια), την υλοποίηση ολοκληρωμένων παρεμβάσεων πιλοτικού χαρακτήρα υπερτοπικής και διαπεριφερειακής εμβέλειας και πρότυπων οικοτουριστικών υποδομών.
- Την ενίσχυση ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων και επενδύσεις αξιοποίησης εναλλακτικών μορφών τουρισμού.

Στο πλαίσιο του Άξονα 5 συνολικά υλοποιήθηκαν 17 επενδύσεις ειδικής τουριστικής υποδομής (ιδιωτικά αγκυροβόλια, συνεδριακά κέντρα, γήπεδα γκολφ, κέντρα θαλασσοθεραπείας, χιονοδρομικά, κέντρα αθλητικού τουρισμού), αναδείχθηκαν 14 κάστρα στη Διαδρομή «Κάστρων Περίπλους» και 11 ιστορικές τοποθεσίες στη Διαδρομή «Στα Βήματα του Αποστόλου Παύλου», ολοκληρώθηκαν παρεμβάσεις οικοτουρισμού σε 8 περιοχές της χώρας και δημιουργήθηκαν 6 Αγκυροβόλια με 388 θέσεις ελλιμενισμού τουριστικών σκαφών.

Δράσεις παρόμοιου χαρακτήρα με το ΕΠΑΝ, αλλά περιφερειακής εμβέλειας χρηματοδοτήθηκαν και από τα Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα. Συνολικά τα έργα τουρισμού στα ΠΕΠ 2000-2006 μπορούν να αναλυθούν ως εξής:

Στον τομέα της επιχειρηματικότητας-ανταγωνιστικότητας των τουριστικών επιχειρήσεων μέσω των ΠΕΠ υλοποιήθηκαν δράσεις ποιοτικού εκσυγχρονισμού καταλυμάτων. Σε αντίθεση με το ΕΠΑΝ, τα ΠΕΠ επικεντρώθηκαν αρχικά τουλάχιστον σε εγκαταστάσεις που δεν υπαγόταν στον Αναπτυξιακό Νόμο, ωστόσο στην πορεία υπήρξαν πράξεις που μεταφέρθηκαν από το ΕΠΑΝ προς ορισμένα ΠΕΠ, προκειμένου να απορροφήσουν την κατά τόπους υπερδέσμευση του τομεακού προγράμματος. Η κατανομή πόρων ήταν ισοδύναμη αυτής του ΕΠΑΝ και οι ενισχύσεις αφορούσαν κατά κύριο λόγο μονάδες μαζικού τουρισμού ή κλασικού ξενοδοχειακού τύπου (πόλης), αλλά ωστόσο σε όλα τα ΠΕΠ εντάχθηκαν και έργα ενίσχυσης «Εναλλακτικών Τουριστικών Επενδύσεων σε αγροτικές/ορεινές περιοχές» που υλοποιήθηκαν μέσω των Ολοκληρωμένων Προγραμμάτων Ανάπτυξης Αγροτικού Χώρου (Ο.Π.Α.Α.Χ.). Στο πλαίσιο των ΠΕΠ 2000-06, στο Νότιο Αιγαίο 488 ξενοδοχειακές μονάδες αναβάθμισαν ή/και επέκτειναν τις υποδομές τους (24.557 κλίνες), στα Ιόνια Νησιά έγινε το ίδιο με 363 ξενοδοχειακές μονάδες (19.193 κλίνες) και στην Κεντρική Μακεδονία με 307 ξενοδοχειακές μονάδες (11.261 κλίνες).

Όσον αφορά στην ειδική τουριστική υποδομή, τα έργα μπορούν να ομαδοποιηθούν σε δύο κατηγορίες πράξεων: α) κατασκευή/επισκευή/επέκταση τουριστικών λιμενικών εγκαταστάσεων και β) διάνοιξη μονοπατιών/κατασκευή καταφυγίων. Στην πρώτη κατηγορία, υλοποιήθηκαν κυρίως έργα βελτιώσεων ή δημιουργίας υποδομής σε τουριστικές περιοχές, ενώ το κόστος των έργων κυμάνθηκε από 1,3 ως 2,5 εκ. €. Στη δεύτερη κατηγορία υλοποιήθηκαν συνολικά 25 έργα στις Περιφέρειες Αν. Μακεδονίας-Θράκης, Δυτ. Μακεδονίας, Θεσσαλίας, Νοτίου Αιγαίου και Κρήτης.

Συμπερασματικά, στο πλαίσιο του 3^{ου} ΚΠΣ κύριο αποτέλεσμα για τον τουριστικό τομέα ήταν η ποιοτική αναβάθμιση της ξενοδοχειακής υποδομής. Η αναβάθμιση συνοδεύτηκε από μια ολοκληρωμένη μεταρρύθμιση των προτύπων ποιότητας για το σύνολο των καταλυμάτων σε συμφωνία με τα καθιερωμένα διεθνή πρότυπα. Η αλλαγή από το σύστημα των τάξεων σε αυτό των αστέρων και των κλειδιών αποτρέπει την απευθείας σύγκριση, ωστόσο από τα διαθέσιμα στοιχεία προκύπτει ότι δημιουργήθηκαν ή αναβαθμίστηκαν σε ανώτερες ποιοτικά κατηγορίες περισσότερες από 220.000 κλίνες (176.000 από το ΕΠΑΝ και τα 5 ΠΕΠ). Το πλήθος αυτό αντιστοιχεί σε περίπου 20% των κλινών που

υπήρχαν την περίοδο ενεργοποίησης του προγράμματος. Στον τομέα των ειδικών υποδομών πλέον των μαρίνων/τουριστικών αγκυροβολίων που συνεχίστηκαν από την προηγούμενη περίοδο μέσω του ΕΠΑΝ υλοποιήθηκε μικρός αριθμός ιδιωτικών επενδύσεων. Σε σχέση με τις ειδικές μορφές τουρισμού κύρια κατεύθυνση των πόρων ήταν προς αυτή του οικολογικού/περιγηγτικού τουρισμού, όπου από το ΕΠΑΝ χρηματοδοτήθηκαν κυρίως θεματικά εστιασμένα και χωρικά συγκεκριμένα έργα, ενώ από τα ΠΕΠ οι χρηματοδοτήσεις είχαν περισσότερο οριζόντιο χαρακτήρα.

Η Sarantakoy (2017), επισημαίνει σχετικά ότι, ακόμη και αν ποτέ δεν εφαρμόστηκε ο επίσημα ρυθμιζόμενος χωροταξικός σχεδιασμός, από τα μέσα της δεκαετίας του 1980 προέκυψε ένα άλλο παράλληλο σύστημα, το οποίο εφαρμόζεται χωρίς να ρυθμίζεται και που απορρέει από τους κανονισμούς των Διαρθρωτικών Ταμείων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Sarantakoy).

Στην προγραμματική περίοδο 2007-2013 δεν υπήρξε ουσιαστική διαφοροποίηση ως προς την τοποθέτηση του τουρισμού στο πλαίσιο του επιχειρησιακού σχεδιασμού της αναπτυξιακής πολιτικής της χώρας. Σε τομεακό επίπεδο ο τουρισμός εντάσσεται στο ΕΠ Ανταγωνιστικότητα-Επιχειρηματικότητα (ΕΠΑΕ ή ΕΠΑΝ II), υπάρχουν ωστόσο τρεις σημαντικές διαφορές σε σχέση με την προηγούμενη περίοδο που προκαλούν σημαντικές διαφοροποιήσεις στο σχεδιασμό και την διαχείριση των δράσεων: 1) Για πρώτη φορά υπάρχουν περιφέρειες που δεν εντάσσονται στον 1ο Στόχο των Διαρθρωτικών Ταμείων, με αποτέλεσμα να διαθέτουν «κλειδωμένους» πόρους και να χρηματοδοτούνται μόνο από τα ΠΕΠ. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την υιοθέτηση περίπλοκου συστήματος εκχωρήσεων και δέσμευση του συνόλου των πόρων προς τις τομεακές πολιτικές, για τα έργα ενισχύσεων. 2) Τα μέτρα των κρατικών ενισχύσεων που υπήρχαν στο 3^ο ΚΠΣ «συγχωνεύονται», με Ενδιάμεσους Φορείς Διαχείρισης (ΕΦΔ) τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα αλλά χωρίς τομεακή διάκριση και κύκλους, με αποτέλεσμα να είναι δύσκολος ο εντοπισμός των ενισχύσεων για τον τουρισμό και η αποτίμηση της αποτελεσματικότητάς τους. Παράλληλα, για την κάλυψη εξειδικευμένων αναγκών (στοχευμένων δράσεων) ενίσχυσης τουριστικών επενδύσεων (π.χ. «Πράσινος τουρισμός») δημιουργούνται ειδικά καθεστώτα που ωστόσο είναι ελάχιστα ευέλικτα και μάλλον αποσπασματικά καθώς δεν έχουν συνεχή μορφή (κύκλους ή ανοικτές προσκλήσεις). 3) Βάσει του Κανονισμού τα προγράμματα της περιόδου 2007-2013 είναι μονοταμειακά, γεγονός που λειτουργεί απορρυθμιστικά για τον τομέα του τουρισμού στον οποίο οι ενισχύσεις προέρχονται και από τα τέσσερα Διαρθρωτικά Ταμεία. Στην προγραμματική περίοδο 2007-2013 (όπως και στις προηγούμενες), ο προγραμματισμός επενδύσεων στον

τομέα του τουρισμού (εκτός δράσεων γενικής επιχειρηματικότητας - ανταγωνιστικότητας) παρέμεινε χαμηλός (Υπουργείο Τουρισμού, 2013).

Το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανταγωνιστικότητα και Επιχειρηματικότητα» παρενέβη χρηματοδοτικά στις 8 Περιφέρειες αμιγούς Στόχου «Σύγκλισης». Ο κεντρικός αναπτυξιακός στόχος του προγράμματος για την περίοδο 2007-2013 ήταν «η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και της εξωστρέφειας των επιχειρήσεων και του παραγωγικού συστήματος της χώρας, με έμφαση στη διάσταση της καινοτομικότητας». Στόχευε μεταξύ άλλων στην ενίσχυση της ελκυστικότητας της Ελλάδας ως τόπου ανάπτυξης επιχειρηματικής δραστηριότητας, με σεβασμό στο περιβάλλον και την αειφορία, ενώ οι παρεμβάσεις του προγράμματος υποστήριζαν τους τομείς του τουρισμού και πολιτισμού (mintour.gov.gr).

Όσον αφορά στα έργα τουριστικών υποδομών που υλοποιήθηκαν κατά την περίοδο αυτή, ο γενικός στόχος ήταν η συμπλήρωση και αναβάθμιση των δημόσιων τουριστικών υποδομών για την ανάπτυξη του τουριστικού κλάδου και την αξιοποίηση του φυσικού και πολιτιστικού αποθέματος, η ανάπτυξη πυρήνων και πόλων τουριστικής ανάπτυξης και η δημιουργία ενός κατάλληλου και υγιούς εξωτερικού περιβάλλοντος, που να στηρίζει σταθερά την ανάπτυξη της τουριστικής επιχειρηματικότητας και να αυξάνει την ελκυστικότητα της χώρας ως τουριστικού προορισμού.

Στο πλαίσιο αυτό και ε) την αποκατάσταση, αξιοποίηση και αναβάθμιση δημόσιων τουριστικών ακινήτων υλοποιήθηκαν δράσεις που αφορούν: α) στη δημιουργία πυρήνων και πόλων τουριστικής ανάπτυξης στο πλαίσιο θεματικών ενοτήτων (πολιτισμός, μνημεία, θρησκεία, φυσιολατρία, τοπικά προϊόντα, αθλητικές δραστηριότητες αναψυχής κ.α.) εθνικής, περιφερειακής, διαπεριφερειακής και τοπικής σημασίας, β) στην ανάδειξη οικοτουριστικών, ορειβατικών και πολιτιστικών διαδρομών για την ανάπτυξη των ειδικών μορφών Φυσιολατρικού, Ορειβατικού και Πολιτιστικού Τουρισμού, γ) στη δημιουργία ζωνών ελλιμενισμού σκαφών για την πύκνωση του δικτύου θαλάσσιων διαδρομών (τουριστικά καταφύγια, αγκυροβόλια κ.λπ.), δ) τη δημιουργία θεματικών Μουσείων ανάδειξης της πολιτιστικής και ιστορικής ταυτότητας και τουριστικής αξιοποίησης πολιτιστικού αποθέματος (Υπουργείο Τουρισμού, 2013).

Για την χρονική περίοδο 2014-2020 ο αναπτυξιακός προγραμματισμός της χώρας κατέτασσε τον τουρισμό στους κύριους άξονες της αναπτυξιακής στρατηγικής και αξιολογεί

τη συμβολή του ως καθοριστική στην προσπάθεια για την αναγέννηση της ελληνικής οικονομίας (Τουφεγγούλου, 2017: 17).

Οι δράσεις στον τομέα του τουρισμού για την προγραμματική περίοδο 2014-2020 περιλάμβαναν μεταξύ άλλων την ενεργό συμμετοχή σε ολοκληρωμένες δράσεις τοπικής και αστικής ανάπτυξης χρηματοδοτούμενες από περισσότερα από ένα ταμεία με κύρια χαρακτηριστικά την ανταγωνιστικότητα και την καινοτομία, έργα υποδομής στρατηγικής σημασίας για τον τουρισμό, κυρίως όσον αφορά στον θαλάσσιο τουρισμό και την κρουαζιέρα, όπως η υλοποίηση τερματικών εγκαταστάσεων κρουαζιέρας και το δίκτυο τουριστικών λιμένων, η συνεδριακή υποδομή μεγάλων πόλεων και κυρίως της Αθήνας και στοχευμένα έργα υποδομής που ενισχύουν την ανταγωνιστικότητα τουριστικών προορισμών αναδεικνύοντας τοπικά πλεονεκτήματα π.χ. τουριστικές διαδρομές, ανάδειξη τοπικού τουριστικού αποθέματος, υποδομές οικοτουριστικής ανάπτυξης κτλ, καθώς και δράσεις στον τομέα της προστασίας του περιβάλλοντος όπως δράσεις ενεργειακής διαχείρισης τουριστικών εγκαταστάσεων και καταλυμάτων, έργα διαχείρισης αποβλήτων και υδάτινων πόρων σε τουριστικούς προορισμούς, κ.α. (2^η εγκύκλιος σχεδιασμού ΕΣΠΑ 2014-2020).

Ένα άλλο χαρακτηριστικό του αναπτυξιακού σχεδιασμού της περιόδου 2014-2020 αποτελούν οι Ολοκληρωμένες Χωρικές Επενδύσεις (ΟΧΕ). Πρόκειται για εργαλεία ολοκληρωμένης χωρικής ανάπτυξης για την εφαρμογή αναπτυξιακών στρατηγικών σε περιοχές που παρουσιάζουν συγκεκριμένα προβλήματα ή διακρίνονται από σημαντικές αναπτυξιακές δεξιότητες. Στο πλαίσιο των Ολοκληρωμένων Χωρικών Επενδύσεων είναι δυνατή η υλοποίηση συνδυασμένων επενδύσεων, οι οποίες χρηματοδοτούνται από περισσότερα του ενός Ταμεία, με στόχο την ολοκληρωμένη αντιμετώπιση των προβλημάτων ή την πλήρη αξιοποίηση των αναπτυξιακών δυνατοτήτων μιας περιοχής (espa.gr).

Ο αναπτυξιακός προγραμματισμός της χώρας αποτελείται από δύο μέρη, ανάλογα με την πηγή χρηματοδότησης: το Συγχρηματοδοτούμενο Σκέλος (Εταιρικό Σύμφωνο για το Πλαίσιο Ανάπτυξης - ΕΣΠΑ)⁴⁰ το οποίο συγχρηματοδοτείται από ευρωπαϊκούς πόρους και εθνικούς πόρους και το Εθνικό Σκέλος (Εθνικό Πρόγραμμα Ανάπτυξης) το οποίο χρηματοδοτείται από αμιγώς εθνικούς πόρους. Στόχος είναι η αλληλοσυμπλήρωση και η επίτευξη συνεργιών του συγχρηματοδοτούμενου σκέλους με το αμιγώς εθνικό σκέλος

⁴⁰ Για την προγραμματική περίοδο 2021-2027 το νέο ΕΣΠΑ με τον τίτλο «Εταιρικό Σύμφωνο Περιφερειακής Ανάπτυξης» αποτυπώνει τις νέες αναπτυξιακές προτεραιότητες της χώρας (espa.gr).

προκειμένου να αποκτήσει ο μεσοπρόθεσμος προγραμματισμός προστιθέμενη αξία για όλους τους τομείς ανάπτυξης (1η εγκύκλιος ΕΣΠΑ 2021-2027- espa.gr).

3.1.2 ΤΟ ΕΤΑΙΡΙΚΟ ΣΥΜΦΩΝΟ ΓΙΑ ΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ (ΕΣΠΑ) 2014-2020

Το Εταιρικό Σύμφωνο για το Πλαίσιο Ανάπτυξης (ΕΣΠΑ) 2014-2020 αποτέλεσε το βασικό στρατηγικό σχέδιο για την ανάπτυξη της χώρας με τη συνδρομή σημαντικών πόρων που προέρχονται από τα Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά και Επενδυτικά Ταμεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Μέσω της υλοποίησης του ΕΣΠΑ επιδιώκεται η αντιμετώπιση των διαρθρωτικών αδυναμιών της χώρας που συνετέλεσαν στην εμφάνιση της οικονομικής κρίσης αλλά και των προβλημάτων, οικονομικών και κοινωνικών, που αυτή δημιούργησε (espa.gr)

Στις χρηματοδοτικές προτεραιότητες του ΕΣΠΑ 2014-2020 μεταξύ άλλων περιλήφθηκαν: α) η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της εξωστρέφειας των επιχειρήσεων, η μετάβαση στην ποιοτική επιχειρηματικότητα με αιχμή την καινοτομία και η αύξηση της εγχώριας προστιθέμενης αξίας, β) η προστασία του περιβάλλοντος και η μετάβαση σε μία οικονομία φιλική στο περιβάλλον και γ) η ανάπτυξη, ο εκσυγχρονισμός και η ολοκλήρωση υποδομών για την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη (espa.gr).

Οι στόχοι των Ευρωπαϊκών Διαρθρωτικών και Επενδυτικών Ταμείων της ΕΕ, από τα οποία συγχρηματοδοτείται το Εταιρικό Σύμφωνο για το Πλαίσιο Ανάπτυξης 2014-2020, υλοποιούνται μέσα από επιχειρησιακά προγράμματα. Τα Επιχειρησιακά Προγράμματα είναι πολυετή προγράμματα που ισχύουν για την περίοδο προγραμματισμού 2014-2020 και συνδέονται με τομείς ή/και συγκεκριμένες γεωγραφικές περιφέρειες σε διεθνές, εθνικό ή τοπικό επίπεδο. Η αρχιτεκτονική του ΕΣΠΑ 2014-2020 προέβλεπε επτά (7) Τομεακά Επιχειρησιακά Προγράμματα που αφορούν ένα ή περισσότερους τομείς και έχουν ως γεωγραφικό πεδίο εφαρμογής όλη τη χώρα και δεκατρία (13) Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα (ΠΕΠ) που περιλάμβαναν δράσεις περιφερειακής εμβέλειας (espa.gr).

ΤΟΜΕΑΚΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

Πιο συγκεκριμένα τα Τομεακά Επιχειρησιακά Προγράμματα του ΕΣΠΑ 2014-2020 είναι τα εξής: 1) Ανταγωνιστικότητα, Επιχειρηματικότητα και Καινοτομία 2) Υποδομές Μεταφορών, Περιβάλλον και Αειφόρος Ανάπτυξη 3) Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση 4) Μεταρρύθμιση Δημόσιου Τομέα 5) Τεχνική Βοήθεια 6) Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης και 7) Αλιείας και Θάλασσας (espa.gr).

Κατά την προγραμματική περίοδο 2014-2020 η υποστήριξη της τουριστικής ανάπτυξης υλοποιήθηκε από το ΕΠ «Ανταγωνιστικότητα, Επιχειρηματικότητα και Καινοτομία» (ΕΠΑνΕΚ). Το ΕΠΑνΕΚ αποτέλεσε ένα από τα επτά τομεακά και δεκατρία Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα του ΕΣΠΑ για την περίοδο 2014 -2020. Κάλυπτε γεωγραφικά το σύνολο της χώρας και έχει προϋπολογισμό 4,72 δισ. € δημόσιας δαπάνης (3,69 δισ. ενωσιακή συνδρομή και 1,03 δισ. εθνική συμμετοχή). Το ΕΠ «Ανταγωνιστικότητα, Επιχειρηματικότητα και Καινοτομία» προώθησε ένα νέο μοντέλο ανάπτυξης με επικέντρωση σε παραγωγικούς ανταγωνιστικούς και δυνάμει εξωστρεφείς και καινοτόμους τομείς, όπως ο τουρισμός και με στοχευμένη επιλογή επενδύσεων, επιχειρήσεων και δραστηριοτήτων που διαθέτουν τα ζητούμενα χαρακτηριστικά για το νέο αναπτυξιακό υπόδειγμα (antagonistikotita.gr, ενημερωτικό έντυπο ΕΠΑΝΕΚ 2016). Στο πλαίσιο της προγραμματικής περιόδου 2014-2020, όσον αφορά στον τομέα του Τουρισμού - Πολιτισμού, η έμφαση μετατοπίστηκε από τον εκσυγχρονισμό των υποδομών και των υπερδομών (κυρίως ξενοδοχειακών) στη διεύρυνση της τουριστικής περιόδου και στη βελτίωση της λειτουργίας των πολιτιστικών και ιστορικών μνημείων και υποδομών (1^η έκθεση προόδου του ΕΣΠΑ 2014 - 2020).

Το περιβάλλον σε όρους φυσικούς και πολιτιστικούς αποτελεί μία ακόμα ιδιαίτερος σημαντική παράμετρο για την δημιουργία ευνοϊκών συνθηκών ανάπτυξης επιχειρηματικότητας. Η στρατηγική του ΕΠΑνΕΚ προωθεί την ανάπτυξη και αναβάθμιση υποδομών που συνδέονται με τη δυνατότητα προστασίας και αξιοποίησης του φυσικού κεφαλαίου και της πολιτιστικής κληρονομιάς ενισχύοντας ειδικότερα το επιχειρηματικό περιβάλλον στους τομείς τουρισμού και πολιτισμού. Κατά συνέπεια οι επιλεγμένοι αυτοί θεματικοί στόχοι και επενδυτικές προτεραιότητες αποτελούν αλληλένδετους κρίκους για την ευθυγραμμισμένη και ολοκληρωμένη αντιμετώπιση της προτεραιότητας για βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος μέσω αναβάθμισης των υποδομών (2^η αναθεώρηση ΕΣΠΑ).

Το 2,81% των πόρων του προγράμματος διατίθεται για το θεματικό στόχο της διαφύλαξης και προστασίας του περιβάλλοντος και τη προώθηση της αποδοτικότητας των πόρων (3,44% του ΕΤΠΑ), προκειμένου να συμβάλλει στην προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης μέσω της ελαχιστοποίησης των περιβαλλοντικών επιπτώσεων και την εξοικονόμηση των φυσικών πόρων από τις επιχειρήσεις, στην ενίσχυση γενικότερα της «πράσινης επιχειρηματικότητας» καθώς και στην ανάπτυξη και προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς της χώρας με επίκεντρο τον τομέα του τουρισμού (Ανταγωνιστικότητα, 278 ΕΠΑνΕΚ 2^η αναθεώρηση 2018).

Στις δράσεις του ΕΠΑνΕΚ περιλαμβάνονται μεταξύ άλλων η ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας με τομεακές προτεραιότητες όπως η ενίσχυση ειδικών μορφών τουρισμού και η ανάπτυξη μηχανισμών στήριξης της επιχειρηματικότητας όπως η ανάπτυξη υποδομών προστασίας και αξιοποίησης του φυσικού κεφαλαίου και της πολιτιστικής κληρονομιάς. (ιστοσελίδα ΕΠΑνΕΚ).

Ειδικότερα, οι κύριες δράσεις του ΕΠΑνΕΚ που υποστηρίζουν την τουριστική ανάπτυξη περιλαμβάνουν:

- ο Πρόγραμμα Ενίσχυσης Τουριστικών ΜΜΕ για τον εκσυγχρονισμό τους και την ποιοτική αναβάθμιση των παρεχομένων υπηρεσιών

Η δράση αφορά στην ενίσχυση υφιστάμενων τουριστικών επιχειρήσεων όλων των κλάδων για τον εκσυγχρονισμό τους και την ποιοτική αναβάθμιση των παρεχόμενων προϊόντων και υπηρεσιών, ώστε να βελτιώσουν την ανταγωνιστική τους θέση στη διεθνή τουριστική αγορά. Τα επενδυτικά σχέδια έχουν σαφή στόχευση στον εκσυγχρονισμό της υποδομής και της λειτουργίας των ενισχυόμενων τουριστικών επιχειρήσεων και την ποιοτική αναβάθμιση των προσφερόμενων προϊόντων και υπηρεσιών ή/και στον εμπλουτισμό τους με τη διαμόρφωση νέων προϊόντων/υπηρεσιών. Οι ενισχυόμενες ενέργειες στο πλαίσιο ενός επενδυτικού σχεδίου μπορούν να περιλαμβάνουν ενδεικτικά: εκσυγχρονισμό και ποιοτική αναβάθμιση των υποδομών και των παρεχόμενων υπηρεσιών, πιστοποίηση υποδομής και υπηρεσιών, παρεμβάσεις εξοικονόμησης ενέργειας/ύδατος, εμπλουτισμό του προσφερόμενου προϊόντος με νέες υπηρεσίες. Η συνολική δημόσια δαπάνη της δράσης ανήλθε σε 110.000.000 € (εξειδίκευση εφαρμογής του ΕΠΑΝΕΚ).

- ο Ενίσχυση της Ίδρυσης και Λειτουργίας Νέων Τουριστικών Μικρομεσαίων Επιχειρήσεων

Η Δράση στόχευε στην ενίσχυση της επιχειρηματικότητας στον τομέα του τουρισμού, μέσω της δημιουργίας νέων πολύ μικρών, μικρών και μεσαίων τουριστικών επιχειρήσεων έχει προϋπολογισμό 642 εκατ. ευρώ για το σύνολο των περιφερειών της χώρας (501 εκατ. ευρώ από το ΕΠΑνΕΚ και 141 εκατ. ευρώ από τα Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα). Στις επιλέξιμες κατηγορίες επιχειρηματικών δραστηριοτήτων περιλαμβάνονται κύρια ξενοδοχειακά καταλύματα 3 αστέρων και άνω με δυναμικότητα 10 έως και 50 κλινών, ξενοδοχειακά τουριστικά καταλύματα εντός παραδοσιακών κτισμάτων, τουριστικές επιπλωμένες κατοικίες με ελάχιστο αριθμό 3 κατοικιών, εναλλακτικές μορφές τουρισμού: αθλητικός τουρισμός, θαλάσσιος τουρισμός, τουρισμός υπαίθρου κ.ά.(antagonistikotita.gr).

- ο Αναβάθμιση προσφερόμενων υπηρεσιών σε αρχαιολογικούς χώρους, μουσεία και πολιτιστικές υποδομές

Στη δράση περιλαμβάνονται ενέργειες που αφορούν σε εργασίες για τον λειτουργικό εκσυγχρονισμό των εγκαταστάσεων εξυπηρέτησης των επισκεπτών σε αρχαιολογικούς χώρους, μουσεία και άλλες πολιτιστικές υποδομές, με στόχο την παροχή βελτιωμένων και ποιοτικών υπηρεσιών, που αναμένεται να τους καταστήσει περισσότερο ελκυστικούς για τους επισκέπτες και να συμβάλει στην τουριστική και γενικότερη ανάπτυξη στις περιοχές χωροθέτησής τους.

- ο Προστασία, αποκατάσταση και ανάδειξη αρχαιολογικών χώρων και μνημείων μείζονος σημασίας, ενταγμένων στον Κατάλογο Μνημείων Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO

Η δράση έχει αντικείμενο την αποκατάσταση, συντήρηση και ανάδειξη επιλεγμένων αρχαιολογικών χώρων και μνημείων μείζονος σημασίας, που εντάσσονται στον Κατάλογο Μνημείων Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO. Οι απαιτούμενες εργασίες συνάδουν με τις διεθνείς απαιτήσεις για την ορθολογική και βιώσιμη διαχείριση σημαντικών τόπων και μνημείων φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς. Η συγκεκριμένη κατηγορία αρχαιολογικών χώρων και μνημείων κατέχει εμβληματική θέση στην αλυσίδα αξίας του ελληνικού τουρισμού, λόγω της διεθνούς αναγνωρισιμότητάς τους, η οποία έχει συμβάλλει στην καθιέρωση της

ευρύτερης περιοχής χωροθέτησής τους ως σημαντικού τουριστικού προορισμού με ιδιαίτερα υψηλή επισκεψιμότητα και συμβολή στην γενικότερη ανάπτυξη αυτών των περιοχών.

- ο Συνδρομή στην ολοκλήρωση υποδομών ανάδειξης της ιδιαίτερης πολιτιστικής ταυτότητας μιας περιοχής

Η δράση αφορά στην ενίσχυση της ολοκλήρωσης δύο τμηματοποιημένων έργων του ΕΠΑΝ ΙΙ που έχουν ως αντικείμενο την προώθηση και προβολή του προβιομηχανικού και βιομηχανικού πολιτισμού, της ιστορίας της τεχνολογίας και της τεχνογνωσίας γύρω από την παραγωγή, την εκμετάλλευση και τη διάθεση αγροτικών, βιοτεχνικών και βιομηχανικών προϊόντων καθώς και προϊόντων καλλιτεχνικής δημιουργίας σε μια συγκεκριμένη περιοχή. Τα έργα συμβάλλουν στην ανάδειξη της ιδιαίτερης πολιτιστικής ταυτότητας μιας περιοχής και στη διαμόρφωση κατάλληλων συνθηκών για τη δημιουργία πυρήνων τουριστικής ανάπτυξης περιφερειακής σημασίας, με τον εμπλουτισμό του τουριστικού προϊόντος (Μουσείο Μαστίχας Χίου, Μουσείο Αργυροτεχνίας Ιωαννίνων).

Καθώς η τουριστική βιομηχανία εξαρτάται από τις υποδομές, γίνεται αναφορά στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Υποδομές Μεταφορών, Περιβάλλον και Αειφόρος Ανάπτυξη» (ΥΜΕΠΕΡΑΑ), το οποίο είναι πολυτομεακό και πολυταμειακό (ΕΤΠΑ και ΤΣ) και χρηματοδοτεί μέσω των Ταμείων αυτών κυρίως τις βασικές υποδομές των μεταφορών και του περιβάλλοντος. Οι στόχοι του ΕΠ «Υποδομές Μεταφορών, Περιβάλλον και Αειφόρος Ανάπτυξη 2014-2020» ως προς τον τομέα των μεταφορών συνίσταντο στην προώθηση της ολοκλήρωσης των υποδομών του βασικού Διευρωπαϊκού Δικτύου Μεταφορών -ΔΕΔ-Μ (οδικών, σιδηροδρομικών, λιμένων, αεροδρομίων), την προώθηση των συνδυασμένων μεταφορών και τον εκσυγχρονισμό του συστήματος μεταφορών. Στον τομέα του περιβάλλοντος οι στόχοι συνίστανται στην εκπλήρωση των απαιτήσεων του περιβαλλοντικού κεκτημένου της ΕΕ στους τομείς των αποβλήτων και των υδάτων, τη διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος, τη βιώσιμη αστική ανάπτυξη και την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή. (espa.gr).

Οι κύριες δράσεις του ΥΜΕΠΕΡΑΑ περιλαμβάνουν μεταξύ άλλων τη βελτίωση της συνδεσιμότητας νησιωτικών περιφερειών μέσω παρεμβάσεων σε υφιστάμενα αεροδρόμια του αναλυτικού ΔΕΔ-Μ της χώρας, για την αναβάθμιση της εξυπηρέτησης της επιβατικής ζήτησης σε περιφερειακούς νησιωτικούς αερολιμένες, παρεμβάσεις αναβάθμισης και εκσυγχρονισμού για την αξιοποίηση του δημόσιου τουριστικού κεφαλαίου και νέα έργα ύδρευσης και

εφαρμογή συστημάτων αφαλάτωσης για την ικανοποίηση αναγκών σε νησιά με ειδικές τοπικές και κλιματικές συνθήκες, σε νησιά - τουριστικούς πόλους με υψηλό κόστος μεταφοράς νερού και σε παράκτιες τουριστικές περιοχές (ymerpeaa.gr).

3.1.3 ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

Το ΕΣΠΑ, εκτός από τα τομεακά προγράμματα, περιλαμβάνει 13 πολυτομεακά και πολυταμειακά Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα (ΠΕΠ). Κάθε μία από τις δεκατρείς διοικητικές Περιφέρειες της χώρας, αποτελεί αντικείμενο ενός περιφερειακού προγράμματος που περιλαμβάνει έργα και δράσεις περιφερειακής κλίμακας, αξιοποιεί τα τοπικά πλεονεκτήματα και χρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης και το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (espa.gr.).

Τα δεκατρία (13) Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα είναι: ΠΕΠ Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, ΠΕΠ Κεντρικής Μακεδονίας, ΠΕΠ Δυτικής Μακεδονίας, ΠΕΠ Ηπείρου, ΠΕΠ Θεσσαλίας, ΠΕΠ Ιονίων Νήσων, ΠΕΠ Δυτικής Ελλάδας, ΠΕΠ Στερεάς Ελλάδας, ΠΕΠ Αττικής, ΠΕΠ Πελοποννήσου, ΠΕΠ Βορείου Αιγαίου, ΠΕΠ Νοτίου Αιγαίου και ΠΕΠ Κρήτης.

Το κοινό τους σημείο είναι η ενίσχυση της δυνατότητας των περιφερειακών και τοπικών αρχών να εφαρμόσουν ένα πλήρες φάσμα δράσεων που στοχεύουν να εξυπηρετήσουν τις κύριες προτεραιότητες του ΕΣΠΑ (espa.gr).

Επιπλέον, στις Περιφέρειες εκχωρήθηκε η διαχείριση σημαντικών πόρων του Ταμείου Συνοχής για το Περιβάλλον και κυρίως πόρων που κατευθύνονται στην κάλυψη των υποχρεώσεων της χώρας και των Περιφερειών που αφορούν στα υγρά απόβλητα.

3.1.4 ΤΟ ΝΕΟ ΕΤΑΙΡΙΚΟ ΣΥΜΦΩΝΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ (ΕΣΠΑ 2021-2027)

Η αρχιτεκτονική του νέου Εταιρικού Συμφώνου Περιφερειακής Ανάπτυξης 2021-2027, το οποίο εγκρίθηκε τον 7/2021, περιέχει πέντε Στόχους Πολιτικής (ΣΠ), που έχουν διαμορφωθεί βάσει των στόχων της Πολιτικής Συνοχής 2021-2027 της ΕΕ και τον Ειδικό Στόχο «Δίκαιη Μετάβαση» για την αναπτυξιακή μετάβαση των λιγνιτικών περιοχών. Ο ΣΠ 1 έχει ως τίτλο «Μια Εξυπνότερη Ευρώπη» και σχετίζεται με την προώθηση του καινοτόμου

και έξυπνου οικονομικού μετασχηματισμού. Στο εν λόγω στόχο θα κατευθυνθεί το 20% των συνολικών πόρων, το ύψος των οποίων σε ενωσιακή στήριξη (κοινοτική συνδρομή) ανέρχεται στα 4.077 δισ. ευρώ. Ο ΣΠ2 φέρει την επωνυμία «Μια πιο Πράσινη Ευρώπη» και αφορά την προώθηση της καθαρής και δίκαιης ενεργειακής μετάβασης, των πράσινων και γαλάζιων επενδύσεων, της προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή. Ο ΣΠ3 με τίτλο «Μια πιο Διασυνδεδεμένη Ευρώπη», αφορά την ανάπτυξη προσβάσιμων, υψηλής ποιότητας, πολυτροπικών, έξυπνων και βιώσιμων υποδομών και συστημάτων μεταφορών. Ο ΣΠ4 με τίτλο «Μια πιο Κοινωνική Ευρώπη» εστιάζει στο ανθρώπινο δυναμικό και τη διασφάλιση ισότιμης πρόσβασης σε ποιοτικές υπηρεσίες και αγαθά. Ο ΣΠ5 με τίτλο «Μια Ευρώπη πιο κοντά στους Πολίτες της» αφορά στην προώθηση βιώσιμης και ολοκληρωμένης ανάπτυξης των αστικών, αγροτικών και παράκτιων περιοχών, με την αξιοποίηση των χωρικών εργαλείων Ολοκληρωμένων Χωρικών Επενδύσεων (ΟΧΕ)⁴¹ (espa.gr, ΕΣΠΑ 2021-2027, tovimagr.)

Μεταξύ των επτά Τομεακών Προγραμμάτων του ΕΣΠΑ 2021-2027, περιλαμβάνεται το νέο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανταγωνιστικότητα, Επιχειρηματικότητα και Καινοτομία», που εντάσσεται στο ΣΠ 1 «Μια Εξυπνότερη Ευρώπη» και αποτυπώνει σε μεγάλο βαθμό τις νέες αναπτυξιακές προτεραιότητες της Χώρας (espa.gr).

Μέσω του ΕΠ Ανταγωνιστικότητα, οι πόροι του οποίου ανέρχονται σε 3,885 δισ. Ευρώ, αναμένεται να χρηματοδοτηθούν δράσεις που στοχεύουν:

- Στη δημιουργία ολοκληρωμένων διαφοροποιημένων τουριστικών προϊόντων (ορεινός, αλιευτικός, παράκτιος, γαστρονομικός, συνεδριακός κ.α.)
- Στη βελτίωση της ποιότητας των παρεχόμενων τουριστικών προϊόντων μέσω (ΙΠΙ, DMO's ⁴², κλπ.)
- Αναβάθμιση υποδομών και προσαρμογή στις νέες περιβαλλοντικές απαιτήσεις (πρασίνισμα του τουρισμού).
- Στην αντιμετώπιση της εποχικότητας (ΕΣΠΑ, 2021-2027, Ανταγωνιστικότητα 2021-2027).

⁴¹ Στρατηγικές που καθορίζουν ολοκληρωμένες δράσεις για την αντιμετώπιση οικονομικών, περιβαλλοντικών, κλιματικών, δημογραφικών και κοινωνικών προκλήσεων που θίγουν συγκεκριμένες χωρικές ενότητες και την ανάπτυξή τους μέσω αξιοποίησης και μεγιστοποίησης αναπτυξιακών δυνατοτήτων τους (σχέδιο νόμου ΕΣΠΑ 2021-2027).

⁴² Destination Management Organizations

Στις πρώτες δράσεις περιλαμβάνεται πρόγραμμα επιδότησης για μικρομεσαίες επιχειρήσεις, αναφορικά με τη διαφοροποίηση τουριστικού προϊόντος. Το πρόγραμμα θα απευθύνεται σε υφιστάμενες τουριστικές επιχειρήσεις που προτίθενται να κάνουν επενδύσεις για τον εκσυγχρονισμό τους. Θα αφορά σε ανακαίνιση υφιστάμενων τουριστικών επιχειρήσεων στον εκσυγχρονισμό των τουριστικών καταλυμάτων και των τουριστικών επιχειρήσεων και σε εναλλακτικές μορφές τουρισμού (www.tovima.gr).

Τα Περιφερειακά Προγράμματα παραμένουν και στη νέα προγραμματική περίοδο δεκαετία, ενώ ενισχύονται όλα σημαντικά στη χρηματοδότησή τους, από 17% έως 85%. Σημειώνεται ότι το 1/3 των συνολικών πόρων της προγραμματικής περιόδου 2021-2027 κατανέμεται στις ελληνικές περιφέρειες σε μια προσπάθεια να αντιστραφεί το βαρύ αποτύπωμα της κρίσης και η ένταση των ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων, ενώ ο τουρισμός θα είναι μεταξύ των κλάδων που θα ενταχθούν. Ειδικότερα στις νησιωτικές περιφέρειες κατανέμονται: Βόρειο Αιγαίο -394 εκατ. ευρώ, Νότιο Αιγαίο -285 εκατ. ευρώ, Κρήτη -564,5 εκατ. ευρώ, Ιόνια Νησιά -287,6 εκατ. ευρώ. (ΠΠΑ Ιονίων Νήσων, www.tovima.gr).

3.2 ΕΘΝΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Το ΠΔΕ όπως έχει ήδη αναφερθεί, χρηματοδοτεί την αναπτυξιακή πολιτική της χώρας με έργα που συμβάλλουν στην ανανέωση και την αύξηση του ιδιωτικού και δημοσίου κεφαλαίου της οικονομίας, στηρίζοντας την αναπτυξιακή διαδικασία και τον εκσυγχρονισμό της χώρας σε μακροχρόνια βάση. Από τη δεκαετία του '80 και τη συμμετοχή της χώρας στην τότε ΕΟΚ, εξαιτίας της αναγκαιότητας της απορρόφησης των ευρωπαϊκών κονδυλίων, το ΠΔΕ χωρίζεται σε δύο σκέλη: το συγχρηματοδοτούμενο, που διέπεται από πολυετή προγραμματισμό, δομημένο σύστημα διαχείρισης και ελέγχου, και στοχοθεσία. Το εθνικό σκέλος του ΠΔΕ, περιλαμβάνει έργα που χρηματοδοτούνται αμιγώς από εθνικούς πόρους και στο οποίο απουσίαζε ένα κανονιστικό πλαίσιο, ένας προγραμματικός σχεδιασμός και μια στοχοθεσία. Συνέπειες αυτών ήταν και είναι η απουσία κριτηρίων για την ένταξη των έργων, ο ανεπαρκής έλεγχος για την ολοκλήρωση και τη λειτουργικότητα του έργου εντός εύλογου χρονικού διαστήματος, και εντέλει η απουσία συντονισμού στις επενδυτικές επιλογές της χώρας και η αναποτελεσματική διαχείριση των σχετικών πόρων (Τσακίρης 2019). Με το ν. 4635/2019 θεσπίστηκαν κανόνες που διέπουν την κατάρτιση, τον συντονισμό, τη διαχείριση, τη χρηματοδότηση, τον έλεγχο και την εφαρμογή των αναπτυξιακών παρεμβάσεων του

Εθνικού Προγράμματος Ανάπτυξης (ΕΠΑ)⁴³ και των επιμέρους προγραμμάτων του που χρηματοδοτούνται από τους εθνικούς πόρους του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων (ν.4635/2019).

Αντικείμενο του ΕΠΑ αποτελεί ο μεσοπρόθεσμος αναπτυξιακός προγραμματισμός αξιοποίησης των εθνικών πόρων του ΠΔΕ, με βάση τις κατευθύνσεις και τις ανάγκες που προκύπτουν από ένα σχέδιο ανάπτυξης της χώρας για την παραγωγική ανάταξη, την ισόρροπη περιφερειακή ανάπτυξη και την κοινωνική συνοχή. Το Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων καταρτίζει το ΕΠΑ, το οποίο εγκρίνεται με πράξη του Υπουργικού Συμβουλίου, ενώ για κάθε προγραμματική περίοδο, καθορίζει τις προτεραιότητες ανά τομέα πολιτικής στο πλαίσιο των εθνικών αναπτυξιακών στόχων, τους ειδικούς στόχους και δράσεις, τη διάρκεια της εφαρμογής του και τα αποτελέσματα που επιδιώκονται με την εφαρμογή του. (ν.4635/2019, epa.gov.gr.)

Στις διαδικασίες του αναπτυξιακού προγραμματισμού καθώς και κατά την υλοποίηση του ΕΠΑ και των προγραμμάτων του τηρούνται οι αρχές και οι κανόνες της εθνικής και ενωσιακής νομοθεσίας καθώς και των διεθνών συμφωνιών τις οποίες έχει κυρώσει η Ελλάδα ιδίως όσον αφορά το περιβάλλον, το χωροταξικό σχεδιασμό και τη βιώσιμη ανάπτυξη. Αναπόσπαστα τμήματα του ΕΠΑ είναι τα Τομεακά και τα Περιφερειακά Προγράμματα Ανάπτυξης. Το ΕΠΑ μπορεί να περιλαμβάνει και Ειδικά Προγράμματα, καθώς και συγκεκριμένα έργα και δράσεις στρατηγικής σημασίας (ν.4635/2019, ΦΕΚ Α΄174/2020).

Οι προγραμματικές περιόδοι του ΕΠΑ έχουν πενταετή διάρκεια. Η έναρξη της πρώτης προγραμματικής περιόδου ξεκίνησε την 1η Ιουλίου 2021 με την σταδιακή ενεργοποίηση των επιμέρους προγραμμάτων του έως την 28η Φεβρουαρίου 2022. Το ΕΠΑ για την προγραμματική περίοδο 2021-2025, οι πόροι του οποίου εκτιμάται ότι θα ανέλθουν στα 10 δισ. ευρώ, εγκρίθηκε με την αρ. 38/2020 Πράξη του Υπουργικού Συμβουλίου της 31ης-8-2020 (ΦΕΚ Α΄ 174/2020) epa.gov.gr.).

Οι αναπτυξιακοί στόχοι του ΕΠΑ αναπτύσσονται σε πέντε πυλώνες: Έξυπνη Ανάπτυξη, Πράσινη Ανάπτυξη, Κοινωνική Ανάπτυξη, Ανάπτυξη Υποδομών και Εξωστρέφεια. Οι πρώτοι δυο από αυτούς τους πυλώνες έχουν ευρύτερη στόχευση που αφορά πρακτικά το σύνολο των οικονομικών δραστηριοτήτων, ενώ οι υπόλοιποι τρεις στοχεύουν στην ενίσχυση

⁴³ Σύμφωνα με τον ορισμό του άρθρου 119 του ν. 4635/2019, το ΕΠΑ είναι έγγραφο, που βασίζεται σε ένα σχέδιο ανάπτυξης της χώρας για την παραγωγική ανάταξη, την ισόρροπη περιφερειακή ανάπτυξη και την κοινωνική συνοχή και περιλαμβάνει τους στόχους του εθνικού μεσοπρόθεσμου αναπτυξιακού προγραμματισμού, με την αξιοποίηση των εθνικών πόρων του ΠΔΕ.

συγκεκριμένων δραστηριοτήτων. Ειδικότερα, ο στόχος ανάπτυξης υποδομών εξειδικεύεται σε τρεις ειδικούς στόχους για την ανάπτυξη, τη βελτίωση και τον εκσυγχρονισμό των δικτύων, των μεταφορών και της εφοδιαστικής αλυσίδας. Σε αυτό το πλαίσιο, αναδεικνύονται έντεκα προτεραιότητες που αφορούν συγκεκριμένους τομείς με σημαντικά περιθώρια για εκσυγχρονισμό, βελτίωση, συντήρηση και περαιτέρω ανάπτυξη ή ολοκλήρωση, όπως τα ενεργειακά δίκτυα, τα λιμάνια, το σιδηροδρομικό δίκτυο, οι οδικές υποδομές, οι υποδομές των αερομεταφορών και τα υδατοδρόμια. Ιδιαίτερης βαρύτητας είναι και οι παρεμβάσεις ενίσχυσης της εξωστρέφειας της ελληνικής οικονομίας, στους ειδικούς στόχους της οποίας περιλαμβάνονται τομείς που έχουν υψηλές αναπτυξιακές δυνατότητες που πηγάζουν από τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της χώρας, όπως ο πολιτισμός και ο τουρισμός. Ακόμα σημαντικότερα περιθώρια περαιτέρω ανάπτυξης, υπό την προϋπόθεση της ανάπτυξης και των αντίστοιχων υποδομών, υπάρχουν και στον τομέα των εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Ενδεικτικά έργα εδώ αφορούν στην προώθηση και ανάπτυξη των υποδομών για τον τουρισμό υγείας και ευεξίας (health & wellness), την ανάπτυξη δευτέρης κατοικίας για άτομα τρίτης ηλικίας, τον αγροτουρισμό, τον ορειβατικό τουρισμό, τον θρησκευτικό και τον γαστρονομικό τουρισμό. Περαιτέρω, μπορεί να αναπτυχθεί και ο τουρισμός σύντομης διάρκειας (city break) στην Αθήνα, τη Θεσσαλονίκη και άλλες πόλεις της χώρας, όπου σημαντικό ενδεικτικό έργο αποτελεί η δημιουργία οργανισμών διαχείρισης προορισμού (destination management organisation). Εκτός από το ευνοϊκό κλίμα και τα φυσικά θέλγητρα, η Ελλάδα προσελκύει πολλούς επισκέπτες από το εξωτερικό και λόγω του πλούσιου πολιτιστικού αποθέματος της χώρας. Η προστασία, ανάδειξη και προβολή της πολιτιστικής κληρονομιάς, ειδικά σε μέρη που έχουν τις υποδομές για να υποστηρίξουν αυξημένη ροή επισκεπτών, αποτελεί προτεραιότητα. Άλλες σχετικές προτεραιότητες, τόσο με οικονομικές όσο και με κοινωνικές προεκτάσεις, αφορούν την ευρύτερη προστασία και ανάδειξη μνημείων, αρχαιολογικών χώρων, τόπων ιστορικού ενδιαφέροντος τη δημιουργία και τον εκσυγχρονισμό μουσείων και πολιτιστικών κέντρων (ΦΕΚ Α'174/2020).

3.2.1 ΤΟΜΕΑΚΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Τα Τομεακά Προγράμματα Ανάπτυξης (ΤΠΑ) και τα Περιφερειακά Προγράμματα Ανάπτυξης (ΠΠΑ) καταρτίζονται από τα αρμόδια υπουργεία και τις περιφέρειες⁴⁴ και

⁴⁴ Σύμφωνα με την παρ. 5 του άρθρου 123 του ν. 4635/19, εκδόθηκε η υπ'αρ.95189/2020 απόφαση Υφυπουργού Αναπτ.& Επενδύσεων (ΦΕΚ Β'3961/2020), με την οποία κλήθηκαν τα Υπουργεία και οι Περιφέρειες να

περιλαμβάνουν τους στόχους του μεσοπρόθεσμου αναπτυξιακού προγραμματισμού στον τομέα ευθύνης του αντίστοιχου φορέα, με βάση τον προγραμματισμό του ΕΠΑ και την κατανομή των πόρων του ΕΠΑ που του αναλογούν. (ν.4635/2019, ΦΕΚ Α'174/2020). Τα ΤΠΑ και τα ΠΠΑ περιλαμβάνουν κατ' ελάχιστο: α) περιγραφή της υπάρχουσας κατάστασης και των σχετικών αναγκών, β) τους ειδικούς αναπτυξιακούς στόχους για τον τομέα πολιτικής ή την οικεία Περιφέρεια, με τους οποίους προβλέπεται να αντιμετωπισθούν εν όλω ή εν μέρει οι διαπιστωμένες ανάγκες, την αντιστοίχιση των αναπτυξιακών στόχων με προτεραιότητες και συγκεκριμένες προτεινόμενες κατηγορίες έργων ή και συγκεκριμένα έργα, καθώς και την τεκμηρίωση της εκτιμώμενης αναπτυξιακής επίδρασης και συμβολής τους στην επίτευξη των τιθέμενων στόχων, γ) τους δείκτες εκροών και τους δυνητικούς δικαιούχους, δ) τους αναλυτικούς χρηματοδοτικούς πίνακες, ε) τα γενικά κριτήρια επιλογής των προς ένταξη προτεινόμενων έργων, στ) την προτεινόμενη Υπηρεσία Διαχείρισης του προγράμματος και ζ) την τεκμηρίωση της συμβατότητας με τις προτεραιότητες του ΕΠΑ και της συνάφειας με άλλες πολιτικές (άρθρο 125 ν. 4635/2019).

Τα Προγράμματα διαρθρώνονται εφόσον απαιτείται σε Υποπρογράμματα. Κάθε Πρόγραμμα ή Υποπρόγραμμα διαρθρώνεται σε άξονες προτεραιότητας οι οποίοι περιλαμβάνουν τις επιλεγμένες προτεραιότητες του τομέα πολιτικής ή την οικεία Περιφέρεια. Η αξιολόγηση των ΤΠΑ και ΠΠΑ κατά την υποβολή τους γίνεται με βάση κριτήρια αναπτυξιακού σχεδιασμού, τα οποία αφορούν το τομεακό ή το περιφερειακό πρόγραμμα συνολικά, βάσει των οποίων αξιολογείται, ιδίως, αν το πρόγραμμα έχει καταρτιστεί σύμφωνα με τις τεθείσες προδιαγραφές και τους ειδικούς όρους του ΕΠΑ και είναι συμβατό με το χρονοδιάγραμμα και τους κατανεμημένους πόρους του. Τα ΠΠΑ βρίσκονται σε συνάφεια με τα αντίστοιχα Επιχειρησιακά Προγράμματα του άρθρου 268 του ν. 3852/2010 (ΕΠΑ ν. 4635/2019).

Με την υπ' αριθ. 64957/2021 (ΦΕΚ Β'2548) απόφαση του Υφυπουργού Ανάπτυξης και Επενδύσεων, προσδιορίστηκε η διαδικασία σταδιακής ενεργοποίησης των Τομεακών και Περιφερειακών Προγραμμάτων Ανάπτυξης του ΕΠΑ 2021-2025 από την 1η Ιουλίου 2021 και εξής. Μέχρι σήμερα έχουν εγκριθεί δώδεκα ΤΠΑ και τα δεκατρία ΠΠΑ.

Το υπό έγκριση σχέδιο Τομεακού Προγράμματος Ανάπτυξης του Υπουργείου Τουρισμού, αναφέρει ως ενδεικτικές δράσεις για την περίοδο προγραμματισμού 2021-2025,

υποβάλλουν προς έγκριση τα ΤΠΑ και ΠΠΑ, εξειδικεύοντας τους στόχους του ΕΠΑ σε ειδικούς αναπτυξιακούς στόχους στον τομέα ευθύνης τους.

την προσέλκυση τουριστικών επενδύσεων, τη δημιουργία πλαισίου πιστοποίησης βιώσιμων προορισμών και «πράσινων» τουριστικών μονάδων, την ενίσχυση του θαλάσσιου τουρισμού, την ανάδειξη θεματικών μορφών τουρισμού, τη δημιουργία φορέων διαχείρισης προορισμού, τη δημιουργία θεματικού παρατηρητηρίου βιώσιμου τουρισμού, την ανάπτυξη και προβολή της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς, την ανάπτυξη θεματικών Ολοκληρωμένων Χωρικών Επενδύσεων (ΟΧΕ).

Στα τομεακά προγράμματα (ΤΠΑ) θα κατευθυνθεί το 64,27% των πόρων, ή 6,845 δις. ευρώ του προϋπολογισμού του ΕΠΑ. Στο ΤΠΑ του Υπουργείου Τουρισμού κατανέμονται 60 εκατ. ευρώ, ποσό που αποτελεί το 0,56 % των πόρων του Εθνικού Προγράμματος Ανάπτυξης. Η κατανομή των πόρων του ΕΠΑ στα Περιφερειακά Προγράμματα παρουσιάζεται στον Πίνακα που ακολουθεί:

ΠΙΝΑΚΑΣ 2: ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΕΠΑ ΑΝΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ			
Περιφερειακά Προγράμματα Ανάπτυξης ΠΠΑ	Προϋπολογισμός σε εκ. ευρώ	Ποσοστό π/υ στο ΕΠΑ	Ποσοστό π/υ στα ΤΠΑ
Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης	145	1,36%	6,44%
Αττικής	404	3,79%	17,98%
Βορείου Αιγαίου	102	0,96%	4,55%
Δυτικής Ελλάδας	271	2,54%	12,04%
Δυτικής Μακεδονίας	105	0,99%	4,69%
Ηπείρου	119	1,12%	5,28%
Θεσσαλίας	185	1,74%	8,22%
Ιονίων Νήσων	78	0,73%	3,47%
Κεντρικής Μακεδονίας	190	1,78%	8,43%
Κρήτης	175	1,64%	7,79%
Νοτίου Αιγαίου	91	0,85%	4,04%
Πελοποννήσου	126	1,18%	5,58%
Στερεάς Ελλάδας	259	2,43%	11,50%
Σύνολο	2.250	21,13%	100,00%

Πηγή : ΕΠΑ (ΦΕΚ Α΄174/2020, ΦΕΚ Β΄6358/2021)

3.2.2 ΤΕΤΡΑΤΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΩΝ ΑΡΘΡΟΥ 268 Ν.3852/2010

Για το μεσοπρόθεσμο προγραμματισμό των περιφερειών, εκπονείται σύμφωνα με το άρθρο 268 του ν. 3852/2010 (Πρόγραμμα Καλλικράτης) όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 190 του ν.4555/2018, Τετραετές Επιχειρησιακό Πρόγραμμα, το οποίο εξειδικεύεται κατ' έτος σε Ετήσιο Πρόγραμμα Δράσης.

Σκοπός των Τετραετών Επιχειρησιακών Προγραμμάτων των περιφερειών είναι η προώθηση της εφαρμογής του θεσμοθετημένου χωρικού σχεδιασμού και η παρακολούθηση υλοποίησης του αναπτυξιακού σχεδιασμού σε περιφερειακό επίπεδο, καθώς και η συμβολή στην ανατροφοδότηση και προσαρμογή του σχεδιασμού, στο πλαίσιο των υφιστάμενων κάθε φορά συνθηκών. Τα Τετραετή Επιχειρησιακά Προγράμματα έχουν ενιαία δομή και συγκρότηση, που διέπει το σύνολο των περιφερειακών ενοτήτων και περιλαμβάνουν: α) στρατηγικές επιλογές, β) επιχειρησιακό σχέδιο και γ) δείκτες παρακολούθησης και αξιολόγησης (ν.4555/2018). Για την κατάρτισή τους, λαμβάνονται απαραίτητα υπόψη οι κατευθύνσεις του αναπτυξιακού σχεδιασμού σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο, η μακροπεριφερειακή και διαπεριφερειακή στρατηγική, οι προτεραιότητες που απορρέουν από θεσμοθετημένα χρηματοδοτικά μέσα, καθώς και άλλα γενικά ή ειδικά αναπτυξιακά προγράμματα, πολιτικές και στρατηγικές που επηρεάζουν τη διάρθρωση και ανάπτυξη του χώρου της περιφέρειας, ενώ απαιτείται εναρμόνιση με τον υφιστάμενο θεσμοθετημένο χωρικό σχεδιασμό εθνικού, περιφερειακού επιπέδου και συμβατότητα με το θεσμοθετημένο σχεδιασμό τοπικού επιπέδου. Κατά την κατάρτιση και υλοποίησή τους, αξιοποιούνται όλες οι διαθέσιμες μορφές δημοσιοποίησης και δημόσιας διαβούλευσης, με σκοπό την ενίσχυση της διαφάνειας και της συμμετοχής. Τα Τετραετή Επιχειρησιακά Προγράμματα αποτυπώνονται σε ηλεκτρονική μορφή και τα γεωχωρικά τους δεδομένα δημιουργούνται και διατίθενται ελεύθερα και διαδικτυακά σε ψηφιακή μορφή (ν.3852/2010, ν.4555/2018, άρθρο 190).

3.2.3 ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΕΙΔΙΚΟΥ ΣΚΟΠΟΥ ΝΟΤΙΟΥ ΚΑΙ ΒΟΡΕΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ 2017-2023

Με τις αριθ. 58175/2017 και αριθ. 57693/2017 αποφάσεις του αναπληρωτή Υπουργού Οικονομίας και Ανάπτυξης (ΦΕΚ Β'1819/25.5.2017) οι οποίες εκδόθηκαν σύμφωνα με το ν. 1622/1986⁴⁵, εγκρίθηκαν τα αναπτυξιακά προγράμματα, ειδικού σκοπού, του Νοτίου και

⁴⁵ Με το ν.1622/1986 καθορίστηκε επισήμως το σύστημα αναπτυξιακού προγραμματισμού, ο οποίος προέβλεπε την εκπόνηση και θεσμοθέτηση μακροπρόθεσμων αναπτυξιακών προγραμμάτων σε όλες σχεδόν τις γεωγραφικο-διοικητικές βαθμίδες –εθνική, περιφερειακή, νομαρχιακή, τοπική- καθώς και προγράμματα χωρίς γεωγραφικό

Βορείου Αιγαίου αντίστοιχα, η διάρκεια εφαρμογής των οποίων είναι η περίοδος από 1/01/2017 έως 31/12/2023. Σκοπός των προγραμμάτων είναι η ενίσχυση των τοπικών οικονομιών που αντιμετωπίζουν αυξημένες προκλήσεις λόγω του ιδιαίτερου χαρακτήρα τους, ενώ μεταξύ των βασικών στόχων τους είναι η οικονομικά βιώσιμη και δίκαιη ανάπτυξη και η βελτίωση της ποιότητας ζωής των μόνιμων κατοίκων.

Οι άξονες προτεραιότητας των προγραμμάτων είναι: α) η βελτίωση των υποδομών και ειδικότερα η βελτίωση της προσβασιμότητας, των βασικών περιβαλλοντικών υποδομών και αυτών της διαχείρισης των υδάτινων αποθεμάτων, β) δράσεις εξοικονόμησης ενέργειας και δράσεις Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας (ΑΠΕ), γ) δράσεις βελτίωσης της επιχειρηματικότητας και δράσεις δικτύωσης - εξωστρέφειας - καινοτομίας και δ) δράσεις ανάπτυξης του τουριστικού και πολιτισμικού κεφαλαίου.

Τα προγράμματα χρηματοδοτούνται από το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων (εθνικοί πόροι) μέχρι του ύψους των 65 εκατομμυρίων (65.000.000 ευρώ) για το Ν. Αιγαίο (ΦΕΚ 1819/Β'2017, 2045/Β'2018) και 50 εκατομμυρίων (50.000.000 ευρώ), για το Β. Αιγαίο.

3.3. ΕΘΝΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΑΝΑΚΑΜΨΗΣ ΚΑΙ ΑΝΘΕΚΤΙΚΟΤΗΤΑΣ «ΕΛΛΑΔΑ 2.0»

Η επιδημική έκρηξη της COVID-19 στις αρχές του 2020 άλλαξε τις οικονομικές, κοινωνικές και δημοσιονομικές προοπτικές για τα επόμενα έτη στην ΕΕ και στον κόσμο. Η εξάπλωση της πανδημίας του κορωνοϊού προκάλεσε παγκοσμίως μια σύνθετη κοινωνικοοικονομική κρίση ικανή να συγκριθεί και ενδεχομένως να ξεπεράσει την παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση του 2008/09 . Στο πλαίσιο αντιμετώπισης των δυσμενών επιπτώσεων και συνεπειών της κρίσης της COVID-19 θεσπίστηκε ο Μηχανισμός Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας (Recovery and Resilience Facility-RRF), ο οποίος θα παρέχει αποτελεσματική και σημαντική οικονομική στήριξη για την ενίσχυση της υλοποίησης βιώσιμων μεταρρυθμίσεων και σχετικών δημόσιων επενδύσεων στα κράτη μέλη (Κανονισμός (ΕΕ) 2021/241, www.espa.gr).

Το Ταμείο Ανάκαμψης πρέπει να ολοκληρώσει όλα τα έργα και επενδύσεις μέχρι το τέλος του 2026 (www.minfin.gr). Το ελληνικό σχέδιο αφορά συνολικά σε 30,5 δισ. ευρώ (17,8 δισ. ευρώ σε επιχορηγήσεις και 12,7 δισ. ευρώ σε δάνεια).

προσδιορισμό (ειδικά αναπτυξιακά προγράμματα). Ο νόμος προέβλεπε συγκεκριμένες διαδικασίες κατάρτισης και έγκρισης, αλλά το περιεχόμενο των προγραμμάτων δεν εξειδικεύεται με σαφήνεια, ενώ η διαδικασία εφαρμογής ήταν απροσδιόριστη (Οικονόμου, 2002).

Το σχέδιο ανάκαμψης και ανθεκτικότητας ΕΛΛΑΔΑ 2.0, που πρότεινε το ελληνικό κράτος και αξιολόγησε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή,⁴⁶ αφορά συνολικά σε 30,5 δισ. ευρώ (17,8 δισ. ευρώ σε επιχορηγήσεις και 12,7 δισ. ευρώ σε δάνεια) και περιλαμβάνει 106 επενδυτικά προγράμματα και 67 μεταρρυθμίσεις (www.minfin.gr, <https://greece20.gov.gr>). Το Ελληνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας αποτελείται από τέσσερις πυλώνες: (1) Πράσινη Μετάβαση, (2) Ψηφιακός Μετασχηματισμός, (3) Απασχόληση, Δεξιότητες και Κοινωνική Συνοχή, (4) Ιδιωτικές Επενδύσεις και Μετασχηματισμός της Οικονομίας.

Το ξέσπασμα της COVID-19 έφερε πλήρη ανατροπή στην μέχρι τις αρχές του 2020 θετική εξέλιξη των βασικών μεγεθών του τουριστικού τομέα (αφίξεις, διανυκτερεύσεις και εισπράξεις) οδηγώντας την τουριστική βιομηχανία σε μια από τις χειρότερες χρονιές της.

Το Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας προχωρά στην ενίσχυση βασικών τομέων της οικονομίας στους οποίους η Ελλάδα έχει ανταγωνιστικό πλεονέκτημα και που επηρεάστηκαν δυσανάλογα από την πανδημία. Αφορά μεταξύ άλλων, τον τουρισμό και την ανάπτυξή του, τόσο στην ηπειρωτική όσο και στις παραθαλάσσιες και νησιωτικές περιοχές, όπου στόχος είναι η ανάδειξη εναλλακτικών τουριστικών προορισμών και η επέκταση των τουριστικών περιόδων.

Το Σχέδιο περιλαμβάνει επενδύσεις για την ανάπτυξη και διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος με παρεμβάσεις για τον ορεινό τουρισμό, τον τουρισμό υγείας και την αξιοποίηση ιαματικών πηγών, την γαστρονομία, την αναβάθμιση των τουριστικών λιμανιών, τον καταδυτικό τουρισμό, την προσβασιμότητα στις παραλίες καθώς και ειδικά προγράμματα κατάρτισης για την αναβάθμιση των δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού των τουριστικών επιχειρήσεων. (<https://greece20.gov.gr>). Επίσης περιλαμβάνει μεταρρυθμίσεις και επενδύσεις που προωθούν την υλοποίηση εμβληματικών στρατηγικών αναπλάσεων με έμφαση στην πράσινη μετάβαση (στις οποίες περιλαμβάνεται η ανάπλαση του παραλιακού μετώπου της Αθήνας, η Διπλή Ανάπλαση του Βοτανικού-Ελαιώνα, η ανάπλαση πρώην βασιλικών κτημάτων Τατοΐου), την κατάρτιση της θαλάσσιας και παράκτιας πολιτικής καθώς και νέου χωροταξικού σχεδιασμού για τον τουρισμό, τη βιομηχανία, τις ΑΠΕ και την κατάρτιση και επικύρωση Τοπικών Πολεοδομικών Σχεδίων, Ειδικών Πολεοδομικών Σχεδίων (που αποσαφηνίζουν το πολεοδομικό πλαίσιο -τις χρήσεις γης στο οποίο βασίζεται η χωροθέτηση έργων και επενδύσεων). Στο Σχέδιο «Ελλάδα 2.0» εντάσσονται τα έργα:

- ο Αναβάθμιση της υποδομής τουριστικών λιμένων (161,05 εκατ. ευρώ).

⁴⁶ Το Εθνικό Σχέδιο Ελλάδα 2.0 εγκρίθηκε τον Ιούλιο 2021 από το Συμβούλιο Οικονομικών Δημοσιονομικών Θεμάτων της ΕΕ (Ecofin) <https://greece20.gov.gr>

- Ορεινός Τουρισμός. Θα αναπτυχθούν, περαιτέρω, οι εγκαταστάσεις ορεινού και χειμερινού τουρισμού (χιονοδρομικά κέντρα) και παράλληλα θα εκσυγχρονιστεί η κείμενη νομοθεσία ανέγερσης, αδειοδότησης και λειτουργίας των σχετικών υποδομών (56,57 εκατ. ευρώ).
- Τουρισμός υγείας και ευεξίας, με την αξιοποίηση ιαματικών πηγών (28,46 εκατ. ευρώ).
- Αγροτουρισμός και Γαστρονομία. Ανάπτυξη ενός Δικτύου (Συστήματος Διασύνδεσης) Αγροδιατροφής, Γαστρονομίας και Τουρισμού, που θα λειτουργεί ως θεματικός Οργανισμός Διαχείρισης/Μάρκετινγκ Προορισμού (DMO) της χώρας για τη γαστρονομία και τον αγροτουρισμό (17,18 εκατ. ευρώ).
- Διαχείριση προορισμών. Σχετίζεται με τη βελτίωση της διαχείρισης των προορισμών, μέσω της σύστασης και λειτουργίας Τοπικών/Περιφερειακών Οργανισμών διαχείρισης και προώθησης προορισμών και Παρατηρητηρίων βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης (18,45 εκατ. ευρώ).
- Καταδυτικός και υποβρύχιος τουρισμός. Το έργο αφορά στην προστασία και προώθηση του υποβρύχιου περιβάλλοντος (22,05 εκατ. ευρώ) (www.capital.gr)

3.4 ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΙΝΗΤΡΩΝ-ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟΙ ΝΟΜΟΙ

Από τη δεκαετία του 1980 και εντεύθεν η περιφερειοποίηση του τουρισμού, στο βαθμό που πραγματοποιήθηκε, ήταν αποκλειστικά και μόνο αποτέλεσμα της πολιτικής κινήτρων, όπως αυτή εκφράσθηκε από τους βασικούς αναπτυξιακούς νόμους και τις τροποποιήσεις τους. Σημαντικές μεταβολές στην πολιτική κινήτρων του τουρισμού πραγματοποιήθηκαν στις αρχές της δεκαετίας του 1980, με τη θεσμοθέτηση επιχορηγήσεων και επιδοτήσεων επιτοκίου, η οποία οφείλεται στην ένταξη της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Ο ν. 1262/1982 θεωρήθηκε βασικός για την τουριστική ανάπτυξη της χώρας γιατί συνέβαλε στην ίδρυση ενός σημαντικού αριθμού μικρομεσαίων ξενοδοχειακών μονάδων εκτός των αστικών κέντρων. Η εν λόγω πολιτική είχε ως συνέπεια την ανεξέλεγκτη διασπορά μικρών καταλυμάτων στον παράκτιο και ιδίως στο νησιωτικό χώρο (Βλάμη, 2009). Μετά από μία σειρά αναπτυξιακών νόμων που αποσκοπούσαν στην ενίσχυση των ιδιωτικών επενδύσεων στην Ελλάδα, οι οποίοι «πρόβαλαν ως αιχμή του επενδυτικού δόρατος την έμφαση στην χορήγηση άμεσων οικονομικών κινήτρων» (Ψυχάρης et al. 2003), τον Σεπτέμβριο του 1998 θεσμοθετήθηκε ο ν.2601/1998, ο οποίος διαφοροποίησε ριζικά την φιλοσοφία των κινήτρων, σε σχέση με εκείνα των προηγούμενων αναπτυξιακών νόμων (Ρουμελιώτης, 2013 - Ψυχάρης et al., 2003).

Ο ν. 2601/1998 επεδίωκε την ποιοτική αναβάθμιση του τουριστικού προϊόντος, με παράλληλη προστασία του περιβάλλοντος και την ενίσχυση των τουριστικών επιχειρήσεων που κρίθηκαν γενικά βιώσιμες. Για την επίτευξη αυτών των δύο στόχων θέσπιζε μέτρα τα οποία ευνοούσαν ως επί το πλείστον τις μεγάλες τουριστικές επιχειρήσεις έναντι των μικρομεσαίων. Αδυναμία του νόμου αυτού αποτελεί το γεγονός ότι δεν θεσπίστηκε βαθμός τουριστικού κορεσμού κάποιας περιοχής. Δεν προσδιορίστηκε δηλαδή, ένας μέγιστος επιθυμητός αριθμός ξενοδοχειακών μονάδων, πέραν του οποίου σταματά η οποιαδήποτε οικονομική ενίσχυση. Αποτέλεσμα αυτής της έλλειψης ήταν είτε η άναρχη τουριστική ανάπτυξη, είτε η τουριστική υπανάπτυξη κάποιας περιοχής (Κουζέλης, 2000).

Η πολιτική κινήτρων του ν. 3299/2004 από την επικέντρωση της την δεκαεπταετία 1989-2004, στην ενθάρρυνση επενδύσεων εκσυγχρονισμού υφιστάμενων μονάδων γίνεται επεκτατική πολιτική, η οποία στράφηκε στην επιτάχυνση της ίδρυσης ξενοδοχειακών μονάδων. Η πλειονότητα των επενδυτικών σχεδίων υλοποιήθηκε στις τρεις νησιωτικές περιφέρειες της Κρήτης, του Νοτίου Αιγαίου και των Ιονίων Νήσων. Φαινόμενο το οποίο οφείλεται τόσο στη δραστηριοποίηση ενός σημαντικού αριθμού επενδυτικών σχεδίων εκσυγχρονισμού που ακολούθησαν τη διάρθρωση του ξενοδοχειακού κεφαλαίου, όσο και στην κινητοποίηση ενός αυξημένου αριθμού επενδύσεων ανέγερσης ξενοδοχείων, οι οποίες ακολούθησαν τη σωρευτική διαδικασία μεγέθυνσης της προσφοράς στους ήδη τουριστικά ανεπτυγμένους προορισμούς της χώρας. Το συντριπτικό μέρος των επενδύσεων ίδρυσης ξενοδοχειακών μονάδων αφορούσε ξενοδοχεία πολυτελείας (το 71,33% ή αλλιώς 107 μονάδες συνολικής δυναμικότητας 23.668 κλινών) τα οποία κατευθύνθηκαν σχεδόν κατά αποκλειστικότητα σε ήδη ανεπτυγμένες και κορεσμένες περιοχές της χώρας (όπως οι νομοί Δωδεκανήσου, Μεσσηνίας, Λασιθίου, Χανίων, Ηρακλείου). Στις νήσους Ρόδο και Κω μάλιστα συσσωρεύτηκε το 32% περίπου των ενισχυόμενων κλινών πολυτελείας, οξύνοντας το πρόβλημα υπερπροσφοράς αφού η τουριστική περίοδος συρρικνώνεται (Βλάμη & Ζαχαράτος, 2009). Ο αναπτυξιακός νόμος 3299/2004 προέβλεπε ισχυρότατες επιδοτήσεις, περισσότερο από τους προηγούμενους (ν.1262/1982, ν.1892/1990, ν.2601/1998), ιδιαίτερα για μεγάλα τουριστικά συγκροτήματα υψηλών προδιαγραφών και τις συναφείς ειδικές εγκαταστάσεις. Παράλληλα, έμμεσες επιδοτήσεις παρέχονται μέσω επιδοτήσεων άλλων κλάδων (π.χ. ενέργειας, έργων μεταφορών, φραγμάτων, σταθμών αφαλάτωσης και επεξεργασίας λυμάτων). Παρόλο που η τουριστική δραστηριότητα αναπτύχθηκε σε σημαντικό βαθμό αυτόνομα με χρήση και ιδιωτικών πόρων, και οι επιπτώσεις της έχουν επηρεαστεί από πολλούς παράγοντες, ο ρόλος των επιδοτήσεων ήταν καταλυτικός τόσο στην ανάπτυξη όσο και στο είδος και ένταση

των επιπτώσεων του τουρισμού στις περισσότερες περιοχές της χώρας (Μπριασούλη). Στα τέλη του 2006, με τον καθορισμό των νέων και αυστηρότερων κατευθυντηρίων γραμμών της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τις κρατικές ενισχύσεις προχώρησε η θέσπιση του ν. 3522/2006⁴⁷ και η μετέπειτα εισαγωγή της λογικής των ΕΣΠΑ που διαμορφώνουν πλέον ένα νέο επενδυτικό περιβάλλον σε σχέση με τα επενδυτικά κίνητρα που κινητοποιούσαν οι προγενέστεροι νόμοι (Ζαχαράτος, 2014).

Οι επενδύσεις μέσω του αναπτυξιακού ν. 3908/2011 στον τουριστικό τομέα συγκεντρώθηκαν κυρίως στις Περιφέρειες Νοτίου Αιγαίου και Κρήτης, ενώ αξιοσημείωτη είναι η συμμετοχή και τριών ακόμη Περιφερειών (Δυτικό τόξο), της Περιφέρειας Ιονίων Νήσων, η οποία είναι ήδη περιφέρεια με ανεπτυγμένες τουριστικές δραστηριότητες, καθώς και των Περιφερειών Ηπείρου και Πελοποννήσου (Υπουργείο Τουρισμού, 2013).

Οι επιχορηγήσεις, οι επιδοτήσεις χρηματοδοτικής μίσθωσης και οι επιδοτήσεις του μισθολογικού κόστους που προβλέπονται στον τελευταίο αναπτυξιακό νόμο καλύπτονται από τον Προϋπολογισμό Δημοσίων Επενδύσεων, στον οποίο εγγράφεται η σχετική προβλεπόμενη δαπάνη για κάθε οικονομικό έτος και προέρχονται από εθνικούς πόρους ή Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά και Επενδυτικά Ταμεία ή και από άλλους χρηματοδοτικούς οργανισμούς, σύμφωνα με τις ισχύουσες κάθε φορά διατάξεις της εθνικής και ενωσιακής νομοθεσίας (άρθρο 20 του ν. 4399/2016).

Ο αναπτυξιακός νόμος ν.4399/2016 αποτέλεσε μέχρι πρόσφατα το θεσμικό πλαίσιο για τη σύσταση καθεστώτων Ενισχύσεων Ιδιωτικών Επενδύσεων για την περιφερειακή και οικονομική ανάπτυξη της χώρας. Στον τομέα του τουρισμού ο ν.4399/2016 προώθησε, υπό συγκεκριμένους όρους και μετά την υπογραφή σχετικών υπουργικών αποφάσεων, επενδυτικά σχέδια:

α. ίδρυσης ή επέκτασης ξενοδοχειακών μονάδων τουλάχιστον τριών (3) αστέρων, β. εκσυγχρονισμού ολοκληρωμένης μορφής ξενοδοχειακών μονάδων που ανήκουν ή αναβαθμίζονται σε κατηγορία τουλάχιστον τριών (3) αστέρων, αφού παρέλθει πενταετία από την έναρξη λειτουργίας της μονάδας ή από την ημερομηνία ολοκλήρωσης της προηγούμενης επένδυσης εκσυγχρονισμού ολοκληρωμένης μορφής της μονάδας, γ. επέκτασης και

⁴⁷ Ο νόμος 3522/2006 τροποποίησε διατάξεις του ν. 3299/2004, αναφέροντας ότι το καθεστώς περιφερειακών ενισχύσεων του παραπάνω νόμου είναι σύμφωνο με τον Κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 1628/2006 της Επιτροπής της 24ης Οκτωβρίου 2006 για την εφαρμογή των άρθρων 87 και 88 της Συνθήκης, στις εθνικές επενδυτικές ενισχύσεις περιφερειακού χαρακτήρα.

εκσυγχρονισμού ολοκληρωμένης μορφής ξενοδοχειακών μονάδων που έχουν διακόψει τη λειτουργία τους, με την προϋπόθεση ότι μέσω της επέκτασης ή του εκσυγχρονισμού ολοκληρωμένης μορφής αναβαθμίζονται σε κατηγορία τουλάχιστον τριών (3) αστερών, δ. ίδρυσης, επέκτασης και εκσυγχρονισμού ολοκληρωμένης μορφής Τουριστικών Οργανωμένων Κατασκηνώσεων (camping), τα οποία ανήκουν ή αναβαθμίζονται σε κατηγορία τουλάχιστον τριών (3) αστερών, ε. ίδρυσης και εκσυγχρονισμού ολοκληρωμένης μορφής ξενοδοχειακών μονάδων εντός χαρακτηρισμένων παραδοσιακών ή διατηρητέων κτηρίων, τα οποία ανήκουν ή αναβαθμίζονται σε κατηγορία τουλάχιστον δύο (2) αστερών, στ. σύνθετων τουριστικών καταλυμάτων, όπως ορίζονται στο ν. 4276/2014 (Α' 155), ζ. εγκαταστάσεων Ειδικής Τουριστικής Υποδομής (συνεδριακά κέντρα, γήπεδα γκολφ, τουριστικοί λιμένες, χιονοδρομικά κέντρα, θεματικά πάρκα, εγκαταστάσεις ιαματικού τουρισμού [μονάδες ιαματικής θεραπείας, κέντρα ιαματικού τουρισμού-θερμαλισμού, κέντρα θαλασσοθεραπείας, κέντρα αναζωογόνησης (spa)], κέντρα προπονητικού αθλητικού τουρισμού, ορειβατικά καταφύγια, αυτοκινητοδρόμια), όπως αυτές ορίζονται στο ν. 4276/2014 (Α' 155), η. εγκαταστάσεων αγροτουρισμού ή οινοτουρισμού, όταν υποβάλλεται επενδυτικό σχέδιο από επιχειρηματικές συστάδες (cluster), θ. ίδρυσης ξενώνων φιλοξενίας νέων, εφόσον οι δικαιούχοι είναι όσοι αναφέρονται στις περιπτώσεις γ' και δ' της παραγράφου 1 του άρθρου 6 (ν. 4399/2016), ι. ξενοδοχείων συνιδιοκτησίας (condo hotels), όπως ορίζονται στον ν. 4276/2014, υπό την προϋπόθεση ότι η μεταβίβαση ή η μακροχρόνια μίσθωση ενισχυόμενων τμημάτων αυτών λαμβάνει χώρα μετά τη λήξη της τήρησης των μακροχρόνιων υποχρεώσεων του φορέα της επένδυσης.

Στα επενδυτικά σχέδια που υπάγονται στα καθεστώτα ενισχύσεων του ν. 4399/2016 παρέχονται τα ακόλουθα είδη ενισχύσεων: 1. Φορολογική απαλλαγή που συνίσταται στην απαλλαγή από την καταβολή φόρου εισοδήματος επί των πραγματοποιούμενων προ φόρου κερδών, τα οποία προκύπτουν με βάση τη φορολογική νομοθεσία, από το σύνολο των δραστηριοτήτων της επιχείρησης 2. Επιχορήγηση, η οποία συνίσταται σε δωρεάν παροχή από το Δημόσιο χρηματικού ποσού για την κάλυψη τμήματος των επιλέξιμων δαπανών του επενδυτικού σχεδίου και προσδιορίζεται ως ποσοστό αυτών 3. Επιδότηση χρηματοδοτικής μίσθωσης, η οποία συνίσταται στην κάλυψη από το Δημόσιο τμήματος των καταβαλλόμενων δόσεων χρηματοδοτικής μίσθωσης που συνάπτεται για την απόκτηση καινούριου μηχανολογικού και λοιπού εξοπλισμού και δεν μπορεί να υπερβαίνει τα 7έτη, 4. Επιδότηση του κόστους της δημιουργούμενης απασχόλησης, που αφορά στην κάλυψη του κόστους των νέων θέσεων εργασίας που δημιουργούνται και συνδέονται με το επενδυτικό σχέδιο, 5.

Χρηματοδοτικά εργαλεία (κεφαλαιουχική συμμετοχή, δάνειο) και 6. Σταθεροποίηση συντελεστή φορολογίας εισοδήματος (ν. 4399/2016, Deloitte, 2016).

Ωστόσο, πρόσφατα θεσμοθετήθηκε ο ν. 4887/2022 «Αναπτυξιακός Νόμος - Ελλάδα Ισχυρή Ανάπτυξη» (ΦΕΚ Α΄16), με τον οποίο παρέχονται κίνητρα σε συγκεκριμένες δραστηριότητες και κλάδους ενώ θεσπίζονται αντίστοιχα καθεστώτα χορήγησης κρατικών ενισχύσεων σε επενδυτικά σχέδια που δύνανται να υπάγονται στις αναφερόμενες κατηγορίες (ψηφιακός μετασχηματισμός επιχειρήσεων, πράσινη μετάβαση, ενίσχυση τουριστικών επενδύσεων, εναλλακτικές μορφές τουρισμού κ.λπ.). Καθορίζεται το κυρίως θεσμικό πλαίσιο που διέπει την εφαρμογή των ανωτέρω καθεστώτων ενισχύσεων και προσδιορίζονται τα επενδυτικά σχέδια που υπάγονται στα εν λόγω καθεστώτα και οι επιλέξιμες δαπάνες που δύνανται να λαμβάνουν ενισχύσεις (περιφερειακές και άλλες πλην των περιφερειακών). Τα είδη των προβλεπόμενων ενισχύσεων είναι: φορολογική απαλλαγή, επιχορήγηση, επιδότηση χρηματοδοτικής μίσθωσης (leasing), επιδότηση του κόστους της δημιουργούμενης απασχόλησης και χρηματοδότηση επιχειρηματικού κινδύνου (www.hellenicparliament.gr, Έκθεση ΓΛΚ).

Στο νέο αναπτυξιακό νόμο προβλέπεται η χορήγηση ενισχύσεων σε ένα ευρύ πεδίο τουριστικών επενδύσεων που αφορούν κυρίως στη δημιουργία, την επέκταση και τον εκσυγχρονισμό ολοκληρωμένης μορφής τουριστικών καταλυμάτων στο σύνολο της Επικράτειας, με στόχο την αναβάθμιση της ποιότητας του τουριστικού προϊόντος.

Τα υπαγόμενα στο καθεστώς ενισχύσεων, επενδυτικών σχεδίων αφορούν μεταξύ άλλων σε ίδρυση ή επέκταση ξενοδοχειακών μονάδων τεσσάρων (4) τουλάχιστον αστέρων, επέκταση και εκσυγχρονισμό ολοκληρωμένης μορφής ξενοδοχειακών μονάδων που έχουν διακόψει τη λειτουργία τους και μέσω της επέκτασης αναβαθμίζονται σε κατηγορία τεσσάρων τουλάχιστον αστέρων, ίδρυση και εκσυγχρονισμός ολοκληρωμένης μορφής ξενοδοχειακών μονάδων εντός χαρακτηρισμένων παραδοσιακών ή διατηρητέων κτιρίων, τα οποία ανήκουν ή αναβαθμίζονται σε κατηγορία τριών (3) τουλάχιστον αστέρων, ίδρυση, επέκταση και εκσυγχρονισμό σύνθετων τουριστικών καταλυμάτων, όπως ορίζονται στον ν. 4276/2014, ίδρυση, επέκταση και εκσυγχρονισμό ολοκληρωμένης μορφής τουριστικών οργανωμένων κατασκηνώσεων (camping), τα οποία ανήκουν ή αναβαθμίζονται σε κατηγορία τριών (3) τουλάχιστον αστέρων.

Προβλέπεται επίσης η ενίσχυση τουριστικών επενδύσεων που αφορούν σε εναλλακτικές μορφές τουρισμού και στοχεύουν στην αξιοποίηση και ανάδειξη των ιδιαίτερων

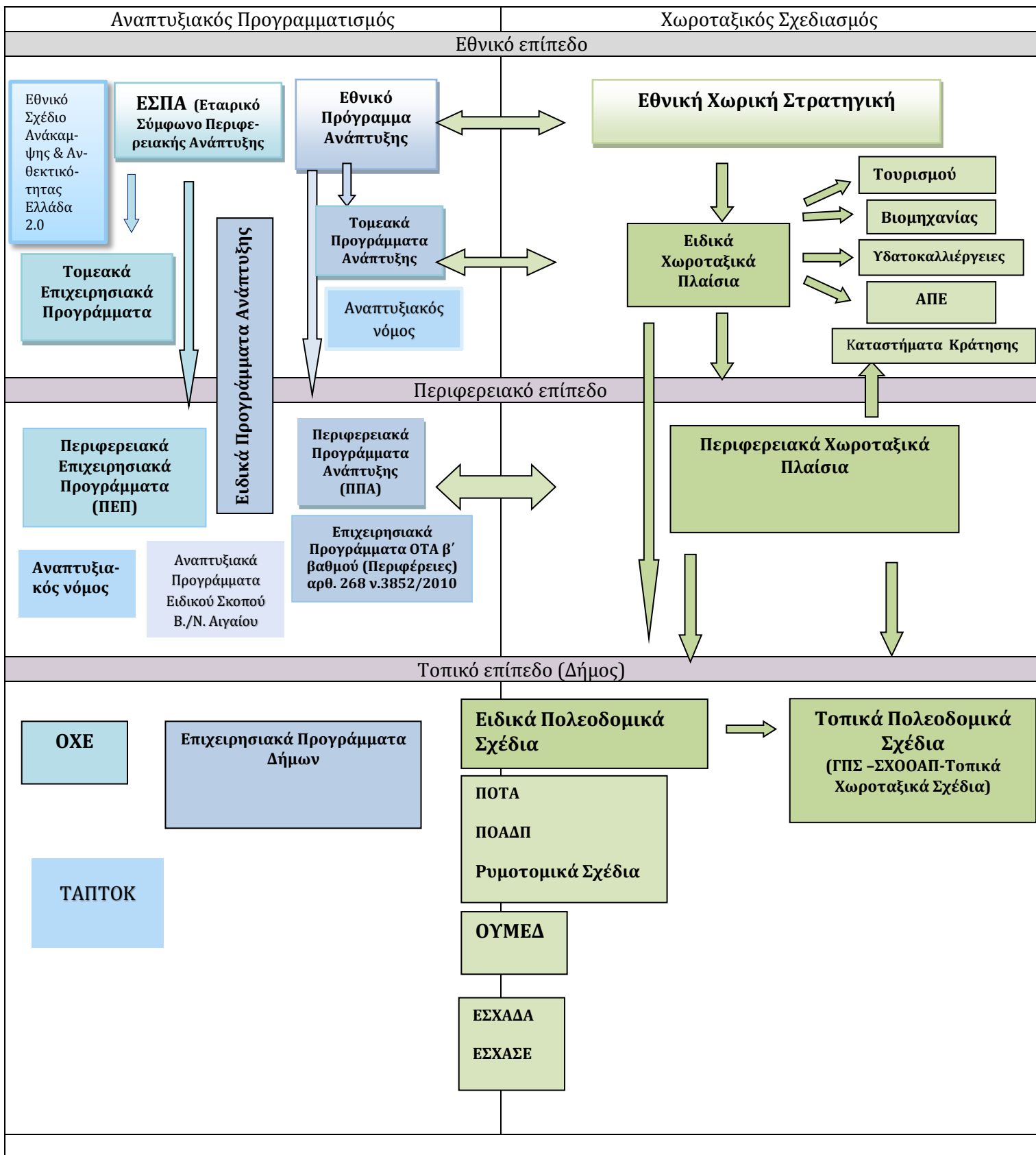
χαρακτηριστικών των περιοχών της χώρας, όπως γεωγραφικών, κοινωνικών, πολιτισμικών, θρησκευτικών. Τα επενδυτικά σχέδια αφορούν σε εγκαταστάσεις: α.. ειδικής τουριστικής υποδομής, όπως συνεδριακά κέντρα, γήπεδα γκολφ, τουριστικούς λιμένες, χιονοδρομικά κέντρα, θεματικά πάρκα, εγκαταστάσεις ιαματικού τουρισμού (μονάδες ιαματικής θεραπείας, κέντρα ιαματικού τουρισμού θερμαλισμού, κέντρα θαλασσοθεραπείας, κέντρα αναζωογόνησης (spa), κέντρα προπονητικού αθλητικού τουρισμού, ορειβατικά καταφύγια, β. αγροτουρισμού ή οινοτουρισμού ή γεωτουρισμού ή πολυλειτουργικών αγροκτημάτων, γ. τουριστικών καταλυμάτων στην ύπαιθρο τύπου Glamping.

Στο σχήμα που ακολουθεί παρουσιάζεται το ελληνικό σύστημα αναπτυξιακού και χωρικού σχεδιασμού:

Σχήμα 1: Σχέση χωροταξικού και αναπτυξιακού σχεδιασμού

Αναπτυξιακή Πολιτική

Χωρική πολιτική

Πηγή: Οικονόμου (2009, 2000), Κουτουλάκης (2015), ίδια επεξεργασία

Η τουριστική πολιτική θέτει τις παραμέτρους ή τις κατευθυντήριες γραμμές για τη μελλοντική ανάπτυξη και καθορίζεται συνήθως σε κρατικό επίπεδο. Η ανάγκη ανάπτυξης τουριστικής πολιτικής εγείρει το ερώτημα ποιο είναι το τουριστικό προϊόν που μπορεί να διατεθεί στην αγορά, για την απάντηση του οποίου στο πλαίσιο του τουριστικού σχεδιασμού, απαιτείται η αξιολόγηση των τουριστικών πόρων μιας χώρας (Licorish, 2004: 260).

Η χώρα μας διαθέτει αξιόλογο φυσικό περιβάλλον και σημαντικό πολιτισμικό κεφάλαιο (αρχαίο και σύγχρονο, υλικό και άυλο). Συγκεκριμένα, η Ελλάδα διαθέτει 419 περιοχές Natura 2000, 16η θέση στην ΕΕ των 27 και τη 10η θέση στην ΕΕ27 ως προς την έκταση που αυτές καταλαμβάνουν (42.955 τ.χλμ). Επίσης, η Ελλάδα διαθέτει 19 αξιόλογα μνημεία ενταγμένα στην παγκόσμια πολιτιστική κληρονομιά (εκ των οποίων 2 αποτελούν μίξη φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς). Το περιβάλλον αυτό αποτελεί ισχυρό σημείο υπεροχής για την Ελλάδα καθώς ευνοεί την ανάπτυξη επιχειρηματικών δραστηριοτήτων στα πεδία κυρίως του τουρισμού και του πολιτισμού (Ανταγωνιστικότητα, 2014: 673).

Ο στρατηγικός προγραμματισμός του Υπουργείου Τουρισμού (2013) για την περίοδο 2014-20 επικεντρώθηκε στους ακόλουθους στόχους:

1. Την αλλαγή του παραδοσιακού μοντέλου «ήλιος- θάλασσα» με παράλληλη χρονική διεύρυνση της τουριστικής και αύξηση του ποσοστού τουριστών υψηλού εισοδήματος.
2. Τον εμπλουτισμό του παρεχόμενου τουριστικού προϊόντος και ανάδειξη νέων και ειδικών μορφών τουρισμού (Κρουαζιέρα και θαλάσσιος, Συνεδριακός, Ιαματικός, Υγείας - ευεξίας, City break, κ.α).
3. Την ανάδειξη της στρατηγικής σχέσης με τους τομείς του Πολιτισμού και του Περιβάλλοντος και αναβάθμιση και τουριστική αξιοποίηση χώρων αρχαιολογικού και πολιτιστικού ενδιαφέροντος καθώς και ταυτόχρονη ανάδειξη και αξιοποίηση των περιβαλλοντικών πόρων.
4. Τη διαμόρφωση φιλικού επενδυτικού περιβάλλοντος. Επιδιώκεται η ανάδειξη και υποστήριξη σύνθετων και οργανωμένων τουριστικών επενδύσεων, μέσω της κατάλληλης χωροταξικής πολιτικής, της ενθάρρυνσης και της άρσης των εμποδίων

για την ανάπτυξη νέων τουριστικών προϊόντων (σύνθετα τουριστικά καταλύματα, οργανωμένοι τουριστικοί υποδοχείς).

5. Την υλοποίηση των στρατηγικής σημασίας για τον τουρισμό έργων υποδομής (με έμφαση στις υποδομές και την πολυτροπικότητα αεροπορικών και θαλάσσιων μεταφορών).
6. Τη βελτίωση του υφιστάμενου τουριστικού δυναμικού μέσω παρεμβάσεων για απόσυρση παλαιών και εκσυγχρονισμό υφιστάμενων τουριστικών καταλυμάτων. (Υπουργείο Τουρισμού, 2013- σχέδιο κατευθύνσεων).

Η εικόνα του τυποποιημένου χαμηλής προστιθέμενης αξίας εποχικού τουριστικού προϊόντος, η έλλειψη ποιοτικά ολοκληρωμένων τουριστικών υπηρεσιών, ο κατακερματισμός της προσφοράς, η δύσκολη αντιμετώπιση της διαπραγματευτικής δύναμης των διεθνών οργανωτών ταξιδιών (tour-operators) από τους εγχώριους συντελεστές παραγωγής, αποτελούν μερικά από τα προβλήματα στον τομέα του τουρισμού, που θα πρέπει να αντιμετωπισθούν αποτελεσματικά. Οι κύριες αναπτυξιακές ανάγκες αφορούν στην αναβάθμιση και διαφοροποίηση του παρεχόμενου τουριστικού προϊόντος (με ανάπτυξη, πλέον του κλασσικού προϊόντος «ήλιος & θάλασσα», ανάδειξη και εδραίωση κατά προτεραιότητα, νέων μορφών θεματικού τουρισμού, όπως οι ιατρικός, οικολογικός, πολιτιστικός, κλπ.) σε συνδυασμό με την αξιοποίηση των φυσικών πόρων τόσο της χώρας στο σύνολό της όσο και της κάθε Περιφέρειας, στην επέκταση της τουριστικής περιόδου και την αύξηση της δαπάνης ανά επισκέπτη (Υπουργείο Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας- ΕΣΠΑ2014 -2020, 5/2014).

Η στρατηγική του τομέα του τουρισμού για την περίοδο 2014-2020 συνίσταται στην ανάδειξη του ελληνικού τουρισμού με το συνδυασμό του φυσικού και του πολιτιστικού αποθέματος και του ανθρώπινου δυναμικού της χώρας σε ένα συνολικό προϊόν εμπειριών, που θα το χαρακτηρίζει η υψηλή ποιότητα σε όλες τις πτυχές των προσφερόμενων υπηρεσιών, θα περιλαμβάνει ένα σύνολο αλληλοσυμπληρούμενων αλλά διακριτών τουριστικών προϊόντων και θα εξασφαλίζει ένα ενιαίο επίπεδο ελάχιστων ποιοτικών χαρακτηριστικών σε όλες τις περιφέρειες της χώρας. Αποτέλεσμα της στρατηγικής επιδιώκεται να είναι η επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου και η αύξηση των εσόδων ανά επισκέπτη (Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Ανταγωνιστικότητα, Επιχειρηματικότητα, Καινοτομία 2014-2020, ΕΠΑΝεΚ 2^η αναθεώρηση 2018).

Η ελληνική τουριστική βιομηχανία έχει σημειώσει ιστορικά υψηλά την περίοδο 2015-2017 και έχει μετατραπεί σε κινητήριο δύναμη της εθνικής οικονομίας. Πρόκειται για μια

βιομηχανία που δημιουργεί συνέργειες μεταξύ όλων των τομέων και δρα αναπτυξιακά για τις τοπικές κοινωνίες μέσω της δημιουργίας νέων πηγών εισοδήματος, νέων επιχειρηματικών πρωτοβουλιών και νέων θέσεων εργασίας. Κατά τη διάρκεια του 2017 η Ελλάδα κατέγραψε 30 εκατομμύρια διεθνείς αφίξεις, μια αύξηση 9% στην τουριστική κίνηση, συνοδευόμενη από μια αύξηση 10,5% των τουριστικών εσόδων. Επιπλέον, ο τουριστικός τομέας απορρόφησε επενδύσεις 3 δισεκατομμυρίων ευρώ το 2017 ενώ ταυτόχρονα περισσότερα από 350 σχέδια επενδύσεων σε ξενοδοχεία τεσσάρων και άνω αστέρων, υποβλήθηκαν για αδειοδότηση μέσα σε 3 χρόνια. Η συνολική (άμεση και έμμεση) συνεισφορά του τουρισμού στο ελληνικό ΑΕΠ για το 2017 ανήλθε στα 35 δισεκατομμύρια ευρώ (19,7% του ΑΕΠ) (Στρατηγική ανάπτυξης 5/2018, 2019).

Σημαντικές δράσεις, που εφαρμόστηκαν στο πλαίσιο της Εθνικής και Περιφερειακής Τουριστικής Πολιτικής, έχουν συνεισφέρει στις παραπάνω επιδόσεις, όπως::

- Προώθηση μιας μοναδικής εθνικής σφραγίδας (BRAND) και νέων «Νησιωτικών και Ηπειρωτικών» προορισμών ανά αγορά-στόχο.
- Ολοκλήρωση της Κωδικοποίησης της Τουριστικής Νομοθεσίας των τελευταίων 100 χρόνων η οποία είναι διαθέσιμη σε ψηφιακή πλατφόρμα (law.mintour.gov.gr).
- Αναβάθμιση της Τουριστικής Εκπαίδευσης (Επαναλειτουργία των Σχολών Ξεναγών/εκσυγχρονισμός και αναβάθμιση τουριστικών σχολών ΤΕΙ και ΙΕΚ).
- Διασύνδεση μεταξύ του τουρισμού, του εγχώριου αγροδιατροφικού τομέα και της βιομηχανίας.
- Απλοποίηση των διαδικασιών αδειοδότησης και της λειτουργίας των τουριστικών επιχειρήσεων (ν. 4442/2016).
- Υποστήριξη/χρηματοδότηση της Μικρομεσαίας Επιχειρηματικότητας για τον εκσυγχρονισμό και την ίδρυση νέων τουριστικών επιχειρήσεων με έμφαση στο θεματικό τουρισμό, μέσω προγραμμάτων ΕΣΠΑ (230 εκατ. ευρώ).

Το όραμα για τον τουριστικό τομέα, όπως παρουσιάστηκε στην «Εθνική Στρατηγική για τη Βιώσιμη και Δίκαιη Ανάπτυξη 2030» που εγκρίθηκε στο Eurogroup της 27ης Απριλίου 2018, ήταν η Ελλάδα να μετατραπεί σε κορυφαίο τουριστικό προορισμό, ο οποίος θα προσφέρει αυθεντικές θεματικές εμπειρίες καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου. Ένας προορισμός που θα εξελιχθεί σε ιδανικό μέρος για ταξίδια, προσφέροντας μοναδικές και ολοκληρωμένες ταξιδιωτικές εμπειρίες σε όλη τη χώρα και όχι μόνο, στους παραδοσιακούς προορισμούς των ελληνικών νησιών. Ορόσημο για το 2020 ήταν η Ελλάδα να βρεθεί μεταξύ των 5

κορυφαίων ευρωπαϊκών προορισμών και των 3 κορυφαίων προορισμών στη Μεσόγειο με έμφαση στα «βιωματικά ταξίδια». Οι στρατηγικοί στόχοι περιλάμβαναν τα εξής: την προώθηση της Ελλάδας ως «Ελκυστικού, Ασφαλούς Διεθνούς Προορισμού όλο το χρόνο», την αύξηση της συνεισφοράς του τουριστικού τομέα στο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ), την αύξηση των εσόδων ανά επισκέπτη, την αναβάθμιση των τουριστικών προϊόντων, υπηρεσιών και υποδομών, την επέκταση της καλοκαιρινής σεζόν και ενίσχυση της χειμερινής τουριστικής περιόδου., την προώθηση των ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων των νέων ελληνικών προορισμών, την ανάπτυξη του θεματικού τουρισμού, τη διεϊσδυση σε νέες αγορές του εξωτερικού, την προσέλκυση επενδύσεων υψηλής προστιθέμενης αξίας.

Στο πλαίσιο αυτό, υλοποιήθηκαν- υλοποιούνται οι ακόλουθες επιλεγμένες δράσεις (2018-2019):

- Εκσυγχρονισμός του θεσμικού πλαισίου για τις τουριστικές επιχειρήσεις, ώστε να καλυφθεί η αναδυόμενη τουριστική ζήτηση.
- Σχεδιασμός και ανάπτυξη του θεματικού τουρισμού (με το ν. 4582/2018, το Υπουργείο Τουρισμού δημιούργησε το πλαίσιο για τις διαφορετικές εκδοχές θεματικού τουρισμού⁴⁸).
- Υποστήριξη του επιχειρηματικού περιβάλλοντος, με στόχο την αύξηση της διαθεσιμότητας και τη βελτίωση της ποιότητας των υπαρχουσών κλινών και υπηρεσιών (2018).
- Βελτίωση του ανταγωνιστικού πλαισίου για την προσέλκυση επενδύσεων στον τουριστικό τομέα (π.χ. περαιτέρω βελτίωση της αδειοδότησης, φορολογικά κίνητρα, κτλ.).
- Εκσυγχρονισμός των δημόσιων υποδομών στον τουρισμό, π.χ. αεροδρόμια, λιμάνια, μαρίνες και τουριστικά καταφύγια.
- Στοχευμένη και εμπορική προώθηση του «τουριστικού προορισμού Ελλάδα» (κεντρικές συμφωνίες με Διεθνείς Ταξιδιωτικούς Πράκτορες, προώθηση, δημόσιες σχέσεις, δημιουργία νέων αεροπορικών συνδέσεων, εκθέσεις κτλ., ανά έτος).

Στα μέτρα υπό εφαρμογή (2018-2019) περιλαμβάνονταν μεταξύ άλλων:

⁴⁸ Ως θεματικός τουρισμός νοούνται οι ειδικές μορφές τουρισμού αιφόρου τουριστικής ανάπτυξης, που προσελκύουν επισκέπτες-τουρίστες, με ειδικά ενδιαφέροντα οι οποίοι θέλουν να βιώσουν αυθεντικές εμπειρίες και, με σεβασμό στο περιβάλλον, ενθαρρύνουν την αλληλεπίδραση των επισκεπτών-τουριστών με το φυσικό περιβάλλον, τον ανθρώπινο παράγοντα, τις περιφέρειες και τους δήμους, προωθούν την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη στις τοπικές κοινωνίες και αναδεικνύουν τα ιδιαίτερα πολιτισμικά στοιχεία του κάθε τόπου (ν. 4582/2018).

- Διαμόρφωση ειδικού προγράμματος υποστήριξης της αγροτικής παραγωγής και διασύνδεσής με τον τουρισμό.
- Σχεδιασμός ειδικού προγράμματος «Τουριστικές επιχειρήσεις ανοιχτές 365 μέρες το χρόνο» σε Κρήτη και Ρόδο.
- Διερεύνηση ενός ειδικού συστήματος ανάπτυξης: «Ειδική τουριστική περιοχή για τουριστική ανάπτυξη 365 ημέρες το χρόνο», π.χ. στη Νότια Κρήτη και τη Νότια Ρόδο, νέες ξενοδοχειακές μονάδες που να εστιάζουν στον Ιατρικό Τουρισμό, γκολφ τρίτης ηλικίας, στο συνεδριακό τουρισμό.
- Διαμόρφωση ειδικού προγράμματος για την «αύξηση των ικανοτήτων και την αναβάθμιση της ποιότητας και των υπηρεσιών» των ξενοδοχείων 4 και 5 αστέρων σε δημοφιλείς τουριστικούς προορισμούς.
- Πλαίσιο προσέλκυσης επενδυτών με βάση τις στρατηγικές προτεραιότητες της εθνικής τουριστικής πολιτικής. Σχεδιασμός ενός ανταγωνιστικού πλαισίου προσέλκυσης επενδυτών για τις στρατηγικές προτεραιότητες ανάπτυξης του τουρισμού, οι οποίες είναι: α) επενδύσεις στον τουρισμό εστιάζοντας στους τομείς του ιατρικού και ιαματικού τουρισμού, β) καθιέρωση ενός δικτύου από μαρίνες μεγάλου και μεσαίου μεγέθους σε όλη της Ελλάδας, γ) ανάπτυξη λιμένων νηολογίου (5-7 εκτός Πειραιά) για τη βιομηχανία κρουαζιέρας, δ) ξενοδοχειακά συγκροτήματα, ε) δημιουργία θεματικών πάρκων (Εθνική στρατηγική για τη βιώσιμη ανάπτυξη 5/2019, www.espa.gr).

Το έτος 2020 αναμενόταν να αποτελέσει μια χρονιά περαιτέρω ανάπτυξης για τον Ελληνικό Τουρισμό. Όμως το ξέσπασμα της πανδημίας του κορονοϊού από τους πρώτους μήνες του έτους, αυτού ανέτρεψε πλήρως τις προβλέψεις και τους μέχρι τότε σχεδιασμούς (σχέδιο ΠΠΑ Υπουργείου Τουρισμού).

Η βέλτιστη χρήση των φυσικών πόρων, η διατήρηση της φυσικής κληρονομιάς και της βιοποικιλότητας, η διαφύλαξη της πολιτιστικής κληρονομιάς και των παραδόσεων και η προώθηση ποιοτικών τουριστικών υποδομών με χαμηλό περιβαλλοντικό αποτύπωμα, βρίσκονται ψηλά στην ατζέντα της πολιτικής ηγεσίας του. Ο σχεδιασμός του Υπουργείου Τουρισμού περιλαμβάνει επίσης την ανάδειξη θεματικών τουριστικών προϊόντων, τη διασφάλιση ποιοτικών τουριστικών υποδομών με χαμηλό περιβαλλοντικό αποτύπωμα και την προώθηση εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Στο επίκεντρο της κυβερνητικής πολιτικής βρίσκεται και η επιτάχυνση όλων των ώριμων επενδυτικών σχεδίων σε τουριστικές μονάδες

και η πραγματοποίηση των αναγκαίων επενδύσεων για τον εκσυγχρονισμό των υποδομών (περιφερειακά αεροδρόμια, λιμάνια, οδικά δίκτυα), με κινητοποίηση του ιδιωτικού τομέα και συμμετοχή του στο κόστος (Θεοχάρης, 2019- Υπουργείο Τουρισμού).

Το αρμόδιο υπουργείο επεξεργάζεται επί του παρόντος το Εθνικό Στρατηγικό Σχέδιο για την Τουριστική Ανάπτυξη 2030. Στρατηγική προτεραιότητα της ελληνικής Κυβέρνησης είναι η ενίσχυση υψηλής ποιότητας επενδυτικών σχεδίων και η προώθηση της πράσινης επιχειρηματικότητας που προσδίδει υψηλή προστιθέμενη αξία στον τουρισμό. Για το σκοπό αυτό, έχουν αναληφθεί διάφορες πρωτοβουλίες και δράσεις, όπως η ίδρυση Ειδικής Υπηρεσίας Προώθησης και Αδειοδότησης Τουριστικών Επενδύσεων και ο εξορθολογισμός του ρυθμιστικού πλαισίου για τη διευκόλυνση των fast-track επενδύσεων (www.capital.gr, 2021).

05 Ο ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

Η Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου περιλαμβάνει τις Κυκλάδες και τα Δωδεκάνησα. Κύριο χαρακτηριστικό της είναι η πολυνησία, δηλαδή η πολυδιάσπαση του χώρου σε νησιά (ΕΟΤ, 2003) -79 νησιά εκ των οποίων 50 κατοικημένα και πλήθος νησίδων και βραχονησίδων (179)- καθώς και το τεράστιο μήκος των ακτών. Η συνολική της έκταση είναι 5.278 Km² (ποσοστό 4% της επιφάνειας της Ελλάδας), κατανομημένη σε 28% ορεινή, 43% ημιορεινή και 29% πεδινή (ENVIPLAN 2015, σχέδιο ΠΕΠ Ν. Αιγαίου 2021-27). Η πολυδιάσπαση αυτή αφενός της προσδίδει μοναδικότητα και αφετέρου δημιουργεί αυξημένες μεταφορικές ανάγκες για τη σύνδεση των νησιών μεταξύ τους και με την υπόλοιπη χώρα (ΕΟΤ, 2003).

Έτσι, οι σημαντικότερες αδυναμίες της Περιφέρειας είναι αυτές που συνδέονται άμεσα με την πολυ-νησιωτικότητα (διασύνδεση των νησιών, υψηλό κόστος μεταφορών, μικρή τοπική αγορά, αδυναμία εκμετάλλευσης οικονομικών κλίμακας), αλλά και την χρονική και χωρική υπερσυγκέντρωση της τουριστικής δραστηριότητας (ΕΕ- Νότιο Αιγαίο, 2014).

Το Νότιο Αιγαίο συμπεριλαμβάνεται στις τρεις περιφέρειες της χώρας (μαζί με την Κρήτη και των Ιονίων Νήσων) με την μεγαλύτερη ανάπτυξη, εξειδίκευση, άλλα και εξάρτηση του παραγωγικού τους δυναμικού στον τουρισμό και μία από τις κύριες περιοχές στην οποία κατευθύνονται οι επενδύσεις για τον τουρισμό (Υπουργείο Τουρισμού, 2013).

Η συνεχώς αυξανόμενη σημασία των τουριστικών δραστηριοτήτων στην Περιφέρεια έχει αναμφισβήτητα συμβάλει στην οικονομική ανάπτυξη της περιοχής, δεδομένου ότι περίπου το 25% των τουριστών κατευθύνεται στην περιοχή αυτή (ENVIPLAN, 2015). Όμως, η οικονομική δραστηριότητα στην Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου, που χαρακτηρίζεται ως μια από τις «περισσότερο αναπτυγμένες» Περιφέρειες της χώρας, κυριαρχείται απόλυτα από τον τουρισμό, καθώς όλες οι άλλες δραστηριότητες συρρικνώθηκαν (ΕΕ- Νότιο Αιγαίο, 2014- OECD).

Αναφορικά με τους φυσικούς και πολιτισμικούς πόρους, η επιρροή της δραστηριότητας αυτής είχε δραματικά αποτελέσματα στην καταπόνηση των φυσικών συστημάτων και την αλλοίωσή τους, κυρίως λόγω της έλλειψης τεχνικών υποδομών και της περιορισμένης τουριστικής περιόδου σε συνάρτηση με το μεγάλο αριθμό επισκεπτών (ENVIPLAN, 2015).

Η μονοκαλλιέργεια του τουρισμού έχει αρνητικές βραχυπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες οικονομικές επιπτώσεις σε όλα τα χωρικά επίπεδα, ιδιαίτερα όταν οι οικονομίες δεν είναι καθετοποιημένες. Αναπτύσσεται εξάρτηση της τοπικής οικονομίας από την τουριστική ζήτηση η οποία είναι αβέβαιη και μεταβλητή επειδή επηρεάζεται από αστάθμητους παράγοντες όπως το κλίμα, τις κρατούσες οικονομικές και πολιτικές συνθήκες και τον ανταγωνισμό άλλων προορισμών (που εντείνεται και από την υπερ-προσφορά κλινών). Συγχρόνως, οι περιβαλλοντικές, κοινωνικο-οικονομικές και χωρικές επιπτώσεις του τουρισμού είναι σημαντικές: ρύπανση και υποβάθμιση υδατικών πόρων, καταστροφή ευαίσθητων χερσαίων, παράκτιων και θαλάσσιων οικοσυστημάτων, αστικοποίηση, υπερδόμηση παράκτιων περιοχών, άναρχη ανάπτυξη και αλλοίωση του παραδοσιακού τοπίου και της φυσιογνωμίας πολλών περιοχών (Μπριασούλη).

Καθώς οι εφαρμοζόμενες πολιτικές χωροταξικού σχεδιασμού και η χωρική κατάσταση που διαμορφώνουν αποδεικνύονται καθοριστικοί παράγοντες στο οργανωτικό μοντέλο που ακολουθήθηκε από τους ελληνικούς τουριστικούς προορισμούς (Sarantakoy, 2017), στην ενότητα που ακολουθεί αναλύεται και αξιολογείται το θεσμικό χωροταξικό και το υφιστάμενο αναπτυξιακό πλαίσιο που επηρεάζουν την οργάνωση της τουριστικής δραστηριότητας στο χώρο της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου.

5.1 ΤΑ ΕΙΔΙΚΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΓΙΑ ΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ

Το πρώτο Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης (ΕΠΧΣΑΑ) για τον Τουρισμό εκπονήθηκε σύμφωνα με τις διατάξεις του τότε ισχύοντος ν.2742/1999 και εγκρίθηκε (μαζί με τη σχετική Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων) με την υπ' αριθ. 24208/2009 απόφαση της Επιτροπής Συντονισμού της Κυβερνητικής Πολιτικής στον Τομέα του Χωροταξικού Σχεδιασμού και της Αειφόρου Ανάπτυξης (ΦΕΚ Β' 1138/11.6.2009) (Φλώρου, 2017-ΥΠΕΝ τεύχος τεχνικών δεδομένων).

Ως σκοπός του ΕΠΧΣΑΑ για τον τουρισμό αναφέρεται η παροχή κατευθύνσεων, κανόνων και κριτηρίων για τη χωρική διάρθρωση, οργάνωση και ανάπτυξη του Τουρισμού στον ελληνικό χώρο και των αναγκαίων προς τούτο υποδομών, καθώς και της διατυπώσεως ενός ρεαλιστικού προγράμματος δράσης για το χρονικό διάστημα από το 2009 έως 2024

(Φλώρου-ΣτΕ 519/2017). Το πρώτο Ειδικό Χωροταξικό Πλαίσιο για τον τουρισμό κατέτασσε τον εθνικό χώρο σε δέκα κατηγορίες περιοχών, βάσει της έντασης και του είδους της τουριστικής δραστηριότητας, της γεωμορφολογίας και της ευαισθησίας των πόρων του και έθετε στρατηγικές κατευθύνσεις για τη χωρική οργάνωση και ανάπτυξη του τουρισμού ανά κατηγορία⁴⁹. Επιπλέον, έθετε κατευθύνσεις για τις ειδικές μορφές τουρισμού, τις ειδικές και τεχνικές υποδομές για τον τουρισμό, καθώς και για τις κατηγορίες χώρου με ειδικό καθεστώς και για την επίλυση συγκρούσεων με άλλες χρήσεις. Εκτός των βασικών αυτών κατευθύνσεων το ΕΠΣΧΑΑ Τουρισμού εισάγει και την έννοια των «σύνθετων και ολοκληρωμένων τουριστικών υποδομών μικτής χρήσης» ενώ κάνει και ειδική αναφορά στις περιοχές προστασίας της φύσης (Κοκκώσης, 2015). Παράλληλα, εισήγαγε ειδικότερες ρυθμίσεις περί αρτιότητας γηπέδων, επιτρεπομένων συντελεστών δόμησης και μεγίστου αριθμού κλινών ανά στρέμμα (ΥΠΕΝ, 2017).

Στο Ειδικό Χωροταξικό του Τουρισμού (2009) διακρίνονται τρεις κατηγορίες/ομάδες νησιών: Στην ομάδα I εντάσσονται 76 νησιά με σχετικά μικρή γεωγραφική έκταση, τα οποία αντιμετωπίζουν κατά κανόνα σοβαρά προβλήματα ανάπτυξης, σοβαρές ελλείψεις σε υποδομές, ελάχιστο βαθμό αξιοποίησης των πόρων τους ή περιορισμένους πόρους και γεωγραφική απομόνωση. Στα νησιά αυτά επιτρέπονταν μικρές ξενοδοχειακές μονάδες (μέχρι 100 κλινών) εντός ορίων οικισμών. Ο αριθμός των νέων κλινών, δεν μπορούσε να υπερβαίνει ετησίως το 5% του αριθμού των υφισταμένων κλινών στην αρχή του έτους, με ελάχιστο όριο τις 30 κλίνες. Στην ομάδα II περιλαμβάνονταν 47 νησιά με σημαντική τουριστική δραστηριότητα ή νησιά που αναπτύσσονται τουριστικά, με ή χωρίς άλλη ιδιαίτερα δυναμική παραγωγική δραστηριότητα και εκμεταλλεύσιμους πόρους. Στα νησιά αυτά η έμφαση έπρεπε να δοθεί σε δράσεις που σκοπό έχουν: α) την αντιμετώπιση συγκρούσεων μεταξύ των δραστηριοτήτων, β) τον έλεγχο των περιβαλλοντικών πιέσεων και του είδους της ανάπτυξης και γ) την αποτροπή της μονόπλευρης εξάρτησής τους από τον τουρισμό. Στην κατηγορία αυτή ανήκουν 25 νησιά του Νοτίου Αιγαίου: Αμοργός, Άνδρος, Αντίπαρος, Αστυπάλαια, Θήρα, Ίος, Κάλυμνος, Κάρπαθος, Κάσος, Κέα, Κύθνος, Κως, Λέρος, Μήλος, Μύκονος, Νάξος, Πάρος, Πάτμος, Ρόδος, Σέριφος, Σίφνος, Σύμη, Σύρος, Τήνος και Φολέγανδρος. Για τη

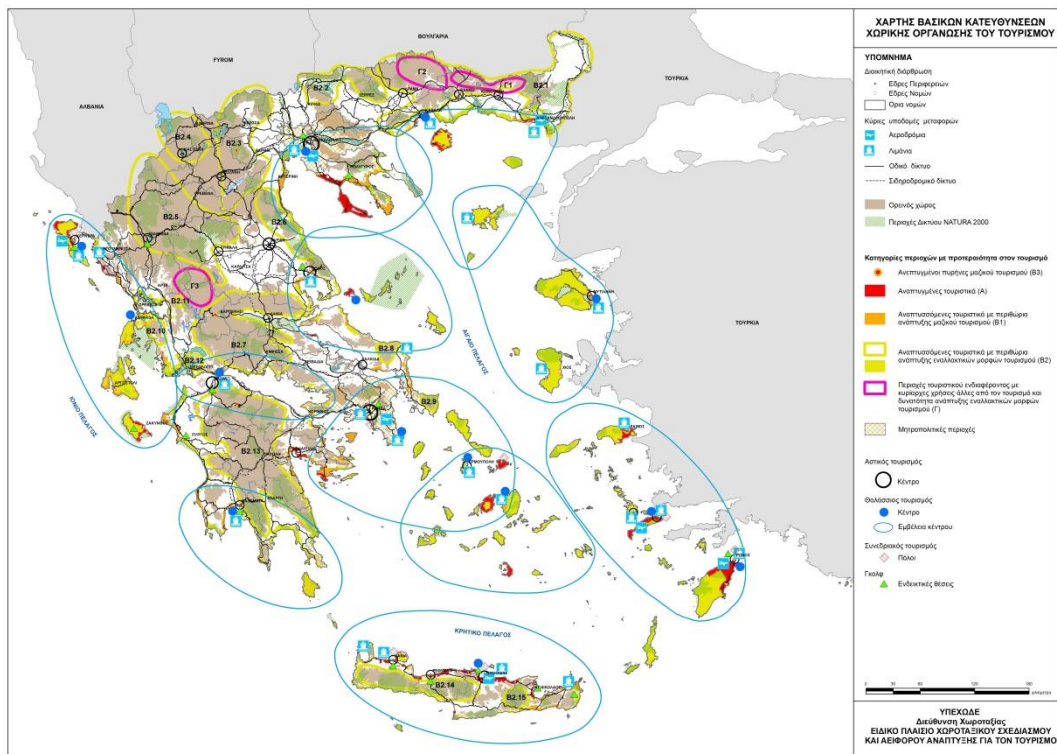
⁴⁹ (Α) Αναπτυγμένες τουριστικά περιοχές, (Β) Αναπτυσσόμενες τουριστικά περιοχές: (Β.1) Περιοχές με περιθώρια ανάπτυξης μαζικού τουρισμού, (Β.2) Περιοχές με περιθώρια ανάπτυξης ήπιων και εναλλακτικών μορφών τουρισμού, (Β.3) Αναπτυγμένοι πυρήνες μαζικού τουρισμού εντός ευρύτερων αναπτυσσόμενων περιοχών με περιθώρια ανάπτυξης εναλλακτικού τουρισμού, (Γ) Περιοχές τουριστικού ενδιαφέροντος με μειονεκτικά χαρακτηριστικά και κυρίαρχες χρήσεις άλλες από τον τουρισμό, (Δ) Μητροπολιτικές περιοχές, (Ε) Παράκτιες περιοχές και νησιά, (ΣΤ) Ορεινές περιοχές, (Ζ) Πεδινές και ημιορεινές, (Η) Περιοχές του Δικτύου Φύση 2000 και λοιπές περιοχές περιβαλλοντικής ευαισθησίας, (Θ) Παραδοσιακοί οικισμοί και (Ι) Αρχαιολογικοί χώροι και μνημεία.

χωρική οργάνωση των ειδικών μορφών τουρισμού στην ομάδα αυτή, ο σχεδιασμός των χρήσεων γης (ΓΠΣ/ΣΧΟΟΑΠ, EXM) έπρεπε να διερευνά: α) τη σκοπιμότητα καθορισμού ζωνών τουριστικής ανάπτυξης στις εκτός σχεδίου και εκτός ορίων οικισμών περιοχές και να τις ορίζει κατά περίπτωση και β) τον προσδιορισμό ζωνών προστασίας της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς, των φυσικών πόρων και του τοπίου, στις οποίες θα περιορίζεται ή/και θα απαγορεύεται η δυνατότητα δόμησης.

Στα νησιά της ομάδας αυτής διακρίνεται ζώνη υψηλής ανταγωνιστικότητας διαφόρων οικονομικών δραστηριοτήτων, η οποία εκτείνεται σε απόσταση 350 μ. από τον αιγιαλό και έχει ιδιαίτερη σημασία για την ανάπτυξη του τουρισμού. Στη ζώνη αυτή που παρατηρείται υψηλός ανταγωνισμός χρήσεων γης και δραστηριοτήτων όλων των ειδών, με άμεση ή έμμεση επίπτωση στον τουρισμό, δίδονται οι παρακάτω κατευθύνσεις: α) Ο περιορισμός της δημιουργίας νέων εγκαταστάσεων - χρήσεων μη συμβατών με την τουριστική δραστηριότητα (ιδίως βιομηχανικές/βιοτεχνικές εγκαταστάσεις χονδρικού εμπορίου, εμπορικές εκθέσεις, κτίρια και γήπεδα αποθήκευσης, γραφεία, κτίρια περίθαλψης, πρατήρια καυσίμων) ιδιαίτερα στις περιοχές που χαρακτηρίζονται ως ανεπτυγμένες τουριστικά. β) Η κατά προτεραιότητα προώθηση δράσεων αποκατάστασης της αισθητικής του τοπίου και αναβάθμισης της λειτουργίας του χώρου. γ) Η διατήρηση των φυσικών χαρακτηριστικών της ζώνης υψηλής ανταγωνιστικότητας σε ορισμένα τμήματα της ακτογραμμής.

Στην Ομάδα III περιλαμβάνονταν Βραχονησίδες και ακατοίκητα νησιά, τα οποία κατατάσσονται σε 2 κατηγορίες με βάση τα ιδιαίτερα φυσικά ανθρωπογενή τους χαρακτηριστικά, το μέγεθός τους και την εγγύτητά τους με κατοικημένες περιοχές. (ΦΕΚ Β'1138/2019).

ΧΑΡΤΗΣ 1: ΒΑΣΙΚΕΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΧΩΡΙΚΗΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ (2009)

Πηγή: ypeka.gr

Τρία περίπου χρόνια μετά την έγκρισή του, το Ειδικό Πλαίσιο Τουρισμού τέθηκε σε αξιολόγηση, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του ν. 2742/1999. Στο πλαίσιο αυτής της αξιολόγησης εξετάστηκαν θέματα που αφορούσαν στο τρέχον κοινωνικο-οικονομικό περιβάλλον εκείνης της περιόδου και τις εξελίξεις στον κλάδο του τουρισμού, στις ευρωπαϊκές και εθνικές κατευθύνσεις και στρατηγικές και ιδίως στην εθνική στρατηγική για τον τουρισμό, όπως είχε διαμορφωθεί μέχρι τότε. Επίσης, εξετάστηκε το αναπτυξιακό πλαίσιο και η χωρική του διάσταση για τον κλάδο του τουρισμού, η εναρμόνιση του ΕΧΠ για τον τουρισμό με τα υπόλοιπα επίπεδα χωρικού σχεδιασμού, καθώς και οι αλλαγές στο θεσμικό περιβάλλον και στα προβλήματα από τη μέχρι τότε εφαρμογή του ΕΧΠ (ΥΠΕΝ, 2017). Τα πορίσματα της έκθεσης αξιολόγησης της εφαρμογής του Ειδικού Χωροταξικού Πλαισίου εγκρίθηκαν με την αριθ. 65657/2013 απόφαση της Επιτροπής Συντονισμού Κυβερνητικής Πολιτικής στον Τομέα του Χωροταξικού Σχεδιασμού και της Αειφόρου Ανάπτυξης (ΦΕΚ Β' 3156), με την οποία τεκμηριώθηκε η αναγκαιότητα τροποποίησης του Ειδικού Χωροταξικού Πλαισίου για τον τουρισμό (ΣτΕ 3632/2015, ΥΠΕΝ, ΦΕΚ Β' 3156/2013).

Η Επιτροπή Συντονισμού Κυβερνητικής Πολιτικής στον Τομέα του Χωροταξικού Σχεδιασμού και της Αειφόρου Ανάπτυξης με την αριθ. 65659/9.12.2013 απόφασή της ενέκρινε την τροποποίηση του Ειδικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον τουρισμό και τη Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων του (ΦΕΚ Β'3155/12.12.2013) (ΥΠΕΝ, ΣτΕ 3152). Το τροποποιημένο Ειδικό Χωροταξικό Πλαίσιο για τον τουρισμό διαρθρώνεται σε τρία κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο (άρθρα 1-3) προσδιορίζονται οι σκοποί και οι στόχοι του και επεξηγούνται οι βασικοί όροι που χρησιμοποιούνται. Στο δεύτερο κεφάλαιο (άρθρα 4-6) διαιρείται ο εθνικός χώρος σε κατηγορίες βάσει τριών κριτηρίων (ένταση και είδος τουριστικής ανάπτυξης, γεωμορφολογικά χαρακτηριστικά και ευαισθησία πόρων) και τίθενται, ανά κατηγορία περιοχών, οι στρατηγικές κατευθύνσεις χωρικής οργάνωσης και ανάπτυξης. Κατευθύνσεις δίδονται και για τις ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού (ΣτΕ 3632/2015).

Το ΕΠΧΣΑΑ για τον τουρισμό διακρίνει τον εθνικό χώρο βάσει των αναπτυξιακών κριτηρίων (ένταση και είδος τουριστικής ανάπτυξης) σε: (Α) Αναπτυγμένες και αναπτυσσόμενες τουριστικά περιοχές, (Β) περιοχές ενδεικνυόμενες για την ανάπτυξη ειδικών - εναλλακτικών μορφών τουρισμού, οι οποίες διακρίνονται σε (Β1) περιοχές με περιθώρια ανάπτυξης ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού και (Β2) σε πόλους εντατικής ανάπτυξης ειδικών μορφών τουρισμού (περιοχές εγκαταστάσεων χιονοδρομικών κέντρων και λουτροπόλεις) και (Γ) μητροπολιτικές περιοχές, οι οποίες ταυτίζονται με τα όρια εφαρμογής των Ρυθμιστικών Σχεδίων Αθήνας και Θεσσαλονίκης. Βάσει του κριτηρίου των γεωμορφολογικών χαρακτηριστικών ο εθνικός χώρος διαιρείται σε: (Δ1) νησιά (τα οποία ομαδοποιούνται σε τρεις κατηγορίες)⁵⁰ και (Δ2) παράκτιες περιοχές, (Ε) ορεινές περιοχές και (ΣΤ) σε πεδινές και ημιορεινές περιοχές. Περιοχές του εθνικού χώρου με βάση το κριτήριο της ευαισθησίας περιβαλλοντικών και πολιτιστικών πόρων διακρίνονται σε: (Ζ) Περιοχές του Εθνικού Συστήματος Προστατευόμενων Περιοχών, (Η) προστατευόμενους και

⁵⁰ Ομάδα Ι: Τουριστικά αναπτυγμένα και αναπτυσσόμενα νησιά: περιλαμβάνει τα νησιά Αίγινα, Αλόνησος, Αμοργός, Άνδρος, Αντίπαρος, Αστυπάλαια, Ζάκυνθος, Θάσος, Θήρα, Ιθάκη, Ικαρία, Ίος, Κάλυμνος, Κάρπαθος, Κάσος, Κέα, Κέρκυρα, Κεφαλονιά, Κύθηρα, Κύθνος, Κως, Λέρος, Λευκάδα, Λέσβος, Λήμνος, Μήλος, Μύκονος, Νάξος, Πάρος, Πάτμος, Πόρος, Ρόδος, Σαμοθράκη, Σάμος, Σέριφος, Σίφνος, Σκιάθος, Σκόπελος, Σκύρος, Σπέτσες, Σύμη, Σύρος, Τήνος, Ύδρα, Φολέγανδρος, Χίος.

Ομάδα ΙΙ: Σχετικά μικρά νησιά με προβλήματα ανάπτυξης: περιλαμβάνονται τα κατοικημένα νησιά που δεν περιλαμβάνονται στην Ομάδα Ι

Ομάδα ΙΙΙ: Βραχονησίδες και ακατοίκητα νησιά. Στην 1^η υπο-ομάδα αυτής της ομάδας περιλαμβάνονται οι βραχονησίδες, νησιά με έκταση μικρότερη των 300 στρεμμάτων και νησιά που βρίσκονται σε απόσταση μικρότερη των 10 ναυτικών μιλίων από τα θαλάσσια σύνορα της χώρας. Στη 2^η υπο-ομάδα περιλαμβάνονται όλα τα ακατοίκητα νησιά που δεν ανήκουν στην 1^η υπο-ομάδα.

εγκαταλελειμμένους οικισμούς, (Θ) αρχαιολογικούς χώρους, μνημεία και ιστορικούς τόπους και (Ι) σε περιοχές ιδιαίτερου χαρακτήρα (ΦΕΚ Β'3155/2013).

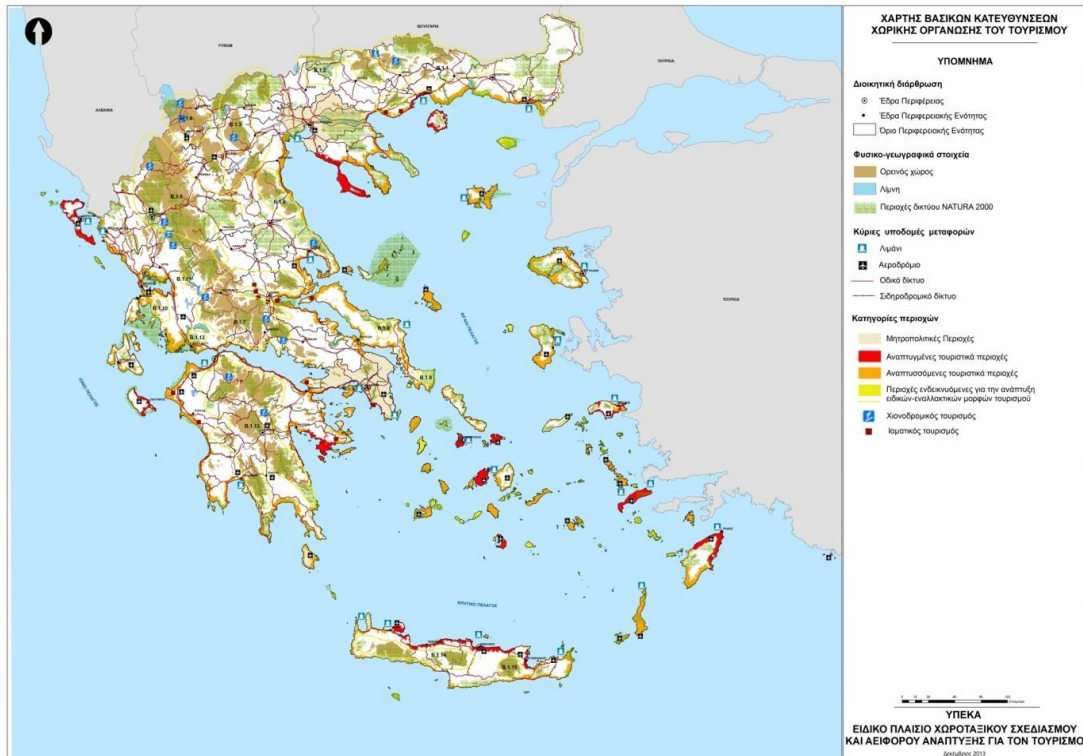
Με τις διατάξεις του τρίτου κεφαλαίου (άρθρα 7-12) παρέχονται κατευθύνσεις για κατηγορίες χώρου με ειδικό καθεστώς, για περιοχές με έλλειμμα υδατικών πόρων, για την προστασία του τοπίου και των φυσικών και ανθρωπογενών πόρων, για την επίλυση συγκρούσεων με άλλες χρήσεις, για τις σύνθετες και ολοκληρωμένες τουριστικές υποδομές μικτής χρήσης και για τις απαιτούμενες ειδικές και τεχνικές υποδομές. Παράλληλα το ΕΠΧΣΑΑ εισήγαγε ειδικότερες ρυθμίσεις περί αρτιότητας γηπέδων, επιτρεπομένων συντελεστών δόμησης και μεγίστου αριθμού κλινών ανά στρέμμα, καθώς και απαιτήσεις περί διαχείρισεως των υδάτινων πόρων και διαθέσεως των παραγομένων υγρών και στερεών αποβλήτων. Οι συγκεκριμένες αυτές κατευθύνσεις και ειδικότερες ρυθμίσεις έπρεπε να λαμβάνονται υπ' όψη κατά την έγκριση των περιβαλλοντικών όρων και την χορήγηση των απαιτούμενων αδειών για την εγκατάσταση και λειτουργία των ξενοδοχειακών καταλυμάτων⁵¹ και των λοιπών τουριστικών εγκαταστάσεων (ΣτΕ 3632/2015).

Ειδικότερα αυξήθηκε η αρτιότητα στις εκτός σχεδίου και εκτός ορίων οικισμών περιοχές για αποτροπή της διάχυσης και μειώθηκε ο αριθμός κλινών ανά στρέμμα. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι στις αναπτυγμένες περιοχές η αρτιότητα αυξήθηκε στα 20 στρέμματα (από 15 με το προϋφιστάμενο), ενώ στις αναπτυσσόμενες περιοχές στα 10 ή 15 στρέμματα (από τα 8 στρέμματα στο προϋφιστάμενο) ανάλογα με τη μορφή του τουριστικού προϊόντος (greenagenda.gr)

Επίσης τροποποιήθηκαν κριτήρια χωροθέτησης τουριστικών δραστηριοτήτων και άρθηκαν περιορισμοί με στόχο την τόνωση του τουρισμού που αφορούσαν στην επιτρεπόμενη δόμηση στο νησιωτικό χώρο (άρθηκαν περιορισμοί όπως π.χ του ποσοστού των ετήσιων κλινών), στη χωροθέτηση οργανωμένων υποδοχέων ήπιας ανάπτυξης σε νησιά με επιφάνεια μικρότερη των 90 τετραγωνικών χιλιομέτρων, στην επιτρεπόμενη δόμηση από τα όρια των οικισμών (άρθηκε ο περιορισμός των 500 μ.), στην έκταση των ακατοίκητων νησιών όπου επιτρέπεται η δόμηση (από 500 στρέμματα σε 300 στρέμματα) και στον επανακαθορισμό των κριτηρίων για τον χαρακτηρισμό της κατηγορίας του ορεινού χώρου (από 600 μ. στα 800 μ.). (greenagenda.gr).

⁵¹ Εγκαταστάσεις διαμονής που διαθέτουν χώρους διανυκτέρευσης σε δωμάτια ή σε διαμερίσματα ενός ή δύο ή περισσότερων χώρων με λουτρό, κοινόχρηστους χώρους υποδοχής, παραμονής των πελατών και αίθουσα παροχής τουλάχιστον πρωινού γεύματος (αρθρ.1 του ν.4276/2014).

ΧΑΡΤΗΣ 2: ΠΡΟΤΥΠΟ ΧΩΡΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΤΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ (2013)

Πηγή: Παπαγεωργίου (2016)

Σύμφωνα με τις κατευθύνσεις σχεδιασμού που υιοθετεί το ΕΠΧΣΑΑ (άρθρο 5), η οργάνωση της τουριστικής δραστηριότητας προωθείται μέσω των Οργανωμένων Υποδοχέων Τουριστικής Δραστηριότητας (ΟΥΤΔ)⁵² και των Σύνθετων Τουριστικών Καταλυμάτων (ΣΤΚ)⁵³, έναντι των σημειακών χωροθετήσεων (με εξαίρεση στον ορεινό χώρο, στον οποίο λόγω ευαισθησίας των πόρων επιλέγεται η σημειακή χωροθέτηση τουριστικών

⁵² Οι ΟΥΤΔ, αποτελούν περιοχές που αναπτύσσονται βάσει ενιαίου σχεδιασμού, προκειμένου να λειτουργήσουν κατά κύρια χρήση ως οργανωμένοι χώροι ανάπτυξης δραστηριότητας τουρισμού-αναψυχής και άλλων συνοδευτικών του τουρισμού, δραστηριοτήτων ν. 4179/2013 (αρθρ.1). Ως ΟΥΤΔ νοούνται ιδίως: α) Οι Περιοχές Ολοκληρωμένης Τουριστικής Ανάπτυξης, β) οι Περιοχές Οργανωμένης Ανάπτυξης Παραγωγικών Δραστηριοτήτων Τουρισμού (Π.Ο.Α.Π.Δ.), στις οποίες η αποκλειστική ή κύρια χρήση είναι η χρήση τουρισμού, γ) οι Περιοχές Ειδικά Ρυθμιζόμενης Πολυετοδότησης (Π.Ε.Ρ.Π.Ο.), στις οποίες επιτρέπονται χρήσεις τουρισμού (καταργήθηκαν με το άρθρο 26 του ν. 4280/2014), δ) Δημόσια Ακίνητα, των οποίων βασικός χωρικός προορισμός, σύμφωνα με τα οικεία εγκεκριμένα Ειδικά Σχέδια Χωρικής Ανάπτυξης Δημοσίων Ακινήτων (Ε.Σ.Χ.Α.Δ.Α.) είναι ο τουρισμός-αναψυχή ή η δημιουργία τουριστικού χωριού (άρθρ.12 του ν.3986/2011) και ε) περιοχές, για τις οποίες εκδίδονται Ειδικά Σχέδια Χωρικής Ανάπτυξης Στρατηγικών Επενδύσεων (Ε.Σ.Χ.Α.Σ.Ε.) για επενδύσεις στον τομέα του τουρισμού (αρθρ. 24 του ν. 3894/2010, όπως τροποποιήθηκε με το ν. 4146/2013 και το άρθρο 7 του ν. 4864/2021).

⁵³ Ξενοδοχεία που ανεγείρονται σε συνδυασμό: α) με τουριστικές επιπλωμένες κατοικίες και β) με εγκαταστάσεις ειδικής τουριστικής υποδομής, ήτοι: συνεδριακά κέντρα, γήπεδα γκολφ, κέντρα θαλασσοθεραπείας, τουριστικοί λιμένες, χιονοδρομικά κέντρα, θεματικά πάρκα, Κέντρα Προπονητικού Αθλητικού Τουρισμού, υδροθεραπευτήρια, μονάδες ιαματικής θεραπείας, κέντρα ιαματικού τουρισμού -θερμαλισμού, κέντρα αναζωογόνησης, κέντρα ευεξίας και αισθητικής και κέντρα καταδυτικού τουρισμού (άρθρ. 1 του ν. 4276/2014, άρθρ. 8 και 9 του ν. 4002/2011 Παπαγεωργίου, 2016) και αρθρ. 35 ν. 4759/2020).

εγκαταστάσεων). Επίσης, στις περιοχές στις οποίες κατά προτεραιότητα αναπτύσσεται ο τουρισμός (Κατηγορίες Α, Β και Δ2), για την αναβάθμιση του τουριστικού προϊόντος προωθείται η μετατροπή των υφιστάμενων μονάδων σε ΣΤΚ, η παροχή κινήτρων για αναβάθμιση των υπαρχόντων αλλά και η δημιουργία νέων καταλυμάτων σε τάξεις άνω των 3* ή/και των 4* (κατά περίπτωση) και η επανάχρηση αξιόλογων κτιρίων, ενώ στις περιοχές με περιθώρια ανάπτυξης ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού (κατηγορία Β1) και στον ορεινό χώρο (κατηγορία Ε), εφαρμόζονται μειωμένοι συντελεστές δόμησης (Παπαγεωργίου, 2016).

Στην ενιαία κατηγορία, των ανεπτυγμένων και αναπτυσσόμενων νησιών επιτρεπόταν μόνο νέες μονάδες τεσσάρων και πέντε αστέρων, οργανωμένοι υποδοχείς και σύνθετα τουριστικά καταλύματα σύμφωνα με τις προβλέψεις που ισχύουν γενικότερα για τις ανεπτυγμένες και αναπτυσσόμενες περιοχές (greenagenda.gr). Το 50% και πλέον των νησιών αυτής της κατηγορίας ανήκουν στο Νότιο Αιγαίο, τα εξής 25: Αμοργός, Άνδρος, Αντίπαρος, Αστυπάλαια, Θήρα, Ίος, Κάλυμνος, Κάρπαθος, Κάσος, Κέα, Κύθνος, Κως, Λέρος, Μήλος, Μύκονος, Νάξος, Πάρος, Πάτμος, Ρόδος, Σέριφος, Σίφνος, Σύμη, Σύρος, Τήνος και Φολέγανδρος.

Στην κατηγορία «σχετικά μικρά νησιά με προβλήματα ανάπτυξης», στην οποία ανήκουν όλα τα υπόλοιπα κατοικημένα νησιά της χώρας, η αρτιότητα για τις εκτός σχεδίου περιοχές ορίζεται στα 15 στρέμματα και επιτρέπονται 8, 9 και 10 κλίνες ανά στρέμμα σε πέντε, τεσσάρων και τριών αστέρων μονάδες αντίστοιχα. Για νέα ξενοδοχεία (εντός σχεδίου ή οικισμού) επιτρέπεται μόνο η ανέγερση μονάδων τριών, τεσσάρων και πέντε αστέρων και μέχρι 100 κλίνες συνολικά. Τα νησιά Αγαθονήσι, Ανάφη, Καστελλόριζο, Κίμωλος, Λειψοί, Νίσυρος, Σίκινο, Τήλος και Χάλκη, που ανήκουν στην κατηγορία αυτή αποτελούν δήμους της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου.

Για τα ακατοίκητα νησιά και τις βραχονησίδες με έκταση μέχρι 300 στρέμματα δεν επιτρεπόταν καμία τουριστική επένδυση. Το ίδιο ίσχυε και για βραχονησίδες και ακατοίκητα νησιά (ανεξαρτήτως έκτασης) που βρίσκονται σε απόσταση μικρότερη των 10 ν.μ. από τα θαλάσσια σύνορα. Για τα ακατοίκητα νησιά και τις βραχονησίδες με έκταση πάνω από 300 στρέμματα που βρίσκονται σε απόσταση μεγαλύτερη από 10 ναυτικά μίλια από τα θαλάσσια σύνορα, επιτρεπόταν αποκλειστικά η δημιουργία οργανωμένων υποδοχέων τουριστικών δραστηριοτήτων πρότυπου χαρακτήρα, που συνδέονται υποχρεωτικά με τη δημιουργία και προβολή πρότυπων εγκαταστάσεων και δράσεων οικολογικού και πολιτιστικού χαρακτήρα με

ενσωμάτωση καινοτόμων τεχνολογιών και σύνθετων τουριστικών καταλυμάτων ήπιας ανάπτυξης (greenagenda.gr - ΦΕΚ 3155/Β/2013).

Κατά της τροποποίησης του ΕΠΧΣΑΑ για τον τουρισμό, περιβαλλοντικές οργανώσεις και άλλοι φορείς προσέφυγαν στο Συμβούλιο της Επικρατείας (ΣτΕ) (Κοκκώσης, 2015). Με την υπ' αριθ. 3632/2015 απόφαση της Ολομέλειας του Δικαστηρίου, η αριθ. 67659/9.12.2013 απόφαση της Επιτροπής Συντονισμού της Κυβερνητικής Πολιτικής στον Τομέα του Χωροταξικού Σχεδιασμού και της Αειφόρου Ανάπτυξης, με την οποία είχε θεσπισθεί το νέο Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Τουρισμό ακυρώθηκε, για το λόγο ότι η γνωμοδότηση του Εθνικού Συμβουλίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης (ΕΣΧΣΑΑ), στην οποία είχε στηριχθεί η εν λόγω απόφαση εκδόθηκε χωρίς να τηρηθεί η νόμιμη διαδικασία, αφού από κανένα στοιχείο δεν προέκυψε ότι το ΕΣΧΣΑΑ κατέληξε στη διατύπωση της γνωμοδοτήσεως του κατόπιν ψηφοφορίας των μελών του. Η υπόθεση αναπέμφθηκε δε στη Διοίκηση, προκειμένου να τηρηθεί κατά νόμιμο τρόπο ο τύπος της προηγούμενης γνώμης του Εθνικού Συμβουλίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης (ΣΤΕ 3632/2015-519/2017- Φλώρου, 2017).

Με την αριθ. 519/2017 απόφαση του Ε' Τμήματος του ΣτΕ κρίθηκε ότι το Ειδικό Π.Χ.Σ.Α.Α. για τον Τουρισμό του έτους 2013 (αριθ. 67659/9.12.2013 απόφαση ΦΕΚ Β'3155), αντικατέστησε στο σύνολό του το προϊσχύον ΕΧΠ για τον Τουρισμό (δηλ. την υπ' αριθ. 24208/2009 ΚΥΑ -ΦΕΚ Β'1138) και δεν το τροποποίησε απλώς. Ως εκ τούτου, η ακύρωση της αριθ. 67659/9.12.2013 απόφασης και του εγκριθέντος με αυτή νέου Ειδικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Τουρισμό με την απόφαση της Ολομέλειας του ΣτΕ (3632/2015), δεν έχει ως συνέπεια την αυτόματη, ακόμη και προσωρινή αναβίωση της 24208/2009 απόφασης και του εγκριθέντος με αυτή πρώτου Ειδικού Πλαισίου για τον Τουρισμό (Γκοιμίσης, Φλώρου, ΣτΕ 519/2017, ΥΠΕΝ). Βάσει της 519/2017 απόφασης του ΣΤΕ, η Διοίκηση έχει την υποχρέωση να προβεί σε έγκριση νέου Ειδικού Χωροταξικού Πλαισίου για τον Τουρισμό, δεδομένου και ότι ο τουρισμός αποτελεί τομέα ανάπτυξης εθνικής σημασίας, απαιτήθηκε η θέσπιση νέου (ΥΠΕΝ-Τεύχος Τεκμηρίωσης Σκοπιμότητας 2017).

Οι διαδικασίες για την έγκριση νέου ΕΧΠ για τον τουρισμό έχουν δρομολογηθεί και τόσο η εκπόνηση της μελέτης για το νέο Ειδικό Χωροταξικό Πλαίσιο για τον Τουρισμό όσο και η σχετική Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων του ΕΧΠ για τον Τουρισμό έχουν ανατεθεί ήδη από τον Ιούνιο και Σεπτέμβριο του 2018 αντίστοιχα (Greenagenda.gr), ενώ

η πρόταση του νέου ΕΧΠ Τουρισμού δεν έχει υποβληθεί σε διαδικασία δημόσιας διαβούλευσης.

Ωστόσο, το σχέδιο του νέου ειδικού χωροταξικού πλαισίου για τον Τουρισμό, όπως παρουσιάστηκε, έχει ως κεντρικό του στόχο τη συγκέντρωση της βαριάς βιομηχανίας της χώρας σε «τουριστικά χωριά» και τον περιορισμό της διάσπαρτης εκτός σχεδίου δόμησης. Βασικό εργαλείο του για να τον υλοποιήσει, είναι η πριμοδότηση όσων επενδύουν σε οργανωμένους τουριστικούς υποδοχείς με έξτρα τετραγωνικά, τα οποία σε ορισμένες περιπτώσεις θα φτάνουν το 50% της επιτρεπόμενης δόμησης σήμερα, ενώ φαίνεται ότι οι μεγάλης κλίμακας τουριστικές αναπτύξεις διατηρούνται και ενισχύονται. Επιπλέον, εισάγεται μια νέα κατηγορία τουριστικής ανάπτυξης (4 ή 5 αστέρων) για ΣΤΚ μικρής κλίμακας, 30 έως 150 στρέμματα, με συντελεστή δόμησης 0,2 και τουριστική κατοικία στο 10% της έκτασής τους. Επίσης, παρέχονται κίνητρα για απόσυρση παλιών καταλυμάτων. Με την παραχώρησή τους στους ΟΤΑ για μη τουριστικές χρήσεις, οι ιδιοκτήτες θα αποκτούν δικαίωμα δόμησης νέων καταλυμάτων με αυξημένο συντελεστή κατά 20% (για 5 αστέρων) και 10% (4 αστέρων) σε άλλη έκταση εντός του ίδιου δήμου. Σε δάση και δασικές εκτάσεις προτείνεται, κατ' εξαίρεση, δημιουργία ορειβατικών καταφυγίων ενώ στις περιοχές Natura, οργανωμένες μορφές τουρισμού ήπιας ανάπτυξης μπορούν να συμπεριλαμβάνουν τμήματα προστατευόμενων περιοχών. Τα νησιά διακρίνονται σε τρεις ομάδες. Σε βραχονησίδες και ακατοίκητα νησιά με έκταση μικρότερη των 300 στρεμμάτων προτείνεται το Glamping, μια πολυτελής εκδοχή camping. Σε 46 νησιά που χαρακτηρίζονται ως αναπτυγμένα και αναπτυσσόμενα (Αίγινα, Αμοργός, Νάξος, Πάρος, Σύμη κ.λπ.), με εξαίρεση τη Ρόδο και την Κέρκυρα, το ειδικό πλαίσιο προωθεί οργανωμένες ήπιες τουριστικές αναπτύξεις ή «πρότυπου χαρακτήρα», με κριτήριο το χαμηλό περιβαλλοντικό αποτύπωμα (www.b2green.gr, www.tovima.gr, toposynthesis.gr)

Μετά την ακύρωση του νεότερου Ειδικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Τουρισμό και μέχρι την έγκριση νέου, εξακολουθεί να είναι δυνατή η ανάπτυξη τουριστικής δραστηριότητας στη χώρα, με βάση τις προβλέψεις που τυχόν υπάρχουν σε υφιστάμενα Περιφερειακά Χωροταξικά Πλαίσια, καθώς και στα κατώτερο ιεραρχικώς επιπέδου σχεδιασμού, σε σχέση με τα περιφερειακά, χωρικά σχέδια (ΣτΕ) αλλά και βάσει της ισχύουσας τουριστικής νομοθεσίας και επιμέρους νομοθετημάτων που ενδεχομένως υπάρχουν για κάθε περιοχή (αρ.28089/2017 εγκύκλιος του ΥΠΕΝ). Το πρόβλημα είναι ιδιαίτερα σημαντικό όσον αφορά τις κανονιστικές αποφάσεις για ορισμένες περιοχές, για τις

οποίες μετά την ακύρωση του ΕΧΠ Τουρισμού επανήλθε σε ισχύ η προβληματική γενική νομοθεσία για την εκτός σχεδίου δόμηση (Γουργιώτης και Τσιλιμίγκας, 2021).

Συμπερασματικά προκύπτει ότι οι μοναδικές σήμερα κατευθύνσεις που είναι σε ισχύ για την χωρική οργάνωση και ανάπτυξη του τουρισμού για τις Περιφέρειες Νοτίου Αιγαίου, Πελοποννήσου και Δυτικής Μακεδονίας, για τις οποίες δεν έχουν εγκριθεί οι αναθεωρήσεις των ΠΧΠ, δίνονται από τα παρωχημένα (ήδη δεκαοκτώ ετών) ΠΠΧΣΑΑ (Τουφεγγοπούλου, 2017).

Παράλληλα, κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης στη χώρα, ενθαρρύνθηκαν νέα πρότυπα οικιστικής και επιχειρηματικής ανάπτυξης, που στηρίζονται στην αξιοποίηση μεγάλων δημόσιων ή ιδιωτικών εκτάσεων γης, κυρίως με τη μορφή οργανωμένων υποδοχέων οικιστικών και επιχειρηματικών δραστηριοτήτων (τουριστικών, εμπορικών, αναψυχής, καθώς και δραστηριοτήτων μικτής χρήσης), και επιδιώκουν να δημιουργήσουν νέα, ανταγωνιστικά προϊόντα σε επιμέρους, δυναμικούς τομείς της ελληνικής οικονομίας, όπως ο παραθερισμός, ο τουρισμός και η αναψυχή, που να μπορούν να σταθούν ικανοποιητικά στη διεθνοποιημένη αγορά των σχετικών υπηρεσιών. Το νέο αυτό μοντέλο πλαισιώνεται νομοθετικά με ειδικές διαδικασίες χωροθέτησης και αδειοδότησης επενδυτικών σχεδίων, οι οποίες φιλοδοξούν να υπερβούν τις δυσλειτουργίες, καθυστερήσεις και ακαμψίες της ελληνικής χωροταξίας και πολεοδομίας, προτάσσοντας νέα, ολοκληρωμένα και δυναμικά, πρότυπα χωρικού σχεδιασμού και ταχείες διαδικασίες (fast track) αδειοδότησης (Γιαννακούρου και Καυκαλάς, 2014).

Στο πλαίσιο αυτό δημιουργήθηκε ένας ειδικός μηχανισμός αδειοδότησης χορήγησης αδειών για τουριστικές επενδύσεις μεγάλης κλίμακας – «στρατηγικές επενδύσεις»⁵⁴ (αφορούσαν ιδίως στην κατασκευή, ανακατασκευή, επέκταση, αναδιάρθρωση, εκσυγχρονισμό ή στη διατήρηση υφιστάμενων υποδομών και εγκαταστάσεων στον τουρισμό) και τα μέσα χωροταξικού σχεδιασμού δημιουργούνται με ειδικούς νόμους πολεοδομικού και χωροταξικού σχεδιασμού προκειμένου να δημιουργηθούν μεγάλες τουριστικές επενδύσεις (Ειδικά Σχέδια Χωρικής Ανάπτυξης Δημόσιων Ιδιοκτησιών Ακινήτων -ΕΣΧΑΔΑ)⁵⁵ και (Ειδικά Σχέδια Χωρικής Ανάπτυξης Στρατηγικών Επενδύσεων σε Ιδιωτικά Ακίνητα -ΕΣΧΑΣΕ)⁵⁶ (Sarantakoy, 2017).

Οι Καυκαλάς και Γιαννακούρου (2014) υποστηρίζουν ότι το νέο πρότυπο χωρικού σχεδιασμού που φαίνεται να αναδύεται μέσα από τις πρωτοβουλίες αυτές είναι πιο

⁵⁴ ν. 3894/2010, όπως τροποποιήθηκε και ισχύει με το ν. 4864/2021

⁵⁵ ν. 3986/2011

⁵⁶ Άρθρο 24 ν. 3894/2010 όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 5 του ν. 4146/2013

επιχειρησιακό, πιο ευέλικτο και πιο προσαρμοσμένο στις ανάγκες της αγοράς, προσεγγίζοντας αυτό που σε πολλές χώρες της Ευρώπης έχει χαρακτηριστεί ως χωρικός σχεδιασμός προσανατολισμένος στην οικονομική μεγέθυνση (pro-growth planning) και στην ενεργό υποστήριξη των επενδύσεων σε γη και κτίσματα.

Η Σακελλαροπούλου (2016) ωστόσο επισημαίνει ότι, η εμβέλεια του ΕΣΧΑΣΕ ως εργαλείου σχεδιασμού, εξαντλείται στη ρύθμιση της σχέσης ορισμένης στρατηγικής επένδυσης με το χώρο, επί του οποίου αυτή θα υλοποιηθεί, ο σχεδιασμός δε αυτός κατατείνει στην πραγματοποίηση της επένδυσης, μεγάλης οικονομικής και αναπτυξιακής σημασίας, κατά τρόπο ώστε αυτή να εναρμονίζεται με τη συνταγματική επιταγή της βιωσιμότητας και αειφορίας.

Ως «Στρατηγικές Επενδύσεις» σύμφωνα με το άρθρο 2 του ν. 4864/2021 (ΦΕΚ Α'237), νοούνται σήμερα οι επενδύσεις, οι οποίες λόγω της στρατηγικής τους βαρύτητας για την εθνική ή την τοπική οικονομία, δύνανται να ενισχύσουν την απασχόληση, την παραγωγική ανασυγκρότηση και την ανάδειξη του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος της χώρας σύμφωνα με τις αρχές της κοινωνικά δίκαιης, δίχως αποκλεισμούς, ισόρροπης και αειφόρου ανάπτυξης, με κύρια χαρακτηριστικά την προσέλκυση επενδυτικών κεφαλαίων, την εξωστρέφεια και εξαγωγική δραστηριότητα, την καινοτομία, την ανταγωνιστικότητα, τον ολοκληρωμένο σχεδιασμό, την εξοικονόμηση φυσικών πόρων στην προοπτική της κυκλικής οικονομίας και την υψηλή προστιθέμενη αξία, ιδίως σε τομείς οικονομικών δραστηριοτήτων διεθνώς εμπορεύσιμων προϊόντων ή υπηρεσιών (ν. 4864/2021).

Οι στρατηγικές επενδύσεις διακρίνονται σε πέντε κατηγορίες, ενώ μπορούν να λάβουν κίνητρα χωροθέτησης, ήτοι για την πραγματοποίησή τους, το Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων μπορεί να καταρτίζει Ειδικά Σχέδια Χωρικής Ανάπτυξης Στρατηγικών Επενδύσεων (ΕΣΧΑΣΕ⁵⁷) επί καταρχήν ενιαίων εκτάσεων, υπό προϋποθέσεις (ν. 4864/2021).

5. 2 ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΩΝ ΕΙΔΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΩΝ ΠΛΑΙΣΙΩΝ ΓΙΑ ΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ

Η θεσμοθέτηση ενός χωροταξικού σχεδίου αποκλειστικά για τον τουρισμό, έναν από τους βασικότερους τομείς της ελληνικής οικονομίας, χωρίς επιφύλαξη ήταν θετική. Ωστόσο, οι

⁵⁷ Τα ΕΣΧΑΣΕ και ΕΣΧΑΔΑ αποτελούν Ειδικά Πολεοδομικά Σχέδια κατά την έννοια του άρθρου 11 του ν. 4759/2020. Τα Ειδικά Πολεοδομικά Σχέδια μπορεί να τροποποιούν ρυθμίσεις εγκεκριμένων Τοπικών Πολεοδομικών Σχεδίων.

κατευθύνσεις που προωθούσε αποτέλεσαν πεδίο έντονου διαλόγου μεταξύ της δημόσιας διοίκησης και αρμοδίων επιστημονικών, επαγγελματικών και περιβαλλοντικών φορέων (Τουφεγγοπούλου, 2017).

Το Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας είχε προτείνει την απόσυρση των άρθρων 9 και 10 του σχεδίου της ΚΥΑ 24208/2009, που έδιναν την δυνατότητα ανάπτυξης παραθεριστικής κατοικίας προς πώληση μέσω των «σύνθετων και ολοκληρωμένων τουριστικών αναπτύξεων» (ΤΕΕ, 2008). Ο Σύλλογος Ελλήνων Πολεοδόμων Χωροτακτών είχε υποστηρίξει ότι το σχέδιο του Ειδικού Πλαισίου για τον τουρισμό αποτελεί μεταξύ άλλων ουτοπική προώθηση επιδοτούμενης παραθεριστικής κατοικίας μεγάλης κλίμακας εκτός σχεδίου με ευνοϊκούς όρους δόμησης, σε περίοδο παρατεταμένης κρίσης στην αγορά ακινήτων και παγκόσμιας οικονομικής και χρηματοπιστωτικής κρίσης, ότι απουσιάζει η τεκμηριωμένη αντίληψη για την τουριστική ζήτηση και την επενδυτική πολιτική, παρουσιάζει αντίφαση μεταξύ των ρυθμίσεων του Ειδικού Χωροταξικού για τον Τουρισμό και της εξαγγελόμενης βιώσιμης ανάπτυξης του τουρισμού, ενώ υπάρχει αντιστροφή της λογικής του χωροταξικού σχεδιασμού με τη δυνατότητα τουριστικής ανάπτυξης παντού (ΣΕΠΟΧ, 2008). Οι έντονες διαμαρτυρίες οδήγησαν το ΥΠΕΧΩΔΕ να τροποποιήσει τις κρίσιμες διατάξεις του Χωροταξικού του Τουρισμού. Έτσι, μείωσε στο 20% το ποσοστό των ξενοδοχείων που μπορούσαν να πωλούνται σαν παραθεριστικές κατοικίες έναντι του 70% που προέβλεπε το αρχικό σχέδιο. Αυτό δεν επέτρεπε έτσι σε κτηματομεσιτικές και κατασκευαστικές εταιρίες να αξιοποιήσουν τις μεγάλες επιδοτήσεις (Νόμος και Φύση 2009, Πασβαλίδης 2010).

Με το ειδικό πλαίσιο για τον τουρισμό του έτους 2009, σημειώνει η Αυγερινού-Κολώνια (2011) ενθαρρύνθηκε η εκτός σχεδίου δόμηση και μέσω των άρθρων 9 και 10 υιοθετήθηκε η ανάπτυξη μεγάλης κλίμακας εμπορευματοποιημένης παραθεριστικής κατοικίας, ακόμη και σε περιοχές εκτός σχεδίου. Επιπλέον, το πλαίσιο ενίσχυε περαιτέρω το πρότυπο μαζικού τουρισμού, ενώ δεν υποστηρίχτηκε ουσιαστικά μια στροφή προς μακροχρόνια ανταγωνιστικές, νέες και εναλλακτικές μορφές τουρισμού και απουσίαζε μια σαφής χωροθέτησή τους. Εμφανίζεται επίσης χαμηλός βαθμός συσχέτισης ως προς τη διατυπωμένη αναπτυξιακή πολιτική μέσω του Εθνικού Σχεδίου Πλαισίου Αναφοράς.

Όσον αφορά στην κατηγοριοποίηση του εθνικού χώρου, η Νικολακοπούλου (2011) υποστηρίζει ότι είναι άστοχη και αναιτιολόγητη, καθώς παρατίθεται μια συγκεχυμένη επικάλυψη κατηγοριών χώρου με ασαφή κριτήρια, χωρίς την αξιολόγηση των ιδιαίτερων συνθηκών ανάπτυξης κάθε περιοχής. Στην προσέγγισή του για το Ειδικό Πλαίσιο του

τουρισμού, ο Οικονόμου (2009) επισημαίνει ότι δεν δίνει κατευθύνσεις ανά διοικητική ενότητα, δίνει μερικώς κατευθύνσεις για τις υποδομές και ότι αναφέρεται λίγο σε κριτήρια χωροθέτησης των μονάδων.

Μεταξύ των βασικότερων προβλημάτων που αναγνωρίστηκαν από τα πρώτα στάδια εφαρμογής του Πλαισίου και αναδείχθηκαν από την Αξιολόγηση, ήταν η πολυπλοκότητα της δομής του, πράγμα που καθιστούσε δυσχερή την εφαρμογή του (ΦΕΚ 3156/Β/12.12.2013). Περαιτέρω, το Ειδικό Πλαίσιο για τον Τουρισμό του έτους 2009 είναι σε πολλές περιπτώσεις κανονιστικό, καθώς προχωρά στον καθορισμό όρων δόμησης για διάφορες περιοχές, τις οποίες κατηγοριοποιεί με βάση συγκεκριμένα κριτήρια (Planet).

Η Έκθεση Αξιολόγησης της Εφαρμογής του πρώτου θεσμοθετημένου ΕΠΧΣΑΑΤ αναφέρει ότι το Ειδικό Χωροταξικό Πλαίσιο ανταποκρίνεται στο αίτημα του ν. 2742/1999 για τον προσδιορισμό της χωρικής διάρθρωσης του τομέα αλλά δεν προωθεί επαρκώς συγκεκριμένες αναπτυξιακές προτεραιότητες (ποιότητα, διαφοροποίηση, χωρική και χρονική διεύρυνση), με βάση τις διεθνείς τάσεις της τουριστικής αγοράς, τις κατευθύνσεις της αναπτυξιακής πολιτικής και τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της χώρας, τα οποία προκύπτουν και από τις κατευθύνσεις πολιτικής για τον κλάδο (Τουφεγγούλου, 2017). Στην παραπάνω έκθεση επισημαίνεται πάντως ότι η άρση των κανονιστικών ρυθμίσεων του Ειδικού Χωροταξικού Πλαισίου, ενέχει κινδύνους για την υποβάθμιση του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος, ενώ θα έχει αρνητικές επιπτώσεις και στην επιδιωκόμενη ποιοτική τουριστική ανάπτυξη, καθώς η παραπομπή στον υποκείμενο σχεδιασμό θα επέτεινε τα προβλήματα καθυστερήσεων για την υλοποίηση ποιοτικών τουριστικών επενδύσεων (ΦΕΚ 3156/Β/12.12.2013).

Η Σαραντάκου (2017) αναφέρει ότι το Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού για τον Τουρισμό τροποποιήθηκε προκειμένου να διευκολυνθούν μεγάλης κλίμακας οργανωμένες εγκαταστάσεις. Το νέο πλαίσιο εξακολουθεί να δίνει βάρος στη μεγέθυνση του τουρισμού χωρίς να εστιάζει σε βάθος στις αρχές της αειφορίας και της διαχείρισης των επισκεπτών ΣΕΜΠΧΠΑ 2013.

Σύμφωνα με την Βλαντού (2016) το ΕΠΧΣΑΑ για τον τουρισμό (ΦΕΚ Β'3155/2013) χαρακτηρίζεται από έντονη αντίφαση μεταξύ των στόχων (άρθρο 2), των κατευθύνσεων χωρικής οργάνωσης (άρθρο 5), της οικείας Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΣΜΠΕ) και των επιλογών σχεδιασμού. Το Ειδικό Πλαίσιο δεν ασχολείται με την

φέρουσα ικανότητα⁵⁸ σε αντίθεση με τη ΣΜΠΕ, τους στόχους και τις κατευθύνσεις που το ίδιο θέτει (Νόμος και Φύση). Η φέρουσα ικανότητα ή/και ο βαθμός κορεσμού από πλευράς τουριστικής ανάπτυξης θα μπορούσε να αποτελέσει ένα επιπλέον κριτήριο προσέγγισης του εθνικού χώρου και επανεξέτασης των κατευθύνσεων χωρικής ανάπτυξης (ΣΕΜΠΧΠΑ, 2013).

Η κατηγοριοποίηση του εθνικού χώρου στο ΕΠΧΣΑΑ Τουρισμού του 2013, λόγω κυρίως των περιορισμένων κατηγοριών, παρουσίασε αδυναμίες αναφορικά με την κατάταξη και τον χαρακτηρισμό επιμέρους περιοχών (π.χ. η Θάσος εντάσσεται στην ίδια κατηγορία με τη Μύκονο, περιοχές με βιομηχανική ανάπτυξη εντάσσονται σε ανεπτυγμένες τουριστικά περιοχές κοκ). Έτσι, προέκυψαν μεταξύ άλλων αστοχίες στις κατευθύνσεις χωρικής οργάνωσης της τουριστικής δραστηριότητας σε ορισμένες περιοχές, που εντάθηκαν λόγω και των κοινών κατευθύνσεων ανά κατηγορία χώρου. Διαπιστώθηκε επίσης σημαντική αδυναμία για παροχή ειδικότερων σχεδιαστικών κατευθύνσεων για τα σύνθετα παραδείγματα της Σαντορίνης, της Μυκόνου, της Ρόδου (ΣΕΜΠΧΠΑ, 2017).

Για το αναθεωρημένο ΕΠΧΣΑΑ του τουρισμού έτους 2013, η Παπαγεωργίου (2016) επισημαίνει ότι το χωρικό πρότυπο που υιοθετήθηκε σε εθνικό επίπεδο για τη χωρική οργάνωση της τουριστικής δραστηριότητας βασίστηκε κυρίως στη ζωνοποίηση⁵⁹, ιδιαίτερα στον ορεινό και το θαλάσσιο χώρο, ενώ επιλέχτηκε για να προσδιορίσει τις ενότητες ανάπτυξης ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Οι κατεξοχήν περιοχές στις οποίες προωθείται ο τουρισμός (περιοχές κατηγορίας Α και Β) χαρακτηρίζονται από μια έντονη γραμμικότητα κυρίως κατά μήκος των ακτών (στον παράκτιο και νησιωτικό χώρο), έναντι μιας πιο ισόρροπης και πολυκεντρικής κατανομής. Μοναδική εξαίρεση αποτελούν οι τουριστικοί πόλοι των χιονοδρομικών κέντρων και των λουτροπόλεων που διαχέονται και στην ενδοχώρα (Παπαγεωργίου, 2017). Οι ΟΥΤΔ, οι οποίοι συστηματικά και κατά προτεραιότητα προωθούνται σχεδόν σε όλες τις κατηγορίες χώρου, ενώ στην μικροκλίμακα εξυπηρετούν το στόχο του περιορισμού της διάσπαρτης/διάχυτης δόμησης τουριστικών εγκαταστάσεων, στη μακροκλίμακα μάλλον ευνοούν τη διάχυση της δόμησης και τη διασπορά των τουριστικών εγκαταστάσεων σε όλο το μήκος του παράκτιου χώρου που αποτελεί μείζονος σημασίας πόρο για την ανάπτυξη του τουρισμού. Παράλληλα διευκολύνουν και διευρύνουν τη δυνατότητα

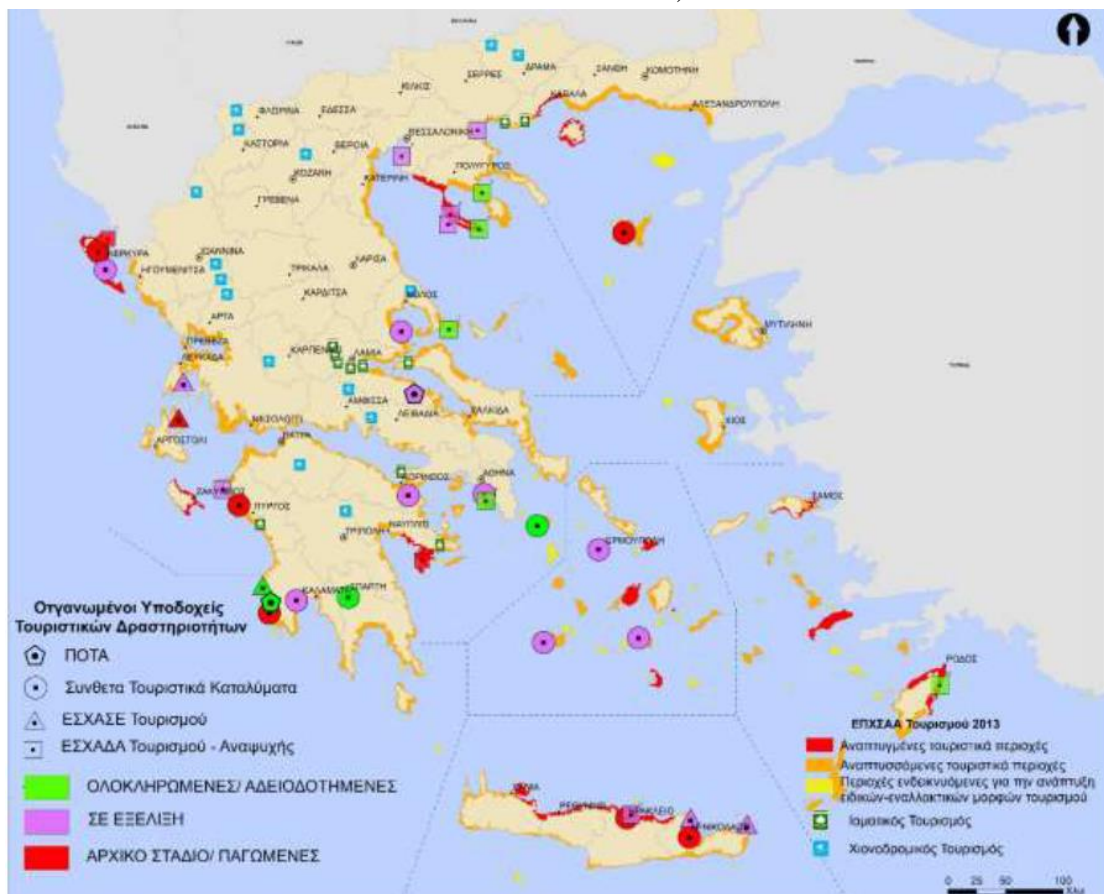
⁵⁸ Η φέρουσα ικανότητα σε σχέση με την τουριστική ανάπτυξη, είναι ο αριθμός των τουριστών που μπορεί να δεχθεί μια περιοχή χωρίς να υποστεί καταστροφή του φυσικού, οικολογικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος, και υποβάθμιση της ποιότητας της εμπειρίας των επισκεπτών (ή την αναψυχή των επισκεπτών). (UNEP/MAP/PAP, 1997).

⁵⁹ Τον καθορισμό δηλαδή ζωνών που είναι κατάλληλες για τη δημιουργία ξενοδοχείων, γηπέδων γκολφ, λιμένων για σκάφη αναψυχής κλ.π. (Middleton).

ανάπτυξης της χρήσης «κατοικίας» και σε περιοχές πέραν αυτών που υποδεικνύουν τα Τοπικά Χωρικά (Πολυεδομικά) Σχέδια (ΓΠΣ και ΣΧΟΟΑΠ) (Παπαγεωργίου, 2017).

Κατά την εκτίμηση του ΣΕΜΠΧΠΑ (2017), στις οργανωμένες τουριστικές αναπτύξεις το μοντέλο ήλιος - θάλασσα μονοπωλεί το επενδυτικό ενδιαφέρον και συνεχίζει να κυριαρχεί καθώς στην πλειονότητά τους οι αναπτύξεις (προγραμματιζόμενες και υφιστάμενες) τοποθετούνται στον παράκτιο χώρο. Ωστόσο μέχρι το τέλος του 2017 μικρό ποσοστό των οργανωμένων τουριστικών αναπτύξεων είχε ολοκληρωθεί (τουλάχιστον από διαδικαστικής άποψης και αδειοδότησης) ενώ η πλειονότητα βρισκόταν είτε παγωμένη, είτε σε κάποιο στάδιο έγκρισης/ αδειοδότησης π.χ. περιβαλλοντικών όρων.

ΧΑΡΤΗΣ 3: Η ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ (ΑΔΕΙΟΔΟΤΗΜΕΝΗ ΚΑΙ ΣΧΕΔΙΑΖΟΜΕΝΗ)

Πηγή: ΣΕΜΠΧΠΑ 2017

Αναφορικά με τις Ειδικές και Τεχνικές Υποδομές (άρθρο 7) θα έπρεπε να εξεταστεί ενδελεχώς αν οι υπάρχουσες υποδομές εξασφαλίζουν την ανάπτυξη του τουρισμού ή αν θα πρέπει η ανάπτυξη των υποδομών να προηγηθεί της ανάπτυξης του τουρισμού (ΣΕΜΠΧΠΑ, 2013). Θετική, θεωρεί η Παπαγεωργίου (2016), την πρωμοδότηση της χωροθέτησης τουριστικών εγκαταστάσεων σε οικισμούς κάτω των 200 κατοίκων (Κατηγορία Η), καθώς οι οικισμοί αυτοί (που αντιστοιχούν στα 2/3 του συνόλου των οικισμών της χώρας) έχουν άμεση ανάγκη υποστήριξης προκειμένου να αντιστρέψουν τη φθίνουσα εξέλιξή τους.

Το «Νέο Ειδικό Χωροταξικό Πλαίσιο για τον Τουρισμό» θα πρέπει να είναι ένα γενικό πλαίσιο κατευθύνσεων, όρων και κανόνων για την οργάνωση και ανάπτυξη του τουρισμού και των αναγκαίων προς τούτο υποδομών. Από εκεί και πέρα, τα Τοπικά Χωρικά Σχέδια και κάποια άλλα σχέδια δύνανται να αποσαφηνίσουν περισσότερο τις λεπτομέρειες (Καλόκαρδου, 2011). Απαραίτητη κρίνεται η σύνδεση του νέου σχεδιασμού με τον εθνικό αναπτυξιακό σχεδιασμό, καθώς ο τελευταίος επηρεάζει αδιαμφισβήτητα τη διάρθρωση και ανάπτυξη του εθνικού χώρου (ΣΕΜΠΧΠΑ, 2017). Επιπλέον ο σχεδιασμός δεν πρέπει να υπαγορεύεται από τις επενδύσεις αλλά το αντίθετο (ΣΕΠΟΧ, 11/2008- Τσεκούρας). Είναι σημαντικό επίσης να ενσωματωθούν οι αρχές της φέρουσας ικανότητας των προορισμών και να υπάρξει ένα ολοκληρωμένο σχέδιο διαχείρισης του τουριστικού προϊόντος (ΣΕΜΠΧΠΑ, 2013).

Καθώς οι μοναδικές σήμερα ισχύουσες κατευθύνσεις για τη χωρική οργάνωση και ανάπτυξη του τουρισμού δίνονται από τα Περιφερειακά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης, στην επόμενη ενότητα εξετάζεται συνοπτικά, όσον αφορά στη χωρική ανάπτυξη και οργάνωση του τουρισμού, το ΠΠΧΣΑΑ της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου, η αναθεώρηση του οποίου δεν έχει ολοκληρωθεί και εκκρεμεί (Τουφεγγουπούλου), με αποτέλεσμα να μην μπορεί να παράσχει κατάλληλες κατευθύνσεις χωροθέτησης τουριστικών καταλυμάτων και ειδικών τουριστικών υποδομών (Στασινός, 2016).

5.3 ΤΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, τα Περιφερειακά Χωροταξικά Πλαίσια καταρτίζονται για κάθε περιφέρεια της χώρας και αποτελούν σύνολα κειμένων, χαρτών ή και διαγραμμμάτων, με τα οποία παρέχονται κατευθύνσεις χωρικής ανάπτυξης και οργάνωσης σε περιφερειακό επίπεδο (Τουφεγγουπούλου, 2017).

Το Περιφερειακό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης - ΠΠΧΣΑΑ, της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου θεσμοθετήθηκε το 2003 (ΦΕΚ Β' 1487/10.10.2003). Σύμφωνα με αυτό, η οικονομική δραστηριότητα στην Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου κυριαρχείται απόλυτα από τον τουρισμό. Η συνεχώς αυξανόμενη σημασία των τουριστικών δραστηριοτήτων έχει αναμφισβήτητα συμβάλλει στην οικονομική ανάπτυξη της περιοχής, ωστόσο σε ό,τι αφορά τους φυσικούς και πολιτισμικούς πόρους, η επιρροή της δραστηριότητας αυτής είχε δραματικά αποτελέσματα στην καταπόνηση των φυσικών συστημάτων και την αλλοίωσή τους, κυρίως λόγω της έλλειψης τεχνικών υποδομών και της υπερσυγκέντρωσης επισκεπτών στο χώρο και στο χρόνο (ΠΠΧΣΑΑ-ΦΕΚ Β' 1487). Η διαχρονική κυριαρχία του τουρισμού συμπαρέσυρε και όλες τις σχετικές με αυτόν δραστηριότητες του τριτογενή τομέα και κυρίως του εμπορίου, καθώς και τις κατασκευές από το δευτερογενή τομέα, ενώ η άνθηση των εισοδημάτων δημιούργησε συνθήκες ραγδαίας αύξησης της διαχείρισης ακίνητης περιουσίας. Όλες οι άλλες οικονομικές δραστηριότητες με εξαίρεση τις δημόσιες υπηρεσίες, συρρικνώθηκαν (ΠΕΠ Νοτίου Αιγαίου).

Ο προβλεπόμενος ρόλος της Περιφέρειας Ν. Αιγαίου σε εθνικό επίπεδο την περίοδο 2000-2015, προσδιορίστηκε να λειτουργήσει ως σημαντικότετος εθνικός πόλος έλξης τουριστικής δραστηριότητας και τα νησιά να αποτελέσουν ελκυστικό χώρο ιδιωτικών επενδύσεων στον τουριστικό τομέα κυρίως σε υποδομές ειδικών μορφών τουρισμού (θαλάσσιου, πολιτιστικού, συνεδριακού, αγροτουρισμού) (Βουρνού, 2011). Ο χώρος των νησιών του Ν. Αιγαίου είναι διεθνώς καταξιωμένος ως πόλος έλξης επισκεπτών λόγω του ήπιου κλίματος, των δυνατοτήτων διαμονής, του φυσικού εξαιρετού περιβάλλοντος και κυρίως των πολιτιστικών του πόρων, αρχαιολογικών και ιστορικών χώρων, της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής και της σύγχρονης πολιτιστικής φυσιογνωμίας. Έτσι, εκτός της λειτουργίας του Νοτίου Αιγαίου ως διεθνούς κέντρου διακοπών θα ισχυροποιηθεί η ακτινοβολία του ως κοιτίδα πολιτισμού. Αυτό συνεπάγεται προσέλκυση δραστηριοτήτων και επενδύσεων. (ΠΠΧΣΑΑ Ν.Αιγαίου).

Με την έγκριση του Περιφερειακού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου (που βρίσκεται σε διαδικασία αναθεώρησης)⁶⁰, αποτυπώθηκαν και θεσμικά, οι ενδοπεριφερειακές χωρικές ανισότητες με μια προσέγγιση βασιζόμενη στη χρήση πολλαπλών κριτηρίων και παραμέτρων όπως: Μέγεθος νησιών (έκταση), μέγεθος πληθυσμού, ακτίνα επιρροής νησιού, περιοχές εξάρτησης νησιού,

⁶⁰ Η μελέτη αξιολόγησης, αναθεώρησης και εξειδίκευσης του Περιφερειακού Χωροταξικού Πλαισίου του Νοτίου Αιγαίου, βρίσκεται στη φάση Β' Στάδιο Β1.

επικρατούσες οικονομικές δραστηριότητες, βαθμός εξάρτησης για φυσικούς πόρους, ενέργεια κ.λπ., βαθμός προσπελασιμότητας, κόστος μεταφοράς και χρονοαπόσταση από κέντρο ή περιοχές εξάρτησης και συχνότητα εξυπηρέτησης από μεταφορικά μέσα (ΠΠΧΣΑΑ ΝΑ).

Η θεώρηση αυτή οδήγησε στην κατάταξη των νησιών στις ακόλουθες ομάδες:

α. Ομάδα I: νησιά μικρής γεωγραφικής έκτασης και με σοβαρά προβλήματα ανάπτυξης, όπως συνεχή μείωση πληθυσμού, σοβαρές ελλείψεις σε υποδομές, ελάχιστο βαθμό αξιοποίησης των πόρων τους και αισθητή γεωγραφική απομόνωση (Αγαθονήσι, Ανάφη, Αντίπαρος, Αρκοί, Δονούσα, Ηρακλεία, Θηρασιά, Κίμωλος, Κίναρος, Κουφονήσια, Λειψοί, Μάραθος, Μεγίστη, Νίσυρος, Σίκινο, Σχοινούσα, Τέλενδος, Τήλος, Φολέγανδρος, Χάλκη).

β. Ομάδα II: νησιά που αναπτύσσονται τουριστικά, ενώ παράλληλα διαθέτουν και άλλες παραγωγικές δραστηριότητες και εκμεταλλεύσιμους πόρους. Σ' αυτά η έμφαση πρέπει να δοθεί σε δράσεις που στοχεύουν στην αντιμετώπιση των συγκρούσεων μεταξύ των δραστηριοτήτων και την αποτροπή της εξάρτησής τους από τη μονόπλευρη τουριστική ανάπτυξη (Αμοργός, Άνδρος, Αστυπάλαια, Ίος, Κάλυμνος, Κάρπαθος, Κάσος, Κέα, Κύθνος, Λέρος, Μήλος, Νάξος, Πάτμος, Σέριφος, Σίφνος, Σύμη, Τήνος).

γ. Ομάδα III: νησιά με σημαντική τουριστική δραστηριότητα σε Περιφερειακό, Εθνικό και Κοινοτικό επίπεδο, με αυξανόμενες περιβαλλοντικές πιέσεις, πληθυσμιακή αύξηση και συγκέντρωση, με άμεση ανάγκη ελέγχου του είδους της ανάπτυξής τους (Θήρα, Κως, Μύκονος, Πάρος, Ρόδος, Σύρος) (ΠΠΧΣΑΑ).

Ο δυναμισμός του κλάδου του τουρισμού, κατατάσσει την Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου, μαζί με τις Περιφέρειες Κρήτης, Ιονίων Νήσων και Κεντρικής Μακεδονίας, στις 4 «τουριστικές Περιφέρειες» της χώρας. Με κριτήριο την απασχόληση, το «δυναμισμό» και την προεξάρχουσα δραστηριότητα, η Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου μπορεί να χαρακτηριστεί ως ενιαία «τουριστική ζώνη» σε εθνικό, ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο (ENVIPLAN, 2015). Η οριοθέτηση ζωνών αμιγούς τουριστικής ανάπτυξης δεν συνιστάται, ενώ αντίθετα ο στόχος μιας περισσότερο ελεγχόμενης τουριστικής ανάπτυξης, με καλύτερη διάχυση στο χώρο του Ν. Αιγαίου και με αιεφορική προσέγγιση όσον αφορά στους πόρους οδηγεί στην επιδίωξη ενσωμάτωσης της χρήσης «τουρισμός» στον υφιστάμενο οικιστικό ιστό των νησιών κατά κανόνα.

Οι διακριτές περιοχές με σχεδόν αποκλειστική χρήση την τουριστική, συναντώνται κυρίως σε ορισμένα νησιά όπως Ρόδο, Κω, Μύκονο, Σαντορίνη, Σύρο, και Νάξο, Ίο,

Κάρπαθο, Άνδρο δευτερευόντως, ενώ στα υπόλοιπα νησιά η χρήση αυτή αναμιγνύεται και λειτουργεί μαζί με την κατοικία μόνιμη ή παραθεριστική. Μεταξύ των σημαντικότερων προβλημάτων που αντιμετωπίζει ο κλάδος του τουρισμού είναι ότι τα τουριστικά έσοδα εξακολουθούν να βασίζονται σε μεγάλους αριθμούς τουριστικών αφίξεων, των οποίων ο σύντομος χρόνος παραμονής συνδυάζεται με χαμηλή ημερήσια δαπάνη, η εποχικότητα δεν έχει μετριαστεί τόσο από πλευράς αφίξεων, όσο και από πλευράς διανυκτερεύσεων, η ανταγωνιστικότητα του τουριστικού προϊόντος στη διεθνή αγορά συνεχίζει να στηρίζεται στις χαμηλές τιμές και στο μαζικό τουρισμό παραθεριστικού χαρακτήρα, διευκολύνοντας έτσι μονοπωλιακές πρακτικές ξένων τουριστικών πρακτόρων και η χαμηλή ποιοτική στάθμη της δημόσιας υποδομής των μεταφορών (ΠΠΧΣΑΑ ΝΑ).

Σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία του Ξενοδοχειακού Επιμελητηρίου Ελλάδος, το έτος 2020, η Περιφέρεια Ν. Αιγαίου συγκεντρώνει 2.195 ξενοδοχειακές μονάδες, ποσοστό 21,8% επί του συνόλου της χώρας που είναι 10.052 μονάδες και 228.534 κλίνες, ποσοστό 26,3% επί 869.250 κλινών της χώρας. Το 44% των κλινών της Περιφέρειας συγκεντρώνεται στη Ρόδο (101.252), το 1/3 των οποίων (35.774) αφορά κλίνες σε ξενοδοχεία πολυτελείας 5 αστέρων.

Όπως προκύπτει από την εξέλιξη του ξενοδοχειακού δυναμικού της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου (αριθμός ξενοδοχείων, δωματίων και κλινών), που παρουσιάζεται στους πίνακες που ακολουθούν, την εικοσαετία (2000-2020) προστέθηκαν σε αυτό 379 ξενοδοχειακές μονάδες (και 39.155 δωμάτια) (ΞΕΕ).

ΠΙΝΑΚΑΣ 3 ΕΞΕΛΙΞΗ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ Ν. ΑΙΓΑΙΟΥ (ΠΝΑ)

Αριθμός ξενοδοχείων, δωματίων, κλινών						
	2000			2001		
Περιοχή	Ξενοδοχεία	Δωμάτια	Κλίνες	Ξενοδοχεία	Δωμάτια	Κλίνες
Δωδεκάνησα	975	55.368	105.036	987	56.673	107.510
Κυκλάδες	841	18.992	36.397	871	19.805	38.023
Σύνολο	1816	74.360	141.433	1858	76.478	145.533

Πηγή: ΞΕΕ

ΠΙΝΑΚΑΣ 4 ΕΞΕΛΙΞΗ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ ΠΝΑ

Περιοχή	2002			2003		
	Ξενοδοχεία	Δωμάτια	Κλίνες	Ξενοδοχεία	Δωμάτια	Κλίνες
Δωδεκάνησα	999	57.903	109.907	997	59.130	112.332
Κυκλάδες	873	19.811	38.031	872	19.853	38.126
Σύνολο	1872	77.714	147.938	1869	78.983	150.458

Πηγή: ΞΕΕ

ΠΙΝΑΚΑΣ 5 ΕΞΕΛΙΞΗ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ ΠΝΑ

Περιοχή	2004			2005		
	Ξενοδοχεία	Δωμάτια	Κλίνες	Ξενοδοχεία	Δωμάτια	Κλίνες
Δωδεκάνησα	988	59.415	112.990	988	60.714	115.471
Κυκλάδες	888	20.535	39.458	909	21.136	40.635
Σύνολο	1876	79.950	152.448	1897	81.850	156.106

Πηγή: ΞΕΕ

ΠΙΝΑΚΑΣ 6 ΕΞΕΛΙΞΗ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ ΠΝΑ

Γεωγραφικό Διαμέρισμα	2006			2007		
	Μονάδες	Δωμάτια	Κλίνες	Μονάδες	Δωμάτια	Κλίνες
Δωδεκάνησα	999	62.865	120.156	972	62.939	120.540
Κυκλάδες	928	21.668	41.612	942	22.001	42.316
Σύνολο	1927	84.533	161.768	1914	84.940	162.856

Πηγή: ΞΕΕ

ΠΙΝΑΚΑΣ 7 ΕΞΕΛΙΞΗ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ ΠΝΑ

Γεωγραφικό Διαμέρισμα	2008			2009		
	Μονάδες	Δωμάτια	Κλίνες	Μονάδες	Δωμάτια	Κλίνες
Δωδεκάνησα	983	64.021	122.787	1.013	66.629	128.282
Κυκλάδες	954	22.303	42.911	972	22.653	43.598
Σύνολο	1937	86.324	165.698	1985	89.282	171.880

Πηγή: ΞΕΕ

ΠΙΝΑΚΑΣ 8 ΕΞΕΛΙΞΗ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ ΠΝΑ

Γεωγραφικό Διαμέρισμα	2010			2011		
	Μονάδες	Δωμάτια	Κλίνες	Μονάδες	Δωμάτια	Κλίνες
Δωδεκάνησα	1.033	70.873	137.158	1.041	72.352	140.456
Κυκλάδες	996	23.969	46.185	1.011	24.498	47.278
Σύνολο	2029	94.842	183.343	2052	96.850	187.734

Πηγή: ΞΕΕ

ΠΙΝΑΚΑΣ 9 ΕΞΕΛΙΞΗ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ ΠΝΑ

Γεωγραφικό Διαμέρισμα	2012			2013		
	Μονάδες	Δωμάτια	Κλίνες	Μονάδες	Δωμάτια	Κλίνες
Δωδεκάνησα	1.043	73.127	142.256	1.040	73.702	143.864
Κυκλάδες	1.016	24.723	47.783	1.033	25.240	48.962
Σύνολο	2.059	97.850	190.039	2.073	98.942	192.826

Πηγή: ΞΕΕ

ΠΙΝΑΚΑΣ10 ΕΞΕΛΙΞΗ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ ΠΝΑ

Περιφέρεια	2014			2015		
	Μονάδες	Δωμάτια	Κλίνες	Μονάδες	Δωμάτια	Κλίνες
Ν. Αιγαίου	1.043	74.150	144.943	1.031	73.808	144.591
Δωδεκάνησα	1.039	25.493	49.480	1.045	26.208	51.057
Σύνολο	2.082	99.643	194.423	2.076	100.016	195.648

Πηγή: ΞΕΕ, επεξεργασία

ΠΙΝΑΚΑΣ11 ΕΞΕΛΙΞΗ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ ΠΝΑ

Περιφέρεια	2016			2017		
	Μονάδες	Δωμάτια	Κλίνες	Μονάδες	Δωμάτια	Κλίνες
Ν. Αιγαίου	1.020	73.281	143.665	1.041	77.702	152.374
Κυκλάδες	1.048	26.406	51.582	1.056	26.851	52.699
Σύνολο	2.068	99.687	195.247	2.097	104.053	205.073

Πηγή: ΞΕΕ, επεξεργασία

ΠΙΝΑΚΑΣ 12 ΕΞΕΛΙΞΗ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ ΠΝΑ

Περιφέρεια	2018			2019		
	Μονάδες	Δωμάτια	Κλίνες	Μονάδες	Δωμάτια	Κλίνες
Ν. Αιγαίου	1.057	81.650	163.085	1.064	83.238	167.644
Δωδεκάνησα	1.063	27.341	53.869	1.090	28.274	56.037
Σύνολο	2.120	108.991	216.954	2.154	111.512	223.681

Πηγή: ΞΕΕ, επεξεργασία

ΠΙΝΑΚΑΣ 13 ΕΞΕΛΙΞΗ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ ΠΝΑ

Περιφέρεια	2020		
	Μονάδες	Δωμάτια	Κλίνες
Ν. Αιγαίου	1.081	84.376	170.439
Κυκλάδες	1.114	29.139	58.095
Σύνολο	2.195	113.515	228.534

Πηγή: ΞΕΕ, επεξεργασία

Σαν γενική κατεύθυνση της οργάνωσης του τουριστικού τομέα στην Περιφέρεια Ν. Αιγαίου στο ΠΠΧΣΑΑ ορίζονται τρεις ζώνες διαφορετικής άσκησης και ανάπτυξης της τουριστικής δραστηριότητας, ως εξής:

Ζώνη Α': Περιοχές Ποιοτικής Αναβάθμισης Εντατικών Τουριστικών Δραστηριοτήτων, στη ζώνη αυτή ανήκουν ή εντάσσονται περιοχές (τμήματα νησιών ή νησιά) όπου αναπτύσσεται και λειτουργεί τουριστική δραστηριότητα με βάση τον μαζικό τουρισμό διακοπών και προβλεπόταν ότι θα συνεχιζόταν επί δεκαπενταετία. Στόχος για τις περιοχές αυτές ήταν ο εκσυγχρονισμός των ήδη υφισταμένων υποδομών (καταλυμάτων αναψυχής, εξυπηρετήσεων), ο περιορισμός ίδρυσης νέων ξενοδοχειακών υποδομών και αύξησης των κλινών με εφαρμογή αυστηρών κριτηρίων βιωσιμότητας των νέων επιχειρήσεων και έλεγχο του τρόπου της δόμησης και του βαθμού ανάπτυξης τους (μέγεθος, κλίμακα, κατηγορία ποιότητα) και η ενθάρρυνση/προσέλκυση επενδύσεων ανάπτυξης υποδομών εναλλακτικών και ειδικών μορφών τουρισμού (συνεδριακός, ιαματικός, θαλάσσιος) για τη σταδιακή αλλαγή μοντέλου ανάπτυξης του μαζικού τουρισμού. Με ειδικότερες μελέτες (ΓΠΣ, ΣΧΟΟΑΠ κ.λπ) θα μπορούσαν να καθορίζονται εντός της Ζώνης Α τμήματα χώρου με αμιγή τουριστική χρήση ή και Περιοχές Ολοκληρωμένης Τουριστικής Ανάπτυξης. Στη Ζώνη Α' εντάσσονται επίσης οι

χαρακτηριζόμενες ως Κορεσμένες Τουριστικές Περιοχές (ΚΤΠ) που καθορίζονται από Υπουργικές αποφάσεις όπως π.χ. οι περιοχές της απόφασης ΥΠΕΘΟ 538866/ΕΙΔ135/ΕΟΤ (ΦΕΚ 797 Β΄/1986 δηλ. τμήματα των δήμων Ρόδου, Κω, Καρδάμαινας Κω, Δήμου Μυκόνου, Παροικιάς Πάρου, περιοχής Καλντέρας και Οίας Σαντορίνης).

Ζώνη Β΄ Περιοχές Ειδικής Τουριστικής Ανάπτυξης (ΕΤΑ): Στη Ζώνη αυτή εντάσσεται όλος ο λοιπός νησιωτικός χώρος (εκτός της Ζώνης Α), με γενικό στόχο την ανάπτυξη δραστηριότητας συμβατής και αναμειγμένης με άλλες χρήσεις όπως κατοικίας (μόνιμης και παραθεριστικής), αναψυχής, πολιτιστικών δραστηριοτήτων κ.ά. ώστε να αποφευχθούν οι αρνητικές μακροπρόθεσμες επιπτώσεις στο περιβάλλον, τους φυσικούς πόρους και την τοπική οικονομία από την γιγάντωση και τη μονοκαλλιέργεια του τουρισμού.

Στη ζώνη Β είναι δυνατή η οριοθέτηση τουριστικών ζωνών εφόσον τεκμηριώνονται από αντίστοιχες μελέτες κατώτερου επιπέδου σχεδιασμού. Το μέγεθος της μέγιστης επιτρεπόμενης τουριστικής δραστηριότητας και ανάπτυξης υποδομών κατά νησί ή υποπεριοχή, πρέπει να προσδιορίζεται από ειδικές μελέτες «χωρητικότητας», που θα λαμβάνουν υπόψη το μέγεθος και την κλίμακα του συγκεκριμένου χώρου, τους υφιστάμενους πόρους, τις υφιστάμενες και προβλεπόμενες τεχνικές υποδομές, κ.λπ. η έγκριση χωροθέτησης ξενοδοχειακών καταλυμάτων και άλλων υποδομών και επιχειρήσεων τουριστικού χαρακτήρα θα κινείται μέσα στα πλαίσια των ποσοτικών και ποιοτικών περιορισμών που θα καθορίζονται από τις πιο πάνω μελέτες.

Επίσης στη Ζώνη Β ενισχύονται κατά προτεραιότητα πρωτοβουλίες και επενδύσεις για την ανάπτυξη ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού και συμπληρωματικών δραστηριοτήτων, που συμβάλλουν στην επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου, την προσέλκυση επισκεπτών πέραν των περιόδων αιχμής και τη δημιουργία απασχόλησης στον τουρισμό και κατά τη χειμερινή περίοδο, όπως π.χ. δράσεις αγροτουρισμού, πολιτιστικού, οικολογικού, εκπαιδευτικού κ.α.

Ως ζώνη ΕΤΑ χαρακτηρίζεται το σύνολο της Περιφέρειας εξαιρουμένων των ενοτήτων που περιλαμβάνονται στην προαναφερθείσα Ζώνη Α.

Η συμβολή ενός κατάλληλα προσαρμοσμένου συστήματος κινήτρων για τουριστικές επενδύσεις στη Ζώνη Β΄ κρίνεται καθοριστική για την μακροπρόθεσμη εξέλιξη και τον προσανατολισμό της τουριστικής ανάπτυξης προς τους επιθυμητούς στόχους.

Στις Περιοχές/θέσεις ειδικών δράσεων και μορφών τουρισμού, εντάσσονται περιοχές όπου αναπτύσσονται ιδιαίτερης σημασίας πόλοι έλξης ειδικών μορφών και δράσεων τουρισμού, όπως ο πολιτιστικός, ο συνεδριακός, ο ιαματικός κλ.π. Ουσιαστικά πρόκειται για ένα δίκτυο συγκεκριμένων σημείων του χώρου, που μπορούν να βρίσκονται σε περιοχές εντός των ορίων των Ζωνών Α ή Β. Λόγω της ύπαρξης και δυνατότητας ανάδειξης παρόμοιων πόρων και πόλων έλξης, σε πολλά νησιά της Περιφέρειας, ένα τέτοιο δίκτυο, συνεχώς εξελισσόμενο απαιτεί συγκεκριμένα χωροταξικά, αναπτυξιακά και ποιοτικά κριτήρια επιλογής για το χαρακτηρισμό των σημείων που το συναποτελούν. Για τις περιοχές και τις θέσεις που συνθέτουν το δίκτυο αυτό θα προβλέπονταν ειδικοί όροι δόμησης και ανάπτυξης υποδομών, καθώς και ειδικοί περιβαλλοντικοί όροι προστασίας ανάλογα με το είδος και τη μορφή της αναπτυσσόμενης δραστηριότητας (ΦΕΚ 1487/Β'/2003).

Σε ότι αφορά τη χωρική οργάνωση υποδομών και ειδικότερα τις μεταφορές παρατηρείται ότι ο νησιωτικός χαρακτήρας της Περιφέρειας, η γεωγραφική της θέση και οι ανάγκες ενδο- και διαπεριφερειακών συνδέσεων καθιστούν θεμελιώδη το ρόλο των μεταφορών, ιδίως αεροπορικών και θαλάσσιων. Βασική κατεύθυνση για την ανάπτυξη του συστήματος μεταφορών στο Ν. Αιγαίο αποτελεί η ανάπτυξη λειτουργία και συμπληρωματικότητα κυρίως των ακτοπολικών και αεροπορικών και δευτερευόντως των χερσαίων (οδικών) μεταφορών για την κάλυψη των προβλεπόμενων μεταφορικών αναγκών και οδικών συνδέσεων (Βουρνού, 2011).

Στο νέο υπό έγκριση σχέδιο Περιφερειακού Χωροταξικού Πλαισίου Ν. Αιγαίου προτείνεται η κατάταξη των νησιών σε τέσσερις βασικές ομάδες: Ομάδα I (νησιά, με σχετικά μικρή γεωγραφική έκταση, τα οποία αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα ανάπτυξης), Ομάδα II (νησιά που αναπτύσσονται τουριστικά, ενώ παράλληλα διαθέτουν και άλλες παραγωγικές δραστηριότητες και εκμεταλλεύσιμους πόρους), Ομάδα III (νησιά με σημαντική τουριστική δραστηριότητα όχι μόνο σε Περιφερειακό αλλά και σε Εθνικό και Κοινοτικό επίπεδο, με αυξανόμενες περιβαλλοντικές πιέσεις, πληθυσμιακή αύξηση και συγκέντρωση, με άμεση ανάγκη ελέγχου του είδους της ανάπτυξής τους και Ομάδα IIII (νησιά εξαιρετικά μικρού πληθυσμιακού μεγέθους, περιοδικής κατοίκησης, ακατοίκητα, νησίδες και βραχονησίδες, νησιά/νησίδες με ειδικό καθεστώς προστασίας) (ENVIPLAN, 2020).

Η δημιουργία οργανωμένων υποδοχέων τουριστικών- παραθεριστικών δραστηριοτήτων δεν συνάδει με την κλίμακα των μικρών -κατά κύριο λόγο αγροτικών- νησιών. Επιδιώκοντας την ταυτόχρονη ικανοποίηση της αυξανόμενης, εν γένει, ζήτησης για

ποιοτικό τουρισμό διακοπών-τουριστική κατοικία-ειδικές υποδομές εξυπηρέτησης και την διατήρηση της κλίμακας των επενδύσεων, σε συνάρτηση με το φυσικό μέγεθος του εκάστοτε νησιού και την κοινωνική χωρητικότητα, στο σχέδιο του ΠΧΠ προτείνεται η ανάπτυξη των ακόλουθων τύπων υποδοχέων, οι οποίοι θεωρούνται περιφερειακής και εθνικής σημασίας:

- ΠΕΡΠΟ Β΄ κατοικίας – Τουρισμού – Αναψυχής στα νησιά των Ομάδων II και III και, κατ'εξάιρεση, μετά από ενδελεχή τεκμηρίωση της αναγκαιότητας, σκοπιμότητας, προσαρμογής στη φέρουσα ικανότητα/χωρητικότητα, στα νησιά της Ομάδας I με αυξανόμενη ζήτηση. Η διερεύνηση κατάλληλων για τον σκοπό αυτό περιοχών να γίνεται στο πλαίσιο του υποκείμενου σχεδιασμού ή ειδικών μελετών ολοκληρωμένης χωρικής ανάπτυξης.
- ΠΟΑΠΔ Τουρισμού (ΠΟΤΑ, κλπ.) στα νησιά των Ομάδων II και III, σύμφωνα με τους ορισμούς που περιλαμβάνονται στο άρθρο 1 του ν.4179/2013.
- ΠΟΑΠΔ Καταδυτικών Πάρκων (ν. 3409/2005, ν. 4296/2014 & ν. 4688/2020) σε όλα τα νησιά και νησίδες που διαθέτουν ανάλογους πόρους ή/και δικαιολογείται η δημιουργία ενάλιων χώρων προσομοίωσης στοιχείων πολιτιστικής κληρονομιάς ή/και υποθαλάσσιων εκθέσεων.
- ΠΟΑΠΔ Ειδικών Τουριστικών Υποδομών.

Σύμφωνα με τις τάσεις εξειδίκευσης των νησιών ως προς το προσφερόμενο προϊόν στον τουρισμό – παραθερισμό – αναψυχή και μετά από ειδική τεκμηρίωση, είναι δυνατή η διερεύνηση της σκοπιμότητας ανάπτυξης οργανωμένων υποδοχέων μικρότερης κλίμακας και ειδικού προσανατολισμού ως προς το είδος των κτιριακών και λοιπών εγκαταστάσεων και τις στοχευόμενες ομάδες τουριστών – επισκεπτών. Ενδεικτικά αναφέρονται οι περιπτώσεις «Ομογενειακών Χωριών» (ENVIPLAN, 2020).

Στοχεύοντας στο ριζικό επαναπροσδιορισμό των προτεραιοτήτων κατά το σχεδιασμό της τουριστικής ανάπτυξης, βάσει μίας νέας στρατηγικής που θα ενσωματώνει την τουριστική ανάπτυξη στην τοπική οικονομία, διατηρώντας την οικολογική και πολιτισμική ποικιλομορφία των τουριστικών περιοχών, στο σχέδιο του νέου ΠΧΠ προσδιορίζονται οι ακόλουθες ενότητες, διαφοροποιούμενες ως προς την ένταση και τον προσανατολισμό της τουριστικής δραστηριότητας:

- Ζώνες ποιοτικής αναβάθμισης εντατικών τουριστικών δραστηριοτήτων: στις ζώνες αυτές εντάσσονται τμήματα νησιών ή νησιά, χαρακτηριζόμενα ως τουριστικά ανεπτυγμένες περιοχές/καθιερωμένοι προορισμοί, με βάση τον μαζικό τουρισμό

διακοπών, με έντονη διείσδυση της οικιστικής-τουριστικής δραστηριότητας στον φυσικό και αγροτικό χώρο.

- Περιοχές ελέγχου διάχυσης της τουριστικής ανάπτυξης: στις ζώνες αυτές εντάσσονται αναπτυσσόμενες τουριστικά περιοχές με ορατές ή διαφαινόμενες τάσεις εντατικοποίησης. Πρόκειται για περιοχές μικτών οικιστικών χρήσεων (τουρισμός-β' κατοικία), οι οποίες αναπτύσσονται στον παράκτιο και λοιπό εξωαστικό/αγροτικό χώρο, σε μεγάλο ποσοστό με το καθεστώς της εκτός σχεδίου δόμησης. Στην ίδια κατηγορία περιλαμβάνονται και τουριστικοί οικισμοί, κυρίως παραλιακοί.
- Περιοχές ήπιας ειδικής τουριστικής ανάπτυξης/πολυδραστηριότητας: στη ζώνη αυτή εντάσσεται ο λοιπός νησιωτικός χώρος του Νοτίου Αιγαίου, με γενικό στόχο την ανάπτυξη ήπιας και ελεγχόμενης τουριστικής δραστηριότητας συμβατής και αναμειγμένης με άλλες χρήσεις και δραστηριότητες, ώστε να αποφευχθούν οι αρνητικές μακροπρόθεσμες επιπτώσεις στο περιβάλλον, τους φυσικούς πόρους και την τοπική οικονομία από την γιγάντωση και τη μονοκαλλιέργεια του τουρισμού.
- Περιοχές ειδικών δράσεων και μορφών τουρισμού: στην κατηγορία αυτή εντάσσονται νησιά ή/και συγκεκριμένες περιοχές/τόποι, όπου αναπτύσσονται ιδιαίτερης σημασίας εμβληματικοί πόλοι έλξης ειδικών μορφών και δράσεων τουρισμού.
- Ακατοίκητα νησιά και βραχονησίδες, νησιά εξαιρετικά μικρού πληθυσμιακού μεγέθους ή/και περιοδικής κατοίκησης (ENVIPLAN, 2020).

5.4 ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΟΥ ΠΠΧΣΑΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ Ν. ΑΙΓΑΙΟΥ

Το Περιφερειακό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου (ΦΕΚ Β' 1487/10.10.2003), το οποίο εγκρίθηκε με την αριθ. 25290/2003 Υπουργική Απόφαση (ΠΕΧΩΔΕ), εν όψει της σαφούς ιεράρχησης των επιπέδων χωροταξικού σχεδιασμού, όπως καταγράφεται τόσο στις διατάξεις του ν. 2742/1999 (όσο και του ισχύοντος 4759/2020), θα έπρεπε να έχει εναρμονιστεί με τους στόχους και τις κατευθύνσεις του Γενικού Πλαισίου και του Ειδικού Χωροταξικού Πλαισίου για τον τουρισμό, που εγκρίθηκαν μεταγενέστερα (Μέλισσας, 2007). Επομένως η εφαρμογή των κατευθύνσεων του εθνικού επιπέδου σχεδιασμού παρέμεινε ανεκπλήρωτη. Με τη θεσμοθέτηση του Περιφερειακού Πλαισίου, το οποίο διακατέχεται από ένα πνεύμα γενικόλογων κατευθύνσεων - και στη συνέχεια με τη θεσμοθέτηση του Ειδικού Πλαισίου για

τον τουρισμό- δεν διασφαλίζονται επαρκώς οι όροι για την χωροθέτηση των τουριστικών δραστηριοτήτων. Επιπλέον, όπως έχει επισημάνει η Γιαννακούρου, στο ΠΠΧΣΑΑ δεν ανιχνεύονται περισσότερες κανονιστικές διατάξεις σε σχέση με το ΕΠΧΣΑΑ (Γουργιώτης & Τσιλιμίγκας, 2016).

Στα πορίσματα της έκθεσης αξιολόγησης του ΠΠΧΣΑΑ της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου αναφέρεται ότι τα κύρια σημεία ασυμβατοτήτων του προς το μεταγενέστερο (2013) τροποποιημένο Ειδικό Πλαίσιο (ΕΠΧΣΑΑ) Τουρισμού αφορούν σοβαρές διαφοροποιήσεις κατηγοριοποίησης του χώρου, άμεσα συναρτώμενες με τη φιλοσοφία και κατεύθυνση της ανάπτυξης και ειδικότερα της τουριστικής ανάπτυξης και του κυρίαρχου προτύπου αυτής στην Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου. Οι διαφοροποιήσεις αυτές αφορούν τόσο στην απόκλιση της κατηγοριοποίησης των νησιών μεταξύ των δύο Πλαισίων όσο και την ένταση και το είδος/χαρακτήρα των επιτρεπόμενων ή προωθούμενων κατά προτεραιότητα τουριστικών δραστηριοτήτων σε αυτά (ENVIPLAN, 2015).

Στην παραπάνω έκθεση επισημαίνεται ακόμη ότι στο ισχύον ΠΠΧΣΑΑ δεν αναφέρονται οι κατευθύνσεις του ακυρωμένου από το ΣτΕ ΕΠΧΣΑΑ, που αφορούν τα Σύνθετα Τουριστικά Καταλύματα, τους Οργανωμένους Υποδοχείς Τουριστικών Δραστηριοτήτων και ορισμένες ειδικές-εναλλακτικές μορφές τουρισμού καθώς και οι εγκαταστάσεις ειδικής τουριστικής υποδομής (ENVIPLAN, 2015). Υπογραμμίζεται ότι, σε όλες τις αναθεωρημένες μελέτες των 11 ΠΧΠ υπάρχει η κατεύθυνση της πολιτικής ολοκληρωμένης τουριστικής ανάπτυξης μέσω ΟΥΤΔ και ΣΤΚ, έναντι της σημειακής χωροθέτησης τουριστικών καταλυμάτων, εναρμονιζόμενες με τις κατευθύνσεις του (καταργημένου πλέον) Ειδικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Τουρισμό (Τουφεγγούπουλου, 2017).

Το περιφερειακό πλαίσιο χωροταξικού σχεδιασμού Νοτίου Αιγαίου (όπως και το ειδικό χωροταξικό πλαίσιο για τον τουρισμό) και ενόψει της φύσης και του σκοπού τους, περιλαμβάνουν γενικές, στρατηγικού χαρακτήρα, κατευθύνσεις, όπως, μεταξύ άλλων, κατευθύνσεις για τις υποδομές που αφορούν τον τουρισμό και τις εναέριες μεταφορές στα νησιά του Νοτίου Αιγαίου, χωρίς να προβαίνουν σε ειδικότερες ρυθμίσεις σχετικά με την ακριβή θέση και το ρόλο κάθε αερολιμένα. Όπως, μάλιστα, προβλέπεται ρητώς στο πλαίσιο χωροταξικού σχεδιασμού της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου, η ακριβής χωροθέτηση των συγκεκριμένων υποδομών (λιμάνια, αεροδρόμια, δρόμοι) θα προσδιορισθεί από χωροταξικό σχεδιασμό χαμηλότερου γεωγραφικού επιπέδου (νομός ή νησί) (Φοβάκης, 2017).

Υπενθυμίζεται ότι οι μοναδικές σήμερα ισχύουσες κατευθύνσεις για τη χωρική οργάνωση και ανάπτυξη του τουρισμού στο Νότιο Αιγαίο δίνονται από το ανεπίκαιρο Περιφερειακό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης (ΠΠΧΣΑΑ) Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου, καθώς η αναθεώρησή του, δεν έχει ολοκληρωθεί και το ΕΠΧΣΑΑ για τον Τουρισμό του 2013, έχει ακυρωθεί από το ΣτΕ (Τουφεγγούλου, 2017).

Οι Γουργιώτης - Τσιλιμίγκας (2016), προκειμένου να αντιμετωπιστούν τα ζητήματα της ελλιπούς εναρμόνισης μεταξύ των διαφόρων επιπέδων του σχεδιασμού, κυρίως λόγω των σημαντικών καθυστερήσεων των διαδικασιών επικαιροποίησης και της αδυναμίας σύνδεσης της χωροταξικής πολιτικής με άλλες τομεακές πολιτικές που έχουν χωρικές επιπτώσεις, όπως του τουρισμού, πρότειναν σε περιφερειακό επίπεδο τα Περιφερειακά Πλαίσια Χωρικού Σχεδιασμού, να προσδιορίζουν τη χωρική οργάνωση και να υποστηρίζουν τη χωρική ανάπτυξη της Περιφέρειας, σε στρατηγικό επίπεδο και σε μεσο-μακροπρόθεσμο ορίζοντα 10-15 ετών. Επίσης, στα Περιφερειακά Πλαίσια Χωρικού Σχεδιασμού να εξειδικεύονται οι εθνικές τομεακές πολιτικές λαμβάνοντας υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της κάθε Περιφέρειας.

5.5 ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

5.5.1 ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ (ΠΕΠ) ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

Το Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα (ΠΕΠ) Νοτίου Αιγαίου 2014-2020 έχει συνολικό προϋπολογισμό 168.170.562 ευρώ, εκ των οποίων 84.085.281 ευρώ είναι η συμμετοχή της Ευρωπαϊκής Ένωσης και 84.085.281 ευρώ είναι η εθνική συμμετοχή. Στους στόχους του ΠΕΠ Νοτίου Αιγαίου περιλαμβάνονται η ενίσχυση της περιφερειακής συνοχής σε όρους χωρικούς αλλά και οικονομικο-κοινωνικούς με τη διάχυση της ανάπτυξης και την άρση της απομόνωσης και η εδραίωση της αειφορικής ανάπτυξης με την αξιοποίηση σύγχρονων μεθόδων διαχείρισης των πόρων. Οι δράσεις που υλοποιούνται διακρίνονται μεταξύ άλλων σε:

- α) δράσεις για την προώθηση της προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή, της πρόληψης και της διαχείρισης κινδύνων (προστασία των ακτών της Περιφέρειας από τη διάβρωση- αντιμετώπιση κινδύνων και καταστροφών),
- β) δράσεις για την προστασία του περιβάλλοντος και την προώθηση της αποδοτικότητας των πόρων (αφορά δράσεις ορθολογικής και αποδοτικής διαχείρισης πόσιμου ύδατος, δράσεις για τη βελτίωση των υποδομών συλλογής και επεξεργασίας λυμάτων στα μικρά νησιά της Περιφέρειας, δράσεις για την προστασία και αξιοποίηση της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς και ολοκληρωμένης αστικής

ανάπτυξης) και γ) δράσεις για την προώθηση των βιώσιμων μεταφορών και άρση των προβλημάτων σε βασικές υποδομές δικτύων, όπως αναβάθμιση των λιμενικών υποδομών, δημιουργία και βελτίωση των υποδομών σύνδεσης με τις πύλες εισόδου- εξόδου (espa.gr, perpa.gr).

Ειδικότερα, στον άξονα προτεραιότητας 1 «Ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της καινοτομίας» εντάσσονται δράσεις όπως η ψηφιακή ανάδειξη πολιτιστικού αποθέματος των Κυκλάδων, εφαρμογές εικονικής και επαυξημένης πραγματικότητας για την προβολή του πολιτιστικού και τουριστικού αποθέματος της Μυκόνου, της Καλύμνου και της Σύμης, η ανάπτυξη ψηφιακής εφαρμογής ενίσχυσης και προβολής του πολιτιστικού αποθέματος Νισύρου, η προβολή και ανάδειξη Μνημείων Ακρόπολης Λίνδου μέσω ψηφιακού περιεχομένου και ο ψηφιακός ξεναγός στον πολιτισμό και τα δρώμενα της Σαντορίνης. Στο πλαίσιο του άξονα προτεραιότητας 2 «Αειφορική ανάπτυξη και διαχείριση των πόρων» του ΠΕΠ Νοτίου Αιγαίου, έχουν ενταχθεί έργα προστασίας θαλάσσιας και χερσαίας ανατολικής παραλιακής ζώνης Κω για την αντιμετώπιση του φαινομένου της διάβρωσης των ακτών, την προστασία της παράκτιας ζώνης Καμαρίου Σαντορίνης, την προστασία και ανάδειξη αρχαίας Ακρόπολης της Ρόδου, δράσεις προβολής φυσικής κληρονομιάς και τουρισμού και προστασίας και ανάδειξης των οικοσυστημάτων της περιφέρειας σε περιοχές του δικτύου NATURA 2000. Στον άξονα προτεραιότητας 3 «Βελτίωση βασικών υποδομών» εντάσσονται έργα αναβάθμισης συστήματος προσκρουστήρων Λιμένα Μυκόνου, η βελτίωση ασφάλειας επαρχιακού οδικού δικτύου στα μεγάλα νησιά των Κυκλάδων, του δυτικού άξονα της Ρόδου, της Καλύμνου και της Λέρου και η κατασκευή οδικού δικτύου στη Σαντορίνη. Στον άξονα προτεραιότητας 5 «Ενίσχυση της περιφερειακής συνοχής» έχουν ενταχθεί έργα αφαλάτωσης στην Κίμωλο, την Ηρακλεία και τα Κουφονήσια, έργα κατασκευής δικτύων ύδρευσης στην Κύθνο, την Σκάλα Πάτμου, την Χώρα της Ίου και της Φολεγάνδρου, η ολοκλήρωση νέου λιμανιού Σχοινούσας, η διαμόρφωση λιμένος στις Καμάρες Σίφνου, το Αρχαιολογικό Μουσείο Κύθνου και το Διαχρονικό Αρχαιολογικό Μουσείο Τήλου (perpa.gr, Υπουργείο Οικονομίας & Ανάπτυξης).

5.5.2 ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ (ΠΠΑ) ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

Το Περιφερειακό Πρόγραμμα Ανάπτυξης της Περιφέρειας Ν. Αιγαίου εγκρίθηκε με την υπ' αριθ. 139939/2021 (ΦΕΚ Β'6574/2021) απόφαση του Υφυπουργού Ανάπτυξης και

Επενδύσεων και έχει χρηματοδοτικούς πόρους 91 εκατ. ευρώ. Σύμφωνα με αυτό, στις βασικές κατευθύνσεις και στρατηγικές επιλογές της Περιφέρειας Ν. Αιγαίου για την περίοδο 2021-2025, περιλαμβάνονται μεταξύ άλλων η ενίσχυση της εξωστρέφειας της οικονομίας, καθώς συμβάλλει στην επιδιωκόμενη διαφοροποίηση και αναβάθμιση του τουριστικού προϊόντος της Περιφέρειας και η συντήρηση και ανάπτυξη υφιστάμενων υποδομών και ειδικά υποδομών μεταφορών, αφού παίζουν καταλυτικό ρόλο για την οικονομική της ανάπτυξη.

Ειδικότερα, οι παρεμβάσεις ενίσχυσης της εξωστρέφειας της οικονομίας αφορούν έργα και δράσεις με υψηλές αναπτυξιακές δυνατότητες σε τομείς όπως ο τουρισμός, ο πολιτισμός και ο αγροδιατροφικός τομέας, που προσβλέπουν σε περαιτέρω αναπτυξιακή ώθηση της οικονομίας με έμφαση σε νέα διαφοροποιημένα προϊόντα και υπηρεσίες. Ο αναπτυξιακός στόχος της εξωστρέφειας εξειδικεύεται σε άξονες προτεραιότητας: α. Προώθηση τουρισμού με έμφαση στις ανερχόμενες και μη παραδοσιακές αγορές, β. Προστασία και ανάδειξη μνημείων, αρχαιολογικών χώρων και τόπων ιστορικού ενδιαφέροντος, γ. προστασία, ανάπτυξη και προβολή της πολιτιστικής κληρονομιάς, δ. μουσεία και πολιτιστικά κέντρα, ε. υποδομές και δράσεις σύγχρονου πολιτισμού και στ. πολιτιστικές και δημιουργικές βιομηχανίες.

Δύο από τους παραπάνω άξονες προτεραιότητας αφορούν αμιγώς στον τουριστικό κλάδο. Η ΠΝΑ έχει καθιερωθεί ως ένας κορυφαίος προορισμός για παραθερισμό, ωστόσο υπάρχουν ακόμα σημαντικά περιθώρια ανάπτυξης σε ανερχόμενες και μη παραδοσιακές αγορές, όπως η Ρωσία, η Κίνα και η Ινδία. Ενδεικτικές δράσεις θα αφορούν την προβολή του τουριστικού προϊόντος, με προωθητικές ενέργειες για στοχευμένες τουριστικές καμπάνιες, εκθέσεις και διαφημίσεις. Σημαντικά περιθώρια περαιτέρω ανάπτυξης, υπό την προϋπόθεση της ανάπτυξης και των αντίστοιχων υποδομών υπάρχουν και στον τομέα των εναλλακτικών και ειδικών μορφών τουρισμού, ενώ ενδεικτικά έργα αφορούν στην προώθηση και ανάπτυξη των υποδομών για τον τουρισμό υγείας και ευεξίας, τον αγροτουρισμό, τον ορειβατικό και τον γαστρονομικό τουρισμό. Καθώς η Περιφέρεια Ν. Αιγαίου προσελκύει πολλούς επισκέπτες από το εξωτερικό λόγω του πλούσιου πολιτιστικού της αποθέματος, αποτελεί προτεραιότητα η προστασία, ανάδειξη και προβολή της πολιτιστικής κληρονομιάς, ειδικά σε μέρη που έχουν τις υποδομές για να υποστηρίξουν αυξημένη ροή επισκεπτών. Άλλες σχετικές προτεραιότητες αφορούν την ανάδειξη μνημείων, αρχαιολογικών χώρων, τη δημιουργία και τον εκσυγχρονισμό μουσείων και πολιτιστικών κέντρων καθώς και την προώθηση της γαστρονομικής παράδοσης.

Οι υποδομές μεταφορών αποτελούν βασικό παράγοντα για την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη μιας περιοχής. Το σύνολο σχεδόν των οικονομικών δραστηριοτήτων μιας πολυνησιωτικής περιφέρειας συνδέεται άμεσα με την επάρκεια και την αξιοπιστία των υποδομών μεταφορών, γεγονός που επαυξάνεται από τη σημαντική θέση του τουρισμού και συναφών δραστηριοτήτων στα οικονομικά μεγέθη της Περιφέρειας. Στον αναπτυξιακό στόχο της ανάπτυξης, βελτίωσης και εκσυγχρονισμού των μεταφορών εντάσσονται ως άξονες προτεραιότητας οι λιμενικές και οδικές υποδομές, τα υδατοδρόμια και η οδική ασφάλεια. Ενδεικτικές δράσεις-έργα που θα χρηματοδοτηθούν από το ΠΠΑ ΠΝΑ για τους παραπάνω άξονες προτεραιότητας αποτελούν οι μελέτες, κατασκευές και συντηρήσεις λιμενικών έργων και οδικών υποδομών καθώς και η μελέτη και κατασκευή έργων υδατοδρομίων⁶¹ (ΦΕΚ Β' 6574/2021) .

5.5.3 ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

Το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου καταρτίστηκε σύμφωνα με το άρθρο 268 του ν. 3852/2010 και την αριθ. 35829/2014 απόφαση του Αναπληρωτή Υπουργού Εσωτερικών⁶² (ΠΝΑ, 2017). Αναφορικά με το περιεχόμενο των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων η υπουργική απόφαση ορίζει ότι συνιστούν ολοκληρωμένα προγράμματα περιφερειακής και οργανωτικής λειτουργικής ανάπτυξης Ο.Τ.Α. β' βαθμού. Αφορούν στις αναπτυξιακές υποδομές και επενδύσεις καθώς και στη βελτίωση της υφιστάμενης λειτουργίας των Περιφερειών και των Νομικών Προσώπων τους. Είναι προγράμματα, πολυτομεακού χαρακτήρα, με εύρος θεματικών αντικειμένων αντίστοιχου των αρμοδιοτήτων τους. Για την κατάρτισή τους λαμβάνονται απαραίτητα υπ' όψη οι κατευθύνσεις του αναπτυξιακού σχεδιασμού σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο, ο υφιστάμενος χωροταξικός και πολεοδομικός σχεδιασμός, η μακροπεριφερειακή στρατηγική, οι προτεραιότητες που απορρέουν από θεσμοθετημένα χρηματοδοτικά μέσα, τα Πενταετή Επιχειρησιακά Προγράμματα των Δήμων καθώς και άλλα γενικά ή ειδικά αναπτυξιακά προγράμματα, πολιτικές και στρατηγικές που επηρεάζουν τη διάρθρωση και ανάπτυξη του

⁶¹ Το αεροδρόμιο επί υδάτινης επιφάνειας, το οποίο προορίζεται στο σύνολο ή εν μέρει, για την αποθάλασση, την προσθαλάσση και την επί της επιφάνειας αυτής κίνηση αεροσκαφών, και περιλαμβάνει την κατάλληλη υποδομή σε εγκαταστάσεις και τον εξοπλισμό για την παροχή υπηρεσιών εξυπηρέτησης αεροσκαφών, επιβατών, φορτίου και ταχυδρομείου (ν. 4663/2020).

⁶² Με την αριθ. 35829/2014 (ΦΕΚ 2642/Β/) απόφαση καθορίστηκε η διαδικασία κατάρτισης, παρακολούθησης και αξιολόγησης των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης (Ο.Τ.Α.) β' βαθμού για την περίοδο 2014-2019, τα όργανα σύνταξης, ελέγχου και αξιολόγησής τους, καθώς και το περιεχόμενο, η δομή και ο τρόπος υποβολής.

χώρου της περιφέρειας (ΦΕΚ Β΄ 2642/2014). Το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα (ΕΠ) της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου χρηματοδοτείται από τους συγχρηματοδοτούμενους και αμιγώς εθνικούς πόρους του ΠΔΕ. Οι αναπτυξιακές προτεραιότητες της περιφέρειας εκφράζονται στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα με τη μορφή αξόνων οι οποίοι εξειδικεύονται σε μέτρα και τα μέτρα σε στόχους. Ο άξονας 1 «Περιβάλλον και Ποιότητα ζωής» έχει ως στόχους: α) την αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών προβλημάτων και του περιορισμού των φυσικών πόρων και β) την αντιμετώπιση της «Περιφερειακότητας» και των προβλημάτων στις μεταφορές. Τα Μέτρα για το Περιβάλλον, το Χωρικό Σχεδιασμό, τα Τεχνικά Έργα περιλαμβάνουν δράσεις για την προστασία, διαχείριση, ανάδειξη και αξιοποίηση περιβαλλοντικών πόρων, την αστική ανάπτυξη, την αναβάθμιση λιμενικών υποδομών και ανάπτυξη δικτύου υδατοδρομίων, την κατασκευή και αναβάθμιση οδικών αξόνων του οδικού δικτύου κ.ά. Ο άξονας προτεραιότητας 3 «Τοπική Οικονομία και Απασχόληση» έχει ως στόχους την ενίσχυση της οικονομικής βάσης, της απασχόλησης και της αξιοποίησης Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών. Η υποστήριξη της τουριστικής ανάπτυξης από το ΕΠ υλοποιήθηκε με δράσεις ενίσχυσης τουριστικών επιχειρήσεων του Μέρους για την ενίσχυση επενδυτικών σχεδίων και με δράσεις του Μέρους για την αξιοποίηση τουριστικών - πολιτιστικών πόρων και υποδομών όπως δημιουργία και βελτίωση υποδομών τουριστικού - πολιτιστικού ενδιαφέροντος, δημιουργία πολιτιστικών δικτύων, ενίσχυση δράσεων σύγχρονης πολιτιστικής δημιουργίας, κοινή τουριστική προβολή - marketing, και ενίσχυση εναλλακτικών μορφών τουρισμού (ΕΠ ΠΝΑ, 2017). Στο ΕΠ της Περιφέρειας Ν. Αιγαίου εντάσσονται τα έργα: καταφύγιο τουριστικών σκαφών Ανάφης, επισκευή κρηπιδώματος Λιμένα Φρυ Κάσου, ανάπλαση κεντρικής Πλατείας Σύμης, δημιουργία εξαγωγικού cluster για τα κυκλαδικά προϊόντα του τομέα αγροδιατροφής και της γαστρονομίας, προώθηση-παρουσίαση της ιδιαίτερης ταυτότητας κάθε νησιού της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου (πρώην Υπουργείο Οικονομίας και Ανάπτυξης).

5.5.4 ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΙΔΙΚΟΥ ΣΚΟΠΟΥ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

Στο πλαίσιο υλοποίησης του Αναπτυξιακού Προγράμματος Ειδικού Σκοπού Νοτίου Αιγαίου 2017-2023 (ΦΕΚ Β΄1819/2017) έχουν υποβληθεί προτάσεις και ήταν υπό ένταξη τα παρακάτω έργα για τη βελτίωση των υποδομών και οι εξής δράσεις ανάπτυξης του τουριστικού και πολιτισμικού κεφαλαίου: η επέκταση προβλήτας Λιμένα και τα περιπατητικά μονοπάτια σύνδεσης με τις παραλίες και τους αρχαιολογικούς χώρους του Αγαθονησίου, η

ολοκληρωμένη δράση ανάπλασης του βυζαντινού οικισμού Χώρας Αμοργού, η προστασία αποκατάστασης προβλημάτων και αξιοποίησης του τουριστικού καταφυγίου στο Μπατσί Άνδρου, το πολυδύναμο πολιτιστικό κέντρο πρωτοελλαδικού Νεκροταφείου Βρεφών Αστυπάλαιας για Μουσειακή και εκπαιδευτική χρήση, η συντήρηση -εξοπλισμός τοποθέτηση έργων στο Μουσείο Γαΐτη Σίμωσι στην Ίο, ασφαλοστρώσεις Δημοτικού οδικού δικτύου με πρόσβαση σε τουριστικές αρχαιολογικές λιμενικές εγκαταστάσεις στην Κάλυμνο, πλακοστρώσεις ιστορικών σημείων Καλύμνου, πράσινο ηλεκτρονικό τουριστικό περίπτερο πόλης Καρπάθου, πλακοστρώσεις νήσου Κάσου, η κατασκευή εξεδρών στο Μαρμάρι και Τιγκάκι στην Κω, η αναβάθμιση λιμενικής εγκατάστασης στη θέση Καλαμίτσι της Κιμώλου, η ανάδειξη της παραλιακής ζώνης Μεγίστης, η βελτίωση, ασφαλτόστρωση περιφερειακών και τοπικών οδών Λέρου, η βελτίωση και επέκταση των λιμενικών εγκαταστάσεων Μανδρακίου Νισύρου, η αναβάθμιση πεζοδρόμων και βελτίωση προσβάσεων Χώρας και Σκάλας Πάτμου, η ανάπλαση παραλιακής ζώνης από Θαλασσινή Πύλη μέχρι λιμένα Ακαντιάς στη Ρόδο, αποκατάσταση κτηρίου Ροδιακής έπαυλης και ανάπλαση κήπου, η δημιουργία δικτύου ΑΜΕΑ στη Μεσαιωνική Πόλη Ρόδου, η αποκατάσταση διατηρητέου κτηρίου πρώην διοικητηρίου μεταλλείων σε πολιτιστικό κέντρο στη Σέριφο, η μετατροπή του παλαιού Γυμνασίου Λυκείου Σικίνου σε πολιτιστικό κέντρο, η ανάπλαση Πλατειών Καμάρων και Αγίας Μαρίνας, χώρων στάθμευσης και συνδετηρίου παράλιου δρόμου στον Οικισμό Καμάρες Σίφνου, η κατασκευή ποδηλατοδρόμου στη Σύρο, η ανάπτυξη Οργανισμού Διαχείρισης Προορισμού (DMO) για τον νησί της Ρόδου και της Κω, η ανάπλαση Κοινόχρηστων Χώρων Οικισμών Μεγάλου Χωριού και Λιβαδίων Δήμου Τήλου (πρώην Υπουργείο Οικονομίας και Ανάπτυξης).

06 ΠΡΟΤΑΣΗ ΔΙΑΡΘΡΩΣΗΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

6.1 ΑΝΑ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΧΩΡΟΥ

Το Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας, στο τεύχος τεχνικών δεδομένων της σύμβασης για την εκπόνηση της μελέτης για το νέο Ειδικό Χωροταξικό Πλαίσιο, έχει καθορίσει ότι το προτεινόμενο από το νέο ΕΧΠ χωρικό πρότυπο τουριστικής ανάπτυξης, θα πρέπει να εξειδικευτεί ανά κατηγορία χώρου, ανά μορφή τουρισμού και ανά Περιφέρεια (ΥΠΕΝ-τεύχος τεχνικών δεδομένων, 2017). Η πρόταση να εξειδικευτούν οι τουριστικές κατευθύνσεις-πολιτικές, λαμβάνοντας υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της κάθε Περιφέρειας, παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον και φαίνεται να δανείζεται στοιχεία από το Πορτογαλικό σύστημα χωρικού σχεδιασμού (Τσιλιμίγκας-Γουργιώτης 2016).

Στην ενότητα αυτή επιχειρείται μία πρόταση διάρθρωσης της τουριστικής δραστηριότητας στο χώρο της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου, η οποία έχει παρουσιαστεί στο έγγραφο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής «Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Νοτίου Αιγαίου», βάσει του στόχου «Επενδύσεις για την ανάπτυξη και την απασχόληση». Η ως άνω προσέγγιση έχει στηριχθεί τόσο στην κατάταξη των νησιών του Νοτίου Αιγαίου σε ομάδες, σύμφωνα με το Περιφερειακό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου όσο και στις προβλέψεις του Ειδικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Τουρισμό, για τη διάκριση των νησιών σε ομάδες, που έχουν αναφερθεί στις παραπάνω αντίστοιχες ενότητες.

Σημαντικές επίσης χωρικές διαφοροποιήσεις προκύπτουν λόγω της ύπαρξης προστατευόμενων περιοχών φυσικού περιβάλλοντος. Καταγράφονται 62 ζώνες NATURA 2000⁶³ (30 στα Δωδεκάνησα και 32 στις Κυκλάδες) με συνολική έκταση 357 χιλ. εκτάρια. Από το σύνολο των 279 νησιών και νησίδων του Νοτίου Αιγαίου, τα 162 καλύπτονται στο σύνολο της έκτασής τους από ζώνες NATURA 2000 και άλλα 22 σε μέρος της έκτασής τους (ΕΠ Νότιο Αιγαίο 2014-2020).

Τα νησιά της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου, μπορούν να διακριθούν σε τέσσερις ομάδες:

I. Ομάδα I: Τουριστικά αναπτυγμένα νησιά

⁶³ Προκειμένου να προστατευθούν τα μοναδικά και ιδιαίτερα οικοσυστήματα έχει δημιουργηθεί στην Ευρώπη ένα συνεκτικό δίκτυο περιοχών οι "NATURA" που περιλαμβάνει τους Τόπους Κοινοτικής Προστασίας και Ζώνες Ειδικής Προστασίας της Ορνιθοπανίδας ΖΕΠ (Μαυρομάτη, 2017).

Η ομάδα I περιλαμβάνει τα εξής: νησιά: Ρόδο, Κω, Μύκονο, Σαντορίνη, Πάρο και Σύρο. Τα νησιά αυτής της ομάδας παρουσιάζουν σημαντική εξάρτηση από τον τουρισμό και συχνά συγκρούσεις χρήσεων γης (ΕΠΧΣΑΑ Τουρισμού, 2013). Ο εντοπισμός των πιέσεων από την ανάπτυξη του τουρισμού στο περιβάλλον και η ενίσχυση της ελκυστικότητας τους, με εμπλουτισμό και διαφοροποίηση του προσφερόμενου τουριστικού προϊόντος, αποτελούν προτεραιότητες για την ομάδα αυτή (ΕΕ-Νότιο Αιγαίο, 2014)..

Σε δύο νησιά της ομάδας αυτής, τη Ρόδο και την Κω σύμφωνα με τον Τσάρτα (2017) ενεργοποιείται κυρίως το πρότυπο οργανωμένου μαζικού τουρισμού διακοπών,⁶⁴ ενώ στη Σαντορίνη, ενεργοποιείται το πρότυπο τουριστικής ανάπτυξης σε θύλακες.⁶⁵ Κύρια κατεύθυνση για τα νησιά αυτά είναι ο έλεγχος των περιβαλλοντικών πιέσεων και του είδους της ανάπτυξης, η προώθηση μέτρων εξοικονόμησης ενέργειας και βελτίωσης της ενεργειακής αποδοτικότητας των εγκαταστάσεων καθώς και η ανάπτυξη ειδικών εναλλακτικών μορφών τουρισμού στο προσφερόμενο προϊόν, με μέριμνα για την προστασία των φυσικών και ανθρωπογενών πόρων (ΕΠΧΣΑΑ Τουρισμού 2013, ΕΕ- Νότιο Αιγαίο, 2014).

II. Ομάδα II: Τουριστικά αναπτυσσόμενα νησιά

Η Ομάδα II περιλαμβάνει δύο υπο-ομάδες;

- Στην πρώτη υπο-ομάδα περιλαμβάνονται τα αναπτυσσόμενα τουριστικά νησιά Άνδρος, Κάλυμνος, Κάρπαθος, Λέρος, Μήλος, Νάξος, Τήνος, με χαρακτηριστικό την σημαντική εξάρτηση από τον τουρισμό.
- Στη δεύτερη υπο-ομάδα περιλαμβάνονται τα νησιά, Αμοργός, Αντίπαρος, Αστυπάλαια, Ίος, Κάσος, Κέα, Πάτμος, Σέριφος, Σίφνος, Σύμη και Άνω Κουφονήσι. Στα νησιά αυτής της ομάδας, εντοπίζονται ελλείψεις σε υποδομές, μικρός βαθμός αξιοποίησης των πόρων τους και σε αρκετά, συνύπαρξη του τουρισμού και με άλλες παραγωγικές δραστηριότητες.

⁶⁴ Το πρότυπο οργανωμένου μαζικού τουρισμού διακοπών συνδέεται με τα ταξίδια διακοπών του καλοκαιριού. Διαθέτει εκτεταμένες και οργανωμένες υποδομές, καταλυτική παρουσία στην παραγωγική δομή της περιοχής και συχνά επιβαρυντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον (φθορά και υποβάθμιση), την οικονομία (μονοκαλλιέργεια τουρισμού) και την κοινωνία.

⁶⁵ Βασικό χαρακτηριστικό του προτύπου τουριστικής ανάπτυξης σε θύλακες είναι η οργανωμένη ανάπτυξη υποδομών με πλήρη ή μερική αυτονομία από την ευρύτερη ανάπτυξη των υποδομών της περιοχής, με τρόπο ώστε να δημιουργούν ένα θύλακα με ιδιαίτερο χαρακτηριστικό τη συχνά πλήρη κάλυψη των αναγκών των τουριστών οι οποίοι έρχονται για διακοπές ή έχουν κάποιο ειδικό κίνητρο (Τσάρτας, 2017).

Στα νησιά των Κυκλάδων τα οποία βρίσκονται κοντά στην Αττική (Άνδρος, Κέα) ενεργοποιείται το πρότυπο παραθερισμού⁶⁶, το οποίο όπως και το πρότυπο του οργανωμένου μαζικού τουρισμού διακοπών έχει συχνά δυσμενείς επιπτώσεις που προκύπτουν λόγω της έλλειψης χωροταξικού και περιβαλλοντικού σχεδιασμού (Τσάρτας, 2017).

III. Ομάδα III: Νησιά που προσφέρονται για την ανάπτυξη θεματικού τουρισμού -ειδικών μορφών τουρισμού

Στην Ομάδα III περιλαμβάνονται τα εξής νησιά: Αγαθονήσι, Ανάφη, Αρκοί, Δονούσα, Ηρακλεία, Θηρασιά, Κίμωλος, Κύθνος, Λειψοί, Μεγίστη, Νίσυρος, Σίκινος, Σχοινούσα, Τέλενδος, Τήλος, Φαρμακονήσι, Φολέγανδρος, Χάλκη, Ψέριμος και 9 ακόμη νησιά με ελάχιστους κατοίκους, τα οποία προσφέρονται κατ' εξοχήν, για ανάπτυξη θεματικού τουρισμού⁶⁷ και ειδικών μορφών τουρισμού (ΕΠΧΣΑΑ Τουρισμού, 2013).

Ως κατεύθυνση, μπορεί να καθορίζεται η βελτίωση της προσβασιμότητας και η προστασία και αξιοποίηση του φυσικού και πολιτιστικού αποθέματος για την ανάπτυξη θεματικού τουρισμού (αγροτουρισμού, περιηγητικού, πεζοπορικού, γεωτουρισμού) και ειδικών μορφών τουρισμού (πολιτιστικού, θαλάσσιου, κ.α.). Βασική επίσης κατεύθυνση είναι ο εκσυγχρονισμός υφιστάμενων τουριστικών μονάδων με παράλληλη αναβάθμιση σε τύπους και κατηγορίες καταλυμάτων (3, 4 και 5 αστέρων) η επέκτασή τους και συμπληρώσεις με ειδικές τουριστικές υποδομές καθώς και ο περιορισμός της κατασκευής νέων καταλυμάτων σε κατηγορίες 3, 4 και 5 αστέρων, μέγιστης δυναμικότητας 100 κλινών.

IV. Ομάδα IV: Βραχονησίδες και ακατοίκητα νησιά

Η Ομάδα IV περιλαμβάνει δύο υπο-ομάδες, με βάση τα ιδιαίτερα φυσικά και ανθρωπογενή χαρακτηριστικά τους, το μέγεθος και την εγγύτητά τους με κατοικημένες περιοχές.

⁶⁶ Πρότυπο το οποίο στηρίζεται στην οργανωμένη ή μη ανάπτυξη περιοχών με παραθεριστικές κατοικίες σε τουριστικές περιοχές ή στην περίμετρο αστικών κέντρων.

⁶⁷ Ως θεματικός τουρισμός νοούνται οι ειδικές μορφές τουρισμού αειφόρου τουριστικής ανάπτυξης, που προσελκύουν επισκέπτες-τουρίστες, με ειδικά ενδιαφέροντα οι οποίοι θέλουν να βιώσουν αυθεντικές εμπειρίες και, με σεβασμό στο περιβάλλον, ενθαρρύνουν την αλληλεπίδραση των επισκεπτών-τουριστών με το φυσικό περιβάλλον, τον ανθρώπινο παράγοντα, τις περιφέρειες και τους δήμους, προωθούν την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη στις τοπικές κοινωνίες και αναδεικνύουν τα ιδιαίτερα πολιτισμικά στοιχεία του κάθε τόπου v.4582/2018.

- Στην πρώτη υπο-ομάδα περιλαμβάνονται 157 ακατοίκητα νησιά και βραχονησίδες με επιφάνεια μικρότερη των 300 στρεμμάτων νησιά. Στα νησιά αυτής της υπο-ομάδας προτείνεται να μην είναι επιτρέπεται κανένα είδος τουριστικής ανάπτυξης.
- Στη δεύτερη υπο-ομάδα περιλαμβάνονται 70 ακατοίκητα νησιά με έκταση μεγαλύτερη των 300 στρ., τα οποία βρίσκονται σε απόσταση μεγαλύτερη των 10 ναυτικών μιλίων από τα θαλάσσια σύνορα της χώρας (ΕΕ- Νότιο Αιγαίο, 2014).

Τα νησιά αυτά στην πλειοψηφία τους καλύπτονται από χερσαίες ζώνες NATURA 2000. Για τον τουρισμό στις περιοχές (ολόκληρα νησιά ή τμήματά τους), που εμπίπτουν σε ζώνες NATURA 2000 προτείνεται να επιτρέπονται μόνο δραστηριότητες θεματικού τουρισμού (αγροτουρισμού, περιηγητικού, πεζοπορικού, πολιτιστικού τουρισμού, κ.ά.), δράσεις ανάδειξης και προστασίας του περιβάλλοντος και του τοπίου⁶⁸ (προστασία φυσικού περιβάλλοντος, αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς, δημιουργία μουσείων, κ.α.) και η δημιουργία δικτύων μονοπατιών και διαδρομών, περιβαλλοντικής ευαισθησίας και εκπαίδευσης (ΕΕ- Νότιο Αιγαίο).

Αναφορικά με το νέο ΕΧΠ Τουρισμού, αναμένεται με ενδιαφέρον τι θα εισηγηθούν οι ομάδες μελετητών για τον χαρακτηρισμό περιοχών της χώρας ως τουριστικών, για το αν θα επιτρέπεται η εκτός σχεδίου δόμηση ή όχι για τουριστικά καταλύματα, αν και με τι όρους θα επιτρέπονται τα σύνθετα τουριστικά καταλύματα, τι περιβαλλοντικούς όρους θα επιβάλλουν στις ξενοδοχειακές κατασκευές, ποιες άλλες τουριστικές δραστηριότητες θα προβλέπονται, τι αρτιότητες και γενικά μεγέθη δόμησης θα ενταχθούν σε αυτό (greenagenda.gr). Σε περίπτωση που το ΕΧΠ έχει κάποιο ρυθμιστικό χαρακτήρα (μέγιστους όρους δόμησης, μέγιστες αρτιότητες, είδη καταλυμάτων κλπ), (greenagenda.gr) θα φαίνεται το υπόδειγμα ανάπτυξης του τουριστικού δυναμικού, και αν αυτό θα είναι αναπροσανατολισμένο προς μια νέα μορφή τουριστικού προϊόντος που παρουσιάζει στροφή από το μαζικό τουρισμό σε νέες, ειδικές μορφές τουρισμού, με ποιοτικά χαρακτηριστικά κατά το πρότυπο της Ισπανίας, (όπου παρατηρείται το φαινόμενο των πολλών μικρών νέων μονάδων) (ΚΕΠΕ, 2007).

Σχετικά με τις περιοχές εγκατάστασης στο Νότιο Αιγαίο μεγάλων επενδύσεων ή νέων οργανωμένων υποδοχέων τουριστικών δραστηριοτήτων, για την επιδιωκόμενη αναβάθμιση της παροχής υπηρεσιών προτείνεται να δίδεται ως κατεύθυνση η αποφυγή εγκατάστασης

⁶⁸ Τοπίο είναι μια ζώνη ή ένας χώρος όπως τον αντιλαμβάνονται οι κάτοικοι ή οι επισκέπτες του, η εμφάνιση και ο χαρακτήρας του οποίου αποτελούν απόρροια της δράσης φυσικών ή/και πολιτιστικών, δηλαδή ανθρωπογενών παραγόντων Ζέικου 2011

μεγάλων τουριστικών επενδύσεων, μονοθεματικού και αδιαφοροποίητου χαρακτήρα, στα πρότυπα της πρότασης του ΠΧΠ Κρήτης (Τουφεγγοπούλου, 2017).

Αναφορικά με το θέμα του τοπίου και της σχέσης του με την τουριστική ανάπτυξη, στο νέο ειδικό χωροταξικό πλαίσιο για τον τουρισμό θα πρέπει να υπάρχει σαφής κατεύθυνση για τη διαμόρφωση μιας πολιτικής τοπίου, δεδομένου ότι το τοπίο αποτελεί μείζονα τουριστικό πόρο, ενώ συγχρόνως αποτελεί το περισσότερο εμφανές, ίσως, πεδίο δυσμενών παρενεργειών από το κυρίαρχο μοντέλο ανάπτυξης του ελληνικού τουρισμού (Μαράκα-Ρωμανού, 2011).

Για την μη ανεξέλεγκτη ανάπτυξη του τουρισμού, το νέο ΕΧΠ θα πρέπει να έχει ως βασικά στοιχεία τη δημιουργία προστατευτικών ζωνών γύρω από ευαίσθητες περιβαλλοντικά περιοχές (Τσάρτας & Κοκκώσης, 2001) και τον προσδιορισμό ζωνών προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς και του τοπίου, στις οποίες θα περιορίζεται ή θα απαγορεύεται η δυνατότητα δόμησης (Πανεπιστήμιο Αιγαίου - Μελέτη για ΣΕΤΕ, 2010).

Ο Κοκκώσης (2001) επισημαίνει μερικές βασικές αρχές σχεδιασμού της τουριστικής ανάπτυξης στο χώρο, στην προοπτική της βιώσιμης ανάπτυξης: η συγκέντρωση στο χώρο (σε πόλους) τουριστικών εξυπηρετήσεων που προσελκύουν τους τουρίστες, ο καθορισμός περιοχών για μελλοντική ανάπτυξη (περιοχές απόθεμα) και περιοχών ανάπτυξης του τουρισμού, η διάχυση της τουριστικής ανάπτυξης με βάση πρωτεύοντες και δευτερεύοντες πυρήνες και η εξασφάλιση προσβάσεων και επαρκούς δικτύου μεταφορών.

6.2 ΑΝΑ ΜΟΡΦΗ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Το νέο ΕΧΠ Τουρισμού θα περιλαμβάνει επίσης εξειδίκευση στρατηγικών κατευθύνσεων ανά μορφή τουρισμού (ΥΠΠΕΝ - Πρόγραμμα εκπόνησης μελετών, 5/2017). Το ΕΠΧΣΑΑ για τον Τουρισμό (ΦΕΚ 3155/Β/2013) στις ειδικές κατευθύνσεις για τη χωροθέτηση-ανάπτυξη τουριστικών δραστηριοτήτων, για όλες τις ομάδες νησιών είχε προτείνει την αξιοποίηση των τοπικών πόρων για την ανάπτυξη ειδικών-εναλλακτικών μορφών τουρισμού (Τσάρτας-Σαραντάκου, 2015). Ειδικότερα στο άρθρο 6 του ΕΠΧΣΑΑ καταγράφονταν οι ειδικές μορφές τουρισμού και στρατηγικές κατευθύνσεις χωρικής οργάνωσης και ανάπτυξης τους.

Στην ενότητα αυτή θα επιχειρηθεί κάτι αντίστοιχο, η χωρική οργάνωση θεματικού - ειδικών μορφών τουρισμού, στα νησιά της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου, με βάση το ν. 4582/2018, το ολοκληρωμένο σχέδιο ανάδειξης του θεματικού τουρισμού στις Κυκλάδες, του Πανεπιστημίου Αιγαίου (Παρατηρητήριο Αειφόρου Τουρισμού Αιγαίου) και το ΕΠΧΣΑΑ Τουρισμού του 2013, με ενδεικτική περιγραφή.

Οι διαφορετικές μορφές τουρισμού συνδέονται με τη ζήτηση, δηλαδή με τη πλευρά του τουρίστα-καταναλωτή που προσπαθεί να ικανοποιήσει τις επιθυμίες του αγοράζοντας συγκεκριμένες υπηρεσίες, με ανάλογο τρόπο που κάνει για να καλύψει και τις άλλες υλικές και άυλες ανάγκες του. Η ταξινόμηση-ομαδοποίηση των μορφών τουρισμού σε θεματικές (που έχει περισσότερο θεωρητικό παρά πρακτικό ενδιαφέρον) μπορεί να γίνει με βάση το κίνητρο του τουρίστα: αν αυτό είναι ειδικό και κυρίαρχο σε τέτοιο βαθμό που τον οδηγεί να επιλέξει τον προορισμό που προσφέρει το συγκεκριμένο θεματικό προϊόν αφού στοχεύει να επικεντρώσει τις δραστηριότητες του γύρω από αυτό με τρόπο ενεργητικό και συμμετοχικό ώστε να αποκτήσει γνώσεις, εμπειρίες και τελικά να ικανοποιήσει τις ανάγκες του που πηγάζουν από τα ενδιαφέροντα του, τότε μιλάμε για τουρίστα ειδικού ενδιαφέροντος που αναζητεί την ειδική μορφή θεματικού τουρισμού με αντίστοιχη προσφορά υπηρεσιών (Σπιλάνης- Καραγιάννη, 2015).

Με το ν. 4582/2018 θεσμοθετήθηκαν ο θεματικός τουρισμός και οι ειδικές μορφές τουρισμού με σκοπό την ανάπτυξη, οργάνωση και εποπτεία δραστηριοτήτων αναψυχής και επιχειρηματικότητας και η διαμόρφωση πλαισίου κανόνων ασφαλείας που αφορούν το θεματικό τουρισμό - ειδικές μορφές τουρισμού, ούτως ώστε να επιτυγχάνεται η ικανοποίηση των επισκεπτών-τουριστών μέσω των αυθεντικών βιωματικών εμπειριών θεματικού τουρισμού, η αύξηση της ελκυστικότητας και ανταγωνιστικότητας του εγχώριου τουριστικού προϊόντος, η επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου, η βελτίωση της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών, η δημιουργία θέσεων απασχόλησης, η στήριξη των περιφερειακών και τοπικών οικονομιών και κοινωνιών, με στόχο την αειφόρο τουριστική ανάπτυξη⁶⁹ (ν. 4582/2018-ΦΕΚ Α' 208).

⁶⁹ Αειφόρος τουριστική ανάπτυξη είναι η βιώσιμη, ισόρροπη, κοινωνική, πολιτιστική και οικονομική ανάπτυξη, η οποία, με σεβασμό στο περιβάλλον, ενισχύει την επιχειρηματικότητα, τονώνει την απασχόληση, δημιουργώντας ευκαιρίες για τους νέους, τους κοινωνικά αδύναμους και μακροχρόνια ανέργους, συμβάλλει στην ευημερία των πολιτών, αναδεικνύει τους τουριστικούς προορισμούς με βάση τα συγκριτικά πλεονεκτήματα και την πολιτισμική ταυτότητα της κάθε περιοχής (ν. 4582/2018).

(A) Συνεδριακός τουρισμός⁷⁰

Η Περιφέρεια Ν. Αιγαίου διαθέτει ένα σημαντικό αριθμό υποδομών (συνεδριακά κέντρα, αίθουσες που διατίθενται για συνέδρια) στην πλειοψηφία τους όμως ικανές να εξυπηρετήσουν μικρής και μεσαίας εμβέλειας (έως 500/700 άτομα). Μεταξύ των χαρακτηριστικών που παρουσιάζουν οι υποδομές είναι αυτοδύναμα συνεδριακά κέντρα σε ξενοδοχεία (κυρίως μικρά και μεσαία σε χωρητικότητα) ιδιαίτερα σε αυτά που λειτουργούν ως σύνθετα Resort Hotels και που τα περισσότερα βρίσκονται στην Ρόδο, την Κω την Σαντορίνη, τη Μύκονο και τη Πάρο καθώς και αίθουσες συνεδρίων σε ξενοδοχεία διαφορετικών τύπων και επιπέδων. Οι υπάρχουσες υποδομές στην Περιφέρεια μπορούν να προσελκύσουν διαφορετικών τύπων συνέδρια (Διεθνή Συνέδρια με εξειδικευμένα χαρακτηριστικά - συνδυασμός Διεθνούς Συνεδρίου και Κρουαζιέρας - Εκπαιδευτικό Συνέδριο (εθνικό ή διεθνές) με παράλληλη εργασία πεδίου) αλλά απαιτούνται ισχυρές συνέργειες και φορείς συντονισμού, διαχείρισης και προβολής του προϊόντος (Τσάρτας, 2015).

(B) Θαλάσσιος τουρισμός

Θαλάσσιος τουρισμός είναι το σύνολο των οργανωμένων τουριστικών υπηρεσιών και δραστηριοτήτων αναψυχής και ψυχαγωγίας που παρέχονται στο θαλάσσιο χώρο και τις ακτές του τουριστικού προορισμού και αποτελεί μία από τις δυναμικά αναπτυσσόμενες μορφές τουρισμού. Ο θαλάσσιος τουρισμός διακρίνεται ιδίως σε τουρισμό κρουαζιέρας, τουρισμό γιώτινγκ, θαλάσσιες και παράκτιες δραστηριότητες αναψυχής, καταδυτικό τουρισμό αναψυχής.

(B1) Τουρισμός κρουαζιέρας

Κρουαζιέρα ορίζεται το οποιοδήποτε ταξίδι αναψυχής έναντι ναύλου, με κύριο σκοπό την εγκατάσταση των επιβατών στο πλοίο και η επίσκεψη τους σε ποικιλία προορισμών (Λεκάκου, 2015).

Το κυριότερο χαρακτηριστικό της περιφέρειας, η πολυνησία, προσδίδει ένα γεωγραφικό πλεονέκτημα στην ανάπτυξη της κρουαζιέρας, καθώς υπάρχει εγγύτητα διαφορετικών προορισμών, με πολλά διαφορετικά χαρακτηριστικά (περιβαλλοντικά,

⁷⁰ Συνεδριακός τουρισμός είναι οι οργανωμένες συναντήσεις ατόμων με κοινά ενδιαφέροντα ή επαγγελματικές ιδιότητες, ιδίως διαλέξεις, διασκέψεις, ημερίδες, επιμορφωτικά σεμινάρια, συναντήσεις, συσκέψεις, ταξίδια κινήτρων και εκθέσεις, με κύριο σκοπό την επιστημονική ενημέρωση και την ανταλλαγή πληροφοριών και απόψεων μεταξύ των συνέδρων/ομιλητών που παρευρίσκονται στην εκδήλωση (ν. 4582/2018).

πολιτιστικά ή ιστορικά). Ωστόσο, εξαιτίας του μεγάλου αριθμού νησιών του Ν. Αιγαίου διαπιστώνονται ελλείψεις σε υποδομές οι οποίες εντοπίζονται στα εξής: μικρή χωρητικότητα, περιορισμένοι και χαμηλού ύψους προβλήτες, μικροί λιμενοβραχίονες, ανάγκη εκβαθύνσεων, ελλιπής εξοπλισμός και υποστελέχωση εγκαταστάσεων και υπηρεσιών υποδοχής. Σημαντικοί προορισμοί κρουαζιέρας στο Ν. Αιγαίο είναι η Ρόδος, η Κως, η Πάτμος ενώ από το γεωγραφικό σύμπλεγμα των Κυκλάδων η Μύκονος και η Σαντορίνη, οι οποίοι αποτελούν και τους κορυφαίους προορισμούς όχι μόνο στην Ελλάδα αλλά και την Ευρώπη (Λεκάκου, 2015).

Η έλλειψη βασικών υποδομών (ή οι μη αποδοτικές υφιστάμενες υποδομές) σε λιμάνια πέραν των προορισμών έχει ως αποτέλεσμα να επηρεάζεται καθοριστικά η ανάπτυξη νέων προορισμών, και να επέρχεται κορεσμός στους καθιερωμένους (Λεκάκου, 2015).

(B2) Τουρισμός Γιώτινγκ (Yachting)⁷¹

Η ανάπτυξη του yachting συναρτάται από τις εξελίξεις και τάσεις στη βιομηχανία της ναυπήγησης σκαφών αναψυχής αλλά και στις λιμενικές υποδομές υποδοχής των σκαφών, δηλαδή μαρίνες, τουριστικούς λιμένες κλπ. (Λεκάκου, 2015).

Σε σύνολο 15.300 θέσεων ελλιμενισμού στις μαρίνες της χώρας, στη Περιφέρεια Ν. Αιγαίου βρίσκονται λιγότερο από το 10% αυτών. Όσον αφορά στην γεωγραφική κατανομή των θέσεων ελλιμενισμού, υπάρχει μία συγκέντρωση στα μεγαλύτερα νησιά της Περιφέρειας (π.χ. η Κως συγκεντρώνει το 27% των θέσεων). Συγκριτικά η μέση χωρητικότητα (στο σύνολο των υπό λειτουργία μαρίνων⁷²) είναι 81 θέσεις υποδηλώνοντας την ελλειμματική κατάσταση των υποδομών (Λεκάκου, 2015).

Το yachting αναπτύσσεται και εκτός οργανωμένων μαρινών (σε τουριστικά καταφύγια, σε προβλήτες λιμανιών), ειδικά στη περιοχή αναφοράς, εξ αιτίας της πολυνησίας. Η Λεκάκου (2015) αναφέρει ότι η διαδικασία αξιοποίησης των τουριστικών λιμένων θα πρέπει

⁷¹ Με τον όρο (Yachting), εννοούμε την εκμίσθωση ενός σκάφους για να χρησιμοποιηθεί τόσο ως τόπος διαμονής και ψυχαγωγίας όσο και ως μέσο μετακίνησης, από μία ομάδα ατόμων που έχουν την δυνατότητα να επιλέξουν και να διαμορφώσουν από κοινού το πρόγραμμα της θαλάσσιας περιήγησής τους, με σκοπό την αναψυχή τους (Λεκάκου, 2015).

⁷² Στον Πίνακα χωροθετημένων λιμένων που παρατίθεται στο Ειδικό Χωροταξικό Πλαίσιο του τουρισμού 2013, στην Περιφέρεια Ν. Αιγαίου εμφανίζονται 5 μαρίνες στα νησιά Ρόδο (2), Κω, Μύκονο και Σύρο, 7 αγκυροβόλια και 10 καταφύγια (ΦΕΚ 3155/Β/2013).

να στηρίζεται σε δύο κύριους άξονες, οι οποίοι είναι οι εξής: α) Ομαδοποιημένη αξιοποίηση των τουριστικών λιμένων, μέσα από τη δημιουργία επιχειρηματικών συστάδων (Clusters) τουριστικών λιμένων, τα οποία θα αποτελούνται από μία Κεντρική Μαρίνα που θα λειτουργεί ως βασικός κόμβος και από αριθμό περιφερειακών τουριστικών λιμένων και β) Στοχευμένη αξιοποίηση μεμονωμένων τουριστικών λιμένων, δηλαδή εξειδικευμένη αξιοποίηση τεχνικών και γεωγραφικών χαρακτηριστικών συγκεκριμένων τουριστικών λιμένων.

Τόσο ο θαλάσσιος όσο και ο συνεδριακός τουρισμός εξ αιτίας των ιδιαιτεροτήτων τους αλλά και του παγκόσμιου ανταγωνισμού που υπάρχει για την προσέλκυση τους οφείλουν να συνδέονται με την ιδιαίτερη εικόνα του ελληνικού νησιωτικού χώρου ως σημείου προσέλκυσης αξιοποιώντας τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της ΠΝΑ που είναι ο νησιωτικός χαρακτήρας και το ήπιο κλίμα, η ασφάλεια, η φιλοξενία., ο χαρακτηρισμός του Αιγαίου ως κοιτίδα παγκόσμιου πολιτισμού και το ιδιαίτερα πλούσιο φυσικό περιβάλλον και τοπίο (Σπιλάνης, 2015).

(Γ) Θρησκευτικός τουρισμός⁷³

Τα Δωδεκάνησα και οι Κυκλάδες διαθέτουν πλούσιους θρησκευτικούς-πολιτιστικούς θησαυρούς, που θα μπορούσαν να προσελκύσουν επισκέπτες. Παρόλα αυτά υπάρχουν αρκετοί περιορισμοί που οφείλονται στις ελλείψεις υποδομές και στη νησιωτικότητα που αποτελεί εμπόδιο στην μετακίνηση των επισκεπτών (Μοίρα, 2015). Στις στρατηγικές κατευθύνσεις χωρικής οργάνωσης και ανάπτυξης περιλαμβάνονται η ανάδειξη πόλων προσκυνηματικών και θρησκευτικών μνημείων και τόπων (η Εκατονταπυλιανή της Πάρου, ο Ναός Ευαγγελίστριας στην Τήνο, το Σπήλαιο της Αποκάλυψης στην Πάτμο, η μονή Πανορμίτη στη Σύμη), η συγκρότηση και η οργάνωσή τους σε δίκτυα και η βελτίωση της προσβασιμότητάς τους καθώς και των μεταξύ τους συνδέσεων (ΕΠΧΣΑΑ Τουρισμού, 2013) Επίσης, η διερεύνηση της δυνατότητας χρήσης των υδροπλάνων ως μεταφορικού μέσου των τουριστών μεταξύ των νησιών (Μοίρα, 2015).

⁷³ Θρησκευτικός-προσκυνηματικός τουρισμός είναι: α) το σύνολο των τουριστικών δραστηριοτήτων που σχετίζονται με τη διενέργεια ταξιδιού ατομικά ή ομαδικά σε τόπους, χώρους και μνημεία, κτίσματα, μονές και ναούς που σχετίζονται με την ιστορία και την εξέλιξη της θρησκευτικής δραστηριότητας ή γενικότερα θρησκευτικής σημασίας, για λόγους θρησκευτικού, ιστορικού, πολιτιστικού και εκπαιδευτικού ενδιαφέροντος, β) προσκυνηματικές περιηγήσεις και όλες οι δραστηριότητες που διενεργούνται με κίνητρο, μεταξύ άλλων, το προσκύνημα, τη συμμετοχή σε θρησκευτικές τελετές/εκδηλώσεις, την εκπλήρωση τάματος, την έκφραση λατρευτικής πίστης και την εκπλήρωση εσωτερικής αναζήτησης περί του Θείου (ν.4582/2018).

(Δ) Τουρισμός υπαίθρου

Ως τουρισμός υπαίθρου νοείται κάθε μορφή οργανωμένης βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης, που έχει στόχο την επαφή του επισκέπτη με τη φύση και τις δραστηριότητες στην ύπαιθρο και που ενισχύει οικονομικά και κοινωνικά την ύπαιθρο, χωρίς να αλλοιώνει το περιβάλλον και τα ιδιαίτερα πολιτισμικά στοιχεία του κάθε τόπου (Μοίρα, 2015). Με βάση τις επιμέρους οργανωμένες δραστηριότητες αναψυχής που αναπτύσσονται, ο τουρισμός υπαίθρου διακρίνεται σε αγροτουρισμό⁷⁴, οινοτουρισμό, οικοτουρισμό - πράσινο τουρισμό, περιηγητικές διαδρομές – πεζοπορία, γεωτουρισμό⁷⁵ και αλιευτικό τουρισμό (4582/2018-ΦΕΚ Α'208).

Στις στρατηγικές κατευθύνσεις χωρικής οργάνωσης και ανάπτυξης του γεωτουρισμού εντάσσονται η ανάδειξη, προβολή και δραστηριότητες επισκεψιμότητας των ηφαιστειών της Θήρας και της Νισύρου, των μεταλλείων της Μήλου και η ένταξή τους σε τουριστικά δίκτυα. (ΦΕΚ 3155/Β/2013). Για την προώθηση του αγροτουρισμού προτείνεται η κατάστρωση και ενίσχυση διακριτού και ολοκληρωμένου αγροτουριστικού προϊόντος που περιλαμβάνει διαμονή, διατροφή, παραγωγή και διάθεση προϊόντων της πρωτογενούς παραγωγής ως έχουν ή μετά από μία πρώτη μεταποίηση (π.χ. Τήνος, Νάξος, Άνδρος, Κέα⁷⁶) και η ενίσχυση δράσεων ανακαίνισης παραδοσιακών κτιρίων με στόχο τη διατήρηση της αγροτικής κληρονομιάς. Ο οινοτουρισμός που αφορά στην παροχή υπηρεσιών υποδοχής, ξενάγησης, φιλοξενίας και εστίασης σε χώρους λειτουργικά ενοποιημένους με οινοποιητικές ή και οινοπαραγωγικές εγκαταστάσεις (αμπελώνες) είναι ειδική μορφή τουρισμού που μπορεί να αναπτυχθεί στη Σαντορίνη.

Ο οικοτουρισμός-πράσινο τουρισμός συνδέεται με διάφορες μορφές τουριστικής δραστηριότητας στη φύση και αναπτύσσεται σε περιοχές οικολογικού ενδιαφέροντος, αναγνωρισμένης οικολογικής αξίας, όπως τα Εθνικά Πάρκα, οι υγρότοποι Ramsar, οι περιοχές του δικτύου Natura 2000 και λοιπές προστατευόμενες περιοχές. Περιλαμβάνει περιήγηση,

⁷⁴ Αφορά την παροχή υπηρεσιών υποδοχής και φιλοξενίας ή και εστίασης σε χώρους λειτουργικά ενοποιημένους με αγροτικές εκμεταλλεύσεις, οι οποίες προσφέρονται συνδυαστικά με δραστηριότητες που σχετίζονται με την αγροτική παραγωγή, όπως και με την προστασία και ανάδειξη του φυσικού και ανθρωπογενούς αγροτικού τοπίου. Η δραστηριότητα του αγροτουρισμού συνδυάζεται υποχρεωτικά με την παραγωγή αγροτικών προϊόντων ν.4582/2018

⁷⁵ Μορφή βιώσιμου τουρισμού υπαίθρου, η οποία βασίζεται στο γεωλογικό και γεωμορφολογικό χαρακτηρισμό των γεωτόπων τουριστικών προορισμών και έχει ως κίνητρο την εμπειρία, τη γνώση και την απόλαυση της γεωποικιλότητας και της γεωκληρονομιάς οι οποίες εντοπίζονται σε θέσεις γεωλογικού ενδιαφέροντος με γεωμορφολογικά μνημεία και σχηματισμούς, ενεργά ηφαίστεια, γεωλογικά ρήγματα, γεωπάρκα, σπήλια και φαράγγια ν.4582/2018

⁷⁶ Δημιουργία τουριστικού προϊόντος & αγροτουριστικής επιχείρησης : η προσπάθεια για το βελανίδι στην Κέα (Καραγιάννη, 2015).

πεζοπορία, παρατήρηση και φωτογράφιση των οικοσυστημάτων και άλλες δραστηριότητες αναψυχής που διοργανώνονται στο φυσικό περιβάλλον, εμπεριέχουν το στοιχείο της περιπέτειας, δεν διαταράσσουν την περιβαλλοντική ισορροπία της περιοχής και έχουν επιστημονικό και εκπαιδευτικό χαρακτήρα (ν.4582/18, ΦΕΚ Α΄ 208/2018). Προτείνονται δράσεις ανάπτυξης προστατευόμενων περιοχών (στο Ν. Αιγαίο έχουν καταγραφεί 62 ζώνες NATURA 2000), που διαθέτουν σχετικούς πόρους (φύση, τοπίο), ως πόλων ανάπτυξης τουρισμού φύσης ευρύτερης ακτινοβολίας.

(Ε) Πολιτιστικός τουρισμός

Πολιτιστικός τουρισμός είναι η ειδική μορφή τουρισμού κατά τον οποίο οι επισκέπτες-τουρίστες ανακαλύπτουν, γνωρίζουν και βιώνουν την ιστορία, την παράδοση, την πολιτιστική κληρονομιά, το σύγχρονο πολιτισμό, καθώς και την κουλτούρα και την ταυτότητα της χώρας και του λαού της, μέσα από πολιτιστικές δραστηριότητες αναψυχής.⁷⁷ Ο πολιτισμός ήταν το κίνητρο της ανάπτυξης του τουρισμού στη χώρας μας συνολικά από την αρχή της εμφάνισης του εδώ και εκατό περίπου χρόνια και συνδέθηκε τόσο με τόσο με τα μνημεία (ειδικά της αρχαιοελληνικής περιόδου), όσο και με τον νεότερο πολιτισμό (π.χ παραδοσιακοί οικισμοί) και τον ιδιαίτερο τρόπο ζωής (ήθη, έθιμα, διατροφή, τρόπος διασκέδασης) (Νάζου, 2015).

Το Αιγαίο, ως κοιτίδα του ελληνικού πολιτισμού και σταυροδρόμι πολιτισμών, διαθέτει μνημεία παγκόσμιας ακτινοβολίας (Θήρα, Δήλος, Λίνδος, Ρόδος, Πάτμος, Κως), εκ των οποίων τρία μνημεία Παγκόσμιας Κληρονομιάς (UNESCO), τη Μεσαιωνική Πόλη της Ρόδου, τη Δήλο και το Ιστορικό Κέντρο (Χώρα) με το μοναστήρι του Αγ. Ιωάννη του Θεολόγου και το σπήλαιο της Αποκάλυψης στην Πάτμο. Μνημεία που η δημιουργία τους χάνεται στα βάθη της ιστορίας, αλλά και μνημεία του σύγχρονου πολιτισμού υπάρχουν διασκορπισμένα σε όλα τα νησιά, χωρίς όμως να έχουν συντηρηθεί και αναδειχθεί ανάλογα (ENVIPLAN, 2015). Στις κατευθύνσεις χωρικής οργάνωσης και ανάπτυξης του πολιτιστικού

⁷⁷ Οι δραστηριότητες αφορούν: α) πολιτιστικές επισκέψεις και περιηγήσεις για τη γνωριμία με την πολιτιστική κληρονομιά υλική και άυλη, σε αξιοθέατα παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς, αρχαιολογικούς χώρους, μουσεία, κτίρια και μνημεία αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, εθνικά και ιστορικά μνημεία, ιστορικά κέντρα πόλεων, παραδοσιακούς οικισμούς, βιβλιοθήκες και κάθε χώρο πολιτισμού και δράσεις που συνδέονται με τη μυθολογία, τη φιλοσοφία, τη λογοτεχνία, τη μουσική, το τραγούδι, το θέατρο, τον κινηματογράφο, τη φωτογραφία και κάθε τέχνη, καθώς και αναβιώσεις και ψηφιακές αναπαραστάσεις ιστορικών, μυθολογικών και άλλων πολιτιστικών σεναρίων, β) πολιτιστικές θεματικές διαδρομές που είναι το σύνολο φυσικών ή τεχνητών αξιοθέατων με βάση ένα συγκεκριμένο θεματικό πλαίσιο, ιστορικό, πολιτιστικό και βιωματικό, που παρέχουν εκπαίδευση και αναψυχή, γ) πολιτιστικές εκδηλώσεις και φεστιβάλ που είναι οποιαδήποτε οργανωμένη δραστηριότητα αναψυχής των επισκεπτών-τουριστών για την απόκτηση εξατομικευμένης και αυθεντικής εμπειρίας, με κάθε είδους ενεργή συμμετοχή ή ενασχόληση με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά ενός τόπου (ν.4582/2018).

τουρισμού στην περιφέρεια περιλαμβάνεται η διατήρηση και ανάδειξη της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, η αναβάθμιση και διασύνδεση του μουσειακού, αρχαιολογικού και μνημειακού κεφαλαίου της Περιφέρειας και η εξασφάλιση της προσβασιμότητας, της επισκεψιμότητας και οργάνωσης των αρχαιολογικών χώρων και μνημείων και υποστήριξή τους με κατάλληλα έργα υποδομών (ΦΕΚ 3155/Β/2013).

ΣΤ) Καταδυτικός τουρισμός

Καταδυτικός τουρισμός αναψυχής είναι ειδική μορφή τουρισμού, η οποία περιλαμβάνει υποβρύχια περιήγηση σε κάθε υδάτινη περιοχή της ελληνικής επικράτειας συμπεριλαμβανομένων της θάλασσας, των εσωτερικών υδάτων (λίμνες, ποταμοί, σπήλαια), των προστατευόμενων υποθαλάσσιων χώρων, των καταδυτικών πάρκων και των επισκέψιμων ενάλιων αρχαιολογικών χώρων ή ιστορικών τόπων, ναυαγίων είτε παλαιότερων είτε νεότερων των 50 ετών από τη βύθισή τους και των ελεύθερων τεχνητών υποβρύχιων αξιοθέατων. Οι υδάτινες περιοχές επιλέγονται από τους επισκέπτες-τουρίστες, που συνδυάζουν τις διακοπές τους με ατομικές ή οργανωμένες καταδύσεις με συγκεκριμένο εξοπλισμό και τεχνικές, με σκοπό την εξερεύνηση του υποβρύχιου βυθού και της υποθαλάσσιας γεωμορφολογίας για λόγους αναψυχής, άσκησης και απόκτησης γνώσεων και εμπειριών⁷⁸ (ν.4688/2020 (ΦΕΚ Α'101).

Τα νησιά του Ν.Αιγαίου κρύβουν έναν τεράστιο υποθαλάσσιο θησαυρό γεμάτο αρχαία μνημεία, σπήλαια, αγγεία, ναυάγια, αλλά και σπάνια χλωρίδα και πανίδα. Τα υποθαλάσσια αξιοθέατα, όπως είναι οι επισκέψιμοι ενάλιοι αρχαιολογικοί χώροι, τα ναυάγια, τα ελεύθερα τεχνητά υποβρύχια αξιοθέατα, μπορούν να αξιοποιηθούν ως πόλοι έλξης τουριστών που ταξιδεύουν στο πλαίσιο του καταδυτικού τουρισμού.

Το μεγαλύτερο ναυάγιο του Αιγαίου, ο Βρετανικός (ένα νοσοκομειακό πλοίο), βρίσκεται στην Κέα και ανακαλύφθηκε από τον Ζακ-Υβ Κουστώ, ενώ βυθισμένο στην περιοχή βρίσκεται και το γαλλικό υπερωκέανιο Burdigala και ένα γερμανικό αεροπλάνο Junkers 52 από τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Στην Άνδρο βρίσκεται το γερμανικό ναυάγιο από τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, καθώς και το ναυάγιο Cabrera. Πολλές περιοχές της Άνδρου έχουν ενταχθεί στο δίκτυο NATURA 2000, για να προστατευθούν και να διασωθούν σπάνια είδη χλωρίδας όπως τα λιβάδια Ποσειδωνίας. Η Λέρος είναι το πιο πλούσιο σε ναυάγια νησί της

⁷⁸ Με το ν. 4688/2020 θεσπίστηκε το νομοθετικό πλαίσιο για την ανάπτυξη, ανάδειξη και προώθηση του καταδυτικού τουρισμού στην Ελλάδα με ταυτόχρονη διασφάλιση της προστασίας, διατήρησης και αξιοποίησης του φυσικού και πολιτιστικού υποθαλάσσιου περιβάλλοντος της χώρας με βάση τις αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης

Ελλάδας, δεύτερο σε ναυάγια προορισμός μετά τη Νορμανδία, καθώς κρύβει από τους μεγαλύτερους θησαυρούς της Μεσογείου. Τα πιο σημαντικά είναι το αντιτορπιλικό Βασίλισσα Όλγα που βυθίστηκε το 1943 στον όρμο Λακκί, το αεροσκάφος Arado και το Heinkel 111. Στην Κάλυμνο, ο Κήπος των Αμφορέων είναι ένα μαγευτικό σημείο κατάδυσης με απομεινάρια αμφορέων από ναυάγια που ξεπροβάλλουν μέσα από βράχια, ενώ ο Λαβύρινθος της Τελένδου είναι υποθαλάσσιο αξιοθέατο με βράχους, σπηλιές, κοράλλια, φύκια, αψίδες και φαράγγια (ecopress.gr,2021).

07 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ο χωροταξικός σχεδιασμός προσανατολίζει την οικιστική ανάπτυξη και την ανάπτυξη των παραγωγικών δραστηριοτήτων στο χώρο, εξισορροπώντας τις προκύπτουσες αντιθέσεις τόσο μεταξύ τους όσο και σε σχέση με τη φύση και τις λειτουργίες της, (Ευαγγελίδου, 2011) και υπάγεται σύμφωνα με το άρθρο 24 του ισχύοντος Συντάγματος, στη ρυθμιστική αρμοδιότητα και τον έλεγχο του Κράτους.

Ο ν. 2742/1999, που εκδόθηκε σε εφαρμογή της συνταγματικής επιταγής εισήγαγε το Γενικό, τα Ειδικά και τα Περιφερειακά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης, ως κύρια μέσα στρατηγικού χωροταξικού σχεδιασμού. Τα Ειδικά Πλαίσια παρείχαν κατευθύνσεις, μεταξύ άλλων, για τη χωρική διάρθρωση ορισμένων κλάδων παραγωγικών δραστηριοτήτων εθνικής σημασίας, συμπεριλαμβανομένου του τουρισμού, και είχαν ως στόχο να εξειδικεύσουν ή και να συμπληρώσουν τις κατευθύνσεις του Γενικού Πλαισίου (ΥΠΕΝ, 2017).

Βάσει του νόμου αυτού θεσμοθετήθηκαν το 2003-2004 τα πρώτα Περιφερειακά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης, των Περιφερειών της χώρας και το 2008 θεσμοθετήθηκε το Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης, (ΓΠΧΣΑΑ), χωροταξικό σχέδιο εθνικού επιπέδου, με το οποίο παρέχονται οι γενικές κατευθύνσεις χωρικής ανάπτυξης και οργάνωσης της Χώρας (Τσιλιμίγκας & Γουργιώτης, 2016). Ο ν.2742/1999 αντικαταστάθηκε από το ν.4269/2014, ο οποίος και όρισε δύο επίπεδα στρατηγικού χωροταξικού σχεδιασμού: τα Εθνικά και τα Περιφερειακά Χωροταξικά Πλαίσια. Ο ν. 4447/2016 που αντικατέστησε τον παραπάνω νόμο διατήρησε τα επίπεδα στρατηγικού χωροταξικού σχεδιασμού του προηγούμενου νόμου και αντικατέστησε τα Εθνικά Χωροταξικά Πλαίσια με τα Ειδικά. Σύμφωνα με το νόμο αυτό, τα Ειδικά Χωροταξικά Πλαίσια προσδιορίζουν στρατηγικές κατευθύνσεις σε εθνικό επίπεδο, μεταξύ άλλων, για τη χωρική διάρθρωση τομέων ή κλάδων παραγωγικών δραστηριοτήτων και γενικότερα τομέων ανάπτυξης εθνικής σημασίας (ΥΠΕΝ, 2017). Το 2020, με τη θεσμοθέτηση του ν. 4759/2020 διατηρούνται τόσο τα Ειδικά Χωροταξικά Πλαίσια όσο και τα Περιφερειακά Χωροταξικά Πλαίσια και ρυθμίζεται η επιτάχυνση και η βελτίωση της αποτελεσματικότητας του χωροταξικού σχεδιασμού (Γουργιώτης & Τσιλιμίγκας, 2021).

Ο αναπτυξιακός προγραμματισμός αποσκοπεί στον εξορθολογισμό της αναπτυξιακής διαδικασίας, την ενίσχυση των παραγωγικών δυνάμεων και τη βελτίωση των οικονομικών μεγεθών (Ευαγγελίδου, 2011). Το επίσημο σύστημα αναπτυξιακού προγραμματισμού στη χώρα, που θεσπίστηκε με το ν.1622/1986 δεν ενεργοποιήθηκε σχεδόν ποτέ, ενώ από τα μέσα της δεκαετίας του '80 ο αναπτυξιακός προγραμματισμός εξαρτάται από την ύπαρξη των ευρωπαϊκών χρηματοδοτήσεων (Οικονόμου, 2009). Η άσκηση περιφερειακής πολιτικής στις χώρες της ΕΕ πραγματοποιείται με περιφερειακές ενισχύσεις ενώ μέσα από τις κοινοτικές επιδοτήσεις ασκείται χωροταξική πολιτική, που επιδρά στην οργάνωση του εθνικού και περιφερειακού χώρου της Ελλάδας (Σταματίου, 2011).

Ο αναπτυξιακός προγραμματισμός στη χώρα μας έχει διαρκή στόχο την ενίσχυση του τουριστικού τομέα (Υπουργείο Τουρισμού, 2013), καθώς ο τουρισμός αποτελεί έναν από τους θεμελιώδεις πυλώνες της εθνικής οικονομίας. Το έτος 2019, τουρισμός έχει συμμετοχή στη διαμόρφωση τουλάχιστον του 20% του συνολικού ΑΕΠ της χώρας και συμβάλει στην απασχόληση άνω του 21% του ανθρώπινου δυναμικού (ΤΠΑ Υπ. Τουρισμού, 2021). Η οικονομική ευημερία αρκετών ελληνικών περιοχών εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τον τουριστικό τομέα, αφού ο τελευταίος συμβάλλει πολλαπλά στην τοπική, περιφερειακή και εθνική οικονομία και προσελκύει νέες επενδύσεις. Για αυτό και η ορθολογική του οργάνωση στον χώρο έχει ιδιαίτερη σημασία (Κοκκώσης, 2015).

Η περιφερειοποίηση του τουρισμού, στο βαθμό που αυτή πραγματοποιήθηκε ήταν αποτέλεσμα της πολιτικής κινήτρων, όπως αυτή εκφράστηκε από τους βασικούς αναπτυξιακούς νόμους. Ωστόσο η πιστωτική πολιτική ασκήθηκε χωρίς την ύπαρξη ενός συγκεκριμένου και επιτακτικού χωροταξικού σχεδίου (Βλάμη-Ζαχαράτος, 2009). Ένα βασικό ζήτημα στην άσκηση χωροταξικών πολιτικών λοιπόν είναι ο βαθμός σύνδεσης της χωροταξίας με τον αναπτυξιακό προγραμματισμό (Ευαγγελίδου, 2011). Κοινή διαπίστωση αποτελεί η, διαχρονικά, μη επαρκής σύμπλεξη η οποία διέπει το ρόλο και τη σχέση των πολιτικών του Χωρικού και του Αναπτυξιακού Σχεδιασμού στην Ελλάδα. Τα συστήματα του Χωρικού και του Αναπτυξιακού Σχεδιασμού καθορίζονται στο εσωτερικό τους από κατακόρυφα ιεραρχικές, δεσμευτικές, σχέσεις και δεν παρουσιάζουν τις απαραίτητες συνέργειες και συνδέσεις. Η απουσία επαρκούς σύμπλεξης είναι αυτή η οποία, εν τέλει, επιφέρει επιπτώσεις στη χωρική ανάπτυξη και στο περιβάλλον (Ασπρογέρακας & Καλλιώρας, 2020).

Η τουριστική πολιτική στη χώρα, προώθησε την υπερεκμετάλλευση των τουριστικών πόρων (ακτές, τοπία, παραδοσιακοί οικισμοί), χωρίς όμως ταυτόχρονα να έχουν ληφθεί μέτρα

προστασίας αυτών από άλλες πολιτικές με αποτέλεσμα την υποβάθμισή τους ως ένα μεγάλο βαθμό. Επίσης, παρατηρήθηκε μεγάλη διασπορά της δόμησης τουριστικών καταλυμάτων στον εκτός σχεδίου χώρο και κατ' επέκταση, περαιτέρω επιδείνωση των προβλημάτων. Στη σύγχρονη εποχή όμως, έπειτα από μακροχρόνια διάχυση του τουρισμού σε πολλές περιοχές και τη διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος, προκύπτει πλέον η ανάγκη αλλαγής αυτής της προσέγγισης, διότι η πολιτική για τον τουρισμό πρέπει να ενταχθεί στη γενικότερη αναπτυξιακή πολιτική της χώρας (Κοκκώσης κ.ά. 2011, όπως αναφέρεται στην Χαραλαμπίδου, 2016).

Υπό την πίεση της οικονομικής κρίσης, κατά την περίοδο 2010-2016, ο χωροταξικός σχεδιασμός στην Ελλάδα μετατοπίστηκε προς την κατεύθυνση της στήριξης της ανάπτυξης και των επενδύσεων (Sarantakou, 2017). Επίσης, τα επόμενα χρόνια οι επενδύσεις θεωρούνται ως αποφασιστικός παράγοντας για μια βιώσιμη οικονομική ανάκαμψη (1^η εγκύκλιος ΕΣΠΑ 2021-2027). Ωστόσο, είναι αντίστοιχα σημαντικό, μαζί με την προσέλκυση των επενδύσεων, η Ελλάδα να στοχεύσει σε μια πιο ισόρροπη τουριστική ανάπτυξη, η οποία θα είναι περιβαλλοντικά και οικονομικά βιώσιμη, όπως και ποιοτικά και θεματικά διαφοροποιημένη (Παπαγεωργίου, 2016). Στο πλαίσιο αυτό ένα χωροταξικό σχέδιο για τον τουρισμό, είναι εξαιρετικά χρήσιμο για τον προσανατολισμό και τη διασφάλιση των επενδύσεων στον τουρισμό (Κοκκώσης, 2015). Ο γενικός στρατηγικός στόχος του νέου Πλαισίου για τον τουρισμό θα πρέπει να είναι η διαμόρφωση ενός είδους «χωρικού οδηγού» για τον οικονομικό προγραμματισμό και τις επενδύσεις (Αυγερινού - Κολώνια, 2011).

Η Ελλάδα μόλις το 2009 κατάφερε να αποκτήσει κάποιο εθνικό σχέδιο και πρότυπο για τη χωρική ανάπτυξη της τουριστικής δραστηριότητας (Παπαγεωργίου, 2016). Το πρώτο Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Τουρισμό, που εκπονήθηκε σύμφωνα με το ν.2742/1999 και εγκρίθηκε το 2009, κατέτασσε τον εθνικό χώρο σε δέκα κατηγορίες περιοχών, βάσει της έντασης και του είδους της τουριστικής δραστηριότητας, των γεωμορφολογικών χαρακτηριστικών και της ευαισθησίας των πόρων (Sarantakou, 2017). Επιπροσθέτως, έθετε κατευθύνσεις για τις ειδικές μορφές τουρισμού, τις ειδικές και τεχνικές υποδομές για τον τουρισμό, καθώς και για τις κατηγορίες χώρου με ειδικό καθεστώς, για την επίλυση συγκρούσεων με άλλες χρήσεις και για τις σύνθετες και ολοκληρωμένες τουριστικές υποδομές μικτής χρήσης (ΥΠΕΝ, 2017).

Το παραπάνω ΕΠΧΣΑΑ έπειτα από την αξιολόγησή του τροποποιήθηκε, καθώς το 2013 εγκρίθηκε νέο Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για

τον Τουρισμό (ΣΤΕ 519/2017). Η τροποποίηση του ΕΠΧΣΑΑ ακυρώθηκε για τυπικούς λόγους με την αριθ. 3632/2015 απόφαση της Ολομέλειας του Συμβουλίου της Επικρατείας. Σύμφωνα με την αριθ. 519/2017 απόφαση του ΣτΕ, η προαναφερθείσα ακυρωτική απόφαση δεν είχε ως συνέπεια την αναβίωση, ούτε προσωρινώς, του προϊσχύοντος ΕΧΠ για τον Τουρισμό του έτους 2009 αλλά την υποχρέωση της Διοικήσεως να προβεί σε έγκριση νέου (ΥΠΕΝ, 2017) και έτσι η χώρα μας στερείται παντελώς, εδώ και 5 χρόνια, ενός ειδικού χωροταξικού πλαισίου για τον Τουρισμό (greenagenda.gr). Μέχρι την έγκριση δε νέου ΕΧΠ, η ανάπτυξη τουριστικής δραστηριότητας στη χώρα εξακολουθεί να είναι δυνατή με βάση τις προβλέψεις που τυχόν υπάρχουν σε υφιστάμενα Περιφερειακά Χωροταξικά Πλαίσια (ΥΠΕΝ, 2017).

Ειδικότερα για την Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου, η οποία αποτελεί κατεξοχήν τουριστική περιφέρεια και μελέτη περίπτωσης στην παρούσα εργασία, οι μοναδικές σήμερα κατευθύνσεις που είναι σε ισχύ για την χωρική οργάνωση και ανάπτυξη του τουρισμού στην περιοχή, δίνονται από το παρωχημένο δεκαοκτώ ετών ΠΠΧΣΑΑ Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου, καθώς η αναθεώρησή του δεν έχει ολοκληρωθεί (Τουφεγγοπούλου, 2017).

Η Περιφέρεια, ως αυτοτελής χωρική ενότητα, μπορεί να αποτελέσει ένα χρήσιμο εργαλείο μελέτης και εφαρμογής τόσο στην τομεακή όσο και στη διατομεακή προσέγγιση της ανάπτυξης. Με βάση τα περιβαλλοντικά, τουριστικά και αναπτυξιακά χαρακτηριστικά κάθε Περιφέρειας, θα πρέπει να αναζητούνται πολιτικές που να εξασφαλίζουν τη βιώσιμη ισορροπία μεταξύ τουριστικής ανάπτυξης και προστασίας του περιβάλλοντος (Καλοκάρδου, 2011). Σε αυτό το πλαίσιο, στο περιφερειακό επίπεδο σχεδιασμού θα μπορούσε να δίνεται η δυνατότητα μέσω των «Ειδικών Χωροταξικών Πλαισίων» να εξειδικεύονται οι τομεακές κατευθύνσεις-πολιτικές, λαμβάνοντας έτσι υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της κάθε Περιφέρειας (Γουργιώτης-Τσιλιμίγκας, 2016).

Η πρόταση διάρθρωσης της τουριστικής δραστηριότητας στη Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου που επιχειρήθηκε στην εργασία, εξειδικεύτηκε ανά κατηγορία χώρου και ανά μορφή τουρισμού (ενδεικτικά), βάσει στοιχείων που αντλήθηκαν από την ακυρωθείσα τροποποίηση του πρώτου ΕΧΠ για τον Τουρισμό, το ΠΠΧΣΑΑ Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου και την έκθεση αξιολόγησής του, το ΠΕΠ Νοτίου Αιγαίου και μελέτες του Πανεπιστημίου Αιγαίου.

Εν κατακλείδι, οι καθυστερήσεις στην υλοποίηση βασικών συνταγματικών επιταγών, όπως είναι η θέσπιση χωροταξικών πλαισίων, δημιουργούν προβλήματα αξεπέραστα για την προοπτική ανάπτυξης της χώρας (Σακελλαροπούλου, 2017).

Το νέο Ειδικό Χωροταξικό Πλαίσιο για τον Τουρισμό θα πρέπει να είναι ένα γενικό πλαίσιο κατευθύνσεων, όρων και κανόνων για την οργάνωση και ανάπτυξη του τουρισμού και των αναγκαίων προς τούτο υποδομών (Καλοκάρδου, 2011). Ένα ζήτημα που θα μπορούσε να εξεταστεί είναι η γενικότερη εξέλιξη των δημόσιων επενδύσεων γενικού και ειδικού τουριστικού χαρακτήρα υποδομής, η οποία δεν ακολουθεί τον όγκο τουριστικής παραγωγής (Βλάμη & Ζαχαράτος, 2009). Αν δηλαδή, οι υπάρχουσες υποδομές εξασφαλίζουν την ανάπτυξη του τουρισμού ή αν θα πρέπει η ανάπτυξη των υποδομών να προηγείται της ανάπτυξης του τουρισμού (ΣΕΜΠΧΠΑ, 2013).

Ο χωροταξικός σχεδιασμός για τον τουρισμό θα πρέπει να αναδεικνύει και να προστατεύει το τοπίο, να αποτρέπει την άσκηση πιέσεων και απειλών προς τα μνημεία της φύσης και του πολιτισμού, να αποσαφηνίζει τις χρήσεις και να θέτει όρους και περιορισμούς στη χωροθέτηση και στη δόμηση των τουριστικών μονάδων (Αυγερινού-Κολώνια, 2011).

Η βελτίωση του περιεχομένου του Ειδικού Χωροταξικού Πλαισίου, προς την κατεύθυνση διαμόρφωσης μιας διαφοροποιημένης πολιτικής ανάπτυξης και οργάνωσης του τουρισμού, σύμφωνη με τις ανάγκες και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των διαφόρων κατηγοριών του χώρου, θα πρέπει να αποτελεί βασική επιδίωξη της αναθεώρησης με στόχο την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας του τουριστικού προϊόντος της χώρας με όρους αειφορίας (ΥΠΠΕΝ, 2017), ενώ οι κατευθύνσεις του χωροταξικού του τουρισμού μπορούν να βοηθήσουν σημαντικά τις επενδύσεις στον τουρισμό προσφέροντας ένα πλαίσιο με ξεκάθαρους κανόνες (Κοκκώσης, 2015).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αγγελίδης, Μ. (1995) Η χωροθέτηση του τουρισμού στην Ελλάδα. Προβλήματα ανάπτυξης, χωροθέτησης και περιβάλλοντος. Ημερίδα ΤΕΕ: *Τουρισμός και περιβάλλον. Επιλογές για βιώσιμη ανάπτυξη*. Τεχνικά Χρονικά 5/95, σ.63-68
- Ασπρογέρακας, Ε. και Καλιώρας, Δ. (2020) Χωρικός και Αναπτυξιακός Σχεδιασμός στην Ελλάδα: ζητήματα σύμπλεξης. *Αειχώρος* 31 σελ.62-93
- Αυγερινού-Κολώνια, Σ. (2011) «Προϋποθέσεις και προτάσεις για ένα νέο Ειδικό Χωροταξικό Πλαίσιο για τον Τουρισμό» στο Οικονομική συγκυρία και χωροταξία του τουρισμού Αθήνα: Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο. ISBN 978-960-7860-94-1
- Βασενχόβεν, Λ. (1997) Χωροταξία: Θεωρία και Πράξη στο *Βιώσιμη Ανάπτυξη με την Περιβαλλοντική Αγωγή*. Μεσολόγγι
- Βασενχόβεν, Λ. (2004) Χωροταξικός Σχεδιασμός - Σημειώσεις μαθήματος. Αθήνα: Σχολή Πολιτικών Μηχανικών Ε.Μ. Πολυτεχνείο.
- Βασενχόβεν, Λ. (2012) Θεωρία του Σχεδιασμού του Χώρου (διδασκτικό εγχειρίδιο). Αθήνα ΕΜΠ.
- Βλάμη, Α. & Ζαχαράτος, Γ. (2009) «Η πολιτική χρηματοδότησης της ελληνικής ξενοδοχίας & η περιφερειοποίηση του ελληνικού τουρισμού». Βόλος 2ο Πανελλήνιο Συνέδριο: Πολεοδομίας, Χωροταξίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης. Βόλος 24-27 Σεπτ., σελ. 855-862 http://library.tee.gr/digital/m2501_2600/m2524/m2524_vlami.pdf .
- Βλαντού, Α. (2017) Περιβαλλοντικός Χωρικός Σχεδιασμός και Φέρουσα Ικανότητα, Νόμος και Φύση <https://nomosphysis.org.gr/14629/perivallontikos-xorikos-sxediasmos-kai-feroysa-ikanotita/>
- Βουρνού, Μ. (2011) *Χωροταξικός σχεδιασμός στην Ελλάδα – Θεσμοί και πρακτικές*. Διπλωματική εργασία Αθήνα: Εθνική Σχολή Δημόσιας Διοίκησης.
- Brunet, R. (1990) *Le territoire dans les turbulences*. Montpellier: GIP Reclus.
- Γιαννακούρου, Γ. (2015) «Μια πρώτη, συνολική επισκόπηση των αλλαγών στο σύστημα χωροταξικού σχεδιασμού-Σκέψεις και προβληματισμοί», *Περιβάλλον και Δίκαιο*, 1/2015.
- Γιαννακούρου, Γ. και Καυκαλάς, Γ. (2014) Επανεξετάζοντας τη χωροταξία σε περίοδο κρίσης: Αναγκαιότητα, περιεχόμενο και προϋποθέσεις της μεταρρύθμισης. Στο Χ. Μασουράκης και Μ. Γκόρτσος (επιμ.). *Ανταγωνιστικότητα και ανάπτυξη: Προτάσεις πολιτικής*. Αθήνα: Ελληνική Ένωση Τραπεζών, σελ. 511-522.
- Γιαννακούρου, Γ. (2008α) *Η Χωροταξία στην Ευρωπαϊκή Ένωση– Εθνικές Πολιτικές και Ευρωπαϊκή Διακυβέρνηση*. Αθήνα: Παπαζήση.

- Γιαννακούρου, Γ. (2008β) Το Θεσμικό Πλαίσιο του Χωροταξικού Σχεδιασμού στην Ελλάδα: Επίκαιρα Διλλήματα και Προκλήσεις για το Μέλλον. *Νόμος και Φύση* <https://nomosphysis.org.gr/11271/to-thesmiko-plaisio-tou-xorotaksikou-sxediasmou-stin-ellada-epikaira-dilimmata-kai-prokliseis-gia-to-mellon-febrouarios-2008/>
- Γκοιμίσης, Β. (2017) Σχολιασμός των πρόσφατων αποφάσεων του ΣΤΕ για το Ε.Π.Χ.Σ.Α.Α. Τουρισμού. *Νόμος και Φύση* <https://nomosphysis.org.gr/16007/sxoliasmos-ton-apofaseon-ste-36322015-olom-kai-5192017-me-tis-opoies-akyrothike-kai-krithike-os-midepote-anaviothen-to-eidiko-p-x-s-a-a-gia-ton-toyrismo-ton-eton-2013-kai-2009-antistoixos/>
- Γουργιώτης, Α. και Τσιλιμίγκας, Γ. (2021) *Χωροταξικός Σχεδιασμός*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Γουργιώτης Α., Γ. Τσιλιμίγκας και Μ. Χαϊνταρλής (επιμ.), (2021) *Χωροταξικός σχεδιασμός και προκλήσεις-Νέα χωροταξική σκέψη σε Ελλάδα και Γαλλία*. Αθήνα: Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη.
- Γουργιώτης, Α. και Τσιλιμίγκας, Γ. (2016) «Μια Νέα Προσέγγιση για το Χωροταξικό Σχεδιασμό στην Ελλάδα». *Αειχώρος* 26 σελ.103-122
- Γενικές αρχές και κατευθύνσεις για το Ειδικό Χωροταξικό Τουρισμού <http://www.tovima.gr/finance/article/?aid=488547->
www.gnto.gov.gr/.../ΓΕΝΙΚΕΣ%20ΑΡΧΕΣ%20ΚΑΙ%20ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ%20ΓΙΑ..
- Εργαστήριο Τουριστικών Ερευνών και Μελετών Πανεπιστήμιο Αιγαίου (ΕΤΕΜ), (2010) Η σημασία του τουρισμού για την ελληνική οικονομία/κοινωνία & προτάσεις πολιτικής για την τουριστική ανάπτυξη, Χίος (ΣΕΤΕ)
- Ευαγγελίδου, Μ. (2011) Χωροταξικός - Αναπτυξιακός Σχεδιασμός σε Επίπεδο Δήμου και Νομού, σημειώσεις μαθήματος Οικονομική Διαχείριση Αθήνα: Εθνική Σχολή Τοπικής Αυτοδιοίκησης.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2014) Η Ευρωπαϊκή Ένωση με απλά λόγια: Περιφερειακή Πολιτική Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης http://europa.eu/pol/index_el.htmhttp://europa.eu/!nd48yc
- Ζαχαράτος, Γ. (2011) Θέματα προς προβληματισμό για το Ειδικό Χωροταξικό Πλαίσιο για τον Τουρισμό, στο *Οικονομική συγκυρία και χωροταξία του τουρισμού* Αθήνα: Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο.
- Ζαχαράτος, Γ. (2013) “Η μεταπολεμική τουριστική ανάπτυξη στην Ελλάδα”. Στο *Tourism Landscapes: Remaking Greece*. σελ. 52-59.
- Καλοκάρδου, Ρ. (2011) Χαρακτηριστικά της τουριστικής δραστηριότητας στον ευρωπαϊκό και ελληνικό χώρο: Η χωροταξική άποψη, στο *Οικονομική συγκυρία και χωροταξία του τουρισμού* Αθήνα: ΠΡΟΠΟΜΠΟΣ Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο
- Καλοκάρδου, Ρ. (1994) Τουρισμός και δομημένο περιβάλλον.
- Καράμπελα, Σ., Βαγιάννη, Ε. & Σπιλάνης, Ι. (2011) Το μεθοδολογικό πλαίσιο αξιολόγησης της βιωσιμότητας DPSR ως εργαλείο πολιτικής στον τομέα του τουρισμού στην περιοδική έκδοση του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης *Θέματα δασολογίας και*

- Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών (ΚΕΠΕ). (2007) *Τουριστική Ανάπτυξη στην Ελλάδα και τη Μεσόγειο*.
- Καραγιάννη, Ο. (2015) Σχέδιο δράσης για το φυσιολατρικό-περιηγητικό τουρισμό στις Κυκλάδες. Πανεπιστήμιο Αιγαίου.
- Κοκκώσης, Χ. (2021) Χωροταξικός Σχεδιασμός: Οι προκλήσεις, στο Γουργιώτης Α., Γ. Τσιλιμίγκας και Μ. Χαϊνταρλής (επιμ.), *Χωροταξικός σχεδιασμός και προκλήσεις-Νέα χωροταξική σκέψη σε Ελλάδα και Γαλλία*, σσ. 5-7. Αθήνα: Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη
- Κοκκώσης, Χ. και Π. Τσάρτας. (2019) *Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη και Περιβάλλον*. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική (2η έκδοση).
- Κοκκώσης, Χ. (2015) Μελέτη για τον Τουρισμό και τον Χωροταξικό Σχεδιασμό. INSETE
- Κοκκώσης, Χ. και Π. Τσάρτας. (2001) *Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη και Περιβάλλον*. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.
- Κορρές, Μ. Γ. και Κόκκινου, Α. (2014) *Χωρικός σχεδιασμός και τοπική ανάπτυξη στην Ελλάδα*. Αθήνα: Ελληνική Ένωση Τραπεζών.
- Krugman, P. And R. Wells. (2009) *Μακροοικονομική*. Αθήνα: Εκδόσεις Επίκεντρο.
- Κουζέλης, Α. (2000). *Αξιολόγηση της Αποτελεσματικότητας των Επενδυτικών Κινήτρων - Η Ελληνική Εμπειρία*. Αθήνα: Ινστιτούτο Τουριστικών Ερευνών και Προβλέψεων. <http://www.grhotels.gr/GR/xee/ITEP/DocLib2/Forms/itemview.aspx?ID=51>
- Λαλένης, Κ. και Βεζυριανίδου, Σ. (2020) «Ο Χωρικός Σχεδιασμός και οι Συναφείς Απόπειρες Θεσμικών Μεταρρυθμίσεων στην Ελλάδα την Εποχή της Οικονομικής Κρίσης: αξιολόγηση αναγκαιότητας και αποτελεσμάτων». *Αειχώρος* 31 σελ.94-118
- Λεοντίδου, Λ. (2007) *Αγεωγράφητος Χώρα*. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.
- Λεκάκου, Μ. (2015) Σχέδιο δράσης για τον θαλάσσιο και αθλητικό τουρισμό στις Κυκλάδες, <http://tourismobservatory.ba.aegean.gr>
- Lickorish, L. & C. Jenkins. (2004) *Μια Εισαγωγή στον Τουρισμό*. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.
- Λουκάκης Π. (2011) Οι δυνατότητες ανάπτυξης του τουρισμού στον ελληνικό χώρο - παράκτιο και ορεινό, στο *Οικονομική συγκυρία και χωροταξία του τουρισμού* Αθήνα: Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο.
- Λουκάκης, Π. (2011) Οι δυνατότητες ανάπτυξης του τουρισμού στον ελληνικό χώρο- παράκτιο και ορεινό, στο *Οικονομική συγκυρία και χωροταξία του τουρισμού* Αθήνα: Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο.
- Λουκάκης, Π. (2011) Πρακτικά ημερίδας Χωρική Ανάπτυξη - Χωρικές Πολιτικές 22 Μαρτίου 2010. Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Τομέας Πολεοδομίας και Χωροταξίας Δ.Λάγιας Ε. Σουβατζιδάκης

- Λουκάκης, Π. (2005) *Οι περιφέρειες ως πεδία σύγκλισης αναπτυξιακού προγραμματισμού και χωρικού σχεδιασμού*, Επιστ. Μελέτες προς τιμήν του καθηγητή Ν. Κόνσολα, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών.
- Μαυρομάτη, Ε. (2017) Το περιβάλλον και οι προστατευόμενες περιοχές στην Ελλάδα. Διοικητική παθογένεια, δυνατότητες δράσης και προοπτικές. Η εμπειρία του Συνηγόρου του Πολίτη.
- Μέλισσας, Δ. (2007) *Εθνικό Χωροταξικό: Μία πρώτη προσέγγιση*. Ινστιτούτο Τοπικής Αυτοδιοίκησης.
- Middleton, V. & R. Hawkins. (2004) *Τουριστικό Μάρκετινγκ για Βιώσιμη Ανάπτυξη*. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.
- Μοίρα, Π. (2015) Σχέδιο δράσης για τον θρησκευτικό τουρισμό στις Κυκλάδες, <http://tourismobservatory.ba.aegean.gr>
- Νάζου, Δ. (2015) Σχέδιο δράσης για τον πολιτιστικό τουρισμό στις Κυκλάδες. Πανεπιστήμιο Αιγαίου, <http://tourismobservatory.ba.aegean.gr>
- Νικολακοπούλου, Μ. (2011) “Κριτική αποτίμηση του Ειδικού Χωροταξικού Πλαισίου για τον Τουρισμό-Ο ρόλος του ΤΕΕ ως Τεχνικού Συμβούλου της Πολιτείας” στο *Οικονομική συγκυρία και χωροταξία του τουρισμού* Αθήνα: Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο. ISBN 978-960-7860-94-1
- OECD (2020) Regional Policy for Greece Post-2020-Regional Profiles <https://www.espa.gr/el/Pages/Sxediasmos21-27.aspx>
- Οικονόμου, Δ. (2009) *Χωροταξική Πολιτική* (σημειώσεις). Βόλος: Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας-Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης.
- Οικονόμου, Δ. (2002) «Το θεσμικό πλαίσιο της χωροταξίας και οι περιπέτειές του». *Αειχώρος*, 1 (1), σελ. 116-127.
- Οικονόμου, Δ. (2000) Σύστημα Χωρικού Σχεδιασμού. Η Ελληνική Πραγματικότητα και η Διεθνής Εμπειρία. *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, τ. 101-102, σελ. 3-57.
- Πανταζής, Π. (2012) *Μεθοδολογική παρουσίαση του εγκεκριμένου Ειδικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Τουρισμό*. Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας ΤΜΠΧΠΑ.
- Παπαγεωργίου, Μ. (2017) Χωροταξικός και τουριστικός σχεδιασμός: Η ελληνική εμπειρία, στο Τσάρτας Π., Π. Λύτρας (επιμ.), *Τουρισμός, Τουριστική Ανάπτυξη: Συμβολές Ελλήνων Επιστημόνων*, σσ. 191-200. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση
- Παπαγεωργίου, Μ. (2016) Θεωρίες, αρχές και πρότυπα χωρικού σχεδιασμού της τουριστικής δραστηριότητας: Η Ελληνική εμπειρία και πρακτική. *Αειχώρος*, 26, σελ 37-66.
- Παπαδούλης, Α., Πετράκος, Γ. και Ψυχάρης, Γ. (2003) Πολιτικές Επενδυτικών Κινήτρων και Περιφερειακή Ανάπτυξη: Επισκόπηση και Πρώτη Αξιολόγηση διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: http://www.prd.uth.gr/research/DP/2003/uth-prd-dp-2003-15_gr.pdf
- Παπαπετρόπουλος, Α. (2009) Ο χωροταξικός σχεδιασμός του αιγαίου και της παραλίας. Θεωρητικές και νομολογιακές προσεγγίσεις. Νόμος και Φύση

<https://nomosphysis.org.gr/11749/o-xorotaksikos-sxediasmos-tou-aigialou-kai-tis-paralias-theoritikes-kai-nomologiakes-proseggiseis-iounios-2009/>

- Παπαπετρόπουλος, Α. (2008) *Δίκαιο και Πολιτική του Χωροταξικού Σχεδιασμού*. Αθήνα-Κομοτηνή: Αντ. Σάκκουλας.
- Παπαπετρόπουλος, Α. (2006) Η κοινοτική διάσταση της βιώσιμης χωρικής ανάπτυξης. *Νόμος και Φύση* <https://nomosphysis.org.gr/10453/i-koivotiki-diastrasi-tis-biosimis-xorikis-anaptuksis-maios-2006/#>
- Πασβαλίδης Σ., (2010) Ειδικό Χωροταξικό Πλαίσιο για τον Τουρισμό: μια κριτική προσέγγιση, Εθνική Σχολή Δημόσιας Διοίκησης
- Ρουμελιώτης, Α. (2013) Αναπτυξιακοί νόμοι στην Ελλάδα, Διπλωματική εργασία. Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο https://dspace.lib.ntua.gr/xmlui/bitstream/handle/123456789/8801/roumeliotisa_project.pdf?sequence=3
- Σακελλαροπούλου, Α. (2016) Οικονομική κρίση και προστασία του φυσικού περιβάλλοντος. *Νόμος και Φύση* <https://nomosphysis.org.gr/15119/oikonomiki-krisi-kai-prostasia-toy-fysikoy-perivallontos/>
- Σαραντάκου, Ε. (2017) Προσεγγίσεις βιώσιμης αναγέννησης ώριμων τουριστικών προορισμών, στο Τσάρτας Π., Π. Λύτρας (επιμ.), *Τουρισμός, Τουριστική Ανάπτυξη: Συμβολές Ελλήνων Επιστημόνων*, σσ. 201-214. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
- Sarantakou, E. (2017) “Spatial planning and tourism development – The case of Greece” *Journal of Regional Socio-Economic Issues*, Vol. 7, Issue 1, January.
- Σιόλας, Ά., Βάσση, Α., Βλαστός, Θ., Κυριακίδης, Χ., Σίτη, Μ., Μπακογιάννης, Ε. 2015. Επίπεδα και Κλίμακες Σχεδιασμού στην Ελλάδα. [Κεφάλαιο Συγγράμματος]. Στο Σιόλας, Ά., Βάσση, Α., Βλαστός, Θ., Κυριακίδης, Χ., Σίτη, Μ., Μπακογιάννης, Ε. 2015. *Μέθοδοι, εφαρμογές και εργαλεία πολεοδομικού σχεδιασμού*. [ηλεκτρ. βιβλ.] Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. κεφ 3. Διαθέσιμο στο: <http://hdl.handle.net/11419/5411> Εκδόσεις Κάλλιπος docplayer.gr/30997879-Kefalαιο-3-epipeda-kai-klimakes-shediasmoy-stin-ellada.htm
- Σιούτη, Π., Γ. (Β΄ έκδοση) (2011) *Εγχειρίδιο Δικαίου Περιβάλλοντος*. Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα Α.Ε..
- Σταματίου, Ε. (2011) Η Διοικητική Χωροταξική Αναδιάρθρωση της Χώρας. Δυνατότητες και Προοπτικές στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σημειώσεις μαθήματος Οικονομική Διαχείριση. Αθήνα: Εθνική Σχολή Τοπικής Αυτοδιοίκησης
- Στασινός, Γ. Πρόεδρος ΤΕΕ 2016. Τα θέματα της τουριστικής ανάπτυξης είναι στον αέρα <http://www.koinignomi.gr/news/politiki/politiki-ellada/2016/11/29/ta-themata-toyristikis-anaptyxis-einai-ston-aera.html>
- Σύλλογος Ελλήνων Μηχανικών Πολεοδομίας, Χωροταξίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης (Σ.Ε.Μ.Π.Χ.Π.Α.) (12/2017) Δελτίο τύπου για το νέο Χωροταξικό Σχέδιο Τουρισμού.
- Σύλλογος Ελλήνων Μηχανικών Πολεοδομίας, Χωροταξίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης (Σ.Ε.Μ.Π.Χ.Π.Α.) (7/2013) Άποψη του ΣΕΜΠΧΠΑ για το υπό διαβούλευση Σχέδιο

Κοινής Υπουργικής Απόφασης «Έγκριση Ειδικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Τουρισμό και της στρατηγικής μελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων αυτού».

Σύλλογος Ελλήνων Πολεοδόμων Χωροτακτών (ΣΕΠΟΧ): Πρακτικό Δημόσιας Ανοιχτής Συζήτησης για το Σχέδιο ΚΥΑ Ειδικού Πλαισίου Τουρισμού, 24-11-2008

Σύλλογος Ελλήνων Πολεοδόμων Χωροτακτών (ΣΕΠΟΧ): Θέσεις επί του Σχεδίου ΚΥΑ του Ειδικού Πλαισίου Χωροταξίας για τον Τουρισμό, 9-12-2008

Συμβούλιο της Επικρατείας Ολομέλεια της 7/11/2014-12/10/2015 αποφ. 3632/15

ΤΕΕ Ενημερωτικό Δελτίο, 2515 (8/12/2008): Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον τουρισμό

Τερκενλή, Θ. (2017) Γεωγραφία του τουρισμού: Κριτικές αναγνώσεις του χώρου, του τόπου και της εμπειρίας του τουρισμού, στο Τσάρτας Π., Π. Λύτρας (επιμ.), *Τουρισμός, Τουριστική Ανάπτυξη: Συμβολές Ελλήνων Επιστημόνων*, σσ. 225-233. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.

Τουφεγγοπούλου, Α. (2017) Η χωρική οργάνωση και ανάπτυξη του τουρισμού μέσα από την ανάλυση και αξιολόγηση των υπό διαδικασία θεσμοθέτησης νέων Περιφερειακών Χωροταξικών Σχεδίων INSETE. <http://www.insete.gr/el-gr/Dashboard/%CE%9C%CE%B5%CE%BB%CE%AD%CF%84%CE%B5%CF%82-I%CE%9D%CE%A3%CE%95%CE%A4%CE%95/%CE%A7%CF%89%CF%81%CE%BF%CF%84%CE%B1%CE%BE%CE%AF%CE%B1-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%A0%CE%B5%CF%81%CE%B9%CE%B2%CE%AC%CE%BB%CE%BB%CE%BF%CE%BD>

Τσάρτας, Π. (2017) Ελληνική τουριστική ανάπτυξη: Πολιτικές, χαρακτηριστικά, τάσεις, στο Τσάρτας Π., Π. Λύτρας (επιμ.), *Τουρισμός, Τουριστική Ανάπτυξη: Συμβολές Ελλήνων Επιστημόνων*, σσ. 63-73. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.

Τσάρτας, Π. και Σαραντάκου, Ε. (2015) Ρpt Μάθημα: Διοίκηση Επιχειρήσεων Εναλλακτικού Τουρισμού. Αθήνα: Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Τσάρτας, Π. (2015) Σχέδιο δράσης για το συνεδριακό τουρισμό στις Κυκλάδες. Πανεπιστήμιο Αιγαίου, <http://tourismobservatory.ba.aegean.gr>

Τσιλιμίγκας, Γ. και Γουργιώτης, Α. (2014) "Η διαχείριση του τοπίου στο πλαίσιο του Χωροταξικού Σχεδιασμού". *Αειχώρος* 19.

Φλώρου, Μ. (2017) "Το ΕΠΧΣΑΑ Τουρισμού μετά τη λήξη της εκκρεμοδικίας ενώπιον του ΣΤΕ". *Νόμος και Φύση* <https://nomosphysis.org.gr/16011/to-epxsaa-toyris moy-meta-ti-liksi-tis-ekkre modikias-enopion-toy-ste/>

Φοβάκης, Α. (2017) "Ανασκόπηση της Νομολογίας ΣτΕ για τα Ειδικά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού". *Νόμος και Φύση* <https://nomosphysis.org.gr/16230/nomologia-ste-gia-ta-aidika-plaisia-xorotaksikoy-sxedias moy/>

- Χαραλαμπίδου, Β. (2016) *Θεσμικό Πλαίσιο και Πολιτικές του Χωροταξικού Σχεδιασμού*. Διπλωματική εργασία. Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας & Περιφερειακής Ανάπτυξης. Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
- Χωρικός Σχεδιασμός και Τοπική Ανάπτυξη: Θεωρία, Πολιτικές και Μελέτες Περίπτωσης, συλλογικός τόμος επιμέλεια Κορρές Γ. πρόλογος Σουλακέλλης Ν. Μυτιλήνη: Πανεπιστήμιο Αιγαίου -Τμήμα Γεωγραφίας ISBN: 978-960-93-9831-2
- N.4864/2021 « Στρατηγικές Επενδύσεις και βελτίωση του επενδυτικού περιβάλλοντος μέσω της επιτάχυνσης διαδικασιών στις ιδιωτικές και στρατηγικές επενδύσεις. *Εφημερίδα της Κυβέρνησης* (ΦΕΚ 237/Α/2021).
- N.4759/2020 για τον Εκσυγχρονισμό της Χωροταξικής και Πολεοδομικής Νομοθεσίας *Εφημερίδα της Κυβέρνησης* (ΦΕΚ 245/Α/2020).
- N.4688/2020 «Ειδικές μορφές τουρισμού, διατάξεις για την τουριστική ανάπτυξη και άλλες διατάξεις». *Εφημερίδα της Κυβέρνησης* (ΦΕΚ 101/Α/2020).
- N.4663/2020 για την ίδρυση, λειτουργία και εκμετάλλευση αεροδρομίων επί υδάτινων επιφανειών. *Εφημερίδα της Κυβέρνησης* (ΦΕΚ 30/Α/2020).
- N.4635/2019 «Επενδύω στην Ελλάδα και άλλες διατάξεις». *Εφημερίδα της Κυβέρνησης* (ΦΕΚ 167/Α/2019).
- N.4608/2019 για την Ελληνική Αναπτυξιακή Τράπεζα και προσέλκυση Στρατηγικών Επενδύσεων. *Εφημερίδα της Κυβέρνησης* (ΦΕΚ 66/Α/2019).
- N.4852/2018 για τον Θεματικό τουρισμό – Ειδικές μορφές τουρισμού – Ρυθμίσεις για τον εκσυγχρονισμό του θεσμικού πλαισίου στον τομέα του τουρισμού και της τουριστικής εκπαίδευσης. *Εφημερίδα της Κυβέρνησης* (ΦΕΚ 208/Α/2018).
- N.4447/2016 για τον Χωροταξικό σχεδιασμό –Βιώσιμη ανάπτυξη και άλλες διατάξεις. *Εφημερίδα της Κυβέρνησης* (ΦΕΚ 241/Α/2016).
- N.4399/2016 για το Θεσμικό πλαίσιο για τη σύσταση καθεστώτων Ενισχύσεων ιδιωτικών Επενδύσεων για την περιφερειακή και οικονομική ανάπτυξη της χώρας-Σύσταση Αναπτυξιακού Συμβουλίου και άλλες διατάξεις. *Εφημερίδα της Κυβέρνησης* (ΦΕΚ 117/Α/2016).
- N.4269/2014 για τη Χωροταξική και πολεοδομική μεταρρύθμιση –Βιώσιμη Ανάπτυξη *Εφημερίδα της Κυβέρνησης*. (ΦΕΚ 142/Α/2014).
- N.4280/2014 για την Περιβαλλοντική αναβάθμιση και ιδιωτική πολεοδόμηση - Βιώσιμη ανάπτυξη οικισμών Ρυθμίσεις δασικής νομοθεσίας και άλλες διατάξεις. *Εφημερίδα της Κυβέρνησης* (ΦΕΚ 159/Α/2014).
- N.4276/2014 για την απλούστευση διαδικασιών λειτουργίας τουριστικών επιχειρήσεων και τουριστικών υποδομών, ειδικές μορφές τουρισμού. *Εφημερίδα της Κυβέρνησης* (ΦΕΚ 155/Α/2014).
- N.4179/2013 για την Απλούστευση διαδικασιών για την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας στον τουρισμό, αναδιάρθρωση του Ελληνικού Οργανισμού Τουρισμού και λοιπές διατάξεις *Εφημερίδα της Κυβέρνησης* (ΦΕΚ 175/Α/2013).
- N.3986/2011 για τα Επείγοντα μέτρα εφαρμογής Μεσοπρόθεσμου Πλαισίου Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2012-2015. *Εφημερίδα της Κυβέρνησης* (ΦΕΚ 152/Α/2011).

- N.3894/2010 για την Επιτάχυνση και διαφάνεια υλοποίησης Στρατηγικών Επενδύσεων. *Εφημερίδα της Κυβέρνησης* (ΦΕΚ 204/Α/2010).
- N.2742/1999 για το Χωροταξικό σχεδιασμό και αιεφόρο ανάπτυξη. *Εφημερίδα της Κυβέρνησης* (ΦΕΚ 207/Α/1999).
- N.2508/1997 *Βιώσιμη οικιστική ανάπτυξη των πόλεων και οικισμών της χώρας και άλλες διατάξεις*. (ΦΕΚ 124/Α/1997).
- Αιτιολογική Έκθεση Ν.4759/2021 «Εκσυγχρονισμός της Χωροταξικής και Πολεοδομικής Νομοθεσίας και άλλες διατάξεις». <https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/2f026f42-950c-4efc-b950-340c4fb76a24/11594477.pdf>
- Έκθεση της Επιστημονικής Υπηρεσίας της Βουλής επί του νομοσχεδίου «Χωρικός σχεδιασμός - Βιώσιμη ανάπτυξη Ν.4447/2016 <https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/7b24652e-78eb-4807-9d68-e9a5d4576eff/x-sxediasmos-anaptyxh-epi.pdf>
- Π.Δ. 59/2018 για τις Κατηγορίες και περιεχόμενο χρήσεων γης. *Εφημερίδα της Κυβέρνησης* (ΦΕΚ 114/Α/2018).
- ΦΕΚ 128/Α/2008, *Έγκριση του Γενικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης*.
- ΦΕΚ 2818/Β/16-07-2018, *Τεχνικές προδιαγραφές εκπόνησης μελετών Περιφερειακών Χωροταξικών Πλαισίων (Π.Χ.Π.) του ν.4447/2016*.
- ΦΕΚ 1819/Β/25-05-2017, *Έγκριση αναπτυξιακού προγράμματος ειδικού σκοπού, Νοτίου Αιγαίου 2017-2020: στόχοι, άξονες προτεραιότητας και σύστημα διοίκησης και διαχείρισης*
- ΦΕΚ 2642/Β/06-10-2014, *Περιεχόμενο, δομή, τρόπος υποβολής, όργανα σύνταξης, ελέγχου και αξιολόγησης, διαδικασία κατάρτισης, παρακολούθησης και αξιολόγησης των Πενταετών Προγραμμάτων των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης β' βαθμού για την περίοδο 2014-2019*.
- ΦΕΚ 3156/Β/12-12-2013, *Έγκριση πορισμάτων της έκθεσης αξιολόγησης της εφαρμογής του Ειδικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Τουρισμό*.
- ΦΕΚ 3155/Β/12-12-2013, *Έγκριση τροποποίησης Ειδικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Τουρισμό και της Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων Αυτού*.
- ΦΕΚ 1925/Β/13-12-2010, *Παρακολούθηση και αξιολόγηση της εφαρμογής του Γενικού, των Ειδικών και των Περιφερειακών Πλαισίων Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης*.
- ΦΕΚ 1138/Β/11-06-2009, *Έγκριση Ειδικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Τουρισμό και της Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων Αυτού*.
- ΦΕΚ 1487/Β/10-10-2003, *Έγκριση Περιφερειακού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου*.

ΣτΕ 519/2017 Κατάργηση δίκης για το ΕΠΧΣΑΑ Τουρισμού του 2009

ΣτΕ Ολ. 3632/2015 Κατάργηση ΕΠΧΣΑΑ 2013 για τον Τουρισμό

Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού (10/2003), Μελέτη Τουριστικής Ανάπτυξης της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου.

Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου (3/2017), Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου 2017-2019

Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας (3/2018) Απάντηση σε Ερώτηση Βουλευτή κ. Γ. Μανιάτη

Υπουργείο Οικονομίας (5/2018) Ελλάδα: Μια στρατηγική ανάπτυξης για το μέλλον

Υπουργείο Οικονομίας και Ανάπτυξης (5/2019) Ελλάδα: Εθνική Στρατηγική για τη Βιώσιμη και Δίκαιη Ανάπτυξη 2030

Υπουργείο Οικονομίας και Ανάπτυξης (2017) Εθνική Αναπτυξιακή Στρατηγική 2021 «Παραγωγική ανασυγκρότηση για μια δίκαιη και βιώσιμη (2017-2021)»

Υπουργείο Τουρισμού (2013), Σχέδιο κατευθύνσεων Εθνικής Αναπτυξιακής Στρατηγικής 2014-2020 στον τομέα του τουρισμού
<http://www.gsrt.gr/Financing/Files/ProPeFiles72/%CE%A3%CF%84%CF%81%CE%B1%CF%84%CE%B7%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CE%B7%20%CE%A4%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%B9%CF%83%CE%BC%CE%BF%CF%85%202014-2020.pdf>

Υπουργείο Ανάπτυξης & Ανταγωνιστικότητας-Γενική Γραμματεία Δημοσίων Επενδύσεων ΕΣΠΑ (5/2014), Εταιρικό Σύμφωνο για το Πλαίσιο Ανάπτυξης – ΕΣΠΑ 2014-2020
https://www.espa.gr/elibrary/PA_ESPA_2014_2020.pdf

Υπουργείο Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας, Υποδομών και Δικτύων (3/2013), 2^η Εγκύκλιος Σχεδιασμού και Κατάρτισης Αναπτυξιακού Προγραμματισμού Περιόδου 2014-2020
https://www.espa.gr/elibrary/2nd_Egkyklios_sxediasmou_2014_20.pdf

Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Νοτίου Αιγαίου 2014-2020 (2015)

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2014) Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Νοτίου Αιγαίου βάσει του στόχου «Επενδύσεις για την Ανάπτυξη και την Απασχόληση»
https://www.espa.gr/elibrary/Notio_Aigaio_2014GR16M2OP013_1_4_el.pdf

Υπουργείο Περιβάλλοντος –ENVIPLAN (2015) Αξιολόγηση, Αναθεώρηση και Εξειδίκευση του Περιφερειακού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου -Σύνοψη πορισμάτων -Φάση Α΄ Στάδιο Α2
<http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=m7iU8ZXJ8g%3D&tabid=514&language=el-GR>

Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας –ENVIPLAN (2020) Αξιολόγηση, Αναθεώρηση και Εξειδίκευση του Περιφερειακού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου - Στάδιο Β1-Σχέδιο Υ.Α.
<https://ypen.gov.gr/egkrisis-v1-stadiou-tis-meletis-axiologisi-anatheorisi-exeidikefsi-perifereiakou-plaisiou-chorotaxikou-schediasmou-aeiforou-anaptyxis-perifereias-n-aigaiou/>

http://www.ggea.gr/geniki_grammateia/ypiresies11.htm

Υπουργείο Οικονομίας και Ανάπτυξης (5/2019) Ελλάδα: Εθνική Στρατηγική για τη Βιώσιμη και Δίκαιη Ανάπτυξη 2030 <http://www.mindev.gov.gr/wp-content/uploads/2019/05/%CE%91%CE%BD%CE%B1%CF%80%CF%84%CF%85%CE%BE%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CE%AE-%CE%A3%CF%84%CF%81%CE%B1%CF%84%CE%B7%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CE%AE-2030.pdf>

Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων-Νέα Προγραμματική περίοδος 2021-2027 <https://www.espa.gr/el/Pages/newprogperiod21-27.aspx>

Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων-Σχεδιασμός ΕΣΠΑ και Επιχειρησιακών Προγραμμάτων 2021-2027 <https://www.espa.gr/el/Pages/Sxediasmos21-27.aspx>

Τελική Έκθεση Αξιολόγησης της πορείας υλοποίησης του ΕΠΑΝΕΚ (3^ο Παραδοτέο)

Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων (2020) Εθνικό Πρόγραμμα Ανάπτυξης 2021-2025 epa.gov.gr http://epa.gov.gr/?page_id=50

ΦΕΚ Β' 6574/2021 αριθ. 139939/2021 απόφαση «Έγκριση Περιφερειακού Προγράμματος Ανάπτυξης (ΠΠΑ) της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου προγραμματικής περιόδου 2021 – 2025 http://epa.gov.gr/?page_id=503

ΦΕΚ Β' 5878/2021 αριθ. 134670/2021 απόφαση «Έγκριση Περιφερειακού Προγράμματος Ανάπτυξης (ΠΠΑ) της Περιφέρειας Ιονίων Νήσων προγραμματικής περιόδου 2021 – 2025 http://epa.gov.gr/?page_id=503

ΦΕΚ Β' 2548/2021 αρ. 64957/10.06.2021 απόφαση του Υφυπουργού Ανάπτυξης και Επενδύσεων «Μεταφορά συνεχιζόμενων έργων εθνικού σκέλους ΠΔΕ 2021 στα Προγράμματα Ανάπτυξης του ΕΠΑ 2021-2025 και ρυθμίσεις χρονοδιαγράμματος έγκρισης των Προγραμμάτων»

ΦΕΚ Α' 174/2020 Πράξη 38 ΥΣ της 31-8-2020 Έγκριση και προσδιορισμός των πόρων υλοποίησης του Εθνικού Προγράμματος Ανάπτυξης (Ε.Π.Α.) για την προγραμματική περίοδο 2021-2025.

Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων (2021) Έναρξη υλοποίησης της πρώτης προγραμματικής περιόδου του Εθνικού Προγράμματος Ανάπτυξης <http://epa.gov.gr/?p=392>

Υπουργείο Τουρισμού (2021) Στρατηγική Ανάπτυξης Τουρισμού για το χρονικό διάστημα 2021-2025 Τομεακό Πρόγραμμα Ανάπτυξης <https://mintour.gov.gr/wp-content/uploads/2021/05/tomeako-programma-anaptyksis-tourismou-2021-2025.pdf>

Ανταγωνιστικότητα 2021-2027 <http://www.antagonistikotita.gr/epanek/events.asp?cs=24> Συνοπτική Παρουσίαση του Προγράμματος «Ανταγωνιστικότητα» 2021-2027

Εταιρικό Σύμφωνο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΣΠΑ) 2021-2027 (Ιούλιος 2021)¹ έκδοση <https://www.espa.gr/el/Pages/Sxediasmos21-27.aspx>

- Υπουργείο Οικονομίας και Ανάπτυξης (6/2019) 1η ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ για το σχεδιασμό του νέου Εταιρικού Συμφώνου για το Πλαίσιο Ανάπτυξης: ΕΣΠΑ 2021-2027 στο πλαίσιο του αναπτυξιακού προγραμματισμού
https://www.espa.gr/elibrary/1H_EGKYKLIOS2021_2027.pdf
- Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων (11/2020) [2η Εγκύκλιος για τον σχεδιασμό του νέου Εταιρικού Συμφώνου για το Πλαίσιο Ανάπτυξης 2021-2027](#)
- Υπουργείο Οικονομίας & Ανάπτυξης (2018) 1η Έκθεση Προόδου ΕΣΠΑ 2014-2020- 2017
https://www.espa.gr/elibrary/1h_Ekthesi_Proodou_ESPA_2014-2020_July2018.pdf
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2014) Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ ΜΕ ΑΠΛΑ ΛΟΓΙΑ: Περιφερειακή πολιτική <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/e8b473ab-ebc2-4408-8419-d6f77de3aeeb>
- Υπουργείο Οικονομίας & Ανάπτυξης (2019), ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ Οδηγιών για την Έγκριση και Χρηματοδότηση του ΠΔΕ 2019 και τον Προγραμματισμό Δαπανών ΠΔΕ 2020 – 2022
<http://www.epde.gr/liferay-portal/web/guest/10>
- Υπουργείο Οικονομίας και Ανάπτυξης/ ΕΠΑνΕΚ «2014-2020» Τελική Έκθεση Αξιολόγησης της πορείας υλοποίησης του Ε.Π. «Ανταγωνιστικότητα, Επιχειρηματικότητα και Καινοτομία»
<http://www.mintour.gov.gr/Investments/Espa/tameiaka/CompetitivenessBusinessdexterity/>
- Εξειδίκευση εφαρμογής του ΕΠ «Ανταγωνιστικότητα, Επιχειρηματικότητα και Καινοτομία» 2014-2020, 12/2017 Εγκεκριμένη από την Επιτροπή Παρακολούθησης (3^η έκδοση)
- Deloitte (2016), Νέος Αναπτυξιακός Νόμος 4399/2016
- Ελλάδα 2.0 Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας (04/2021)
<https://www.minfin.gr/documents/20182/15898696/8-4-2021++Ελλάδα+2.0+-+Αναλυτική+Περιγραφή+Δράσεων.pdf/bca4a60f-6ae0-4b66-ac08-b8fc2767e54f>
- Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας Ελλάδα 2.0 Το πλήρες Σχέδιο
<https://greece20.gov.gr/to-plires-sxedio/>
- Κανονισμός (ΕΕ) 2021/241 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 12ης Φεβρουαρίου 2021, για τη θέσπιση του μηχανισμού ανάκαμψης και ανθεκτικότητας, Επίσημη Εφημερίδα της ΕΕ L 57/17 (18/2/2021)
- Υπουργείο Οικονομικών Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας
<https://www.minfin.gr/web/guest/tameio-anakampses/>
- Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ (16.07.2021), Ταμείο Ανάκαμψης: Ξεκινούν τα πρώτα 12 έργα
<https://www.kathimerini.gr/economy/561435100/tameio-anakampsis-xekinoynta-protata-12-erga/>
- toposynthesis.gr (10.04.2020) Χωροταξικό Σχέδιο Τουρισμού και Εκτός Σχεδίου Δόμηση
<https://toposynthesis.gr/blog/2020/04/10/%CF%87%CF%89%CF%81%CE%BF%CF%84%CE%B1%CE%BE%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CF%83%CF%87%CE%AD%CE%B4%CE%B9%CE%BF-%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%B9%CF%83%CE%BC%CE%BF%CF%8D-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%B5%CE%BA%CF%84%CF%8C/>

- capital.gr (29.11.2021) Β. Κικίλιας στο Newsweek: Ετοιμάζουμε Εθνικό Στρατηγικό Σχέδιο για την τουριστική ανάπτυξη <https://www.capital.gr/politiki/3598440/b-kikilias-sto-newsweek-etoimazoume-ethniko-stratigiko-sxedio-gia-tin-touristiki-anaptuxi>
- ecopress.gr (25.06.2021) Οι 7 καλύτεροι καταδυτικοί προορισμοί στα ελληνικά νησιά <https://ecopress.gr/oi-7-kalyteroi-katadytikoi-proorismoι-sta-ellinika-nisia/>
- Το ΒΗΜΑ, ΕΣΠΑ: Με ποια έργα θα ξεκινήσει από τον Νοέμβριο-Οι πρώτες δράσεις, 20.01.2021 <https://www.tovima.gr/2021/07/20/finance/espa-me-poia-erga-tha-ksekinisei-apo-ton-noemvrio-oi-protos-draseis/>
- Το ΒΗΜΑ, Ριζικές αλλαγές στον τουρισμό-Τι προβλέπεται για δόμηση, αιγιαλό, νησιά και βραχονησίδες, 14.07.2020 <https://www.tovima.gr/2020/07/14/society/rizikes-allages-ston-tourismo-ti-provlepetai-gia-domisi-aiyialo-nisia-kai-vraxonisides/>
- B2Green, (2020)Τι αλλάζει στην εκτός σχεδίου δόμηση με το νέο χωροταξικό σχέδιο τουρισμού <https://www.b2green.gr/el/post/79066/ti-allazei-stin-ektos-schediou-domisi-me-to-neo-chorotaxiko-schedio-tourismou>
- Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, “Το 2018 η καλύτερη χρονιά στην ιστορία του ελληνικού τουρισμού”, 31.01.2019 <https://www.kathimerini.gr/economy/local/1007674/to-2018-i-kalyteri-chronia-stin-istoria-toy-ellinikoy-toyrismoy/>
- naftemporiki.gr, Με νέα ρεκόρ κλείνει το 2019 η ελληνική τουριστική αγορά 30.12.2019 <https://m.naftemporiki.gr/story/1546808/me-nea-rekor-kleinei-to-2019-i-elliniki-touristiki-agera>
- naftemporiki.gr, Πόσα έσοδα έχασε ο ελληνικός τουρισμός το 2020;, 27.04.2021, <https://m.naftemporiki.gr/story/1720328>
- Capital.gr (07.01.2022), Στο Ταμείο Ανάκαμψης 55 νέα έργα, αξίας 3,35 δισ. Ευρώ <https://www.capital.gr/oikonomia/3606348/sto-tameio-anakampsis-55-nea-erga-axias-3-35-dis-euro>
- Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, “Ξεπέρασαν τα 8,5 εκατ. οι τουρίστες που επισκέφθηκαν την Ελλάδα”, 22.10.2021 <https://www.kathimerini.gr/economy/561552100/xeperasan-ta-8-5-ekato-oi-toyristes-poy-episkefthikan-tin-ellada/>